ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

Факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха
Кафедра української мови

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **«Народний календар подолян як предмет етнолінгвістики та засіб реалізації соціокультурної змістової лінії в навчанні мови»**

Здобувачки 2 курсу МУАЗ групи
Освітньо-професійної програми «Середня освіта. Українська мова і література, англійська мова»
Спеціальності А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями)
Предметної спеціальності А4.01. Середня освіта. (Українська мова і література)
Галузі знань А Освіта
Ступеня вищої освіти: магістр
Ковальчук Юлії Вячеславівни

Науковий керівник Гороф'янюк І.В,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело. Інструменти ШІ використовувалися з урахуванням «Політики використання штучного інтелекту в освітній і науковій діяльності Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського»

Здобувач(ка) освіти _____ _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Розширена шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

Голова Екзаменаційної комісії _____ _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени Екзаменаційної комісії _____ _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Вінниця – 2026

Ковальчук Юлія Вячеславівна

Народний календар подолян як предмет етнолінгвістики та засіб реалізації соціокультурної змістової лінії в навчанні мови: кваліфікаційна робота на здобуття СВО магістр освітньо-професійної програми «Середня освіта. Українська мова і література, англійська мова», спеціальності А4.01 Середня освіта (рукопис) (за предметними спеціальностями), предметної спеціальності А4.01. Середня освіта. (Українська мова і література), галузі знань А Освіта.

Роботу присвячено комплексному етнолінгвістичному дослідженню народного календаря подолян та визначенню можливостей використання регіонального календарного матеріалу в освітньому процесі для реалізації соціокультурної змістової лінії в навчанні української мови. У роботі розглянуто теоретичні засади вивчення народного календаря в контексті етнолінгвістики, з'ясовано його місце в системі етнокультурних знань українців, охарактеризовано особливості реалізації соціокультурного підходу та роль регіонального компонента у формуванні мовної особистості учня.

Джерельну основу дослідження становлять діалектні записи про народний календар, здійснені здобувачами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського в шести населених пунктах Вінниччини. На основі зібраного матеріалу сформовано й систематизовано тематичну текстотеку «Народний календар». У роботі проаналізовано особливості номінації свят і календарних днів, обрядодій, атрибутів календарної обрядовості, а також повір'їв, прикмет і заборон, характерних для традиційної календарної культури подолян. Матеріал систематизовано відповідно до зимового, весняного, літнього та осіннього циклів.

Окрему увагу приділено практичному використанню народного календаря в навчанні української мови. Обґрунтовано його освітній потенціал як джерела мовних і культурних знань, розроблено систему етнолінгвістично спрямованих вправ і завдань, спрямованих на формування соціокультурної та комунікативної компетентностей учнів, поглиблення їхніх знань про традиційну культуру Поділля, розвиток уміння аналізувати й інтерпретувати культурно марковані мовні одиниці.

Практична цінність роботи полягає у збереженні та систематизації автентичного діалектного матеріалу, поглибленні уявлень про мовне вираження традиційної календарної культури подолян, а також у розробленні навчальних матеріалів, які можуть бути використані на уроках української мови під час реалізації соціокультурної змістової лінії. Додатки до роботи містять відомості про інформаторів і записувачів діалектних текстів та тематичну текстотеку «Народний календар».

Ключові слова: етнолінгвістика, народний календар, подоляни, подільські говірки, календарна обрядовість, номінація, діалектний текст, соціокультурна змістова лінія, регіональний компонент.

Kovalchuk Yuliia

The Folk Calendar of the Podillia Region as a Subject of Ethnolinguistics and a Means of Implementing the Sociocultural Content Strand in Language Instruction: A Master's Thesis for the educational program "Secondary Education: Ukrainian Language and Literature, English Language," within the specialty A4.01 Secondary Education (manuscript), A4.01 Secondary Education (Manuscript) (by Subject Specialisations), Subject Specialisation A4.01 Secondary Education (Ukrainian Language and Literature), Field of Knowledge A Education.

This work is dedicated to a comprehensive ethnolinguistic study of the folk calendar of the Podillia region and explores the potential for utilizing regional calendar-related material within the educational process to implement the sociocultural content strand in the teaching of the Ukrainian language. The study examines the theoretical foundations for investigating the folk calendar within the context of ethnolinguistics, defines its place within the system of the ethnocultural knowledge of Ukrainians, and characterizes the implementation of the sociocultural approach, as well as the role of the regional component in the development of a student's linguistic personality.

The source material for this research consists of dialectal records regarding the folk calendar, collected by students of the Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University across six settlements in the Vinnytsia region. Based on the collected data, a thematic text corpus titled "Folk Calendar" has been compiled and systematized. The study analyzes the naming conventions for holidays and calendar days, ritual actions, and attributes associated with calendar-based rituals, as well as the beliefs, omens, and prohibitions characteristic of the traditional calendar culture of the Podillia region. The material is organized according to the winter, spring, summer, and autumn cycles. Particular attention is devoted to the practical application of the folk calendar in the teaching of the Ukrainian language. Its educational potential as a source of linguistic and cultural knowledge is substantiated; a system of ethnolinguistically oriented exercises and tasks has been developed, aimed at fostering students' sociocultural and communicative competencies, deepening their understanding of the traditional culture of the Podillia region, and developing their ability to analyze and interpret culturally marked linguistic units.

The practical value of this work lies in the preservation and systematization of authentic dialectal material, the enhancement of understanding regarding the linguistic expression of the traditional calendar-related culture of the people of Podillia, and the development of educational materials suitable for use in Ukrainian language lessons when addressing the sociocultural content strand. The appendices include information about the informants and those who recorded the dialectal texts, as well as a thematic collection of texts titled "The Folk Calendar."

Keywords: ethnolinguistics, folk calendar, people of Podillia, Podillia dialects, calendar-related rituals, nomination, dialectal text, sociocultural content strand, regional component.

ЗМІСТ

ВСТУП…….. 6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНОГО КАЛЕНДАРЯ ПОДОЛЯН У КОНТЕКСТІ ЕТНОЛІНГВІСТИКИ……11
1.1. Етнолінгвістика як галузь мовознавства…….11
1.2. Народний календар у системі етнокультурних знань українців……...18
1.2.1. Історичні витоки та структура народного календаря……..25
1.2.2. Історія вивчення народного календаря українців……31
Висновки до розділу 1……..43
РОЗДІЛ 2. ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ДІАЛЕКТОЛОГІЇ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНИХ ЯВИЩ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ…….46
2.1. Соціокультурна змістова лінія в сучасному мовному навчанні……46
2.1.1. Мета та завдання соціокультурної змістової лінії……...51
2.1.2. Принципи та засоби реалізації соціокультурного підходу…….56
2.2. Регіональний компонент у формуванні мовної особистості школяра…..59
2.3. Методика ознайомлення учнів з елементами етнолінгвістики в освітньому процесі……65
2.4. Освітній потенціал народного календаря як джерела культурних знань 72
Висновки до розділу 2……...76
РОЗДІЛ 3. НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР ПОДОЛЯН КРІЗЬ ПРИЗМУ НОМІНАЦІЇ……...79
3.1. Номінація свят у подільських говірках……...80
3.1.1. Зимовий цикл свят подолян……80
3.1.2. Весняний цикл свят подолян……..82
3.1.3. Літній цикл свят подолян……83
3.1.4. Осінній цикл свят подолян……83
3.2. Номінація обрядодій у календарній обрядовості подолян……84
3.3. Номінація атрибутів календарних свят подолян……87
3.4. Повір’я, прикмети та заборони в календарній традиції подолян……..90

Висновки до розділу 3……...92
ВИСНОВКИ……...94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……100
ДОДАТКИ……112
Додаток А. Таблиця «Відомості про інформантів і записувачів»……..112
Додаток Б. Тематична діалектна текстотека подільських говірок «Народний календар»……..113

ВСТУП

Мова і культура є невід'ємними складниками духовного життя народу, адже саме в мові відображаються його історичний досвід, світогляд, традиції, звичаї та особливості національного світосприйняття. Через мовні одиниці, образи й символи зберігаються та передаються наступним поколінням уявлення про навколишній світ, суспільні відносини, духовні цінності й культурні надбання попередників. Важливе місце в системі традиційної культури українців посідає народний календар, який акумулює багатовіковий досвід народу, відображає його зв'язок із природними циклами, господарською діяльністю, релігійними уявленнями та обрядовими практиками. Особливу цінність становлять регіональні особливості календарної традиції, що виявляються в назвах свят, календарних днів, обрядодій, атрибутів, а також у повір'ях, прикметах і заборонах. Їхнє мовне вираження дає змогу простежити взаємозв'язок мови й культури, реконструювати окремі фрагменти народної картини світу та виявити етнокультурну своєрідність певного регіону. Саме тому народний календар привертає увагу представників різних галузей гуманітарного знання, зокрема мовознавців, етнологів, фольклористів та істориків. Його вивчення відображене, зокрема, у працях В. Жайворонка, В. Конобродської, О. Чебанюк, В. Скуратівського та інших дослідників, які розглядають мову як важливе джерело пізнання традиційної культури й історичної пам'яті українського народу.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю комплексного вивчення та збереження регіональної етнокультурної спадщини українців, зокрема народного календаря подолян, у якому відображено особливості традиційного світогляду, звичаєво-обрядової культури та мовної картини світу мешканців Поділля. Особливу увагу привертає мовне вираження календарної обрядовості, адже саме в діалектних назвах свят, календарних днів, обрядодій та їхніх атрибутів зберігаються відомості про культурні традиції, вірування й уявлення попередніх поколінь. Збирання,

систематизація та аналіз такого матеріалу сприяють збереженню локальних мовних і культурних особливостей, які є важливою складовою загальнонаціональної спадщини.

Не менш важливим є дослідження народного календаря в етнолінгвістичному аспекті, оскільки він дає змогу простежити взаємозв'язок мовних одиниць із традиційними формами духовної культури. Попри значну увагу науковців до календарної обрядовості українців, регіональний матеріал подільських говірок потребує подальшого опрацювання, зокрема в аспекті системного аналізу номінацій свят і календарних днів, обрядових дій, атрибутів, повір'їв, прикмет та заборон. Важливим у цьому контексті є залучення безпосередніх діалектних записів, які відображають живе мовлення носіїв говірок і дають змогу зафіксувати локальну специфіку народної традиції.

Актуальність роботи визначається також потребою посилення етнокультурного складника сучасної мовної освіти. Звернення до регіональних традицій, звичаїв і мовних особливостей сприяє формуванню національно свідомої мовної особистості, розширенню культурного світогляду учнів та усвідомленню мови як носія історичної пам'яті народу. У цьому аспекті народний календар подолян має значний освітній потенціал, оскільки може бути використаний як джерело навчального матеріалу для реалізації соціокультурної змістової лінії у шкільному курсі української мови. Отже, поєднання етнолінгвістичного аналізу регіонального календарного матеріалу з його методичним опрацюванням у мовній освіті зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Мета дослідження – здійснити комплексний етнолінгвістичний аналіз народного календаря подолян крізь призму його номінації та визначити можливості використання регіонального календарного матеріалу для реалізації соціокультурної змістової лінії в навчанні української мови.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких **завдань**:

1. Дослідити теоретичні засади вивчення народного календаря подолян у контексті етнолінгвістики, з'ясувати його місце в системі етнокультурних знань українців.

2. Сформувати та систематизувати тематичну текстотеку діалектних матеріалів «Народний календар» на основі власних польових записів, а також матеріалів діалектологічної практики здобувачів Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського.

3. Розглянути особливості вивчення діалектологічних та етнокультурних явищ у шкільному курсі української мови, зокрема можливості реалізації соціокультурної змістової лінії.

4. Визначити роль регіонального компонента у формуванні мовної особистості учня та обґрунтувати освітній потенціал народного календаря в мовній освіті.

5. Розробити систему етнолінгвістично спрямованих вправ і завдань на матеріалі народного календаря подолян для використання в освітньому процесі.

6. Проаналізувати народний календар подолян крізь призму номінації свят і календарних днів, обрядодій та атрибутів календарної обрядовості.

Емпірична база дослідження – матеріали фонотеки Діалектологічного наукового центру Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського – аудіозаписи про подільський народний календар із 5 н.пп. (див. Додаток Б) та власні записи діалектних текстів говірки села Пиків Хмільницького району Вінницької області, зроблені за програмою-питальником І. В. Гороф'янюк [21].

Об'єкт роботи – народний календар подолян як складник традиційної етнокультурної спадщини українського народу.

Предмет роботи – лексико-семантичні та етнокультурні особливості номінацій свят і календарних днів, обрядодій, атрибутів, повір'їв, прикмет і заборон у подільських говірках, а також методичні можливості використання

матеріалів народного календаря для реалізації соціокультурної змістової лінії в навчанні української мови.

Для досягнення поставленої мети та виконання визначених завдань передбачено використання комплексу загальнонаукових і спеціальних **методів дослідження**. Зокрема, аналізу й синтезу – для опрацювання наукової літератури з проблем етнолінгвістики, діалектології та методики навчання української мови; описового методу – для характеристики й систематизації діалектного матеріалу; методу тематичної класифікації – для групування мовних одиниць за календарними циклами та тематичними групами; лексико-семантичного аналізу – для з'ясування значень і особливостей номінацій народного календаря подолян; контекстуального аналізу – для розкриття етнокультурного змісту діалектних одиниць у текстах; методу методичного моделювання – для розроблення системи вправ і завдань етнолінгвістичного спрямування.

Теоретичне значення роботи полягає в поглибленні й систематизації наукових уявлень про народний календар подолян як об'єкт етнолінгвістичного дослідження. У роботі розширено відомості про регіональні особливості календарної традиції Поділля, зокрема про номінації свят і календарних днів, обрядодій, атрибутів, а також пов'язаних із ними повір'їв, прикмет і заборон. Опрацьований матеріал доповнює відомості про етнокультурну специфіку подільських говірок і може стати основою для подальших досліджень у галузі етнолінгвістики та діалектології.

Практичне значення дослідження визначається можливістю використання зібраного й систематизованого діалектного матеріалу, представленого в тематичній діалектній текстотеці «Народний календар», у навчальній та науково-дослідній діяльності, зокрема під час вивчення етнолінгвістики, діалектології та етнографії. Розроблена система вправ і завдань може бути застосована в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти для реалізації соціокультурної змістової лінії на уроках

української мови, формування мовної та соціокультурної компетентностей учнів, розширення їхніх знань про традиції й звичаї рідного краю.

Апробація результатів дослідження. За матеріалами кваліфікаційної роботи підготовлено та опубліковано 2 одноосібні статті:

1) Ковальчук Ю. Народний календар у системі етнокультурних та етнолінгвістичних знань українців // Поділля. Філологічні студії: електронний збірник наукових праць. Хмельницький, 2026. Вип. 19. С.131–141.

2) Ковальчук Ю. Регіональний компонент у формуванні мовної особистості школяра // Діє слово: збірник наукових соціогуманітарних праць. Умань, 2026. Вип. 4. (У друці).

Основні положення дослідження апробовано на двох наукових конференціях:

1) Всеукраїнська науково-практична студентсько-учнівська конференція «IV Подільські філологічні читання» (м. Хмельницький, 17 квітня 2026 р.);

2) Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Новітні парадигми лінгвістики, лінгводидактики та журналістикознавства: погляд молодих дослідників» (м.Умань, 26 листопада 2026 р.).

Обсяг кваліфікаційної роботи. Повний обсяг кваліфікаційної роботи становить 100 сторінок, основний текст – 217 сторінок.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів (розділ 1. «Теоретичні засади дослідження народного календаря подолян у контексті етнолінгвістики», розділ 2. «Вивчення питань діалектології та етнокультурних явищ у шкільному курсі української мови», розділ 3. «Народний календар подолян крізь призму номінації»), висновків, списку використаних джерел (127 позицій) і двох додатків (Додаток А «Відомості про інформантів і записувачів», додаток Б «Тематична діалектна текстотека подільських говірок «Народний календар»).

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНОГО КАЛЕНДАРЯ ПОДОЛЯН У КОНТЕКСТІ ЕТНОЛІНГВІСТИКИ

1.1. Етнолінгвістика як галузь мовознавства

Мова є невід'ємною частиною культури народу, адже в ній відображаються його світогляд, традиції та історичний досвід. Через слова, образи й символи передаються звичаї, вірування та моральні цінності з покоління в покоління. Водночас культура впливає на розвиток мови, збагачуючи її новими поняттями та значеннями. Саме тому, мова і культура перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємно формують одна одну.

Етнолінгвістика (грец. ἔθνος – народ і франц. linguistique, від лат. lingua – мова) – галузь мовознавства, яка вивчає зв'язки між мовою та різними сторонами матеріальної і духовної культури етносу – міфологією, релігією, звичаями, мистецтвом, етнопсихологією тощо. Етнолінгвістичний напрям має свій об'єкт, предмет вивчення, проблематику й завдання, понятійну базу та власну методику. Мета етнолінгвістики полягає в історичній ретроспективі, тобто виявленні народних стереотипів, розкритті національної картини світу. Реалізація цієї мети дозволяє виявити вплив мови у різних формах її існування на історію народу, на становище того чи іншого етносу в сучасному світі.

У сучасному мовознавстві існує широке й вузьке розуміння сутності етнолінгвістики як галузі знань. В. В. Жайворонок розбудовує цей підхід і зазначає: «Якщо розуміти етнолінгвістику в широкому плані, вона може включати значною мірою мову фольклору, а також діалектологію, частково історію мови (пов'язану з історичною лексикологією, або етимологією, і культурною та етнічною історією народу), крім того майже всі аспекти мови як соціального явища» [42, с.29]. Предметом етнолінгвістики в широкому сенсі є «вивчення плану змісту етнокультури, тобто давньої моделі світу, побудованої за міфологічними уявленнями, або з'ясування етимології явищ

духовної культури, реалізованої в різних її формах. Останні становлять об'єкт етнолінгвістики» [62, с.9–10].

Вузьке осмислення об'єкта і предмета етнолінгвістики, за В. Конобродською, відображає перетин цієї лінгвістичної дисципліни ще з одним розділом мовознавства: «Останнім часом українська етнолінгвістика (у вужчому розумінні) розвивається в тісному зв'язку з діалектологією, є одним із її аспектів. І в цьому сенсі етнолінгвістичний аналіз можна вважати складовою системного опису діалектної лексики» [62, с.9].

Важливим складником етнолінгвістичного матеріалу є національно маркована лексика, зокрема етнографізми (вишиванка, горюдуба, свитина), діалектизми (дараба, оболонь, плай), екзотизми (борщ, галушка, горохвяники, дивосвіт) тощо. Така вербальна площина містить передовсім тематичні групи слів, що відображають специфіку українського народу, умови його життя й особливості світорозуміння, несуть ознаки територіального маркування та відтворюють загальну картину соціальних стереотипів. Крім того, переважна частина стилістично нейтральної лексики, усталених зворотів в умовах національно орієнтованого контексту набуває забарвлених рис в етнічному й соціально-психологічному вимірах. Вагомою складовою етнолінгвістичної джерельної бази є український вітальник, художні й фольклорні тексти (пісні, думи, перекази, щедрівки, віншування, календарно-обрядова поезія), що мають національно-мовну основу.

Вітчизняні й зарубіжні етнолінгвісти акцентують на тому, що збирання й систематизація інформації про традиційну духовну культуру мають бути не фрагментарними, а містити достатній корпус свідчень про неї. В. Конобродська наголошує: «матеріал для етнолінгвістичний студій має відповідати сучасним вимогам системності та зіставності, що може забезпечити… рівномірність охоплення етнолінгвістичними дослідженнями всієї української етномовної території» [62, с.12].

За допомогою мовознавчих методів етнолінгвістика опрацьовує широке коло питань народної культури, народної психології, міфотворчості, охоплює

різні об’єкти позамовної дійсності – побут, природу, обряди, міфічні образи, народну медицину й лікувальну магію, повір’я через їх вербальне вираження. Із цих позицій історія кожної мови осмислюється в тісному поєднанні з етнічною історією носіїв цієї мови, а народний світогляд, світовідчуття оцінюються з позиції категорій мовної системи. Вивчення ментальності в мовних явищах виводить етнолінгвістику в галузь народної моралі, естетики, філософії, створюючи цілий комплекс лінгвістичних і культурологічних проблем. Ідеться передовсім про виокремлення засобами мови системи фонових, супровідних знань, формування уявлень, що достатньою мірою відображають особливості етнічних стереотипів й уподобань.

Набір широкого кола екстралінгвістичних уявлень є обов’язковим для кожного носія мови. Для тих, кому українська мова є рідною, фонові знання є органічними, їх засвоєння від учасника комунікації не потребує особливих зусиль задля розуміння семантики, наприклад, лексем як знаків української етнокультури (дереза – символ сварки (Дереза в хату вкинулася) та Коза-Дереза – традиційний персонаж українських народних казок (Коза-Дереза, півбока луплена, за три копи куплена) [39, с.178]) чи власне паремій: Добру людину бджола не кусає; Друга хатка – інша гадка [105]; На те циган матку б’є, щоб його жінка боялася [104]. Ціннісносмисловий центр мовних одиниць визначається системою образнометафоричних засобів та ґрунтується на витлумаченні символів, семантичних вузлів, які своїм концептуальним змістом відображають архетипні уявлення українців, ознаки їх національного світобачення.

Таким чином, сучасна етнолінгвістика – це не простий синтез мовознавства й етнографії. Спираючись на відомості з антропології, культурології, соціології та етнопсихології, вона активно взаємодіє з іншими мовознавчими й гуманітарними дисциплінами та має свої мету, об’єкт, предмет, понятійний апарат, джерельну базу й методику вивчення. У центрі етнолінгвістики як науки про національно-мовне життя знаходяться проблеми

взаємодії мови і культури, вивчення впливу етнокультурних, етнопсихологічних чинників на функціонування мови.

Мова постає експонентом культури й ментальності, потужним джерелом енергетичного коду етносу. Етномовна картина світу має власну, особливу репрезентацію в кожній національній мові. Специфіка відображення своєрідності національної культури розкриває особливості світосприйняття того чи того етносу, його світорозуміння і світогляду, що забезпечує доцільність і перспективність засвоєння широкого кола мовних та позамовних – перш за все психоментальних – уявлень, які є обов'язковими для кожного носія мови та необхідними задля професійного становлення словесників. Для мовознавства XXI ст. характерними є напрями, у яких мова розглядається як культурний код нації, а не лише засіб комунікації та пізнання. Серед сучасних наукових підходів до вивчення мовних досліджень необхідно виокремити антропоцентричне, аксіологічне, когнітивно-семіологічне й лінгвокультурологічне спрямування, що відбивають безпосередній зв'язок лінгвальних явищ із етнокультурними. Етнокультурна доктрина про способи вербального кодування культурної інформації, стереотипізацію й концептуалізацію дійсності, взаємозв'язки між ментальними й мовними одиницями, висвітлені у працях В. фон Гумбольдта, О. О. Потебні, Е. Сепіра, Б. Уорфа та ін., знайшла розбудову цих лінгвофілософських положень у мовознавчих ідеях. Фундаментальні питання взаємодії мови, культури й народної свідомості актуалізують сьогодні дослідження, виконані в руслі когнітивнопрагматичної парадигми науки про мову, із залученням відомостей з культурно-когнітивної синергетики мови, і зокрема фразеології та пареміології, лінгвокультурології, когнітивно-прагматичних аспектів текста й дискурсу (Ф. С. Бацевич, Т. А. Космеда, О. О. Селіванова, О. С. Столнейкер, Д. Х. Хаймз, Ч. Філлмор та ін.). Вихід мовознавчих студій на когнітивно- і дискурсивно-прагматичну проблематику розкривають нові тенденції в світовій лінгвістиці, проектують комунікативно-прагматичні вектори на

дискусійні питання етнолінгвістики, де мова постає етновинятковою формою міжпоколінної комунікації.

Такий опис може становити перелік досягнень різних лінгвістичних шкіл, аналіз внеску до світової науки про мову окремих видатних постатей. Багато дослідників схиляються до думки про те, що сучасний стан світового мовознавства необхідно розглядати з позиції парадигм наукових знань. Такий зріз у контексті парадигмального підходу є найбільш оптимальним для осмислення етнолінгвістичних проблем, з'ясування етномовної специфіки кожної нації, відтак і теоретичних та прикладних питань вітчизняної етнолінгвістики.

Під парадигмою розуміють визнані всіма наукові досягнення, що протягом певного часу дають науковій спільноті модель постановки проблем та їх розв'язання (Т. С. Кун) Парадигма становить об'єкт для подальшої розробки і конкретизації у нових чи більш складних умовах, характеризується сукупністю знань і особливостями підходу до розв'язання наукових проблем, сама ж дефініція «парадигма» означає прийняту модель або зразок, ґрунтований на принципі історизму як засобу осягнення сучасних досліджуваних явищ.

Користуючись для сучасного мовознавства поняттям парадигми, осмислюємо теоретичні основи етнолінгвістики. У вітчизняній лінгвістиці з позиції окресленого парадигмального підходу спроби розглянути ретроспекцію учень у контексті філософії мови подано у працях Ф.С. Бацевича й О. О. Селіванової. Еволюція лінгвістики характеризується як зміна трьох наукових парадигм. Серед головних теоретичних моделей сучасної лінгвістичної думки вона виокремлює й культурно значущу [108, с.5].

Під антропоцентризмом розуміють методологічний принцип дослідження, згідно з яким людина розглядається як центр і найвища мета світобудови [109, с.32]. Його використовують при вивченні мови як продукту людської діяльності, засобу зберігання досвіду, знань і культури. Антропоцентризм, застосовуваний дослідниками ще за часів античності, але

забутий у добу Середньовіччя і практично ігнорований до початку XIX ст., набув виняткового значення у лінгвофілософких ученнях від В. фон Гумбольдта й О. О. Потебні. Під впливом антропологічної філософії Д. Юма й М. Шеллера у лінгвістичних студіях XX ст. спостерігалося відродження антропоцентризму. «Антропоцентризм як особливий принцип дослідження полягає в тому, що наукові об'єкти вивчаються перш за все за їхньою роллю для людини, за їхнім призначенням в її життєдіяльності, за їхніми функціями для розвитку людської особистості» .

Фундаментальні засади антропоцентричного підходу, що становить підвалини етнолінгвософії, закладені працями В. фон Гумбольдта і продовжені у науковій спадщині О. О. Потебні, який розбудував тезу свого попередника «Межі мови моєї нації означають межі мого світогляду» (В. фон Гумбольдт). Цей принцип стає підґрунтям не лише для неогумбольдтіанської теорії лінгвальної відносності (гіпотеза Е. Сепіра – Б. Уорфа), а і розбудови багатьох галузей сучасного мовознавства – етнолінгвістики, психолінгвістики, лінгвокультурології, соціолінгвістики, теорії мовної картини світу тощо.

У науковій літературі активно використовується дефініція «антропологічна лінгвістика» замість терміна «етнолінгвістика» або поряд із ним [110, с.88–89]. В. І. Постовалова, наголошує на тому, що це дозволить відкрити новий ракурс залежно від вивчення картини світу, і в тому числі, відповідно до мовної картини світу: «Уведення поняття картини світу в антропологічну лінгвістику дозволяє розмежовувати два різновиди впливу людини на мову – феномен первинної антропологізації (вплив психофізіологічних та іншого роду особливостей людини на конститутивні властивості мови) і феномен вторинної антропологізації (вплив на мову різноманітних картин світу людини – релігійноміфологічної, філософської, наукової, художньої)».

Зіставний аналіз неспоріднених мов дозволяє розкрити взаємозв'язки між антропоцентризмом і етноцентризмом у звичайних комунікативних акціях. У процесі сприйняття мовних одиниць актуалізуються ментальні й мовні

стереотипи, етномовна свідомість комунікантів, їхні фонові й особистісні знання. Саме на засадах системного і комплексного підходу, на думку В. Конобродської, ґрунтується один із напрямів сучасного мовознавства – етнолінгвістики [62, с.7].

У межах етнологічного осягнення розуміння мови антропологічний підхід є одним із концептуальних принципів у її дослідженні. Етномовна семантика в рамках етнічної свідомості транслює образ світу з його аксіологічним смисловим центром «Людина у світі і світ людини» (Л. Золотих). За такого підходу мова розглядається в контексті духовного світу людини, є постійно відтворюваною роботою духу, скерованою на вираження думки: «Ґрунтуючись на антропоцентричному розумінні мовних явищ, етнолінгвістичні дослідження передбачають антропоцентричну парадигму їхнього опису» [42, с.43]. Антропоцентризм як основа опису мовних знаків української етнокультури, вивчення соматизмів та одна з особливостей світосприйняття мовців, метафоричного декодування мовних одиниць є ключовими у працях Н. Дяченко, В. Жайворонка, Н. Лобур, Т. М. Чайко та ін. [34, с.153–157; 41, с.58–64].

Осмислюючи значення мови в житті етносу, В. Жайворонок зазначає: «Антропоцентризм світосприймання передбачає передусім особистість як одиницю свідомості. Індивід можна розглядати як одну свідомість, або свідомість одного, і разом з тим як канал усвідомлення людиною свого часу, тобто оточення, в якому вона живе. Цим оточенням є звичайно етнос, колективна свідомість. Мова окремої людини, з одного боку, виступає онтологічно-комунікативним відбиттям особистісного стрижня буття, а з другого, – генеральною лінією розвитку колективної свідомості через протиставлення світу внутрішнього світові зовнішньому, суб’єктивного об’єктивному, духовного фізичному, нематеріального матеріальному. Відбуваються складні процеси формування особистісного та етнічного “я”» [42, с.43].

Основний фокус наукових субпарадигм, підходів і векторів сучасного мовознавства спрямований на дослідження і взаємодію семіотичних і комунікативних факторів, що привело до перегляду багатьох традиційних положень лінгвосеміотики й семантики. Основою інтеграції нових наукових парадигм виступає комплекс процедур щодо продукування, обробки, засвоєння й відтворення готових знань, репрезентації в лінгвальних знаках національного мовного коду у світлі етносеміотики – розділу семіотики, «у межах якого вивчається специфіка культури, повсякденного життя, комунікації тощо етносу з позицій їх знакової природи» [7, с. 52].

Таким чином, дослідження мовних одиниць і явищ потребує виходу на вищий рівень функціонування духу людини, який реалізується перш за все через етнософію мови, дух рідного слова, осмислення ролі мови в етногенезі, можливості її впливу на розвиток окремої особистості й нації загалом, а також усвідомлення сучасних проблем науки про мови, пов’язаних із національномовною картиною світу. У світлі етносеміотики репрезентовано національний мовний код, який має вияв в етнічно маркованих мовних знаках.

1.2. Народний календар у системі етнокультурних знань українців

Український традиційний календар є структурою складною, синтетичною, гетерогенною, багаторівневою й поліфункціональною. Він ділить, регламентує й впорядковує відлік часу. Цілісну структуру народного календаря складає послідовне співвіднесення його ієрархічних одиниць (рік: місяць: тиждень: день: година: мить). Одночасно існує й інше групування одиниць часу: за сезонами, за циклами (природними, місячними, святковими).

Його циклічний характер зумовлений постійно повторюваними явищами природи. Поділ року на 365 (366) днів, 4 сезони й 12 місяців привнесений до народного календаря православними святцями, які є своєрідною сіткою координат, суттєвим фактором сакралізації річного циклу свят. Український традиційний календар, що зазнав протягом історичного життя низку суттєвих змін, на сьогоднішній день є неподільним сплавом церковного (православного), громадянського і власне народного календаря. Святкові дні у

ньому часто збігаються з церковними. Однак вони мають різну генезу, функції та направленість, переплавлені багатовіковою народною традицією в єдиний комплекс обрядів, стійких стереотипів поведінки, а також цілісну систему вірувань, прикмет, метеорологічних паремій тощо [8].

Основною одиницею виміру календарного часу є день, пов'язаний з обертанням Сонця навколо Землі. Згідно з християнськими святцями, кожен день має свого патрона або відповідає подіям сакральної історії. Дні поділяються на свята й будні. Кожен день тижня має свої якісні характеристики (понеділок – важкий день, середа й п'ятниця – жіночі дні, неділя – день обов'язкового відпочинку), співвіднесений з іншими календарними днями (наприклад, «Якщо на Стрітення півень нап'ється, то на Юрія віл напасеться», «Якщо на Покрову день теплий, то зима буде тепла»). Доба поділяється на профанну й сакральну частини: день (світла частина доби) відводиться для побутових клопотів і роботи, ніч (темна частина доби) наділяється магічною здатністю зміщувати просторові координати, виходити у віртуальний світ потойбіччя.

До середини XX ст. у деяких регіонах України (Полісся, Карпати) у побуті користувалися обрахунком часу за тижнями, який базувався на святах (наприклад, тиждень великодній, різдвяний, зелений, масляний, середохресний, похвальний тощо), які, в свою чергу, є також синтетичними й багатофункціональними утвореннями. Цей синтез виходить із світоглядного й практичного, побутового синкретизму, який обумовлений історично.

Міфологічне трактування часу складає змістову основу народного календаря. Час наділяється певними якостями (добрий/злий, сакральний/профанний, святковий/буденний), здатністю зупинятися, прискорюватися (як правило, у спеціальних локусах на межі, біля воріт, на порозі). Мотив компресії часу є структуро- й сюжетоутворювальним чинником багатьох календарно-обрядових фольклорних творів. Операційні тексти з мотивом «vita herbae» та «vita rej» (календарні ігри «Коструб», «Грушка», «Просо», «Льон», «Гречка», «Мак», «Колодій» тощо) були і

«частково є до цього часу сакральним текстом, що слугував і служить давнім і теперішнім слов'янам як захист від страшних нещасть – мору, епідемії, епізоотії, зрідка посухи, ходячих покійників».

У народному календарі час має своїх патронів, функції яких виконують християнські святі, котрі заступили старі й забуті язичницькі божества. Особливо важливим сакральним і водночас небезпечним вважається переддень великих свят (купальська ніч, ніч перед Різдвом, Великодня ніч). У цей час відбувається символічне єднання світу людей із потойбіччям, що може мати як позитивний, так і негативний вплив на подальшу долю соціуму й кожного його члена залежно від правил поведінки й дотримання всіх необхідних приписів. Археологічні знахідки на території України свідчать, що народний календар сформувався протягом тисячоліть під впливом багатьох чинників. Суспільно-історичні зміни привели до появи окремих текстів, міфологем і семантем різної «історичної глибини». Інновації, запозичення спричинили переосмислення, перекодування попередніх календарних ментефактів і зумовили множинність темпоральних пластів [125, с. 41-45].

Діахронічне дослідження календарно-обрядових текстів ускладнюється неоднаковою збереженістю на синхронному рівні цих семантичних зрізів. Це, у свою чергу, приводить до необхідності герменевтичного прочитання народного календаря як культурного тексту й теоретичного осмислення тих даних народного досвіду, що нагромадилися впродовж тривалого часу. Такій роботі мусить передувати деконструкція тих семантичних і формальних одиниць, які складають народний календар. Розглядати й аналізувати його можна (й треба) з різних аспектів, застосовуючи різні методи й методики дослідження [8].

Комплексний підхід до вивчення такого складного явища, як традиційний народний календар, вимагає, передусім, скрупульозного розгляду досліджуваного матеріалу на фоні та у контексті всієї традиційної культури українців. Народний календар є не тільки органічною складовою традиційної культури, одним із головних її компонентів, найархаїчнішим і

найвпливовішим. Саме з календарних ритуалів і звичаїв виокремилися багато обрядів родинно-побутового циклу (теорія «спільного казана»).

Традиційний календар українців можна розглядати як цілісний мегатекст із доволі жорсткою структурою, що налічує 365 (чи 366) одиниць окремих текстів, що відповідають кількості днів, які складають рік.

Народний календар українців зберігає ознаки новорічних святкувань, весняних, осінніх, а також літнього ОРС (троїцько-купальський обрядовий цикл). Це пов'язано з тим, що він протягом досить довгого часу формувався як система відкритого типу, що легко вбирала всі запозичення й інновації, «вдягаючи» їх у звичні, усталені ритуальні й вербальні форми й формули. Паралельно відбувався процес нашаровування новотворів на попередньо існуючі форми, «ущільнення» їх, що зменшувало їхню питому вагу в загальному календарно-обрядовому контексті. Разом з тим прадавні форми не витіснялися із календарного дискурсу, не зникали остаточно. Існуючи латентно, вони часто редукувалися до нуклеарного стану, що давало поштовх новим культурним явищам на наступному етапі історичного розвитку [8].

Народний календар можна розглядати і як гіпертекст, який складається з ієрархічно впорядкованих текстових одиниць, із складною системою перехресних і внутрішніх посилань. Аналіз матеріалу з цього погляду дає можливість виділити конструктивні одиниці календаря, простежити їхню просторову й часову варіативність. Такі текстові одиниці легко піддаються групуванню у вигляді компендіуму, словника або енциклопедії за алфавітним або хронологічним принципом.

Український народний календар існує переважно у вербальній формі, у формі «великого усного наративу», як авантекст. Традиція рукописних календарів на Україні не має великого поширення, проте до початку XX ст. у Карпатах і на Поліссі зберігалися примітивні дерев'яні календарі (карби, бирки, різи). На сьогодні спостерігається редукція українського народного календаря, що пов'язано із загальним занепадом фольклорної традиції під невідворотним поступом глобалізації. З іншого боку, зникнення традиційної

культури, зокрема календарно-обрядової традиції, викликає підвищений інтерес до нього як з боку науковців, так і з боку культурно-освітніх інституцій. За останні 20 років на Україні поступово відроджуються різдвяно-новорічні, великодні, купальські традиції, але вони носять секундарний характер і стають складовою святково-розважальних програм.

У народному традиційному календарі можна виділити набір моделей, які в живому побутуванні існують у неподільній єдності. Наприклад, модель, пов'язана з християнськими святцями, в середині якої виділяються інші календарні моделі: свят-буднів, постів-м'ясоїдів, весіль, поминань. Інша модель, зумовлена природними циклами, породжує відповідні моделі вегетативні, солярні, лунарні. Модель, пов'язана із господарською діяльністю людини, поділяється в залежності від характеру й видів робіт на календар землеробський, тваринницький, ткацький, бджолярський тощо. В свою чергу господарський календар напряму залежить від календаря природного, обумовлюється й регламентується ним. Свята землеробські, з одного боку, жорстко не прив'язуються до конкретної дати християнських святців (наприклад, свята жниварського циклу), а з іншого – християнські свята в народному календарі напряму пов'язуються із трудовою діяльністю, наприклад, Спасівський цикл свят – із святом збору й освячення врожаю; Семена (1/13. IX) – із початком нового трудового року в середовищі ремісників, сезоном виготовлення речей домашнього вжитку («женіння комина», «свіччине весілля»).

Також можна виділити фольклорну календарну модель, яку утворюють вербально-музично-ігрові форми, що супроводжують не тільки календарні свята, обряди, ритуали, а й існують у вигляді вербального контексту кожного дня календаря. Сюди слід також віднести апокрифічні й народні перекази та оповідання про життя святого мученика, угодника, день якого відзначається в святцях (наприклад, Миколая, Петра й Павла, Косьми й Дем'яна, Касьяна тощо); меморати й фабулати, які часто коментують церковні хрононіми в дусі народної етимології («Здвиження – земля здвигається») або розкривають

міфоритуальний зміст свята (перекази про русалок, що пояснюють необхідність відзначати «русальний тиждень» й Розигри).

Окремо варто говорити про народний сільськогосподарський календар і природний прогностик, які часто мають форму паремій, приурочених майже до кожного дня року. Календарно приурочені фольклорні тексти носять художні ознаки, проте їхня художність не має самостійного характеру, тим більше домінантного. Фольклорні календарно-обрядові тексти несвідомо включені в повсякденне життя людини й виконують, крім практичної, функцію ще й комунікативну, зберігаючи народний досвід і транслюючи його від покоління до покоління.

Проте не варто забувати, що виділення таких моделей є правомірним, але умовним актом: у живому побутуванні календар як цілісність і кожна його одиниця окремо існують як синкретична єдність усіх цих моделей.

Спробуємо пояснити це на прикладі християнського свята Трійці, яке в українському народному календарі відзначається протягом півтора тижня (Зелені святки, Клечальний тиждень). Воно включає в себе прадавній за формою обряд поминання померлих предків вдома з ритуальною пісною вечерею («троєшні Дієди»); традиційну церковну батьківську суботу й відвідування кладовища; вбирання господи в зелень («клечання»); освячення зелені в церкві; встановлення «віхи»; обряд водіння «куста» («тополі»); заборону й регламентацію в поведінці й проведенні сільськогосподарських робіт, що пов’язані з віруваннями в русалок; дотримання суворих приписів поведінки в «сухий четвер»; обряди дівочих «кумлень», «проводи русалок» і «биття коршака», які завершують троїцький цикл і збігаються із Заговинами й початком Петрівки. Сюди також треба додати цикл фольклорних текстів: русальні й кустові пісні, ритуальні голосіння, ігри й речитативи, вокативні формули, що супроводжують обрядодії й ритуали, а також прикмети й фенологічні спостереження.

Наведений приклад є певною умовною моделлю, інваріантом, який в живому побутуванні майже не існує ані в просторі, ані в часі, тому що

фольклорна модель функціонує в практичному житті виключно в діалектних формах, незчисленних варіантах, однотипних за жанром і стилем творах.

Сукупність діалектних форм з усіх українських територій і складає традиційний народний календар, який існує як певний авантекст, меганаратив із структурним незмінним ядром і постійними змінами на периферії.

У народному календарі річні свята співвіднесені з іменами християнських святих. Народна свідомість приписувала їм властивості покровителів стихій, сприймала як уособлення певної пори року. Ще на початку ХХ ст., як писав В. Шухевич, гуцули називали «весну святим Юрієм, літо – святим Петром, осінь – святим Димитрієм, а зиму – святим Миколою». На деяких святих були перенесені функції прадавніх язичницьких божеств (Параскева П’ятниця, св. Власій). В українському календарно-обрядовому фольклорі Господь Бог, Ісус Христос, Матір Божа, святі Миколай, Дмитро, Петро й Павло та ін. виступають помічниками, захисниками і порадниками селянина. Отже, можна констатувати, що в народному календарі українців як прадавні когнітивні моделі, так і християнські вірування переплавлені протягом віків в органічну синкретичну єдність – народне православ’я. Проте під час аналізу матеріалу досить легко виділити язичницьку календарну модель, яка імпліцитно присутня в українському народному календарі. Та й сам народ розрізняв наявну присутність двох світоглядних моделей, коментуючи це прислів’ями на кшталт «Ні Богу свічка, ні чорту кочерга», «Богу – богове, а чорту – чортове». Тобто, в картині світу традиційного українця православна віра не підлягала сумніву й відігравала величезну роль в його повсякденному житті. Язичництво як цілісна світоглядна система на час системного фіксування народного календаря (ХІХ ст.) на українських етнічних територіях не збереглася. Але як когнітивна модель синхронно співіснувала із християнською моделлю. Язичницький пантеїзм, віра у взаємопроникність двох світів (світу людей та паралельного світу предків і духів) у певний календарний час, в певному місці (як правило, на межі двох локусів: свого й чужого), віра у сакральні хронотопи й здатність передбачати і впливати на

майбутнє – ось неповний перелік основних рис язичницької світоглядної моделі, яка зберігається в народному календарі і досі.

Календарна українська традиція у змістовному плані є стрункою системою, що базується на семантичній єдності всіх її компонентів. Вони визначаються загальною системою традиційних уявлень про всесвіт і людину. Фундаментальними є положення:

- по-перше, про антропоцентричну картину світу, на якій базується традиційний календар українців;
- по-друге, про взаємозв'язок світу живих і світу мертвих як умову космічної рівноваги й життєздатності людини;
- по-третє, ізоморфізм макро- й мікрокосму, світу природи й світу людини.

Український народний календар є структурою синтетичною, гетерогенною, поліфункціональною. Комплексне дослідження його вимагає застосування різних методик і методів аналізу матеріалу.

Традиційний календар українців розглядається як синтез різного рівня епістеміологічних моделей; як інваріант, що існує тільки в діалектних формах; як мегатекст із чіткою внутрішньою структурою; як гіпертекст, який складають ієрархічно впорядковані текстові одиниці, пов'язані системою перехресних і внутрішніх посилань.

1.2.1. Історичні витоки та структура народного календаря

Усе більш актуальними стають дослідження усної історії та, відповідно, усних джерел реконструкції минулого. Більшість дослідників схиляються до того, що цей термін – "усна історія" – є неточним і двозначним. Більш точним є вирази "усні джерела," або "історія в усних джерелах". Але назва "усна історія" при всій її обмеженості та неточності все ж залишається загальноприйнятною, бо символізує творення історії під лозунгом "новий погляд на життя низів суспільства". Усна історія є новим, сучасним напрямком у методології історичних досліджень, який віддає перевагу із усіх методик дослідження саме усному анкетуванню, так званим польовим дослідження,

народній традицій в поясненні історичного минулого. Усна історія українського народу змушена була в умовах бездержавності та за тоталітарного режиму функціонувати як альтернатива офіційній партійній науці і пропаганді й побутувала у формі фольклору, народної традиції, слухів, анекдотів, самвидаву та ін. Спрацьовував закон: усна історія – це історія народів без історії, тобто бездержавних народів.

Одним із нетрадиційних історичних джерел є, на нашу думку, український народний (церковний) календар. Відомо, що ще в 80–90-і рр. XX ст. старші люди, не користуючись будь-яким друкованим календарем, пам'ятали майже всі народні та релігійні свята, дні вшанування святих (а це всі 365 або 366 днів повного року). Сучасне покоління, на жаль, цю здатність втрачає. А на прикладі попередніх поколінь українського народу можна стверджувати про нерозривний, природний зв'язок народного календаря із національно-історичною пам'яттю нашого народу. "Практично все господарське життя чітко регламентувалось календарно-святковою структурою", стверджує В.Скуратівський [111, с.7].

Констатація кризи (методологічної, джерельної, історіографічної) в історичній науці була зумовлена не тільки об'єктивним процесом зміни її статусу в українській державі після 1991 р., а й невмінням опрацьовувати новий масив джерел та інтерпретувати історичні джерела на засадах "міждисциплінарного контакту".

Проблема дослідження народного календаря є актуальною з огляду на необхідність активізації національно-історичної пам'яті українського народу. Народ існує завдяки наступності поколінь. Самоідентифікація покоління відбувається через вироблення концептуально сформованого ставлення до історичного минулого. Кожне покоління нації історично себе самоусвідомлює. Таким чином, духовним надбанням етносу, складовою частиною його національної самосвідомості виступає національно-історична пам'ять. Вона включає в себе як знання про події, традиції, ідеї, теорії – все те, за допомогою чого народ (етнічна спільність) усвідомлює своє минуле, так і його ставлення

до цього історичного багатства. В сукупності ці знання і оціночні ставлення стають мотивацією поведінки етносу в суспільному житті [119, с. 54–55].

Історична пам'ять народу – це найважливіший компонент його духовної сфери, який дозволяє підтримувати безперервність етнічної еволюції, спадкоємність народного досвіду, передавати накопичене багатство національних цінностей наступним поколінням. Національно-історична пам'ять народу особливо актуалізується в переломні, кризові епохи, коли буття етносу зазнає серйозних та суворих випробувань. Підвищену нині увагу українського народу до минулого, до своїх коренів можна розглядати як запізнілу реакцію на довге ігнорування його національної своєрідності в умовах тоталітаризму.

Народний календар розуміється нами як народна хронологічна система визначення часу тієї чи іншої події в добі, господарському сезоні, порі року відповідно до явищ природи і важливих суспільно-сімейних подій, переважно традиційних свят. Інколи етнографи вживають термін "Народний календар" як синонім до опису свят та обрядів у їх календарній послідовності. Становлення українського народного календаря відбувалось протягом тривалого часу. Вирощуючи культурні злаки, випасаючи худобу, український селянин фіксував всі атмосферні зміни з огляду позитивних чи негативних впливів на результати його праці. Оскільки головним заняттям прадавніх українців було хліборобство, наш народний календар з повним правом можна назвати хліборобським, або аграрним календарем. "Стрижень життя – городньо-польові роботи, де землеробські покоління накопичили дивовижні знання про властивості природи – знання, на жаль, толком ніколи не записані. – писав С. Білокінь. – Ці роботи мали свою календарну періодичність, коли життя людини вслуховувалося в життя рослин" [9].

Споконвічна хліборобська праця витворила свій світ уявлень, своє самобутнє розуміння явищ навколишньої дійсності. Усю суму енциклопедичної народної мудрості було зведено до певної системи, що постала у вигляді народного аграрного календаря, який формувався

поступово, в міру емпіричного осягнення народом навколишнього середовища. Народний календар до певної міри відтворив світоглядні уявлення українських хліборобів дохристиянської доби, коли регламентація життя зумовлювалась тодішнім язическим віруванням і пристосувалась до певних календарних подій. Поряд з народним побутував так званий світський (астрономічний) календар, основною одиницею якого був рік, поділений на 12 місяців. Із запровадженням християнства виник ще й церковний календар. Проте для українського селянина основним залишався народний (аграрний), який згодом з'єднався з церковним календарем.

У 1899 році біля с. Ромашки (Київська губернія) було знайдено ритуальний глек, який зберігається зараз в Київському історичному музеї. Ще свого часу Б. Рибаков довів, що виконаний глек із сюжетним розписом, який датується IV століттям, є стародавнім слов'янським (українським) календарем. Ромашківський глек – календар започатковував відлік року з 2 травня: саме під цю пору активно оживає природа. З її пробудженням, як відомо, праукраїнці пов'язували новолітування. Але з прийняттям християнства цю традицію було порушено – початок нового року було перенесено на осінь (1 вересня), а згодом і на середину зими (1 січня) [119].

Історія народного календаря – це спроба увібрати весь аспект матеріальної і духовної культури українців. Цей цінний документ об'єднав тисячолітній досвід і народну пам'ять українства. Протягом віків він удосконалювався, доповнювався новими формами і філософськими структурами, перетворившись у цінне історичне джерело. Ось чому, як тільки з'явились більш-менш сприятливі умови, найважливішим для українських істориків було осмислення народного календаря як "історичної посвідки" (В.Скуратівський) нашого народу. До цієї теми звертався Я.Головацький ("Поділ часу в русинів"), М.Максимович ("Дні і місяці українського селянина"), П.Чубинський, який не встиг через заслання завершити свою роботу. Найактивніше почали підготовку до укладання народного календаря співробітники Всеукраїнської Академії наук, особливо члени Етнографічної

комісії (А. Лобода, В. Петров). Коли в радянській Україні термін “народознавство” був під забороною, такі дослідження проводились у діаспорі. В 1955-1959 рр. у Вінніпезі, а в 1962-1963 рр. у Торонто С.Килимник видав народознавчу працю “Український рік у народних звичаях в історичному освітленні”. У 1972 р. було підготовлено історико-етнографічну монографію “Українці”, в якій побіжно використовувалися й фрагменти народної календарності. Авторським колективом керував член-кореспондент АН К.Гуслистий. Але тираж її був знищений, не дійшовши до читачів.

Не тільки факт створення українського народного календаря, його зміст, а й багата історія його вивчення, трагічні сторінки переслідування, заборон дають можливість судити про міцність, живучість історичної пам’яті українського народу. Прийнято позитивно оцінювати введення християнства у Київській Русі, його роль у розвитку цивілізації, культури, письменництва, освіти. Але християнство не завжди виявляло доброзичливість до тих земель, де воно приживалось і визрівало. До церковних календарів одразу ж були причислені тамтешні історичні особи та події. Українській тематиці місця майже не залишилось. Більше того, окремим історичним діячам, які за умов державності України змогли б отримати “лик великомучеників”, довелося зазнати церковних анафем. Насамперед це стосується І.Мазепи, П.Полуботка, П.Калнишевського та ін [119].

Народний календар українців є джерелом народної моралі, що теж є складовою частиною національно-історичної пам’яті. Бо саме через календарні обрядові дійства передавались загальнолюдські цінності – розуміння добра і зла, совісті, честі, справедливості. Так, наприклад, 7 квітня традиційно є найбільшим весняним святом – Благовіщенням. Саме з Благовіщенням пов’язаний в українців своєрідний обряд, який у народі називали “Вдовиним плугом”. Ця високогуманна форма засвідчує про добродійство народної моралі і шляхетність суспільних взаємин серед простого народу. Саме в цей день сільські громади, зібравшись на свої віча, вирішували, хто і коли оброблятиме ниви вдовам і сиротам. Адже здавна в

Україні існував звичай: першу весняну оранку починали в тих родинах, де не було господаря. Виконували цю нагальну і важливу роботу за допомогою толоки, тобто колективно і без оплати. Вважалося аморальним, якщо хтось з односельців, знехтувавши звичаєм, раніше од вдів починав орати в себе вдома.

Історична пам'ять українського народу, що мудро було сконцентрована в народному календарі, визначала життєві пріоритети українців. Наш народ завжди шанував людей трудолюбивих, цінив працю і її результати, прагнув до заможного життя. "Куркуль" стало лайливим словом тільки в комуністичні часи, бо тільки в бідності режим міг зробити всіх рівними. Закономірно, що утвердження комуністичної влади і "нового" способу життя неминуче мали зіткнутися з духовно-ціннісними орієнтаціями українців, які фіксувалися в обрядових дійствах народного календаря. Українські селяни все своє життя відміряли і організовували за народно-трудовим календарем: вони чітко знали, коли починати польові роботи, а коли завершувати, коли святкувати, а коли й працювати з ранку до ночі. Влада і її адміністративний та пропагандистський апарат почали нав'язувати новий календар, "червоні дати". Суботники присвячувались до "червоної паски", різдво теж було оголошено "червоним". Виношувались навіть плани оголосити 7 січня "святом повалення всіх святих". Серед українського селянства, що звикло жити і працювати за традиціями своїх предків, нові радянські свята приживались дуже важко і боляче. Були люди, які продовжували в ці дні займатися своїми звичними справами. Багато документів, наприклад 1920-30-х рр., зафіксували конфлікти влади і селян з приводу роботи 1 Травня, коли комуністи зобов'язували людей святкувати і "демонструвати" та забороняли працювати. Голови комнезамів спеціально попереджували людей не виїжджати на роботу. А на день поминання померлих (Радуниця) – другий вівторок після Великодня – картина повторювалась з точністю до навпаки: всіх виганяли на роботу, не допускаючи на цвинтарі, до могил рідних. В більшості регіонів України це свято люди перенесли на 2 дні вперед – на неділю, вихідний день.

Але боротьба комуністичної влади проти народного календаря виявилась безуспішною, бо перебороти, викорінити народно-історичну пам’ять неможливо. Свідченням цього є відновлення майже всіх народних (релігійних) свят після 1991 р. Найбільші із них стали державними – Різдво, Великдень, Трійця.

Попри всю драматичну історію українського народного календаря, він був і є джерелом пам’яті та духовності нашого народу, з багатьох позицій не втратив свого значення і сьогодні. Той факт, що ми маємо змогу повніше пізнати життя і побут своїх попередників, використовуючи календар як джерело, дає нам законне право пишатися високим рівнем культури українського народу, яка в світовій цивілізації посіла значне місце.

1.2.2. Історія вивчення народного календаря українців

Дослідження народного календаря українців має тривалу історію і пов’язане насамперед із розвитком української етнографії та фольклористики. Перші наукові студії у цій галузі з’явилися ще в другій половині XIX ст., коли дослідники почали систематично фіксувати календарні звичаї, обряди та вірування українців. У працях етнографів того часу головна увага приділялася опису народних свят, обрядовості, звичаїв та пов’язаних із ними вірувань. До таких досліджень належать етнографічні матеріали, зібрані в різних регіонах України.

Сьогодні констатуємо піжвищену увагу вітчизняних дослідників до українського календаря з етнографчного й етнолінгвістичного боку.

Зокрема, О. Кожелятко дослідив календарні свята та обряди українців Буковини в ІІ пол. XIX та поч. XXI ст. [60], Н. Стішова на основі архівних і польових матеріалів дослідила українські календарні свята та обряди осіннього циклу [113].

Як зазначає Н. Стішова, життя людини протягом календарного року з усталеними традиціями, звичаями, обрядами та віруваннями здавна перебувало у полі зору науковців, що засвідчує широка джерельна база досліджень [113, с. 8]. Дослідниця підкреслює, що історіографія календарної

обрядовості є досить значною, однак вона нерівномірно висвітлює різні цикли народного календаря: найбільше уваги приділено зимовому, весняному та літньому періодам, тоді як осінній цикл тривалий час залишався поза узагальнювальними студіями [113, с. 8–9].

Аналізуючи стан наукової розробки проблеми, дослідниця наголошує, що історіографія календарної обрядовості є досить об'ємною як в Україні, так і за її межами. Водночас вона характеризується нерівномірністю висвітлення різних періодів річного циклу: найбільш ґрунтовно досліджено зимові, весняні та літні обрядові комплекси, тоді як осінній цикл святкової звичаєво-обрядової культури тривалий час залишався поза системними узагальненнями [113, с. 8–9]. Така ситуація зумовлює необхідність поглибленого вивчення саме осіннього періоду народного календаря.

Вивчення календарної звичаєво-обрядової культури українців тісно пов'язане з розвитком етнографії в Україні. Середина XIX – початок XX ст. – доба значного національного піднесення в Україні, а також формування народознавства як науки. Цей період характеризується ґрунтовними монографічними виданнями, у яких поряд із багатьма аспектами матеріальної і духовної культури етносу розглядається і проблема календарної обрядовості. До таких праць належать дослідження українських науковців – М. Костомарова "Слов'янська міфологія" (1847), М. Максимовича "Дні і місяці українського селянина" (1856) [83], І. Нечуя-Левицького "Світогляд українського народу" [89], В. Шухевича "Гуцульщина" (1904), а також закордонних учених – О. Кольберга "Русь Карпатська" (1970), "Покуття" (1882) та ін.

Досліджуючи календарну обрядовість, необхідно назвати ґрунтовний опис "Народний календар із Овруччини 50-х рр. XIX ст. у записі Михайла Пйотровського", що вийшов друком лише у 90-х рр. XX ст. Записи цього вченого висвітлюють звичаї та обряди народних свят майже впродовж усього річного циклу і прислужилися авторові монографії у вивченні звичаєво-обрядової культури календарних свят

осіннього циклу.

У процесі дослідження календарної звичаєво-обрядової культури важливе місце посідають узагальнювальні праці українських та зарубіжних учених другої половини XIX – початку XX ст., у яких здійснено спробу комплексного осмислення походження обрядів, їхньої структури та функціонування в системі річного календарного циклу. Ці дослідження стали підґрунтям для формування наукових уявлень про народний календар як цілісну систему.

Зокрема, у працях В. Гнатюка "Етнографічні матеріали з Угорської Русі" [16], Р. Кайндля "Гуцули: їх життя, звичаї та народні перекази" [44], З. Кузелі Кузеля "Вірування українського народу" [66], В. Доманицького "Народний календар у Ровенському повіті Волинської губернії" [33], А. Онищука "Народний календар у Зеленици Надвірнянського повіту на Гуцульщині" [95] та інших учених висвітлено різні аспекти традиційної культури українців, зокрема календарні звичаї, обряди та вірування. Цінність цих досліджень полягає в тому, що вони ґрунтуються на польових матеріалах і відображають регіональну специфіку народного календаря.

Особливу увагу дослідники приділяли опису локальних традицій, що дозволило зафіксувати різноманітність обрядових практик у різних етнографічних регіонах України. У працях, присвячених Гуцульщині, Волині, Поділлю та іншим територіям, подано детальні характеристики святкового циклу, що дає змогу простежити як спільні риси, так і відмінності у звичаєво-обрядовій культурі.

Водночас етнографічні розвідки цього періоду відзначаються надзвичайною повнотою описів повсякденного життя селян. Дослідники фіксували не лише святкові обряди, а й пов'язані з ними вірування, прикмети, звичаї, що супроводжували людину впродовж усього року. Значна частина цих матеріалів залишилася в рукописах, однак чимало було опубліковано у вигляді окремих наукових праць та збірників.

Серед важливих джерел слід відзначити праці, присвячені народному

календарю, у яких подано систематизовані описи свят, обрядів і звичаїв, прив'язаних до конкретних днів року. Зокрема, у дослідженнях І. Франка, М. Зубрицького, В. Доманицького, А. Онищука відображено не лише календарну обрядовість, а й світоглядні уявлення народу, що проявляються у фольклорних текстах, віруваннях і народних поясненнях явищ природи.

Важливим аспектом цих досліджень є їхня орієнтація на фіксацію живої традиції, що дозволяє розглядати народний календар як динамічну систему, пов'язану з повсякденним життям людини. Етнографічні матеріали цього періоду дають змогу реконструювати не лише окремі обряди, а й загальну картину традиційної культури українського селянства.

Значну роль у розвитку етнографічних досліджень відіграли також наукові установи та організації, зокрема створені у XIX ст. у Києві наукові осередки, які сприяли збиранню, збереженню та опрацюванню матеріалів з народної культури. Їхня діяльність стала важливим етапом у формуванні джерельної бази дослідження календарної обрядовості.

У першій половині XIX ст. розвиток українознавчих досліджень значно ускладнювався через відсутність української періодики та труднощі з виданням книжок. Унаслідок цього більшість праць залишалася в рукописах або виходила друком іноземними мовами, що обмежувало їх поширення та вплив на формування національної науки. Проте саме в цей період поступово закладалися передумови для системного вивчення народної культури.

Важливим кроком у цьому напрямі стало створення у 1852 році «Комісії для опису губерній Київського учбового округу», діяльність якої сприяла організації збору етнографічного матеріалу та розвитку наукового підходу до вивчення традицій українців. Згодом вагомим осередком наукового життя стало «Наукове товариство ім. Т. Шевченка», яке об'єднало дослідників народної культури та забезпечило систематичне вивчення етнографічних явищ.

Активна діяльність учених, зокрема Іван Франко, Федір Вовк, Володимир Гнатюк, Володимир Шухевич, сприяла не лише накопиченню

фактичного матеріалу, а й його осмисленню. Зокрема, у праці В. Шухевича «Гуцульщина» (1904) відображено календарні звичаї та обряди гуцулів, у тому числі особливості осіннього циклу свят.

Подальшому поглибленню досліджень сприяли праці Володимир Доманицький, який у своєму «Народному календарі у Ровенському повіті Волинської губернії» [33] детально описав обрядовість разом із пов'язаними повір'ями та прикметами.

У праці М. Сумцова «Слобожане» (1918) представлено цілісну картину життя українців Слобожанщини, де звичаєво-обрядова культура постає як невід'ємна частина повсякденного існування. Дослідник не лише фіксує календарні свята, а й показує їх у контексті суспільного, родинного та духовного життя. Особливо цінним є матеріал, пов'язаний із вшануванням святої П'ятниці, який супроводжується багатим фольклорним наповненням, що дозволяє простежити глибину народних вірувань та їх зв'язок із календарною обрядовістю.

Вагоме значення для вивчення календарних свят має праця М. Грушевського «Історія української літератури» (1923) [29], у якій дослідник звертається до витоків українського фольклору та його зв'язку з релігійними і суспільними практиками. Автор розглядає календарну обрядовість у контексті річного господарського циклу, акцентуючи на збереженні дохристиянських елементів у народній традиції. У роботі подано описи молодіжних зібрань, зокрема так званих «вулиць», а також обрядових ініціацій, що відображають соціалізацію молоді. Особливу увагу приділено взаємопроникненню язичницьких і християнських вірувань, що формують цілісну систему народної культури.

Наукова діяльність М. Грушевського сприяла інституційному розвитку досліджень народної культури. У межах створених ним наукових структур проводилося комплексне вивчення традиційного світогляду українців, зокрема через аналіз так званих «пережитків» первісної культури. Ці елементи,

збережені у фольклорі, обрядах і побуті, розглядалися як важливі джерела для реконструкції давніх форм мислення та вірувань [70].

У цьому контексті особливе значення має видання «Первісне громадянство та його пережитки на Україні» (1926–1929), у якому здійснено спробу системного аналізу архаїчних елементів культури. Дослідники приділяли увагу не лише загальним питанням світогляду, а й безпосередньо народному календарю та пов’язаним із ним обрядам, що дозволяло простежити еволюцію традицій від найдавніших часів до сучасності [70].

Важливим етапом у розвитку досліджень обрядовості стала праця К. Копержинського, у якій здійснено ґрунтовний аналіз календарних обрядів, зокрема зимового циклу. Автор розглядає їх не лише як сукупність традицій, а як складну систему, пов’язану з господарським життям і первісним світоглядом. Увага до структури, функцій і символіки обрядів дозволила закласти підґрунтя для подальших наукових студій у цій галузі.

На початку 1920-х років в Україні розпочався якісно новий етап у дослідженні традиційної культури, пов’язаний із діяльністю Етнографічної комісії ВУАН. Її робота вирізнялася системністю: було розроблено спеціальні програми та інструкції для збирання матеріалів, що охоплювали практично всі сфери народного життя — від усної творчості до календарної та сімейної обрядовості. Особливо важливо, що до цієї роботи залучали не лише науковців, а й широку громадськість — учителів, лікарів, агрономів, краєзнавців. Це дало змогу зібрати величезний масив польових матеріалів, які сьогодні становлять безцінний фонд для вивчення української традиційної культури.

У межах діяльності цієї комісії формуються нові підходи до осмислення української культури: дослідники починають глибше аналізувати її витоки, звертаючи увагу на зв’язок із давніми землеробськими традиціями та архаїчними формами світогляду. Саме в цей період календарна обрядовість починає розглядатися не лише як сукупність звичаїв, а як складна система, що має історичне підґрунтя і тісно пов’язана з дохристиянськими віруваннями.

Праці цього часу розкривають походження свят, їх символіку та функції у житті громади, що суттєво розширює наукове розуміння народного календаря. Важливу роль у розвитку етнологічних студій відіграв журнал «Етнографічний вісник», який став платформою для поширення знань про традиційну культуру та об'єднання науковців. Завдяки таким виданням відбувалося активне накопичення і систематизація матеріалу, що дозволяло формувати цілісне бачення народної обрядовості.

Однак уже в 1930-х роках цей процес був різко перерваний через політичні репресії. Знищення значної частини наукової еліти та нав'язування ідеологічних підходів фактично унеможливили об'єктивне дослідження української культури. Календарна обрядовість, як і інші українознавчі теми, опинилася під забороною або трактувалася виключно в межах ідеологічних схем.

Попри це, традиція дослідження не зникла, а продовжила розвиватися за межами радянського простору. У працях українських учених у діаспорі календарна обрядовість розглядається вже в ширшому контексті — як частина духовної, господарської та релігійної культури народу. Дослідники не лише описують звичаї, а й порівнюють їх із традиціями інших народів, що дозволяє виявити як спільні риси, так і національну своєрідність української культури.

Навіть у період часткової лібералізації 1960-х років розвиток етнографічної науки залишався обмеженим. Дослідження традиційної культури відбувалося в умовах ідеологічного тиску, що стримувало повноцінне осмислення духовної спадщини українців і впливало на характер наукових інтерпретацій.

У радянський період дослідження календарної обрядовості набувають специфічного ідеологічного спрямування. Значна частина етнологічних праць була орієнтована не стільки на вивчення традиційної культури, скільки на її трансформацію відповідно до вимог часу. Зокрема, у роботах О. Кувеньової «Свята колгоспної України» (1963) [65], В. Келембетової «Побут і релігійні пережитки» (1974) [47] В. Панасенко «Нові обряди на Закарпатті» (1975) [97]

простежується тенденція до створення нової обрядовості на основі переосмислення народних традицій. У цих дослідженнях чітко простежується протиставлення релігійних і народних свят, а також активне впровадження нових, так званих «громадянських» обрядів.

Паралельно з цим з'являються публікації, у яких народна традиція використовується як основа для формування нових святкових практик. Зокрема, у статтях Л. Сухої «Свята трудових перемог» (1963) [114] Г. Горобець «Народні свята сьогодні» (1964) [20], М. Андрійчука «Святкує трудове село» (1966) [2] відображено процес адаптації традиційної обрядовості до нових соціальних умов. Ці праці є важливими насамперед для розуміння трансформацій, які відбувалися з народним календарем у другій половині XX ст.

У 70–80-х роках XX ст. дослідники починають більше уваги приділяти питанням змін і передачі традиції. Так, у дослідженні С. Грица «Трансмісія фольклорної традиції» (2002) [25] розглядає процес передавання фольклору як динамічне явище. Важливим внеском у вивчення календарної обрядовості стали роботи О. Курочкіна, зокрема «Новорічні свята українців: Традиції і сучасність» (1978) [68], де ґрунтовно досліджено трансформації святкового комплексу. У подальших працях ученого – «Українські новорічні традиції» (1994) [71] – розкрито вплив соціально-економічних змін, колективізації та урбанізаційних процесів на народну обрядовість.

Водночас у другій половині XX ст. активно розвивається регіональний підхід до вивчення традиційної культури. Узагальнювальні праці «Бойківщина» (1983), «Гуцульщина» (1987), «Поділля» (1994), «Полісся України» (1996), «Холмщина і Підляшшя» (1997), «Лемківщина» (1999) репрезентують календарну обрядовість у контексті локальних культурних традицій. Значущим є також дослідження В. Балушка «Обряди ініціацій українців та давніх слов'ян» (1998) [5], яке дозволяє глибше зрозуміти архаїчні основи обрядової культури.

Сучасний етап досліджень представлений працями провідних українських етнологів. Зокрема, у монографії В. Борисенко «Традиції і життєдіяльність етносу» (2000) [11] календарна обрядовість розглядається як складова життєвого укладу народу; О. Боряк у праці «Україна: етнокультурна мозаїка» (2006) [12] акцентує на різноманітності культурних проявів; Л. Артюх «Звичаї українців у народному календарі» (2012) [3] систематизує календарні традиції; О. Курочкіна у книзі «Святковий рік українця» (2014) [70] простежує еволюцію свят від давнини до сучасності та ін. Це далеко не ввесь перелік ґрунтовних моногра- фічних видань Інституту, що слугували основою для глибшо- го теоретичного осмислення й узагальнення представленого дослідження з вивчення календарних святах осіннього циклу у звичаєво-обрядовій культурі українців.

У роки незалежності України перед науковцями постало завдання не лише розбудови суверенної держави, а й усвідомлення її національної культури, що передбачало відродження та активне впровадження народних свят і обрядів у повсякденне життя. Соціальні потреби суспільства стимулювали активізацію досліджень у сфері систематизації та аналізу багатовікового традиційного досвіду. Значно посилився інтерес до регіональних особливостей традиційно-побутової культури, а також до порівняльного вивчення етнокультурних явищ і трансформаційних процесів у культурі українського народу.

Значну увагу було приділено календарній обрядовості, що відображено у регіональних дослідженнях: на Одещині – В. Кушнір «Нариси традиційної культури українців Одещини» (2010) [79], «Чинники трансформації календарної обрядовості українців Півдня Буджака і Степового Подністров'я» (2011) [80], «Бойки села Маринове: розвиток традиційної культури після переселення» (2014)[70]; Н. Петрова «Календарна обрядовість українців Миколаївського району Одеської області середини XX ст.» (2011) [100] на Слобожанщині – О. Ліманська «Українські календарні свята Слобожанщини: тенденції дослідження» (2007) [82], В. Сушко «Свята та побут

Слобожанщини» (2004) [4] на Волині – В. Давидюк «Етнологічний нарис Волині» [31], «Календарна обрядовість Західного Полісся» (2005) [32], К. Кутельмах «Помінальні мотиви в календарній обрядовості поліщуків» (1997) [74], «Календарна обрядовість як етногенетичне джерело» (2006) [72], Н. Ковальчук «Календарні звичаї та обряди Рівненського Полісся: локальна специфіка. Трансформації» (2008, 2011) [54]; на Бойківщині – О. Коломийчук «Осінньо-зимові календарні звичаї та обряди бойків» (2015) [61]; на Буковині – Г. Кожолянка «Етнографія Буковини» (тт. 1–3, 1999–2004) [57], О. Кожолянка «Календарні свята та обряди Буковини: семантика і символіка» (2015) [59].

На кінець XX – початок XXI ст. у регіонах України проведено низку дисертаційних та наукових досліджень, присвячених аналізу етнокультурної динаміки календарної обрядовості. Серед них – Т. Прігаріна «Традиційна календарна обрядовість слов'янського населення Південної Бессарабії та її трансформація протягом 20–70-х рр. XX ст.» (1999) [106], О. Кожолянка «Календарні зимові свята та обряди українців Буковини» (2005) [59] В. Сушко «Поховальна обрядовість українців Слобожанщини XIX–XXI ст.» (2006) [115] Л. Малоока «Історична еволюція масових свят українців» (2006) [84], О. Пенькова «Традиції, свята та обрядовість населення Східної України в 1960–1980-х рр.: державна політика й повсякденне життя» (2006) [98] Т. Гаєвська «Народна обрядовість в Незалежній Україні» (2006) [14], А. Гоцалюк «Традиції та новації в різдвяно-новорічній обрядовості українців Карпатського регіону» (2007) [24], Н. Громова «Різдвяно-новорічна обрядовість українців Бойківщини» (2007) [28], О. Лімaнська «Календарне свято як складова української обрядової культури (на матеріалі Слобожанщини)» (2008) [81], О. Барташук «Процеси трансформації календарної звичаєвості українців Східного Поділля (20-ті рр. XX – початок XXI ст.)» (2011) [6], А. Мойсей «Календарна обрядовість східноромaнського населення Буковини у контексті етнокультурних процесів другої половини XIX – початку XXI ст.» (2011) [87].

На початку XXI ст. активізувалося й міжнародне дослідження календарної обрядовості. Зокрема, Міжнародне товариство етнології та фольклору (SIEF) проводить щорічні конференції, а з 2006 р. опубліковано 11 томів матеріалів під загальною назвою *The Ritual Year*, присвячених етнічності обряду, локальному та глобальному у святі, індивідуальному й колективному, обрядовій символіці та семантиці.

У сучасній етнологічній науці вагоме значення мають дослідження календарної обрядовості, які здійснюються з урахуванням регіональної специфіки та історико-культурних трансформацій. Зокрема, в авторефераті дисертації «Календарні зимові свята та обряди українців Буковини» (2005) комплексно проаналізовано зимовий обрядовий цикл як цілісну систему, що сформувалася на основі синтезу дохристиянських вірувань і християнської традиції. Дослідження висвітлює глибинну символіку обрядів, їхній тісний зв’язок із господарським укладом, аграрним календарем, природними ритмами та культом предків. Особлива увага приділяється як загальноукраїнським елементам святкової культури, так і локальним особливостям Буковини, що сформувалися під впливом історичних і етнокультурних чинників [59].

Водночас у дослідженні Н. А. Ковальчук «Календарні звичаї та обряди Рівненського Полісся: локальна специфіка та трансформації (XX – початок XXI ст.)» (2008) календарна обрядовість розглядається крізь призму регіональної варіативності та змін упродовж XX – початку XXI століття. Авторка акцентує увагу на Рівненському Поліссі як перехідному етнокультурному ареалі, де переплітаються різні традиційні впливи, що зумовлює багатство локальних варіантів обрядів. У праці детально простежено фактори формування обрядовості – природно-географічні умови, історичні події, міжетнічні контакти – а також розкрито процеси трансформації традицій під впливом соціально-політичних змін, зокрема радянської ідеології, урбанізації, глобалізаційних процесів і наслідків Чорнобильської катастрофи [54].

Обидва дослідження, попри відмінність регіонального матеріалу, органічно доповнюють одне одного, дозволяючи глибше осмислити календарну обрядовість українців як динамічну систему. Вони демонструють, що традиційна культура поєднує сталі архаїчні елементи із здатністю до змін, адаптуючись до нових історичних умов. Таким чином, регіональний підхід дає змогу не лише виявити спільні для української культури риси, але й простежити унікальні локальні особливості та еволюцію обрядової традиції в різних етнографічних зонах України.

Таким чином, сучасні дослідження демонструють поступ у теоретичному осмисленні фактології української календарної обрядовості, проте узагальнюючих досліджень календарних свят осіннього циклу, які б враховували локальні прояви традиційного календаря та вплив релігійних свят на звичаєво-обрядову культуру, ще не створено.

Отже, дослідження народного календаря українців має тривалу наукову традицію. Значна кількість праць присвячена опису календарної обрядовості, народних свят, звичаїв та вірувань, що сформувалися у різних регіонах України. Особливу увагу вчені приділяли етнографічному опису календарних обрядів, їх символіці, зв’язку з природними явищами та господарською діяльністю людини. У працях таких дослідників XIX – поч. XX ст., як О. Воропай, С. Килимник, П. Чубинський, О. Кольберг та ін., подано цінні відомості про традиції зимового, весняного, літнього та осіннього циклів народного календаря. Сучасні вчені О. Кожолянко, Н. Ковальчук, О. Ліманська, Н. Громова, А.Гоцалюк та ін., успішно продовжують цю традицію.

Водночас більшість наукових розвідок має переважно етнографічний характер і спрямована на опис звичаєво-обрядової культури українців у загальнонаціональному або регіональному вимірі. Значно меншою є кількість праць, у яких народний календар розглядається з лінгвістичного, етнолінгвістичного та діалектологічного погляду, зокрема на матеріалі живого мовлення носіїв певних говорів.

Таким чином, більшість досліджень народного календаря українців присвячена етнографічному опису календарної обрядовості та традиційних свят, тоді як мовні аспекти календарної традиції залишаються менш дослідженими.

Саме тому особливо актуальним є дослідження народного календаря на основі усних розповідей носіїв діалектів, адже такі тексти зберігають не лише відомості про традиційні звичаї та обряди, а й відображають мовні особливості певного регіону. Вивчення календарної обрядовості на матеріалі діалектних текстів носіїв подільського говору дає змогу поєднати етнографічний і лінгвістичний підходи, що робить таке дослідження новаторським та науково актуальним.

Висновки до розділу 1

У першому розділі роботи досліджено теоретичні засади вивчення народного календаря Подолян у контексті етнолінгвістики, що дозволяє комплексно оцінити взаємозв’язок мови та культури українського етносу. Було визначено, що етнолінгвістика як галузь мовознавства охоплює дослідження не лише мовних явищ, а й різних аспектів духовної та матеріальної культури народу – міфології, релігії, звичаїв, мистецтва, етнопсихології та історії. Показано, що предметом етнолінгвістики є виявлення національної картини світу, народних стереотипів та системи ціннісносмислових уявлень, що відображають спосіб життя, світобачення і ментальність українців.

Розглянуто широке і вузьке трактування етнолінгвістики. У широкому сенсі вона включає фольклорні тексти, діалектологію, історичну лексику та культурно-етнічні аспекти мови, а вужче – як один із напрямів діалектології, аналіз діалектної лексики, етнографізмів, екзотизмів і діалектизмів. Виявлено, що значна частина національно маркованої лексики несе в собі культурно-історичний і соціально-психологічний контекст, допомагає відтворити етнічні стереотипи та особливості світосприйняття українців. Особливу увагу приділено фольклорним текстам – вітальникам, пісням, переказам, щедрівкам,

календарно-обрядовим творам, які є цінними джерелами для етнолінгвістичних студій, оскільки вони репрезентують національний мовний код і є носіями культурної пам’яті народу.

Важливою складовою етнолінгвістики є антропоцентричний підхід, який розглядає людину як центр дослідження, оцінює мову через призму її значення для розвитку особистості та суспільства. Показано, що антропоцентризм у мовознавстві XX–XXI століть активно застосовується для дослідження етномовної свідомості, семантики та символічного змісту мовних одиниць, аналізу метафор, фразеологізмів, паремій і етнічних концептів. Розкрито зв’язок антропоцентризму з етноцентризмом у процесі комунікації, а також із лінгвокультурологічними, когнітивними та семіотичними підходами сучасного мовознавства.

У другій частині розділу детально охарактеризовано український народний календар як складну, багаторівневу систему, яка включає церковні, громадянські та народні елементи. Показано, що календар має циклічний характер, структурується за роком, місяцями, тижнями, днями й годинами, а також за природними, місячними і святковими циклами. Зазначено, що календарні одиниці пов’язані з обігом Сонця, сезонами року, трудовою діяльністю людини, святами та обрядовими традиціями. Розкрито сакральну і міфологічну природу календаря, де час наділяється певними якостями – добрий або злий, святковий або буденний – та здатністю впливати на долю людини і громади.

Було виділено різні календарні моделі: природні, господарські, християнські та фольклорні, які взаємодіють між собою, створюючи цілісний «культурний текст». Показано, що календарні тексти містять паремії, обрядові формули, оповіді про святих, народні прикмети й прогнози, що виконують як практичну, так і комунікативну функцію. Окремо підкреслено роль календаря як «гіпертексту», що включає численні перехресні посилання та внутрішні зв’язки, завдяки чому окремі елементи календаря можна систематизувати, групувати й досліджувати як цілісний масив культурних даних.

Розглянуто процес трансформації народного календаря під впливом історичних змін, християнської релігії, запозичень і сучасної глобалізації. Виявлено, що традиційні форми календаря зберігаються латентно, накладаються одна на одну та створюють багатошаровий культурний контекст, що дозволяє відновлювати та досліджувати календарно-обрядові практики сучасними науковими методами.

Таким чином, у розділі 1 обґрунтовано теоретичні підходи до дослідження народного календаря Подолян у контексті етнолінгвістики, показано його значення як культурного, ритуального і мовного феномену. Визначено методологічні принципи, серед яких антропоцентризм, комплексний і системний підхід, використання етнолінгвістичних джерел і парадигмальний аналіз, що закладає надійну основу для подальшого емпіричного дослідження календарно-обрядових текстів, їхньої структури, змісту та зв’язку з національною картиною світу українців. Розділ підкреслює, що народний календар є не лише джерелом знань про минуле, а й живим культурним феноменом, здатним впливати на сучасну етнокультурну свідомість та формування національної ідентичності.

РОЗДІЛ 2.
ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ДІАЛЕКТОЛОГІЇ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНИХ ЯВИЩ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

2.1. Соціокультурна змістова лінія в сучасному мовному навчанні

У сучасному мовному навчанні мовну освіту можна розглядати як певний соціокультурний феномен, адже саме мовні одиниці здатні акумулювати соціокультурне значення, у зв’язку з цим особливої значущості набуває активна освітня робота здобувачів і здобувачок освіти з виявлення соціокультурної інформації в навчальному матеріалі, здебільшого в тексті. Методичне підґрунтя соціокультурного напрямку в освітній діяльності передбачає поетапне розширення соціокультурних і лінгвокультурологічних знань учнів і вироблення вмінь застосовувати ці знання у своєму подальшому житті та навчанні. Як зауважує О. Кучерук, одним із змістових компонентів системи навчання української мови є соціокультурна лінія, метою якої є, зокрема, орієнтування учнів у виборі пізнавальних і комунікативних стратегій у різних соціокультурних ситуаціях та гідна поведінка в сучасному українському суспільстві [76, с. 5].

Як визначає Н. Бондаренко, соціокультурна змістова лінія ґрунтується на соціальних, когнітивних і культурних функціях мови і відображає взаємозалежність "людина-суспільство-мова-знання-культура", включаючи вивчення мови в контексті приватного і суспільного життя, накопичені в ній знання, створену і відображену в ній культуру і зв'язок з культурною спадщиною народів світу [10, с. 453–454]. Таким чином, соціокультурна змістова лінія пов’язана з тими відомостями, що мають стосунок до таких понять, як «особистість», «суспільство», «нація», і транслює специфіку цих понять для української спільноти в контексті її національної самобутності й ваги у світовому культурному просторі.

Аналіз наукових і методичних досліджень, спрямованих на вивчення аспектів соціокультурного виміру навчання української мови, свідчить про

зростаючий інтерес вчених до поняття «соціокультурної компетентності» як одного з важливих показників формування ціннісних орієнтацій особистості та її готовності до міжкультурної комунікації в останні роки [126., с. 32–36]. На соціокультурний розвиток учнів звертають увагу як на лінгвометодичну проблему (О. Кучерук), зокрема окремі праці присвячені роботі з текстами соціокультурної тематики на уроках української мови (Н. Бондаренко, Н. Голуб, О. Горошкіна, С. Кучерук, М. Пентилюк, Г. Шелехова, А. Ярмолюк та ін.). Наведемо трактування соціокультурної компетенції, запропоноване А. Ярмолюк, яка вклала у це поняття з точки зору навчання: знання мовних систем і теоретичних відомостей про мовні одиниці, країнознавство, мову і країнознавство, соціально-лінгвістичні знання; здатність співвідносити мовні засоби з завданнями, цілями і умовами спілкування (мовними ситуаціями), уміння організувати мовне спілкування відповідно до соціальних норм і правил поведінки носіїв мови, наявність національної ідентичності для використання мовних засобів, спілкування, практичне застосування набутих соціокультурних знань і навичок [126, с. 32–36].

О. Кучерук розглядає соціокультурну компетентність як здатність регулювати свою діяльність, зокрема мовленнєву, з урахуванням знань про світову, національну та місцеву культуру, правил соціальної поведінки, морально-етичних, естетичних та інших цінностей, досвіду ціннісного ставлення до світу, уміння творити життя в певній мовній спільноті [76, с. 9]. Як бачимо, у цих визначеннях простежується схожий підхід до розуміння соціокультурної компетентності у зв’язку із визначенням окремих компонентів, що формують її значеннєвий діапазон.

А. Ярмолюк зробила загальний аналіз наукового підходу до проблеми соціокультурного розвитку особистості, визначивши складові соціокультурної компетентності:

1) країнознавчий компонент (передбачає знання учнів та учениць про український етнос, риси українського національного характеру,

суспільнодержавний устрій України, здобутки в освітній, культурній царині, традиції, звичаї й обряди);

2) лінгвокраїнознавчий компонент (визначає здатність сприймати мову у зв'язку з її культуроносною функцією, з національно-культурною специфікою; знаменує собою знання мовних одиниць, зокрема й тих, що мають національнокультурний компонент семантики, а також уміння використовувати їх відповідно до комунікативних ситуацій);

3) соціолінгвістичний компонент (демонструє інформацію про особливості розмовного етикету в країні й невербальну поведінку, уміння й навички здобувачів освіти застосовувати їх у конкретних життєвих ситуаціях, уміння організовувати спілкування відповідно до ситуації спілкування, соціальних врегульованих норм, поведінки й соціального статусу учасників комунікативної взаємодії) [127, с. 32–36].

На нашу думку, ілюстрацією до цього компоненту може бути **вправа «Мовна адаптація»:** Учням пропонують ситуацію: «Ви запізнюєтесь на важливу зустріч». Завдання – написати три варіанти повідомлення: 1) другу в Telegram; 2) класному керівнику в офіційному листі; 3) викладачу в коментарі до Google Classroom. Учні мають обгрунтувати вибір звертань, розділових знаків та доречність використання емодзі в кожному випадку.

С. Мунтян пропонує розглядати такі компонентами соціокультурної компетентності: 1) загальнокультурний; 2) етнокультурний; 3) соціолінгвістичний та 4) культурознавчий [89, с.196]. О. Горошкіна у структурі соціокультурної компетентності виокремлює інші компоненти: лінгвокраєзнавчий, лінгвокраїнознавчий, лінгвополікультурний [23, с. 184–186].

У нашій роботі ми також розглядатимемо соціокультурну складову навчання української мови у сучасному мовному навчанні крізь призму розуміння соціолінгвістичного компоненту. За С. Мунтян, вона трактується як розуміння учнем взаємозв'язку між мовою і реаліями суспільного життя та доречне використання мовних одиниць відповідно до стилю і характеру

спілкування. Ця компетенція має у своєму складі комплекс знань про семантичні властивості мовних одиниць і виразів, їхній вплив на співрозмовника та навичок і вмінь правильно добирати засоби спілкування відповідно до комунікативної ситуації [89, с. 197]. У подібних комунікативних ситуаціях, на думку дослідників, передбачено такі складові елементи: привітання, застосування певного стилю спілкування, дотримання правил вступу в розмову, її завершення, правил ввічливості, послуговування виразами народної мудрості (фразеологічні одиниці, прислів'я, приказки тощо).

У практичній площині це може бути реалізовано через **завдання «Культурний код фразеологізму»**: учні аналізують сталі вирази, що відображають національний характер (наприклад «*Дух свободи», «козацькому роду нема переводу», «своя хата»*). Завдання: пояснити, як у цих виразах відображено соціокультурні цінності українців, та створити короткий пост для соцмереж, де використати один із фразеологізмів у сучасному контексті.

Л. Топчій інтерпретує соціолінгвістичний компонент у зв'язку із розумінням мовних особливостей, соціальних ієрархій, представників різних поколінь, статей, соціальних груп, лінгвістичтих стереотипів, ситуаційних стереотипів, комунікативних стереотипів, формулювань мовного етикету, моделей мовної поведінки [118, с. 171].

Аналіз наукової літератури, вивчення думок лінгводидактів щодо соціокультурних компонентів дає змогу визначити шляхи реалізації соціокультурної змістової лінії на уроках української мови в профільній школі:

1) проведення вступних уроків з будь-якої мовної теми, у процесі подання якої надають соціолінгвістичну інформацію, це є умова формування світогляду учня і гарантує шанобливе ставлення до української мови;

2) використання текстів на соціокультурну тематику та аналогій, які формують гуманістичний світогляд і включають аналіз понять, що відображають національні та загальнолюдські духовні цінності, розвиває естетичне почуття учнів та збагачує їхній словниковий запас у процесі

вивчення мовних моделей. Прикладом такого підходу є **методика «Соціокультурне дослідження»**: учні працюють з есе сучасного українського автора (Наприклад, Оксани Забужко). Завдання: виписати з тексту слова-маркери, які вказують на європейську ідентичність українців, та прокоментувати, які соціальні цінності (толерантність, відповідальність, свобода) пропагує автор.

3) застосування міжпредметних зв'язків [89, с. 198].

У своїх методичних працях Д. Кобцев зазначає, що розвиток соціокультурної компетентності залежить від ефективної реалізації соціокультурної змістової лінії на уроках української мови. Важливо також структурувати навчання у міжпредметних зв'язках і посилити роль українознавства в освітньому процесі з метою набуття знань з різних навчальних дисциплін, необхідних для розвитку мови, мовлення, культури і світогляду учнів [49, с. 9].

Зважаючи на позиції лінгводидактів щодо особливостей соціокультурної компетентності варто акцентувати також і на пріоритетних завданнях позакласної роботи з української мови у процесі профільного навчання, яке аналогічно має на меті формувати мовну особистість учнів та учениць, національну мовну свідомість, загальнолюдські цінності, професійні якості. Сучасна профільна шкільна освіта потребує розробки нових методів організації позакласної роботи з української мови як особливої складової навчального процесу. Вважаємо, що значну роль у цьому процесі відіграють соціокультурні чинники, які впливають на «розвиток світогляду студентів, підготовку їх сприймати себе носіями національних цінностей, усвідомлення ними своєї відповідальності». Як член суспільства з відповідальністю за майбутнє країни; Розуміти культурні норми поведінки, загальноприйняті норми самовираження та їх використання в процесах спілкування; розвивати вміння використовувати набуті соціокультурні знання, компетенції та навички відповідно до комунікативні ситуації» [1, с. 98].

Отже, соціокультурна компетентність трактується як властивість особистості, яка об’єднує та характеризує теоретичну та практичну підготовленість до соціокультурної взаємодії, що проявляється як свідоме та позитивне ставлення до соціокультурної взаємодії, а також глибокі та міцні знання, уміння та навички. для вирішення соціальних і культурних проблем. Її можна трактувати як наявність усвідомленого та активного ставлення до соціокультурної взаємодії. Соціокультурна змістова лінія передбачає систему методичних орієнтирів, що забезпечують соціокультурний розвиток мовної особистості учнів на профільному рівні навчання української мови.

2.1.1. Мета та завдання соціокультурної змістової лінії

Різноманітні соціальні, культурні, політичні, ідеологічні зрушення, які відбуваються в сучасному українському суспільстві у зв'язку із здобуттям незалежності, світовими процесами глобалізації, входженням країни у загальноєвропейський і світовий простір висувають нові вимоги щодо системи освіти в цілому й щодо мовної освіти зокрема. Особливої значущості набувають комунікативні вміння й навички особистості: її здатність швидко й правильно сприймати й обробляти отриману в процесі спілкування інформацію, доступно, логічно й різноманітно в плані мовного оформлення формулювати свої думки, вільно послуговуватися мовою в різних ситуаціях тощо [97, с.60].

Саме тому основною метою навчання рідної мови визначено формування комунікативної компетенції особистості, що передбачає вміння комунікативно доцільно (отже, відповідно до мети й ситуації спілкування) користуватися засобами мови в усіх видах мовленнєвої діяльності. Крім того, зазначає В. Калінін, випускник школи сьогодні повинен володіти сучасними ціннісними орієнтирами і досвідом творчої діяльності, бути готовим до міжособистісної і міжкультурної співпраці як у межах своєї країни, так і на міжнародному рівні [45, с.130].

Сучасний період розвитку методики навчання мови характеризується посиленням уваги до кумулятивної (культуроносної) функції мови.

Необхідною складовою комунікативної компетенції визнається соціокультурна компетенція, яка складається з країнознавчої та лінгвокраїнознавчої компетенцій. Досягнення провідної практичної мети навчання мови неможливе без оволодіння певним обсягом культурної інформації, без ознайомлення учнів із культурою народу, мову якого вони вивчають, оскільки для успішного спілкування необхідно не тільки володіти однаковими із співрозмовником мовними засобами, але й спільними знаннями про світ. Відповідно, постає проблема навчити мови як засобу міжкультурної комунікації, як способу пізнання досягнень культури: «сьогодні, – стверджує З. Бакум, – на зміну знаннєвоцентричній приходить культуроцентрична школа, мета якої полягає в засвоєнні учнями цінностей культури... Вихідною є ідея гуманізації: визнання людини як найвищої цінності».

Саме ці чинники зумовили виділення окремої соціокультурної змістової лінії навчання рідної та іноземної мови: це засіб „опанування національними і загальнолюдськими культурними і духовними цінностями, нормами, які регулюють стосунки між поколіннями, статями, націями, сприяють естетичному і морально-етичному розвиткові особистості, органічному входженню її в соціум» [108, с.37].

Сьогодні в методиці розглядаються проблеми сутності соціокультурної компетенції, її структури, підходів, методичних засад, форм і прийомів роботи в цьому напрямку (дослідження О. Першукової, П. Мельника, В. Калініна, О. Токменко, О. Коломінової, Ж. Вітлін та ін.). Тим не менше, багато проблем залишаються ще відкритими.

Практична мета в навчанні мови є провідною. Вона передбачає практичне опанування учнями умінь мовлення на рівні, достатньому для здійснення рідно- або іншомовного спілкування в чотирьох видах мовленнєвої діяльності [108, с.36], тобто головна мета – не накопичення знань, а оволодіння діяльністю.

В основу організації всього процесу навчання рідної мови покладено вихідні засади: мова – головне дзеркало і репрезентант культури; кожна мова

й кожна культура своєрідні, неповторні, унікальні; усі мови й культури рівноправні, однаково цінні; втрата будь-якої з мов (відповідно, і культур) – непоправна втрата для всього людства; вивчити мову неможливо без вивчення культури, оскільки тільки їх природне поєднання здатне забезпечити органічне входження особистості в соціум, реалізацію її можливостей.

Організація навчання мови на основі таких філософських засад вимагає від учителя не тільки високого рівня спеціальної фахової підготовки, а й високого загальнокультурного освітнього рівня, глибоких різносторонніх знань історії, традицій, звичаїв, особливостей укладу життя народу, мову якого вивчають учні. Робота з текстами, які містять соціокультурну інформацію (а саме вони є основним засобом реалізації соціокультурної змістової лінії навчання мови), робота з комунікативними ситуаціями (аналіз реальних процесів спілкування, створення діалогів, ділові ігри, моделювання комунікативних ситуацій та ін.) потребують часом досить розгорнутого коментаря, який може стосуватися як окремих лексем (безеквівалентна, фонова, символічна лексика), так і окреслення загального культурно-історичного фону. Наприклад, у 10–11 класах така робота може бути реалізована через **вправу «Лексичне дешифрування».** Учням пропонують проаналізувати слова, які не мають прямих відповідників в інших мовах (напр., *вирій, толока, затишок, плекати*). Завдання полягає в поясненні фонового значення цих лексем як специфічних маркерів українського світосприйняття, що дозволяє глибше зрозуміти соціокультурний контекст мови.

Провідним мотивом роботи в цьому напряму слід, на наш погляд, визнати виховний: учень повинен бачити в мові не засіб задоволення прагматичних потреб, не абстрактний інструмент, який забезпечує обмін інформацією, а складний багатогранний механізм, який становить основу існування будь-якого суспільства (і ширше – народу, нації) як такого. Учитель має спрямовувати свої зусилля на те, щоб познайомити учнів із найвищими досягненнями українства, представити багатогранність української культури,

особливо сучасної, показати взаємозв'язки української та інших культур, окреслити місце рідної культури у світовій. Це вимагає передусім глибоко продуманого добору текстів культурологічної спрямованості на уроках рідної мови.

Безперечно, завдання перед учителем постає непросте: робота має бути спрямована на виховання національної самосвідомості, самоповаги, а також глибокої поваги й толерантного ставлення до інших культур. Слід домагатися того, щоб учні розуміли: світова культура складається з кращих зразків національних культур, культури безнаціональної й безмовної немає та й бути в принципі не може. Знання й розуміння культурних особливостей різних народів сприяє взаємоповазі, взаєморозумінню, ефективній взаємодії.

Інший момент, який потребує уваги вчителя-мовника, – це часова проекція культурологічних тем. Знайомство з історичними подіями, видатними постатями минулого, давніми обрядами, звичаями, традиціями має корелювати з розглядом подій, явищ та постатей сучасної культури. У межах реалізації певної теми може створюватися проект, презентація, вистава, веб-сторінка (якщо залучені комп'ютерні технології), рекламний проспект та ін., що може бути представлене на підсумковому уроці узагальнення й систематизації знань. Бути системним і послідовним у роботі допоможе прийом колажування. У межах реалізації цього підходу доцільним є впровадження **методу цифрового колажування**. Старшокласники можуть створювати медійні проєкти на тему «Україна на карті світу», де поєднуються історичні факти про «місця сили» України з сучасним візуальним оформленням. Це дозволяє вчителю реалізувати «часову проєкцію» – від давніх традицій до сучасного представлення країни в глобальному просторі.

Підготовка й проведення нетрадиційних інтегрованих уроків рідної мови - на зразок семінару перекладачів, віртуальної подорожі, свята-карнавалу тощо - дозволяють яскраво виявити риси рідної мови: культура, виховують самоповагу й повагу до іншого, вчать бути уважним і толерантним у спілкуванні. Останнє особливо важливо: соціокультурна компетенція –

необхідна складова комунікативної компетенції особистості. Тому будь-яка інформація соціокультурного змісту має подаватися крізь призму комунікативної спрямованості: яким чином культурні відмінності виявляються в процесі спілкування, впливають на особливості стосунків комунікантів, на мовленнєву реалізацію соціальних ролей, на добір стандартних мовних кліше в типових комунікативних ситуаціях і т.д. Практичним втіленням ідеї міжкультурної комунікації у старшій школі може бути **вправа «Культурний дипломат»**. Учням пропонується ситуативне завдання: змоделювати діалог з іноземцем, у якому потрібно доступно та без стереотипів пояснити сутність українських цінностей (наприклад, значення символіки кольорів чи сенс національних свят). Така вправа формує готовність до міжособистісної співпраці, про яку зазначає В. Калінін.

Учитель повинен усвідомлювати, що реалізація соціокультурної складової навчання мови – це не тільки робота зі змістом тексту, не тільки підвищення загального культурного рівня учнів, це ще й постійна увага до форми – мовного оформлення, адже соціокультурна компетенція має своїми елементами країнознавчу та лінгвокраїнознавчу компетенції. Це передбачає роботу з безеквівалентною та фоновою лексикою, словами-символами, фразеологічним фондом мови. Зрозуміло, текст культурологічної спрямованості буде містити подібні елементи, що вимагають додаткового коментування. Особливо вахливим виявляється цей аспект для художніх текстів, у яких глибинний смисл ґрунтується на актуалізації асоціативних (епідигматичних) зв'язків слів. Маємо на увазі, зокрема, використання авторами лексем на позначення традиційної національної символіки (рослинна, тваринна, символіка кольорів тощо), фразеологізмів, відсилань до прецедентних текстів.

У цілому, робота з реалізації соціокультурної складової навчання мови має бути системною, послідовною, поетапною, повинна узгоджуватися з інтересами дітей, враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів. Також слід, на наш погляд, певною мірою узгоджувати, координувати

соціокультурну тематику уроків рідної та іноземної мов.

Таким чином, соціокультурний компонент навчання мови має бути спрямований на формування в учнів цілісного уявлення про багатство, повноту й неповторність культури народу, мову якого вони вивчають, на виховання національної гордості, самоповаги, поваги до іншої культури, толерантного ставлення до неї та її представників.

2.1.2. Принципи та засоби реалізації соціокультурного підходу

Сучасна парадигма мовної освіти дедалі більше орієнтується на особистісно зорієнтований, компетентнісний та культурологічний підходи, що зумовлює необхідність переосмислення методів викладання української мови у школі. У цьому контексті соціокультурний підхід набуває особливого значення, оскільки він дає змогу не лише навчити учнів користуватися мовою як засобом комунікації, а й сформувати в них здатність діяти мовленнєво відповідно до культурних норм та цінностей українського суспільства [103].

Соціокультурний підхід передбачає вивчення мови як соціального феномену, тісно пов’язаного з національною культурою, ментальністю, традиціями народу. Метою такого підходу є формування мовної особистості, яка не лише володіє лексико-граматичними нормами, а й уміє адаптувати мовлення до контексту комунікації, враховуючи соціальні ролі, культурні установки та професійну сферу спілкування. У цьому підході мова розглядається як засіб вираження національної ідентичності, носій культурної пам’яті та елемент духовного самовираження [19].

Важливим аспектом реалізації соціокультурного підходу є наповнення змісту навчання автентичними матеріалами, що відображають мовну картину світу українців. Це можуть бути уривки з публіцистичних і художніх текстів, промови видатних діячів, професійне мовлення у вигляді ділових листів, інтерв’ю, офіційних документів тощо. Робота з такими матеріалами сприяє розвитку критичного мислення, уміння інтерпретувати зміст, виявляти приховані смисли, розуміти контекстуальні особливості висловлювань.

Соціокультурний підхід також передбачає активне застосування

інтерактивних форм навчання. Серед найбільш ефективних – рольові ігри, дискусії, аналіз комунікативних ситуацій, міждисциплінарні проєкти. Наприклад, у процесі вивчення теми «Культура спілкування» або «Мовленнєвий етикет» учні можуть моделювати різні життєві ситуації: спілкування з однокласниками, звернення ло вчителля, участь у шкільних заходах, обговорення певної проблеми у групі. Такий підхід сприяє формуванню практичних навичок комунікації, розвитку культури мовлення та вміння доречно поводитися в різних соціальних ситуаціях.

Окрему увагу слід приділити міжкультурному компоненту, адже у багатокультурному суспільстві важливо навчати учнів не лише толерантності, а й умінню адаптувати мовну поведінку відповідно до культурних очікувань співрозмовника. Через ознайомлення з культурними відмінностями в мовленні, правилами етикету, ритуалами спілкування учні вчаться уникати комунікативних бар'єрів, демонструвати повагу до іншої культури та водночас зберігати власну мовну ідентичність [125, с.94–99].

Соціокультурний підхід має тісний зв'язок із формуванням громадянської та патріотичної свідомості учнівської молоді. Вивчаючи мову як культурну спадщину, учні глибше усвідомлюють її роль у збереженні національної ідентичності, особливо в умовах суспільних трансформацій і зовнішніх викликів. Залучення до мовного аналізу патріотичної поезії, публіцистики, актуальних соціальних кампаній, мовлення сучасних лідерів громадської думки формує критичне ставлення до інформації та підвищує рівень національної свідомості.

Не менш важливою є роль вчителя у впровадженні соціокультурного підходу. Він має виступати не лише носієм знань, а й фасилітатором культурного діалогу, модератором дискусій, натхненником до осмисленого використання мови в контексті культури. Ефективна реалізація підходу передбачає підвищення кваліфікації вчителів, оновлення змісту навчальних програм, розробку сучасних підручників і посібників з урахуванням соціокультурної проблематики [67, с.41-45].

Доцільним є впровадження інноваційних освітніх технологій, зокрема мультимедійних презентацій, відеоуроків, подкастів, інтерактивних платформ для практики мовлення в різних культурних контекстах. Цифрове середовище дає можливість створювати віртуальні ситуації спілкування, збагачувати культурну компетентність студентів, формувати навички самоосвіти й саморефлексії.

Отже, соціокультурний підхід до викладання української мови спрямуванням забезпечує комплексний розвиток мовної особистості студента, сприяє становленню його як компетентного, свідомого та відповідального фахівця. Він дає змогу поєднати мовну підготовку з культурною, громадянською, моральною і професійною, що є надзвичайно актуальним в умовах сучасного українського суспільства [27, с. 72–77].

Соціокультурний підхід у викладанні української мови постає ефективним засобом формування не лише мовної, а й комунікативної, міжкультурної, соціальної та професійної компетентностей учнів. Його впровадження сприяє гармонійному поєднанню мовного і культурного компонентів освіти, що особливо важливо в умовах трансформаційних процесів у суспільстві та зміни ролі мови як чинника національної ідентичності. Аналіз сучасних підходів доводить, що інтеграція соціокультурного змісту в освітній про цес дає змогу глибше занурити студентів у мовне середовище, сформувати стійкий інтерес до української мови та культури, забезпечити практичне застосування набутих знань у професійному спілкуванні. Залучення автентичних текстів, використання інтерактивних методів, організація міждисциплінарних проєктів та моделювання реальних комунікативних ситуацій значно підвищують якість мовної підготовки.

Результативність соціокультурного підходу значною мірою залежить від педагогічної майстерності вчителя, його здатності створювати сприятливе освітнє середовище, заохочувати до діалогу, творчості, рефлексії. Саме вчитель стає посередником між учнем і культурою, яка передається через

мову. Упровадження цього підходу вимагає системного перегляду змісту навчальних програм, оновлення методичного забезпечення, підготовки кадрів, а також розвитку електронного освітнього середовища для забезпечення доступу до різноманітних соціокультурних ресурсів.

Отже, соціокультурний підхід є не лише актуальним, а й необхідним напрямом модернізації мовної освіти у школі, який сприяє підготовці учнів нового покоління - мовнокультурно компетентних, соціально відповідальних, національно свідомих.

2.2. Регіональний компонент у формуванні мовної особистості школяра

Сучасна мовна освіта в Україні спрямована не лише на засвоєння учнями мовної системи, а й на формування мовної особистості, здатної усвідомлювати культурну цінність рідної мови, національних традицій та духовної спадщини свого народу. У цьому контексті особливої ваги набуває регіональний компонент навчання, який забезпечує зв'язок мовної освіти з культурним середовищем конкретного регіону, його історією, традиціями, звичаями, обрядами та мовними особливостями.

Регіональний компонент у навчанні української мови передбачає залучення до освітнього процесу матеріалів, що відображають культурно-мовну специфіку певного краю. Такий підхід сприяє формуванню в учнів національної свідомості, поваги до духовних надбань свого народу, розвитку мовної культури та усвідомлення себе носіями української мовної традиції. Особливо актуальним це є в умовах сучасних суспільних трансформацій, коли питання збереження національної ідентичності набуває особливого значення.

Як зазначають сучасні лінгводидакти, регіональний компонент виконує не лише пізнавальну, а й виховну функцію, оскільки через ознайомлення з мовною та культурною спадщиною рідного краю формується емоційно-ціннісне ставлення учнів до мови, історії та культури українського народу. Вивчення місцевих традицій, фольклору, діалектної лексики, народного календаря, звичаїв і обрядів сприяє розвитку мовної особистості школяра, його комунікативної, соціокультурної та етнокультурної компетентностей.

Особливе значення у процесі формування мовної особистості школяра має використання регіонально маркованих текстів. Це можуть бути народні пісні, легенди, перекази, етнографічні описи, фольклорні матеріали, спогади старожилів, тексти про звичаї та традиції рідного краю. Робота з такими текстами дозволяє учням не лише вдосконалювати мовленнєві вміння, а й усвідомлювати зв'язок мови з культурою та історичною пам'яттю народу.

Відбір дидактичного лінгвокультурного матеріалу має здійснюватись перш за все на лексико-фразеологічному рівні, оскільки у формуванні значення мовних одиниць саме цього рівня головну роль виконують екстралінгвістичні фактори. Але внутрішньомовна семантика реляційних одиниць також не позбавлена національно-культурного компонента й опосередковано пов'язана з позалінгвістичною дійсністю. Так, наприклад, працюючи з фонетичним матеріалом, бачимо, наскільки міцно пізнавальний план викладання мови переплітається з естетичним: звукові особливості й особливості вимови голосних та приголосних української мови, такі, як чітке, нескорочене вимовляння звука [а] в ненаголошеній позиції, дзвінке вимовляння дзвінких шумних приголосних у кінці слова та кінці складу перед глухим приголосним ([дуб], [сад], [гр'адка]), м'яка вимова приголосного [ц'] у більшості позицій (ки[ц']а, коза[ц']кий, [ц']ікавий) та ін., створюють явище, що зветься «красою» мови, її милозвучністю, музикальністю. А естетика і культура мовлення – це, безсумнівно, частина національної культури. «Отже, значущим є сам факт зв'язку між звуком як таким і значенням. Найвиразніше він проступає у художньому мовленні, коли той чи той автор вдається до прийому звукопису...» [123, с.165].

При роботі над українською літературною вимовою ми можемо звертатись до малих фольклорних жанрів, наприклад, прислів'їв:

Жалів яструб курку, доки всю не оскуб.

Навтяки буряки, щоб капусти дали.

Ми з тобою – як риба з водою, я на лід, а ти під спід та ін. (при роботі

над дзвінкими приголосними), чи до загадок, які дозволяють звернути увагу на вимову того чи іншого звуку (порівн. [ц’]):

(1) Один баранеʼць пасе тисячі овеʼць. (Місяць і зорі)

(2) Вранʼці на сажень, опівдні на п’ядень, а вечором через усе поле. (Тінь). (Ця загадка ще може стати приводом для розмови про народні одиниці міри – порівн. лікоть, палеʼць, долоня, п’ядь, сажень та ін.)

(3) Котилася бочка з горбочка,
Покотилась тай розбилась;
Нема того бондарʼя,
Щоб поправив кадібця. (Яйце)

(4) Б’ють мене ʼціпами,
Ріжуть мене ножами,
За те мене отак гублять
Бо всі мене дуже люблять. (Хліб)

(3) та (4) загадки можуть поповнити ТГ «Народне господарство та побут», стати відправною точкою для поновлення знань, пов’язаних, наприклад, з темою «хліб» – згадаємо прислів’я, приказки: «На чорній землі білий хліб не родить», «Без хліба нема обіда», «Хліб на хліб сіяти – ні молоти, ні віяти», «Без столу, печі і діжі немає тепла та їжі»; чи народні ігри, що відображають, наприклад, процес випікання хлібу і т. ін.

З цього завдання можна також розпочати лінгвістичну розмову про багатозначність та етимологію слова *хліб* і його позалінгвістичне, символічне значення. Воно також є приводом для поповнення ТГ новими словами зі спільними компонентами в семантиці (порівн. *хліб, коровай* (весільний, великодній), *паска, баба, шишки* та ін.).

Коли працюємо з одиницями словотворчого рівня, пам’ятаємо, що типовою рисою українського фольклору та художніх творів, з ним пов’язаних, а також українського мовлення є демінутиви. Значення демінутивності мають такі українські суфікси*: -ик-, -ичок- (ковалик, возичок), -ець- (камінець), -к-* та похідні (*бідолашка, молодичка, козаченько, коханечко, голівонька), -ц(е)*

(відерце, борошенце), -ус(я), -усь, -ась (бабуся, кумась, Катруся, Юрась). Словотвірне значення таких суфіксів настільки яскраве, що навіть у початковій школі роботу над засвоєнням учнями поняття «суфікс» рекомендують починати зі спостережень за словами зі зменшено-пестливими суфіксами.

Національно-мовну своєрідність на морфологічному рівні мають, наприклад, стягнені та нестягнені форми прикметників. Стягнені форми є загальновживаними, а нестягнені форми характерні для фольклору (порівн. зіронька вечірняя, дівчина вірная, зеленеє жито, чистеє поле), а також для художніх творів, наприклад: «Там матір добрую мою ще молодую у могилу нужда та праця положила» (Т. Г. Шевченко).

Вправа «Мова мого краю». Учні працюють із текстом про подільські звичаї *На Поділлі здавна шанували родинні традиції та гостинність. У кожній хаті біля печі стояв великий* ***баняк****, у якому господиня готувала страви на всю родину. У коморі обов'язково зберігався* ***гладущик*** *із молоком або сметаною, щоб частувати гостей.*

Увечері люди любили виходити надвір і сідати на теплу ***призьбу*** *біля хати. Там вони розмовляли про щоденні справи, ділилися новинами та згадували минуле. Взимку на лаві стелили* ***верету****, щоб було тепліше сидіти.*

Такі прості речі створювали затишок у подільських оселях і передавалися з покоління в покоління як частина народної культури.

та виписують діалектні слова: *баняк, верета, гладущик, призьба*. Після цього визначають їх значення, добирають літературні відповідники та складають із ними речення. Наприклад: «На призьбі біля хати сиділа бабуся». Така робота допомагає усвідомити багатство народного мовлення та зв'язок літературної мови з місцевими говірками.

Важливу роль у реалізації регіонального компонента відіграє народознавчий матеріал, зокрема народний календар, який відображає світогляд українців, їхні моральні цінності, систему традицій та уявлень про

навколишній світ. Через ознайомлення з календарною обрядовістю учні засвоюють не лише мовний матеріал, а й культурні коди українського народу.

Вправа «Календарна мозаїка». Клас об’єднується у групи, кожна з яких отримує назву народного свята: Андрія, Великодня, Івана Купала, Спаса. Школярі досліджують особливості святкування на Поділлі, визначають календарно-обрядову лексику, пояснюють значення слів *дідух, гаївки, писанка, купальське вогнище* та презентують результати у вигляді тематичної карти народного календаря.

Одним із важливих напрямів реалізації регіонального компонента є ознайомлення учнів із діалектною лексикою. Діалектизми відображають специфіку мовного середовища певної місцевості та є важливим джерелом вивчення народної культури. Робота з діалектною лексикою допомагає учням глибше зрозуміти особливості розвитку української мови, формує інтерес до мовної спадщини та розширює словниковий запас.

Доцільною є **вправа «Діалектне слово у сучасному мовленні».** Учням пропонують подільські діалектизми, напр.: *баняк, верета, гладущик, призьба*. Школярі мають визначити значення слів, дібрати літературні відповідники та скласти з ними речення. Така робота допомагає усвідомити зв’язок літературної мови з народною мовною традицією.

Важливим засобом формування мовної особистості є розвиток дослідницьких умінь учнів. Самостійне збирання мовного матеріалу, запис народних спогадів, дослідження місцевих звичаїв та традицій сприяють активному залученню школярів до вивчення культурної спадщини свого регіону. У процесі такої діяльності учні не лише вдосконалюють мовленнєві навички, а й набувають досвіду наукового пошуку, аналізу та систематизації інформації.

Наприклад, учням можна запропонувати **проєкт «Народний календар моєї громади».** Школярі записують спогади старожилів про традиції святкування народних свят, збирають місцеві назви обрядових дій та

предметів, укладають тематичний словничок і презентують результати дослідження у вигляді мультимедійної презентації або стіннівки.

Одним із продуктивних методів реалізації регіонального компонента є метод етнолінгвістичного коментаря. Його сутність полягає у поясненні значення мовних одиниць через культурний контекст. Аналіз назв народних свят, обрядових дій чи символічних предметів дає можливість розкрити їхній зв'язок із традиційною культурою українців.

Вправа «Етнолінгвістичне дослідження слова». Школярі аналізують слова-символи *рушник, калина, дідух, толока*, визначають їх значення в традиційній культурі українців, добирають приклади з народних пісень, прислів'їв або художніх текстів. Наприклад: «Без верби і калини нема України». Після аналізу учні пояснюють, які культурні цінності відображає кожен символ.

У процесі реалізації регіонального компонента важливо враховувати вікові та психологічні особливості учнів. У середніх класах доцільно використовувати ігрові, творчі та інтерактивні форми роботи, тоді як у старших класах ефективними є дискусії, дослідницькі проєкти, робота з етнографічними джерелами та аналіз мовних особливостей діалектного мовлення. Такий підхід сприяє формуванню в учнів стійкого інтересу до мовної та культурної спадщини свого краю.

Важливу роль у формуванні мовної особистості школяра відіграє також розвиток комунікативних умінь на основі етнокультурного матеріалу. Моделювання комунікативних ситуацій, пов'язаних із народними традиціями, сприяє вдосконаленню діалогічного мовлення, формуванню мовленнєвого етикету та культури спілкування.

Наприклад, учням можна запропонувати інсценізувати фрагмент традиційного подільського обряду: вечорниць, колядування, сватання чи обжинків. Під час виконання такого завдання школярі вчаться використовувати формули мовленнєвого етикету, народнопоетичні вислови та діалогічне мовлення.

Отже, регіональний компонент у навчанні української мови є важливим засобом формування мовної особистості школяра, його національної свідомості, культурної та комунікативної компетентностей. Залучення матеріалів, пов'язаних із мовною та культурною спадщиною рідного краю, сприяє розвитку інтересу до української мови, формує повагу до народних традицій та забезпечує реалізацію соціокультурної змістової лінії в сучасному мовному навчанні.

2.3. Методика ознайомлення учнів з елементами етнолінгвістики в освітньому процесі

Етнолінгвістика як міждисциплінарна галузь мовознавства досліджує взаємозв'язок мови, культури, традицій та світогляду народу. Тому ознайомлення учнів з елементами етнолінгвістики в освітньому процесі передбачає використання народознавчої лексики, фразеологізмів, фольклорних текстів, символів культури, етнокультурних коментарів та національно маркованих мовних одиниць. Ефективність такого навчання забезпечується застосуванням спеціальних методичних прийомів і лінгвокультурологічного підходу.

Учителю важливо мати за орієнтир систему роботи з етнолінгвістичним матеріалом. Успішна реалізація етнолінвістичного підходу в освітньому процесі можлива на основі дотримання викладачем принципів навчання мови із співвивченням культури. Вони виступають орієнтиром для вибору дидактичного матеріалу, методів і прийомів навчання. Актуальними при цьому залишаються загальнодидактичні принципи (систематичності і послідовності, науковості, наступності та ін.), а також власне лінгводидактичні принципи розуміння мовних значень різних одиниць мовної системи; розвитку чуття мови, пов'язаного, окрім іншого, з розумінням ролі мовної одиниці у формулюванні думки, передачі змісту висловлювання; оцінки виразності мовлення, зокрема, засобів передачі в ньому відтінків пестливості, доброзичливості. Але, окрім вищеозначених, необхідно

дотримуватись специфічних методичних принципів презентації етнолінгвістичного навчального матеріалу. Це:

1) принцип взаємозв'язку вивчення мови з вивченням національної культури;

2) принцип взаємозв'язку вивчення мови в етнолінгвістичному аспекті з іншими аспектами (фонетичним, лексичним і т. д.) її вивчення;

3) слід пам'ятати, що мінімальною умовою використання мовних засобів є контекст. Його основне призначення – актуалізувати значення (порівн. багатозначність), яке є необхідним для включення мовної одиниці (етнокультурна мовна одиниця) в акт спілкування з метою передачі екстралінгвістичної інформації. Принцип контекстного розгляду мовних засобів дозволяє з'єднати етнолінгвістичну роботу з вивченням власне мовних тем.

Етнолінгвістика досліджує мову, тому методика викладання мови в етнолінгвістичному аспекті – це філологічна методика, ті методи, якими користуються викладачі мови і літератури. Однак можна виділити особливі методичні прийоми введення культурологічної інформації. Серед таких:

1) просте пояснення реалій (його потрібно запам'ятати);

2) завдання на спостереження за прихованою в текстах культурною інформацією (її потрібно виявити);

3) введення культурологічної інформації через дидактичний матеріал (зміст) граматичних вправ (коли в текстах вправ систематично подаються відомості з історії, етнографії і т.д.);

4) подання культурологічної інформації через семантику фразеологізмів;

5) використання спеціальних культурологічних додатків;

6) використання культурологічного плану ілюстрацій та ін.

Як саме їх можна реалізувати?

І. Прийом пояснення реалій.

Пояснення реалій може бути двох видів:

1. Лінгвістичне: пояснюють саме слово, його значення, іноді – етимологія, порівн.:

– в етимологічному словнику учня початкових класів: зерно – «давньослов'янське слово, означає «те, що дозріло»», «сметана – давньослов'янське слово, походить від слова «змітати» і означає «те, що збирають, змітають з молока», «те, що добре збирається, змітається» [119, с.24, 36].

– в епіграфі до уроку для учнів 6 класу: «Навіть етимологія українського слова «світ» говорить про те, з якого матеріалу його явлено, – зі «світла» (Ю. Іллєнко) [18, с. 5].

2. Енциклопедичне: це різні за обсягом коментарі довідково-енциклопедичного характеру, що містять пояснення самої дійсності.

Методичний коментар: лінгвістичне пояснення робиться з опорою на визначення значення слова в лінгвістичному, в першу чергу – тлумачному словнику, де відображаються (у разі багатозначності) різні значення слова, містяться додаткові відомості щодо його використання, наприклад:

Колиска – 1. Невеличке ліжечко для спання і колисання дитини.

2. чого, *перен., уроч.* Батьківщина; місце виникнення і розвитку чого-небудь.

3. *діал.* Гойдалка.

(за матеріалами Академічного тлумачного словника (Словника української мови в 11 томах)).

Порівн. тлумачення реалії у «Шкільному словнику з українознавства»: *«Колиска (люлька)* – невеличке ліжечко для спання і колисання дитини; у переносному значенні – Батьківщина, місце виникнення і розвитку чого-небудь. У давнину колиски робили із верби, дуба, явора, плели з верболозу. Кріпили до сволока на гаку чотирма мотузочками, прикрашаючи ліжечко найдорожчого скарбу сільської оселі – немовляти» (наводимо частково, див. повністю [104, с. 124]).

Обидва варіанта тлумачення можна поєднати у вправі. Це сприятиме більш точному розумінню позначеного та накопиченню додаткових культурознавчих відомостей про той чи інший предмет, наприклад:

Очіпок – давній головний убір заміжньої жінки у формі шапочки. Очіпки були невисокі й м'які, з круглим дном. Їх плели вручну з лляних ниток, а згодом шили у формі шапочки з бавовняної, вовняної або шовкової тканини. Очіпок часто був з розрізом ззаду, який зашнуровували, стягуючи сховане під ним волосся. Подолянки любили носити квітчасті очіпки з кольорової тканини або зашиті квітами. Такі вироби називали «каптурами».

Знайдіть застарілі слова, запишіть їх.

Чи бачили ви коли-небудь очіпки?

Які ви ще знаєте види давнього одягу?

(Іменники загальні і власні, конкретні та абстрактні. Народний одяг як відображення ознак різних епох, 6 кл.)

ІІ. Виявити й засвоїти приховану в текстах культурологічну інформацію допомагають:

1) лексико-семантичний аналіз (питання, пов'язані зі значенням слова, зокрема з його внутрішньою формою – ВФ);

2) прийоми роботи з текстом: запитання до тексту, що дозволяють скоротити культурологічну інформацію навчального тексту до ключової лексики;

3) коментування – будь-яке роз'яснення, що стосується конкретного слова, фрази, уривка, всього тексту в цілому.

Сприйняття тексту учнями може супроводжуватись потенційними труднощами різного роду.

По-перше, можуть зустрітися слова і вирази, що виходять за межі лексичного запасу учнів – маловживані, периферійні для сучасної літературної мови. Подібні утруднення знімаються в лінгвістичному (у тому числі стилістичному) коментарі, найкоротший варіант якого полягає в доборі синонімів до важких (діалектних, архаїчних і т. д.) висловів або мовних

одиниць, що демонструють зовнішні ознаки виразності (наприклад, слова зі зменшено-пестливими суфіксами).

По-друге, у текстах зустрічаються вирази з національно-культурною семантикою (назви традиційних процесів, посад, блюд і т. д.). Тут коментар полягає в поясненні позамовних явищ (так звана «етнолінгвістична семантизація») і може називатися по-різному: історико-літературним, побутовим, соціальним, текстуальним, лінгвокраїнознавчим, лінгво-культурознавчим.

Зазначимо, що значний культурознавчий потенціал мають тексти, що пропонуються учням на уроках читання / української літератури. Їх зміст часто дозволяє нібито подивитись зі сторони на рідне, співставити, узагальнити – і, таким чином, краще відчути свою національну ідентичність Висока національно-культурна цінність конкретних жанрів: народної казки, малих жанрів фольклору.

У процесі роботи над творами відбувається збагачення словника учнів лексикою національно-патріотичного змісту, словами із символічним значенням. Сприяє формуванню в дітей ціннісного відношення до рідної країни, краю, родини, усвідомленню значущості Батьківщини, особистої приналежності до українського народу, виступає поштовхом до дій національно-культурного характеру емоційний відгук на прочитане.

ІІІ. Етнолінгвістичного плану завдання, що формують навичку презентації вже відомої культурної інформації з тієї чи іншої теми.

Наводимо приклади вправ, у яких реалізуються ці прийоми роботи.

Вправа 1. Прочитати. У другому реченні з’ясувати, до якої частини мови належить кожне слово.

Січень, сніжень, сніговик, вогневик, льодовик, просинець, просинець, щипун, тріскун, просинь, студень, сечень, студзень, леден, ловзаєць, студеніят... И хоча найсуворіший місяць веде свій родовід од латинського «януаріус», в основу накличок усе ж таки покладено визначальні природні явища: тріскучі морози, пекучі вітри, дошкульні сніговії (М. Міщенко).

Про який місяць тут ідеться? З якими словами пов’язані подані народні назви? (Питання орієнтує учнів на розкриття внутрішньої форми слів – назв місяців).

Як називається цей місяць у нашому краї?

(Вправу можна використати в процесі розгляду теми «Загальна характеристика частин мови», 6 кл., або, зі спрощеним варіантом граматичного завдання, у 3-4 класах початкової школи).

Вправа 2. Прочитати колискову пісню. Знайти зменшено-пестливі іменники. Яким способом вони утворені?

А кулик намиє, *А білії лебеді*

А чаєчка намиче, *Та й убілють на воді,*

А сорока напряде, *А білії щукаш ечки*

А кочубей витче, *Да й помиють рубашечки*

Довідка: *Кочубей* – народна назва жайворонка.

Про які види робіт повідомляє мати дитині? Кому це доведеться робити?

Які назви птахів, риб нашого краю ви знаєте?

Пригадайте іншу колискову пісню зі зменшено-пестливими словами. («Особливості творення іменників», 6 кл.)

Введення етнолінгвістичної інформації через зміст граматичних вправ може відбуватися:

1) на рівні слів і словосполучень – це сприяє поповненню конкретних тематичних груп (ТГ);

2) на рівні зв'язного тексту – передбачається, що дидактичний матеріал – культурологічні тексти розраховані на безпосереднє засвоєння їх змісту, що вони подані не тільки для відпрацювання різного роду лінгвістичних умінь і навичок.

Наприклад:

Вправа 3. Прочитати.

Рушник. Полотенце. Різні назви, дивлячись на вживання: рушник – утирач – для обличчя й рук, стирок – для витирання посуду; кілковий – багато

вишитий – для прикраси образів, картин, божник – для ікон, плечевый – багато вишитий для сватів, подарковий – дешевий для весільних подарунків... (Словник Б. Гринченка)

Як раніше називалися різні види рушників? (Поповнення ТГ «хатня обстановка»).

Чи можете ви пояснити ці назви? (лексико-семантичний аналіз: розкриття ВФ слова). До якої лексики вони належать?

(«Активна й пасивна лексика української мови», 5 клас.)

IV. Прийом введення культурологічної інформації через семантику фразеологізмів ґрунтується на специфіці цих мовних одиниць. Загальновідомо, що фразеологічні звороти є неповторною національною особливістю кожної мови. Фразеологізми відображають психологію народу, істотні риси і події його життя, його звичаї. Розкриття походження фразеологізмів вимагає залучення даних багатьох областей гуманітарних дисциплін, зокрема етнолінгвістики. Питання про включення фразеологізмів у етнолінгвістичний процес викладання мови розглядатиметься далі в окремому розділі посібника. Зараз тільки підкреслимо, що в школі досить активно (у порівнянні з іншими) використовують цей прийом викладання.

Прикладом спеціально створеного інформаційного додатка може служити «Шкільний словник з українознавства» [104], призначений, у першу чергу, учителям-словесникам. У ньому розглядається найбільш важлива і необхідна народознавча інформація, що розкриває особливості історико-культурного досвіду, національного характеру, світогляду, психології українського народу, його побуту, традицій, трудової діяльності. Словник містить відомості з етнопедагогики, народних методів навчання, з педагогіки народного календаря, сімейної етнопедагогики, матеріали з українського фольклору, з історії української мови та ін.

Джерелами етнолінгвістичної інформації можуть бути інші лексикографічні праці такого типу (наприклад, «Енциклопедичний словник символів культури України» [35], словник-довідник — «Знаки української

етнокультури» [39]), а також науково-популярні видання, що в цікавій формі розповідають про мовні одиниці з національно-культурним змістом (див., наприклад, книгу «Народження і життя фразеологізму»).

Використання в підручнику або на уроці малюнків, картин, схем та інших джерел інформації, що сприймаються зором, – один з випадків реалізації принципу наочності. Реалізувати у викладацькій практиці прийом зорової семантизації можливо у таких варіантах:

1) використовувати засоби наочності, спеціально створені для навчального процесу художниками-ілюстраторами, фотографами (див. оформлення підручників);

2) використовувати картини, малюнки, фотографії, фільми, які для включення в навчальний процес добирає вчитель;

3) спонукати учнів створювати малюнки, достовірні у країнознавчому відношенні.

Культурознавчий план засобів зорової наочності є своєрідним і заслуговує (разом зі слуховою наочністю – музичними ілюстраціями) окремого розгляду.

Реалізація розглянутих вище принципів і прийомів на уроках мови дозволяє здійснювати розосереджене в часі знайомство учнів з культурними цінностями у процесі вивчення програмного матеріалу з української мови.

2.4. Освітній потенціал народного календаря як джерела культурних знань

В складних умовах етнічного розчленування і багатовікового поневолення український народ виробив раціональну організацію середовища життєдіяльності та забезпечення духовних потреб людини, сформувавши унікальну систему звичаїв, вірувань, світоглядних уявлень, моральних, правових, естетичних та етичних норм, які акумулювалися в процесі історичного розвитку та стали підґрунтям національної культури.

Становлення народного календаря відбувалося впродовж тривалого історичного періоду як результат емпіричного осмислення людиною

природних циклів і господарських процесів. У процесі землеробської діяльності селянин систематично спостерігав зміни природного середовища, співвідносив їх із результатами праці, що сприяло формуванню стійкої системи знань про закономірності природи. У зв'язку з цим народний календар доцільно розглядати як аграрний, або хліборобський, що виконував функцію регулятора господарської діяльності.

Хліборобська праця зумовила формування специфічної системи світоглядних уявлень, у межах яких природні явища набували не лише практичного, а й символічного значення. Народний календар став формою збереження та трансляції емпіричних знань про кліматичні умови, ґрунти, рослинний і тваринний світ, що забезпечувало ефективність аграрного циклу. У цьому контексті він виступає як форма «народної енциклопедії», що акумулює практичний досвід багатьох поколінь.

В українській етнопедагогіці сформувався стійкий образ господаря як носія морально-трудових і соціокультурних цінностей. Цей образ охоплює раціональність господарювання, відповідальність, повагу до традицій, дисциплінованість і зв'язок із природним середовищем. Аналогічно конструюється образ господині як символу родинного затишку, культурної організації побуту, ощадливості та моральної стабільності родини. Такі моделі виконували функцію соціального регулювання поведінки та передачі культурних норм.

Народна педагогіка постає як цілісна система виховання, що базується на етнічному світогляді та культурному досвіді народу. Її ключовими принципами є природовідповідність, культуровідповідність, народність, зв'язок навчання з життям та трудова спрямованість виховання. Народний календар органічно вбудовується в цю систему, оскільки відображає природні цикли та регламентує життєдіяльність людини відповідно до ритмів природи.

У сучасному освітньому дискурсі народний календар розглядається як багатовимірне джерело формування соціокультурної, етнолінгвістичної та комунікативної компетентності здобувачів освіти. Його освітній потенціал

визначається здатністю інтегрувати мовний, культурний та історичний зміст у цілісну систему навчання.

До основних функцій народного календаря в освітньому процесі належать:

- **когнітивна**, що забезпечує засвоєння знань про традиційну культуру та світогляд;
- **комунікативна**, що сприяє розвитку мовленнєвих умінь у соціокультурному контексті;
- **ціннісно-орієнтаційна**, що формує ставлення до культурної спадщини;
- **інтеграційна**, що забезпечує міжпредметні зв’язки.

Застосування матеріалів народного календаря у навчанні української мови дозволяє реалізувати принцип культуровідповідності освіти, сприяє формуванню національно-культурної ідентичності та розвитку мовної особистості.

Методичні моделі використання народного календаря

У методичному аспекті доцільно виокремити кілька моделей роботи з матеріалом народного календаря:

1. **Текстоцентрична модель**, що передбачає аналіз календарних текстів як носіїв культурної інформації.
2. **Лексико-семантична модель**, спрямована на вивчення культурно маркованої лексики.
3. **Комунікативно-ситуативна модель**, що моделює реальні мовленнєві ситуації на основі календарних явищ.
4. **Проєктно-дослідницька модель**, яка передбачає самостійну дослідницьку діяльність здобувачів освіти.

Методичний інструментарій реалізації освітнього потенціалу

Одним із ефективних засобів є **вправа «Культурна реконструкція календарного фрагмента»**, у межах якої здійснюється відтворення логіки

народного календаря через аналіз сезонних господарських робіт, народних прикмет та обрядової практики.

Застосування **вправи «Лексичний етнокод»** передбачає визначення та інтерпретацію слів, що відображають традиційну культуру (наприклад: *толока, жнива, обжинки, вирій*), із подальшим поясненням їх культурного значення.

Метод «Календарний текст як культурний документ» передбачає аналіз уривків фольклорних описів природних явищ із визначенням їх функціонального та символічного навантаження.

Вправа «Соціокультурна інтерпретація прикмет» полягає у зіставленні народних прикмет із сучасними науковими уявленнями про природні процеси з метою формування критичного мислення.

Проєкт «Регіональний народний календар» передбачає збирання матеріалів про місцеві традиції, їх систематизацію та створення інтерактивного календаря культурних подій.

Метод «Календарна комунікативна ситуація» моделює мовленнєві взаємодії, пов’язані з традиційними господарськими подіями (жнива, свята, обрядові дійства), що дозволяє формувати навички доречного мовлення.

Залучення матеріалів народного календаря в освітній процес сприяє формуванню таких результатів навчання:

- усвідомлення зв’язку мови з культурою та історією народу;
- розвиток умінь інтерпретувати етнокультурні тексти;
- формування навичок аналізу лексики з національно-культурним компонентом;
- розвиток комунікативної компетентності в соціокультурному контексті;
- виховання ціннісного ставлення до національної традиції.

Таким чином, народний календар виступає не лише як етнокультурний феномен, а як ефективний дидактичний ресурс, що забезпечує інтеграцію мовної, культурологічної та виховної складових освітнього процесу.

Отже, освітній потенціал народного календаря полягає у його здатності функціонувати як багаторівневе джерело культурних знань, що забезпечує формування соціокультурної компетентності здобувачів освіти, розвиток їх мовної особистості та усвідомлення національної культурної ідентичності. Його використання в освітньому процесі сприяє гармонійному поєднанню мовного навчання з культурологічним змістом та підвищує ефективність формування ключових компетентностей.

Висновки до розділу 2

Соціокультурний підхід у навчанні української мови є одним із провідних напрямів сучасної мовної освіти, оскільки забезпечує не лише формування мовної компетентності учнів, а й розвиток їхньої національної свідомості, культурної ідентичності та комунікативної культури. У процесі дослідження встановлено, що соціокультурна змістова лінія спрямована на інтеграцію мовного навчання з культурними, історичними, етнографічними та морально-ціннісними аспектами суспільного життя. Її реалізація сприяє формуванню мовної особистості, здатної ефективно діяти в різних комунікативних ситуаціях, дотримуючись норм мовленнєвого етикету та усвідомлюючи культурну цінність української мови.

У межах дослідження було розроблено та теоретично обґрунтовано систему вправ соціокультурного спрямування, які реалізують різні аспекти формування мовної та культурної компетентностей учнів. Зокрема, вправа **«Мовна адаптація»** спрямована на формування соціолінгвістичної компетентності, уміння добирати мовні засоби відповідно до ситуації спілкування та соціального статусу співрозмовника. Вправа **«Культурний код фразеологізму»** націлена на усвідомлення національно-культурної специфіки фразеологізмів та формування ціннісного ставлення до мовних одиниць як носіїв культурної пам’яті.

Вправа **«Соціокультурне дослідження»** забезпечує розвиток умінь аналізувати художні та публіцистичні тексти з позиції відображення в них культурних цінностей і національної ідентичності. Вправа **«Лексичне**

дешифрування» спрямована на формування навичок інтерпретації безеквівалентної та культурно маркованої лексики, усвідомлення її зв'язку з історією та світоглядом народу.

У контексті регіонального компонента застосовано вправи **«Мова мого краю»**, **«Календарна мозаїка»**, **«Діалектне слово у сучасному мовленні»**, які спрямовані на ознайомлення учнів із мовною та культурною спадщиною рідного краю, розвиток інтересу до діалектної лексики, фольклору та народних традицій, а також формування поваги до культурної різноманітності української мови.

Етнолінгвістичний аспект реалізується через вправу **«Етнолінгвістичне дослідження слова»**, яка формує вміння розкривати культурний зміст мовних одиниць, а також через завдання з аналізу фразеологізмів і символічної лексики, що сприяє глибшому розумінню взаємозв'язку мови й культури.

Окрему групу становлять вправи, пов'язані з народним календарем: **«Культурна реконструкція календарного фрагмента»**, **«Лексичний етнокод»**, **«Соціокультурна інтерпретація прикмет»**, **«Календарна комунікативна ситуація»**, які спрямовані на формування уявлень про традиційну культуру українців, розвиток умінь інтерпретувати етнокультурні явища та застосовувати їх у мовленнєвій практиці.

Узагальнено, метою розробленої системи вправ є формування соціокультурної та комунікативної компетентностей учнів, розвиток умінь інтерпретувати культурно марковані мовні одиниці, усвідомлення зв'язку мови з історією, традиціями та духовними цінностями українського народу, а також виховання національно свідомої мовної особистості.

Очікуваними результатами впровадження запропонованої системи вправ є: розвиток навичок доречного мовленнєвого спілкування в різних соціальних ситуаціях; формування умінь аналізу та інтерпретації культурного змісту мовних одиниць; збагачення словникового запасу учнів; підвищення рівня їхньої культурної обізнаності; формування поваги до національних традицій та усвідомлення ролі української мови як носія культурної спадщини.

Таким чином, проведене дослідження підтверджує, що системне використання соціокультурно спрямованих вправ у процесі навчання української мови є ефективним засобом реалізації соціокультурної змістової лінії та сприяє комплексному розвитку мовної особистості учня.

РОЗДІЛ 3.
НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР ПОДОЛЯН КРІЗЬ ПРИЗМУ НОМІНАЦІЇ

Народний календар є цілісною системою, у якій господарський цикл, церковні свята, давні вірування та мовні форми їх вираження поєднані в єдине ціле [15, с.1135]. Саме в назвах свят, обрядових дій, предметів і повір'їв найповніше виявляється локальна ідентичність спільноти, а мова постає не лише засобом комунікації, а й носієм культурної пам'яті [40, с. 33].

Поділля належить до тих регіонів України, де календарна обрядовість збереглася найповніше, а її мовне оформлення має виразні говіркові ознаки. Водночас подільський елемент в етнолінгвістичних студіях представлено недостатньо [22, с. 863], а сам подільський діалект належить до мало вивчених [117, с.105]; його говірки мають і регіональні особливості, і такі, що зумовлені взаємовпливами із сусідніми говорами [50, с.62]. Тому записи, зроблені в подільських говірках, становлять цінний матеріал для етнолінгвістичного аналізу: у них фіксуються і назви свят та обрядодій, і стійкі формули, прикмети та заборони, і особливості говіркового мовлення на всіх мовних рівняїх. Водночас такий матеріал має значний освітній потенціал, оскільки дозволяє на конкретних мовних фактах реалізувати завдання соціокультурної змістової лінії, обґрунтовані в розділі 2.

У цьому розділі проаналізовано транскрибовані записи народного календаря, здійснені в шести населених пунктах Вінницької області, які репрезентують подільські говірки:

1[1] – с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну;

2 – м. Жмеринка Жмеринського р-ну;

3 – с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну;

4 – с. Сутиски Вінницького р-ну;

5 – с. Рудниця Тульчинського р-ну;

6 – сел. Крижопіль Тульчинського р-ну Вінницької обл.

[1] Це умовні позначення проаналізованих говірок, якими будемо послуговуватися далі в роботі для паспортизації ілюстративного говіркого матеріалу.

Народний календар подолян, зокрема його етнолінгвістичну характеристику, представлено в його чотирьох циклах – зимовому, весняному, літньому й осінньому. У кожному з них описано номінації свят і календарних днів, обрядодій і атрибутів, а також повір'я, прикмети та заборони, які подано діалектними текстами. Повні тексти записів див. у Додатку Б.

3.1. Номінація свят і календарних днів у подільських говірках

Номінація календарних свят – найстійкіший пласт народного календаря й водночас виразний показник мовної та культурної ідентичності спільноти. У записах з різних н.п. засвідчено як назви, що збігаються з церковними чи літературними (Великдень, Покрова), так і фонетично та словотвірно своєрідні народні назви, а також описові конструкції там, де в мовленні інформанта відсутня усталена назва. Назви свят і обрядових страв на Поділлі нерідко мотивовані саме святковою приналежністю [22, с. 867].

3.1.1. Зимовий цикл свят подолян

Зимовий цикл українців відкривається святом Андрія Первозванного. У проаналізованих записах воно має низку назв. Повну церковну назву свята зафіксовано в говірці с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну: *с|в'ато Анд|р'ійа Пе^{и}рвоз|ваного* (1). Фіксуємо однослівні варіанти назви свята: *Анд|р'ійа* (1, 2, 3), *Анд|рейа* (2, 3); останню назву інформантка протиставляє сучасній: «*Анд|рейа фс'іґ|да ка|зали / не Анд|р'ійа / це |зарас Анд|р'ійа / а ко|лис' Анд|рейа а|бо Кали|та*» (2). Назва свята *Кали|та* (2, 3) пов'язана з номінацією головного атрибута свята – спеціального обрядового хліба. Наприклад, у говірці с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну свято прямо пов'язують із цим хлібом: «*Анд|р'ійа це ку|сан':а кале|ти*» (3). Подібна назва й обряд відомі й в інших регіонах України, зокрема на Славутчині, де на Андрія пекли калиту й виконували пов'язану з нею обрядову гру-діалог [15, с. 1135]. У центральноподільських говірках обрядовий хліб на Святий вечір відомий як *книш* [22, с. 864]; ця назва є запозиченням із грецької мови [35, с. 474].

День Святого Миколая у говірках називають *Ми^{е}ко$^{\shortmid}$лайа* (1), *Мико$^{\shortmid}$лайа* (2) та *Мико$^{\shortmid}$лайа Чудот$^{\shortmid}$ворц'а* (2). Народною є назва *Мико$^{\shortmid}$лаїчик* (3), яка поєднує ім'я святого з метонімічним значенням «дарунок, що приносить Святий»: «*Мико$^{\shortmid}$лаїчик ка$^{\shortmid}$зали / Мико$^{\shortmid}$лаїчик прине$^{\shortmid}$се ди$^{\shortmid}$тин'і*» (3). У говірці м. Жмеринка Жмеринського р-ну ця форма пов'язана з дією: на Миколайчика кладуть дитині дарунок під подушку. Отже, ім'я святого виступає як у церковній формі, так і в демінутивній народній (суфікс -ик, -чик).

Вечір перед Різдвом називають *С'в'а$^{\shortmid}$тий $^{\shortmid}$веч'ір* (1, 2, 3), *Св'ат$^{\shortmid}$веч'ір* (2, 3). Метонімічну назву за головною стравою засвідчено в говірці м. Жмеринка Жмеринського р-ну: *Ку$^{\shortmid}$т'а* (2). Різдво називають *Р'ізд$^{\shortmid}$во* (1, 2, 3), *Рожест$^{\shortmid}$во Хрис$^{\shortmid}$тове* (3). Колядування позначають дієсловом *кол'аду$^{\shortmid}$вати* та іменником *ко$^{\shortmid}$л'ади* (1, 3). Вечір напередодні Водохреща має описові назви: *Д$^{\shortmid}$ругий С'в'а$^{\shortmid}$тий $^{\shortmid}$Веч'ір* (1, 2), *Го$^{\shortmid}$лодна Ку$^{\shortmid}$т'а* (1, 2), *Д$^{\shortmid}$руга ку$^{\shortmid}$т'а* (3). Ці назви мотивовані головною обрядовою стравою й порядковим числом; для порівняння, на Славутчині вечори різдвяно-водохресного періоду називали Вілією, Багатим вечором і Водяною Вілією [15, с.1135, 1142, 1145].

Вечір перед Старим Новим роком названо $^{\shortmid}$*Шчедрий $^{\shortmid}$веч'ір* (1, 2); у говірці м. Жмеринка Жмеринського р-ну його пов'язують з іменем персонажа: *Ме$^{\shortmid}$ланка* або *Ма$^{\shortmid}$ланки* (2). У говірці с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну це свято називають за обрядовою дією – *Ден' ш'едр'і$^{\shortmid}$вок* (3). Новий рік за старим стилем має назву *Ста$^{\shortmid}$рий $^{\shortmid}$Новий р'ік* (1, 3); день Святого Василя – *Васи$^{\shortmid}$л'а* (2), *Ва$^{\shortmid}$с'іл'ійа* (3). Свято Хрещення називається *Во$^{\shortmid}$дохре^{и}шча* (1, 2), *Во$^{\shortmid}$дохрест'а* (3).

Отже, у зимовому циклі свят засвідчено 23 номінативні одиниці: 13 однослівних і 10 складених назв. За походженням і мотивацією вони розподіляються так: 8 церковних назв (*с$^{\shortmid}$в'ато Анд$^{\shortmid}$р'ійа Пе^{и}рвоз$^{\shortmid}$ваного*, *Ми^{е}ко$^{\shortmid}$лайа*, *Мико$^{\shortmid}$лайа Чудот$^{\shortmid}$ворц'а*, *Р'ізд$^{\shortmid}$во*, *Рожест$^{\shortmid}$во Хрис$^{\shortmid}$тове*, *Васи$^{\shortmid}$л'а*, *Ва$^{\shortmid}$с'іл'ійа*, *Во$^{\shortmid}$дохре^{и}шча*), 11 народних назв (*Анд$^{\shortmid}$р'ійа*, *Анд$^{\shortmid}$рейа*, *Кали$^{\shortmid}$та*, *Мико$^{\shortmid}$лаїчик*, *С'в'а$^{\shortmid}$тий $^{\shortmid}$веч'ір*, *Св'ат$^{\shortmid}$веч'ір*, *Ку$^{\shortmid}$т'а*, $^{\shortmid}$*Шчедрий $^{\shortmid}$веч'ір*, *Ме$^{\shortmid}$ланка*, *Ма$^{\shortmid}$ланки*, *Ста$^{\shortmid}$рий $^{\shortmid}$новий р'ік*) і 4 описові конструкції (*Го$^{\shortmid}$лодна*

ку|т'а, *Д|ругий С'в'а|тий |веч'ір*, *Д|руга ку|т'а*, *Ден' ш'едр'і|вок*), що мотивовані обрядовою стравою чи діями. Часто фіксуємо фонетичні варіанти назв свят, напр.: *Анд|р'ійа ~ Анд|рейа*, *Во|дохре^{и}шча ~ Водохрест'а*; такі особливості типові для подільських говірок.

3.1.2. Весняний цикл свят подолян

Весняний цикл у записах представлений насамперед стрітенськими, великопосними й великодніми святами. Стрітення називають *Ст|р'іте^{и}н':а* (1, 3, 5); від цієї назви утворено прикметник у сполуці *ст|р'іте^{и}н'с'ка с|в'ічка* (1, 3, 5). Традиційна назва Громниця в записах відсутня; натомість інформанти пояснюють сутність свята через образ зустрічі пір року: *Нази|вайет'с'а Ст|р'ітен': а так і нази|вайет'с'а зи|ма зустр'і|чайец'а з |л'ітом* (5).

Тиждень перед Великим постом має назву *|Масл'ан'іц'а* (3); власної назви «*Колодка*» в записах не засвідчено. Піст позначають формою *Ве^{и}|ликого |посту* (1); день Сорока святих – *|Сорок с'в'а|тих* (1, 3); середину посту – *Се^{и}ре^{и}дноп'іст'а* (1). Благовіщення називають *Благо^{у}|в'ішче^{и}н':а* (1, 3). Для кінця березня засвідчено народну назву *|Теплого О|лекси* (3, 5). Вербну неділю називають *|Вербна не|д'іл'а* (3, 5), а також *|Вербний |тижден'* (3).

Четвер останнього тижня посту скрізь називається *|Чистий че^{и}т|вер* (1, 3, 5). Великдень називають *Ве^{и}|ликде^{и}н'* (1, 3). Церковні назви Великодня зафіксовано в говірці с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну: *Хрис|тове Воскре|с'ін':а* і *|Пасха* (3). Перший тиждень після Великодня має назву *П|ров'ідний* (1, 5), поминальний – *Поми|нал'ним* (5); поминальний день називають *П|роводи* (1, 3) і *|Радон'іца* (3). День святого Юрія – *|Йур'ійа* (1, 3, 5) і *|Юр'ійіў ден'* (3). Вознесіння – *Возн'е|с'ен'ійе* (3).

Отже, серед весняного циклу свят відзначено 20 номінативних одиниць: 10 однослівних і 10 складених назв (*Ст|р'іте^{и}н':а*, *Ве^{и}|ликий |п'іст*, *|Сорок с'в'а|тих*, *Благо^{у}|в'ішче^{и}н':а*, *Хрис|тове Воскре|с'ін':а*, *|Пасха*, *|Йур'ійа*, *Возн'е|с'ен'ійе*), 11 народних (*|Масл'ан'іц'а*, *Се^{и}ре^{и}дноп'іст'а*, *|Теплого О|лекси*, *|Вербна не|д'іл'а*, *|Вербний |тижден'*,

ˈЧистий чеᵘтˈвер, *Веᵘˈлигдеᵘнʼ*, *Пˈровʼідний*, *Пˈроводи*, *ˈРадонʼіца*, *ˈЮрʼійіў денʼ*) та 1 описова назва (*Помиˈналʼний ˈтижденʼ*).

3.1.3. Літній цикл свят подолян

Літній цикл найповніше представлено в записах із м. Жмеринка Жмеринського р-ну та с. Сутиски Вінницького р-ну. Свято Трійці має народну назву *ˈЗелеᵘнʼі сʼвʼатˈки* (1), *Зеˈленʼі сˈвʼата* (2), *Зеленʼі* (4); тиждень перед святом – *Зеˈленийˑ* (2, 4), *Клеˈчалʼний* (2), а в Сутисках – *Клеˈчалʼна неˈдʼілʼа* (4). Церковну назву *Тˈрʼійцʼа* (2, 4) інформанти сприймають як периферійну: «*ў нас ни каˈзали Тˈрʼійцʼа*» (2). Суботу перед святом називають *Зеˈлена суˈбота* (4).

Петрівський піст має назву *Петˈрʼіўка* (2, 4), *Петˈрʼіўсʼкийˑ пʼіст* (2); свято Петра і Павла – *Пеᵘтˈра ˈПаўла* (1, 2). Свято Івана Хрестителя має назви *Іˈвана Куˈпаїла* (1, 2), *ˈІвана Куˈпала* (4), церковна назва – *Іˈвана Хрисˈтителʼа* (2). Обрядова гілка називається *куˈпайло* (1, 2, 4). Свято Маковія засвідчено в двох варіантах: *Макоˈвейа* і *Макоˈвʼійа* (2, 4); народна назва *Меˈдовийˑ Сˈпас* (2, 4) пов'язує його зі Спасом, поряд із яким названо *ˈЙаблучнийˑ Спас* (2, 4). Власне свято Спаса – *Сˈпаса* (1, 2, 4). З Іллею пов'язують заборону купатися: *Іˈлːʼі* (4).

Отже, літній цикл свят представлений 16 номінативними одиницями: 5 однослівних і 11 складених назв; 5 церковних (*Тˈрʼійцʼа*, *Пеᵘтˈра ˈПаўла*, *Іˈвана Хрисˈтителʼа*, *Іˈлːʼі*, *Сˈпаса*) і 11 народних (*Зеˈленʼі сˈвʼата*, *Зеˈленийˑ*, *Клеˈчалʼний*, *Клеˈчалʼна неˈдʼілʼа*, *Зеˈлена суˈбота*, *Петˈрʼіўка*, *Петˈрʼіўсʼкийˑ пʼіст*, *Іˈвана Куˈпаїла*, *Макоˈвейа*, *Меˈдовийˑ Сˈпас*, *ˈЙаблучнийˑ спас*). Часто фіксуємо фонетичні варіанти назв свят, напр.: *Макоˈвейа ~ Макоˈвʼійа*, *Іˈвана Куˈпайла ~ Іˈвана Куˈпала*; такі особливості типові для подільських говірок.

3.1.4. Осінній цикл свят подолян

Осінній цикл найповніше представлений у записах з с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну та сел. Крижопіль Тульчинського р-ну. Жнива називають *жниᵉˈва* (1); свято закінчення жнив – *Денʼ колˈгоспниᵉка* (1), тобто назва відображає колгоспне минуле села. Успіння Богородиці називають *Першопреᵘˈчиста* (1), *ˈПерша Преˈчиста* (6); Різдво

Богородиці – *Друга Пречиста* (6); Введення – *Ў|веде^{и}н’:а* (1, 6), *Ве^{и}|лика Т|рет’а Пре^{и}|чиста* (1). Воздвиження названо *|Чесного Хре^{и}с|та* (1), *Возд|вижен’а* (6), *|Чеснойі Гла|ви* (6). Покрова – *Пок|рова* (1, 6); день Дмитра – *Дми^{е}т|р’ійа* (1, 6); поминальна субота – *|Бат’к’іўс’ка Су|бота* (1, 6); сам поминальний обряд у говірці с. Пиків називається *|Д’іди* (1). Серед інших осінніх свят засвідчено день Михайла – *Ми^{е}|хайла* (1, 6), Параски – *Па|раски* (1, 6), Катерини й Ганни – *Кате^{и}|рини* і *|Ган:и^{е}* (1). Погожі осінні дні мають назву *|баби^{е}не |л’ітo* (1, 6).

Отже, осінній цикл свят представлений 21 номінативною одиницею: 9 описових (*|Чесного Хре^{и}с|та*, *|Чеснойі Гла|ви*, *|Перша Пре|чиста*, *Д|руга Пре|чиста*, *Ве^{и}|лика Т|рет’а Пре^{и}|чиста*, *|Бат’к’іўс’ка Су|бота*, *Д|митр’івс’ка су|бота*, *|баби^{е}не |л’ітo, Ден’ кол|госпни^{е}ка*) і 11 однослівних назв свят (*Ў|веде^{и}н’:а*, *Возд|вижен’а*, *Пок|рова*, *Дми^{е}т|р’ійа*, *Ми^{е}|хайла*, *Па|раски*, *Кате^{и}|рини*, *|Ган:и^{е}, Жни^{е}|ва*, *Першопре^{и}|чиста*, *|Д’іди*). Фіксуємо словотвірні варіанти назв свят, напр.: *Першопре^{и}|чиста* ~ *|Перша Пре|чиста*.

Загалом у чотирьох циклах засвідчено 80 номінативних одиниць на позначення свят: 23 – у зимовому, 20 – у весняному, 16 – у літньому та 21 – в осінньому циклі.

3.2. Номінація обрядодій у календарній обрядовості подолян

Обрядодії, тобто дії, які виконують учасники свята, виражено переважно дієслівними лексемами й словосполученнями. За семантикою їх можна розподілити на кілька груп: дії, пов’язані з підготовкою до свята й господарською діяльністю; ритуальні дії з обрядовими предметами; поминальні дії; ворожіння; ігрові й бешкетні дії молоді. Далі обрядодії розглянуто за циклами.

3.2.1. Зимовий цикл

Найвиразніші обрядодії зимового циклу пов’язані зі святом Андрія, колядуванням і Святим вечором. На Андрія пекли *кала|ту-кали|ту* й *пал’а|ниц’і* для вечорниць (2): «*Ко|лис’ то зби|ралис’а на вечор|ниц’і / х|лопц’і з д’іў|чатами / пик|ли кала|ту-кали|ту / за|м’ішували ц’у / е // хо|дили до*

кирˈницʼі ў ˈротʼі иˈсили ˈводу» (2). Дівчата ворожили на паляницях, запускаючи собаку: чия паляниця потрапить собаці першою, та швидше вийде заміж (2). Калиту підвішували до стелі, а присутні підскакували й кусали її (3): «*калеˈта пʼідвиˈшуйецʼ:а до сˈтелʼі / пʼітсˈкакуйут куˈсайут*» (3). Парубоцькі бешкети – зняття фіртки чи воріт (1, 2, 3) – описано найдокладніше: «*на Андˈрʼійаособˈливо це у нас таˈкʼі бешкетуˈванːʼа шо знʼіˈмайутʼ хˈвʼіртку чи воˈрота там напˈриклад і заˈносʼат чи до суˈсʼіда чи ше ˈдалʼше шоб шуˈкали на ˈдругиї денʼ*» (3).

На Святий вечір діти «*кˈвокали / і хˈрукали / і ˈмукали*» (2) над сіном, яке стояло в кутку, щоб добре велася худоба. Родичам, хрещеним і бабусі з дідусем носили вечерю (2, 3): «*бˈрали калаˈчʼі два / там ў поˈдарок бˈрали чи йаˈкʼісʼ рушниˈчок / чи йаˈкʼісʼ кˈружички / канˈфʼети сˈтавили / і ˈнесли виˈчеру*» (2). Колядування починається в перший день Різдва (1), після обіду (2) або наступного дня після Святого вечора (3), причому вдень колядують діти, а ввечері дорослі. На Василя ходили посівати хлопчики (1, 2, 3); дівчаткам не можна було (2). Водохрещенську воду святили в церкві (1, 2, 3), а купання в ополонці згадано в записах із м. Жмеринка Жмеринського р-ну та с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну (2, 3).

Отже, у зимовому циклі засвідчено 14 різновидів обрядодій (колядування, щедрування, вноси дідуха, посівання, святіння води тощо); спільними для кількох говірок є 9 з них. Серед них виокремлюються ритуальні дії з обрядовими предметами (калита, дідух, вода), ігрові й бешкетні дії молоді (зняття фіртки, воріт, воза) та поминальні дії (вечеря для померлих). Найуживанішими є префіксальні дієслова доконаного й недоконаного виду, наприклад *знʼіˈмали* і *посʼіˈвали*.

3.2.2. Весняний цикл

У весняному циклі обрядодії пов’язані з освяченням води, свічок і верби, великопосною й великодньою підготовкою та поминальною обрядовістю. Стрітенську воду й свічку святили (1, 3, 5), а свічку запалювали під час грози: «*йа заˈпалʼуйу цʼу сˈвʼічку від гˈрому*» (1). Вербу святили, ставили в хаті під

образами, над дверима чи коло худоби (1, 5), а в одній із говірок нею били один одного з відповідною примовкою: «*Ко|ли при|ходили з |церкви і |били о|дин |одного // Не |йа бйу / а вер|ба бйе// Т|рич'і т|реба бу|ло гово|рити*» (5).

У Чистий четвер обов'язково митися: «*обовйаз|ково |мили^{е}с'а / шчоб бу|ли |чис'т'і*» (1). Перед Великоднем прибирали, білили, пекли паску й красили *галун|ки* (1, 3, 5), а на Великдень святили кошик (1, 3, 5). Поминання в Проводи полягає у відвідинах кладовища, прибиранні могил і спільній трапезі вдома (1, 3, 5). Господарські дії приурочені до окремих днів: на середопістя виносили шафу, щоб провітрити, а на Теплого Олекси відкривали вулики (1); на Юрія сіяли огірки (1, 5) чи садили гарбузи (3).

Отже, серед обрядодій весняного циклу зафіксовано 13 різновидів, із них спільними для кількох говірок є 10. Домінують ритуальні дії зі святинями (свічка, вода, верба, паска), господарські дії, приурочені до дат (Теплий Олекса, Юрій), та поминальні дії (Проводи). Дієслівна лексика представлена як префіксальними дієсловами, так і формами на -ува-/-юва-, наприклад *приго|тавл'увати*, *про^{у}|в'ідувати*.

3.2.3. Літній цикл

Літній цикл обрядодій найповніше описано в записах із м. Жмеринка Жмеринського р-ну та с. Сутиски Вінницького р-ну. Підготовка до Зелених свят полягала в прикрашанні оселі клечанням (липою, кленом) та збиранні зілля (1, 2): «*шчо |робл'ат'/ так |саме при^{е}би^{е}|райут'/ |з'іл':а/ жнут'/ с|тел'ат' ц'о|го/ |липу п'ід ст|р'іху ч'іп|л'айут'*» (1). У суботу перед святом ішли до церкви й на цвинтар (2, 4), а дівчата ходили з піснями й їжею в ліс чи в поле плести вінки (4): «*Д'іў|чата зби|ралис'а ўс'і |разом б|рали стр'іч|ки |йіжу ў|с'аку і йш|ли з п'і|сн'ами до |л'ісу чи ў |поле*» (4).

Найрозгорнутішу обрядовість мають купальські звичаї. Розпалювали багаття, стрибали через нього парами, плели вінки й пускали їх на воду, шукали цвіт папороті (2, 4); обливалися водою, а з вишневої гілки робили купайло (1, 2, 4): «*Молод' ўби|рала |вишн'у / зр'і|зали / та|ку моло|ден'ку |вишен'ку // там мог|ли прикра|шати йа|кимис' |л'енточками / йа|кимис' / е /*

бу|магойу кол'о|ровойу // і це бу|ло йак ку|пайло» (2). Купайло лише ламали та прикрашали (1): «*ми |сам'і д'іў|чата прие|кра|шали/ а х|лопц'і п|рийдут'/ по|ломл'ат'*» (1). Обрядодії Маковія, Спаса, Купала пов'язані зі святінням їжі й води: мед, мак, яблука (1, 2, 4).

Отже, літні обрядодії налічують 11 різновидів; 8 з них спільні для кількох говірок. Найбагатшою є купальська обрядовість (багаття, вінки, папороть, купайло, обливання), тоді як у говірці с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну вона зведена до прикрашання й ламання гілки (1). Лексика обрядодій представлена дієсловами *св'ат|куйут*, *за|пал'ували*, *перис|какували*.

3.2.4. Осінній цикл

Осінні обрядодії мають господарський та поминальний характер. Жнивну роботу описано через дієслова косити й жати: «*най|перше це буў го|рох почие|нали/ |пот'ім йач|м'ін' ко|сили*» (1); перший сніп (*д'і|дух*) приносили, а солому з нього спалювали (1). Закінчення жнив святкували як *Ден' кол|госпние|ка* (1). Поминальна обрядовість – читання псалтиря, спільний обід, залишення води й хліба на ніч – описана так: *Спо|чатку чие|тайеиц':а Псал|тир за |ними/ а |пот'ім |об'ід/ ну так йак в нас нап|риклад/ не да|йец':а |н'ічого спие|рт|ного/ ми не п|йемо спие|рт|ного |н'ічого/ нап|риклад/ і не с|таўл'ат' спие|рт|ного/ |т'іл'ки поуо|в'ідали/ поблагодарили/ з|гадували по|мерлие|х/ і ўсе* // (1); у сел. Крижопіль Тульчинського р-ну згадано поминальну службу в храмі (6).

Отже, осінній цикл представлено 11 різновидами обрядодій, спільними для кількох говірок є 2 (читання псалтиря, застереження щодо лісу). Осінні обрядодії мають переважно господарський (жнива, копання буряків) і поминальний (Псалтир, обід, цвинтар) характер, а лексика поєднує діалектні форми та церковну термінологію (псалтир, поминати).

3.3. Номінація атрибутів календарних свят подолян

Назви атрибутів календарних свят – предметів, страв, рослин, що супроводжують обряди, – становлять одну з найрізноманітніших лексичних

груп. Їх можна розподілити на обрядові предмети, обрядові страви, рослини та інші реалії.

3.3.1. Зимовий цикл

Серед атрибутів Андріївського циклу центральним є хліб *кали*ˈ*та* і *пал'а*ˈ*ниц'і* (2, 3); крім того, засвідчено *ба*ˈ*лабушки* (3) Святвечірні атрибути – *д'і*ˈ*дух* (2, 3), *с'н'іп* ˈ*жита* (1), ˈ*с'іно* та *со*ˈ*лома* (2), ˈ*ложки* (1); головна страва – *ку*ˈ*т'а* (1, 2, 3), яку варили з пшениці, а потім додавали мак, мед, горіхи, халву (2, 3): *Куˈт'а готуˈвалас'а із / пшеˈничних круп // о // добаўˈл'али туˈди / напˈриклад гоˈр'ішки іˈз'ум / ˈмеду // Ну і ˈкожен по сˈвому смаˈку і халˈв* (3). Святкове число страв – дванадцять пісних, серед яких вареники, узвар, риба (2, 3). Для порівняння, у словнику подільського говору зафіксовано назву страви ˈ*годз'а* ‘страва з вареними огірками’ [87, с. 113]. Обрядові предмети: фіртки й ворота (1, 2, 3), подушка з дарунком (1, 2, 3), калач із хусткою для вечері (2).

Отже, у зимовому циклі виділено 18 атрибутів: обрядові страви (калита, кутя, паляниця, вареники, узвар), обрядові предмети (дідух, сніп, ложки, фіртки), рослинні реалії (сіно, солома, жито). Найбільшу семантичну роль має пара «*кутя – дідух*», що поєднує поминальну й аграрну символіку; до лексики з діалектними фонетичними рисами належать *ба*ˈ*лабушки* і *пал'а*ˈ*ниц'і*.

3.3.2. Весняний цикл

Основні весняні атрибути – *стˈр'іте*ᵘ*н'с'ка сˈв'ічка* й вода (1, 3, 5), верба (1, 3, 5) і великодній кошик. У ньому носили святити ˈ*паска* / ˈ*пасочку*, *галунˈки* (5) чи *кˈрашанки* (1) і ˈ*писанки*, *ковбаˈсу, сир,* ˈ*баба* (5), а також сало, м'ясні страви (1, 3, 5). У говірці с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну святковий стіл включав голубці, котлети, олів'є, відбивні, печінковий торт. Діалектна назва великоднього яйця – *галунˈки* (3, 5): «*Так у нас в сеˈл'і назиˈвайуц':а галунˈкиˈ*» (3).

Отже, у весняному циклі виділено 14 атрибутів, серед яких обрядові предмети (свічка, верба, кошик), обрядові страви (паска, крашанки, писанки, баба, сир, ковбаса) і рослини (верба). Лексика атрибутів поєднує

загальнопоширені назви (паска, крашанки) та діалектну лексему *Галун|ки* для великодніх яєць (3, 5).

3.3.3. Літній цикл

Літні атрибути – переважно рослинні: клечання (липа, клен, береза), зілля, вінки зі стрічками, вишнева гілка чи деревце на купайло, папороть, жалиця (кропива) як оберіг, мак і чорнобривці на Маковія, мед, яблука, груші та виноград на Спаса (1, 2, 4). Береза вважалася дівочим деревом, а вінки на Купала плели з польових квітів: ромашок, волошок, колосків, маків (4). Страви: пампушки, булочки з маком (2), коливо (4). Атрибут Купала – *ку|пайло* – дівчата прикрашали, а хлопці ламали (1).

Отже, у літньому циклі виділено 20 атрибутів, з яких 12 – рослинні реалії, решта – страви й обрядові предмети; значна частина (клечання, зілля, вінки, купайло, мак) уживається в кількох говірках. Для літньої лексики характерні загальнопоширені назви рослин і варіанти запису *ку|пайло ~ ку|паїло*.

3.3.4. Осінній цикл

Атрибути осіннього циклу представлено переважно в говірці с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну. Центральний атрибут – *д'і|дух*: «*д'і|дух/ так/ ну жмук пше^{и}|ниц'і/ чи жи^{е}|та/ п|росто завйа|зали цей д'і|дух в та|кий пу|чок ве^{и}|ликий/ шчоб в'ін буў ве^{и}|ликий/ все/ і та|кий/ шчоб сто|йаў/ то добре/ сто|йіт' в'ін в |хат'і/ то^{у}|д'і |винос'ат'*» (1). До нього належать жмут пшениці чи жита й солома, яку потім спалюють. Поминальні атрибути – Псалтир, борщ, каша, голубці, котлети, капуста, салат, хліб і вода. У сел. Крижопіль Тульчинського р-ну осінні свята описано переважно через церковні реалії: храм, служба, поминальна служба (6).

Отже, осінні атрибути становлять 14 лексем: основні – дідух, жмут колосся, солома, псалтир, поминальні страви, мотузочки (павутиння).

Найбільш діалектним є образ *мо*^{у}|*тузочками*, що не збігається з літературним найменуванням павутиння.

3.4. Повір'я, прикмети та заборони в календарній традиції подолян

Повір'я та заборони становлять смисловий центр народного календаря, адже саме вони відображають аграрні знання, світоглядні уявлення й моральні норми спільноти. Нижче їх подано діалектними текстами за циклами; після кожного тексту в дужках вказано номер населеного пункту.

3.4.1. Повір'я зимового циклу

Найстійкіше повір'я зимового циклу пов'язане зі Святим вечором і поминанням: ложки залишають на столі для померлих: *Вс'ігда ми коли по*|*йіли/ так і ли*^{е}|*шали* |*ложки/* |*каже*^{и}*мо це п*|*рийдут' по*^{у}|*к'ійни*^{е}*ки пойі*|*д'ат'*» (1). Про ворожіння на майбутній урожай розповідають так: «*ви*|*ходили йак*|*шо* |*небо* |*чисте /* |*зор'ане* |*дуже / то з*|*начит' бу*|*де* |*гарний р'ік / бу*|*де уро*|*жай* // (2); щодо першого гостя на Різдво інформантка каже: *Ж'ін*|*кам* |*першим за*|*ходити ў* |*хату ни* |*можна // т*|*реба* |*т'іки / шоп чо*^{у}*ло*^{у}|*в'ік* |*перший заї*|*шоў* // (2). На Щедрий вечір ворожили пампушками: |*Мама ка*|*зала/ шчо пе*^{и}*к*|*ли пампуш*|*ки/ да*|*вали со*|*бац'і/* |*викли*^{е}*кали хто йаку* |*в'із'ме/ хто йаку хопе/ та ско*^{у}|*р'іше* |*зам'іж* |*вийде* // (1). Святу воду набирали вночі: |*Мама ста*|*вала* |*ноч'іу / наби*|*рала во*|*ди / бо ка*|*зали / шо ц'а во*|*да / во*|*на фс'а ос*|*в'ачена*// (2). Із Андрієм пов'язане бешкетування молоді: *А пе*|*ред Анд*|*р'ійем ф'ірт*|*ки в'іт*|*ч'іпл'ували у* |*тебе ж там у* |*мами заб*|*рали ф'ірт*|*ки потас*|*кали ту*|*ди*// (3). Святий вечір супроводжувався дитячими звуконаслідуваннями над сіном: *А с*|*тавили* |*с'іно ў кут*|*ку // і ма*|*лен'к'і* |*д'іти* |*т'іпа і к*|*вокали / і х*|*рукали / і* |*мукали / шоп* |*добре во*|*дилас'а ху*|*доба //* (2).

Отже, серед повір'їв зимового циклу переважають такі, що стосуються поминання (ложки, вечеря для померлих), аграрної магії (дідух, сіно, квочка) та ворожінь на майбутнє (пампушки, зоряне небо). З 119 записів зимового

циклу 10 (8%) мають заперечний характер (*не з|найу, не бу|ло, не памйа|тайу*), що свідчить про часткову втрату традиції.

3.4.2. Повір'я весняного циклу

Повір'я весняного циклу стосуються святих речей і сіяння: стрітенську свічку несуть додому, запалюють, коли гримить: *Ц'у с|в'ічку т|реба/ ну/ заби|райемо ми до|дому* (5). На Теплого Олекси слід посадити хоч відро картоплі: *шчо в цей ден' завж|ди |кажут' поса|дити хоч в'ід|ро кар|т'ошки// То|д'і ве|ликий уро|жай* (5). На Благовіщення до землі нічого не можна: *не |можна н'і|чого до зем|л'і / до зем|л'і не |можна* (3). На Провідному тижні не можна сіяти город: *не |можна го|род са|дити на п|ров'ідному |тижн'і/ т|реба че^{и}|кати* (1). На Юрія сіяти: *на |Йур'йа* (1), *Т|реба каба|ки^{і} на |Йурика на Йур'йа поса|дити* (3). У Чистий четвер миються, щоб бути чистими (1, 5).

Отже, у весняному циклі переважають аграрні повір'я й заборони (сіяти, садити, до землі не можна) і повір'я, пов'язані з очищенням (Чистий четвер) та поминанням (Проводи). З 105 записів 15 (14%) є заперечними, що пояснюється нерівномірністю знань інформантів.

3.4.3. Повір'я літнього циклу

Літній цикл багатий на повір'я, пов'язані з Зеленими святами та Купалом. Про русалок і мавок: *Ста|р'і |л'уди |дуже^{и} на|казували |молод'і хо|дити у |поле поо|динц'і бо |маўки |т'іл'ки ĭ п'ідстер'і|гайут' з|лоўл'ат ко|гос' і залос|кочут' до с|мерт'і* (4); про ворожіння на гілках: *бе|рут ги|л'ачки закла|дайут йіх за |образ і |кажду ги|л'ачку нази|вайут іме|нем* (4). Про тривалість Зелених свят: *Зе|лен'і св'а|та / та йак Р'із|во і |Паска / три|вайут три дн'і* (2). На Купала до цвіту папороті прикута ворожба: *шо ше на І|вана Ку|пала т|реба п'і|ти ў л'іс ўно|ч'і // шо йе|диниĭ рас ў |роц'і / на І|вана Ку|пайла / ў дв'і|нацит' ча|соў |ноч'і цв'і|те |папорот'* (2). Стрибання через багаття: *Йак|шо ў |пар'і перес|кочили/ |через ба|гат:'а/ з|начит'/ |будут' у |пар'і |д'іти* (4). Вінки: *в'ін|ки на |воду йак|шо плиў то |скоро |зам'іж* (4). Про сонце: *на І|вана Ку|пайла/ ку|пайе^{і}ц':а |сонце/ ну ми ди^{е}|вили^{е}с'/ ди^{е}|вили^{е}с' на це |сонце/ |н'ічого ми не |бачи^{е}ли* (1). На Спаса не можна їсти яблука: *|л'уди не йі|д'ат' до*

С|паса/в ко|го по|мерла ди^{е}|тина (1); *|л'уди в ко|го по|мерли |д'іти ма|лен'к'і йім тим не |можна до |Спаса |йісти |йаблука* (4).

Отже, літні повір'я сконцентровані навколо трьох сюжетів: русалки й мавки, купальська ворожба та заборона їсти яблука до Спаса. З 153 записів літнього циклу 19 (12%) заперечні.

3.4.4. Повір'я осіннього циклу

Воздвиження пов'язане з уявленням про змій: *на |чесного хре^{и}с|та зм'і|йі/ ко|роч:е все та|ке ли^{е}|хе хо|вайе^{і}ц':а в |земл'у* (1), а також *то ў|с'а |нечис't' на зи|му за|лазе ў |земл'у* (6). Через це в лісі в цей день не ходять: *неже^{и}|лате^{и}л'но хо|дити в л'іс/ бо ка|зала |наша л'у|ба/ ко|лис' п'іш|ла з |бат'ком в л'іс/ в той ден'/ то ка|зала/ шчо ву|ж'і к|лубами/ к|лубами/ к|лубами на |силу пройш|ли і ўт'ік|ли з то|го |л'ісу* (1). Бабине літо: *ми че^{и}|кайе^{и}мо/ |баби^{е}не |л'ітo/ бу|р'аки |копайе^{и}мо/ чи шчо то чи^{е}|тайе^{и}мо/ а шче |баби^{е}не |л'ітo не л'і|тало/ з|начи^{е}т' шче буде |тепло* (1); *бо ше на дво|р'і та те|пло н'і холоднова|то а паву|тин':а ле|тит'* (6). Перша Пречиста відкриває весільний сезон: *хто майе же^{и}|нити^{е}с'а/ то хай |жени^{е}ц':а* (1).

Отже, осінні повір'я пов'язані зі змієм і заборонами на Воздвиження, прогнозуванням погоди (бабине літо) та весіллям (Перша Пречиста). З 66 записів осіннього циклу 10 (15%) заперечні; повір'я засвідчені переважно в говірці с. Пиків, а в сел. Крижопіль домінують повідомлення про церковні свята.

Висновки до розділу 3

Народний календар подолян, зафіксований у шести населених пунктах Вінницької області, охоплює чотири календарні цикли й містить значний пласт номінацій свят, обрядодій і атрибутів. Загалом засвідчено 80 номінативних одиниць свят і календарних днів: 23 у зимовому, 20 у весняному, 16 у літньому й 21 в осінньому циклах.

Назви свят поєднують церковні форми (*Р'іздво*, *Водохре^{и}шча*, *|Йур'ійа*, *С|паса*, *Покрова*), народні назви (*Кали|та*, *Св'ат|веч'ір*, *Зе|лен'і с|в'ата*, *Івана Купала*, *Мако|вейа*, *Ве^{и}|лиґде^{и}н'*, *П|роводи*) та описові конструкції, мотивовані

обрядовою стравою чи дією (*Го|лодна Ку|т'а*, *Ден' ш'едр'і|вок*, *Поми|нал'ним*, *Ден' кол|госпни^е^ка*). Паралельні назви одного свята засвідчено для Андрія (*Анд|р'ійа ~ Анд|рейа ~ Кали^е^|та*), Трійці (*Зе|лен'і с|в'ата ~ Кле|чал'ний ~ Т|р'ійц'а*), Івана Купала (*Ку|пайла ~ Ку|пайла ~ Ку|пала*) і Маковія (*Мако|вейа ~ Мако|в'ійа*).

Обрядодії виражені переважно дієсловами; їх лексичне ядро складають колядувати, щедрувати, святити, ворожити, ходити, пекти, поминати. Атрибути поєднують загальноподільські назви (кутя, дідух, калита, верба, паска, мак) та діалектні лексеми (*Галун|ки*, *ба|лабушки*, *мо^у^|тузочками*, *пал'а|ниц'і*).

Повір'я та заборони, подані діалектними текстами, стосуються господарської діяльності, родинного побуту, поминальної обрядовості та ворожіння. Значна частка відповідей є заперечними (не знайу, не було), що свідчить про втрату частини традицій і нерівномірність мовної пам'яті носіїв різних говірок.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено комплексне дослідження народного календаря подолян як важливого складника традиційної етнокультурної спадщини українського народу та джерела вивчення взаємозв'язку мови й культури. Основну увагу зосереджено на з'ясуванні теоретичних засад етнолінгвістичного дослідження календарної традиції, систематизації діалектних матеріалів, визначенні освітнього потенціалу народного календаря та аналізі його мовного вираження в подільських говірках. Проведена робота дала змогу дійти таких узагальнень.

Аналіз теоретичних праць В. Жайворонка, В. Конобродської, О. Потебні, О. Селіванової та ін., засвідчив, що етнолінгвістика посідає важливе місце в системі сучасного мовознавства, оскільки досліджує мову не лише як засіб спілкування, а й як особливу форму збереження та передавання культурного досвіду народу. У межах цього підходу мовні одиниці розглядаються у взаємозв'язку з історією, традиціями, звичаями, віруваннями та особливостями світосприйняття певної етнічної спільноти. Опрацювання наукових праць В. Жайворонка, В. Конобродської, О. Чебанюк, В. Скуратівського та інших дослідників дало змогу простежити основні напрями вивчення етнокультурної інформації, закріпленої в мові, а також визначити значення народного календаря як об'єкта етнолінгвістичного аналізу. З'ясовано, що календарна традиція становить цілісну систему знань, у якій відображено уявлення українців про природні явища, зміну пір року, господарську діяльність, релігійні вірування, родинні та громадські звичаї. Вона охоплює не лише сукупність святкових дат, а й пов'язані з ними обрядові дії, предмети, символи, прикмети, повір'я та заборони. Саме тому дослідження народного календаря дає можливість глибше зрозуміти особливості традиційної картини світу українців і простежити, як культурний досвід поколінь зберігається в мовленні.

Розгляд історичних витоків і структури народного календаря дав змогу визначити його складність і багатогранність як явища традиційної культури.

Календарна обрядовість формувалася протягом тривалого історичного періоду під впливом природних, господарських, релігійних і суспільних чинників. У ній поєдналися давні народні уявлення про світ, спостереження за природою, землеробські традиції та християнські звичаї. Важливим результатом теоретичного опрацювання стало усвідомлення того, що народний календар не є незмінною системою: його зміст і мовне вираження зазнавали змін, зберігаючи водночас характерні для певних місцевостей особливості. Це особливо виразно виявляється в регіональних календарних традиціях, зокрема подільській, яка має власні мовні та етнокультурні ознаки.

У процесі розгляду питань діалектології та етнокультурних явищ у шкільному курсі української мови встановлено важливість соціокультурної змістової лінії як складника сучасної мовної освіти. Її реалізація передбачає не лише засвоєння учнями мовних знань і формування практичних умінь, а й ознайомлення з культурою, історією, традиціями та духовними надбаннями українського народу. З’ясовано, що залучення регіонального мовного матеріалу розширює можливості такого навчання, оскільки дає змогу поєднати вивчення мовних явищ із пізнанням культурного середовища, у якому вони функціонують. Особливу роль у цьому процесі відіграє регіональний компонент, адже знайомство з традиціями рідного краю допомагає учням усвідомити цінність місцевої культурної спадщини та її місце в загальноукраїнському культурному просторі.

Обґрунтовано, що народний календар подолян має значний освітній потенціал для використання на уроках української мови. Його матеріали дають змогу ознайомлювати учнів із діалектною лексикою, розкривати значення культурно маркованих слів і висловів, аналізувати зв’язок мовних одиниць із традиційними уявленнями та звичаями. Робота з такими матеріалами сприяє формуванню вмінь інтерпретувати мовні явища в культурному контексті, порівнювати літературні й діалектні назви, пояснювати значення народних прикмет і символів. Водночас вона розвиває зацікавлення учнів історією та культурою рідного краю, виховує шанобливе ставлення до мовної

різноманітності українського народу. Таким чином, використання народного календаря в мовній освіті забезпечує змістовне поєднання мовного, культурного та виховного складників навчання.

Відповідно до визначених методичних завдань розроблено систему етнолінгвістично спрямованих вправ і завдань, побудованих на матеріалі народного календаря подолян. До неї увійшли вправи «Мовна адаптація», «Культурний код фразеологізму», «Соціокультурне дослідження», «Лексичне дешифрування», «Культурна реконструкція календарного фрагмента», «Лексичний етнокод», «Соціокультурна інтерпретація прикмет», «Календарна комунікативна ситуація». Запропоновані завдання мають різне змістове спрямування та передбачають роботу з діалектними словами, фразеологічними одиницями, назвами календарних свят, обрядовими текстами, прикметами й традиційними уявленнями. Їх виконання орієнтоване на розкриття етнокультурного змісту мовних одиниць, з'ясування походження та значення окремих номінацій, інтерпретацію народних звичаїв і формування навичок комунікації з використанням здобутих культурних знань.

Запропонована система вправ спрямована на формування в учнів здатності сприймати мову як носія культурної інформації, розуміти взаємозв'язок між мовними одиницями та історичним досвідом народу, розпізнавати етнокультурні особливості діалектної лексики й застосовувати отримані знання в комунікативних ситуаціях. Особливістю розроблених завдань є опора на автентичний регіональний матеріал, що дає змогу зробити навчання змістовнішим і наближеним до культурного досвіду учнів. Використання таких вправ у шкільному курсі української мови сприятиме реалізації соціокультурної змістової лінії, поглибленню знань про традиційну культуру українців і формуванню мовної особистості, здатної усвідомлювати та цінувати національну й регіональну спадщину.

Етнолінгвістичний аналіз народного календаря подолян крізь призму номінації дав змогу виявити тематичне розмаїття діалектних назв і простежити особливості мовного відображення календарної обрядовості. Основну увагу

зосереджено на назвах свят і календарних днів, обрядодій та атрибутів, а також на мовному вираженні повір'їв, прикмет і заборон. Зібраний матеріал засвідчує, що діалектні номінації є важливими носіями етнокультурної інформації, оскільки за їхньою допомогою передаються не лише відомості про певну календарну подію, а й уявлення про її значення, традиційні форми відзначення та пов'язані з нею звичаї. Аналіз таких мовних одиниць дає змогу простежити, як у подільських говірках зберігаються особливості народного світогляду та культурної пам'яті на поч. XXI ст.

Систематизація календарного матеріалу за зимовим, весняним, літнім та осіннім циклами дала змогу послідовно розглянути основні складники народної календарної традиції подолян. У межах зимового циклу опрацьовано діалектні матеріали, пов'язані зі святами та календарними днями зимового періоду Свята Андрія Первозваного, Миколая, Різдва, Василя, Водохреща та їх говіркових назв (*с|в'ато Анд|р'ійа Пе^{и}рвоз|ваного*, *Анд|р'ійа*, *Анд|рейа*, *Ми^{е}ко|лайа*, *Мико|лайа Чудот|ворц'а*, *Мико|лайчик*, *Р'ізд|во*, *Рожест|во Хрис|тове*, *Васи|л'а*, *Ва|с'іл'ійа*, *Во|дохре^{и}шча*, *Ме|ланка*, *Ма|ланки*, *Ста|рий |новий р'ік*) відповідними звичаями, обрядовими діями й атрибутами. Весняний цикл представлено назвами свят і календарних дат, у яких відображено традиційні уявлення про пробудження природи, початок нового господарського періоду та обрядові практики весняного часу Стрітення, Великого посту, сорок святих, благовіщення, Великодня, Юрія та Вознесіння та їх говіркових назв (*Ст|р'іте^{и}н':а*, *Ве^{и}|ликий |п'іст*, *|Сорок с'в'а|тих*, *Благо^{у}|в'ішче^{и}н':а*, *Хрис|тове Воскре|с'ін':а*, *|Пасха*, *|Йур'ійа*, *Возн'е|с'ен'ійе*, *|Масл'ан'іц'а*, *Се^{и}ре^{и}дноп'іст'а*, *|Теплого О|лекси*, *|Вербна не|д'іл'а*, *|Вербниї |тижден'*, *|Чистий че^{и}т|вер*, *Ве^{и}|ликде^{и}н'*, *П|ров'ідний*, *П|роводи*, *|Радон'іца*, *|Юр'ійіў ден'*). Матеріали літнього циклу засвідчують зв'язок календарної обрядовості з природними явищами, господарською діяльністю та традиційними формами святкування Трійці, Петра й Павла, Івана Христителя, Іллі, Спаса та говіркових назв (*Т|р'ійц'а*, *Пе^{и}т|ра |Паўла*, *І|вана Хрис|тител'а*, *І|л:'і*, *С|паса*, *Зе|лен'і с|в'ата*, *Зе|лениї*, *Кле|чал'ниї*, *Кле|чал'на не|д'іл'а*, *Зе|лена*

су|бота, *Пет|р'іўка*, *Пет|р'іўс'кий п'іст*, *І|вана Ку|пайла*, *Мако|вейа*, *Ме|довий С|пас*, *|Йаблучний спас*). Осінній цикл охоплює назви свят і календарних днів, пов'язаних із завершенням господарського року, сезонними змінами та усталеними звичаями Першої Пречистої, Другої Пречистої, Третьої Пречистої, батьківської суботи (*|Чесного Хре^{и}с|та*, *|Чесній Гла|ви*, *|Перша Пре|чиста*, *Д|руга Пре|чиста*, *Ве^{и}|лика Т|рет'а Пре^{и}|чиста*, *|Бат'к'іўс'ка Су|бота*, *Д|митр'івс'ка су|бота*, *Ден' кол|госпни^{е}ка*).

Окрему увагу приділено номінаціям обрядодій та атрибутів календарних свят подолян. Установлено, що назви обрядових дій відображають специфіку традиційної поведінки учасників календарних обрядів, послідовність виконання певних дій та їхнє символічне значення. Номінації атрибутів, своєю чергою, зберігають відомості про предметний світ календарної обрядовості, використання традиційних речей і їхню роль у святкових практиках, напр.: На Андрія пекли *кала|ту-кали|ту* й *пал'а|ниц'і* для вечорниць (2): «*Ко|лис' то зби|ралис'а на вечор|ниц'і / х|лопц'і з д'іў|чатами / пик|ли кала|ту-кали|ту / за|м'ішували ц'у / е // хо|дили до кир|ниц'і ў |рот'і но|сили |воду*» (2). Дівчата ворожили на паляницях, запускаючи собаку: чия паляниця потрапить собаці першою, та швидше вийде заміж (2). Калиту підвішували до стелі, а присутні підскакували й кусали її (3): «*кале|та п'ідви|шуйец':а до с|тел'і / п'ітс|какуйут ку|сайут*» (3). Парубоцькі бешкети – зняття фіртки чи воріт (1, 2, 3) – описано найдокладніше: «*на Анд|р'ійа особ|ливо це у нас та|к'і бешкету|ван:'а шо зн'і|майут' х|в'ірткy чи во|рота там нап|риклад і за|нос'ат чи до су|с'іда чи ше |дал'ше шоб шу|кали на д|ругий ден'*» (3). У сукупності ці мовні одиниці дають змогу відтворити окремі фрагменти календарного обрядового дійства та простежити взаємозв'язок між його мовним, предметним і символічним складниками. Отже, аналіз номінацій обрядодій і атрибутів доповнює уявлення про календарну традицію Поділля та її відображення в місцевому мовленні.

Важливим складником дослідження стало опрацювання діалектних матеріалів, у яких зафіксовано повір'я, прикмети та заборони календарної

традиції подолян. Ці мовні й текстові свідчення відображають традиційні способи пояснення природних явищ, зв’язок людського життя з календарними датами, а також усталені уявлення про належну поведінку в певні дні та під час виконання обрядових дій. Їх аналіз засвідчує, що народні прикмети й повір’я є не випадковими висловлюваннями, а складниками цілісної системи традиційних знань, яка передавалася від покоління до покоління. Зафіксовані заборони відображають сформовані в народній культурі норми поведінки, пов’язані з календарним часом, побутом, господарською діяльністю та обрядовими практиками.

Отже, проведене дослідження підтверджує, що народний календар подолян є важливим джерелом вивчення етнокультурної спадщини українців і цінним матеріалом для етнолінгвістичного аналізу. Опрацювання наукових праць, укладання тематичної текстотеки діалектних матеріалів, систематизація номінацій за календарними циклами та аналіз їхнього етнокультурного змісту дали змогу комплексно розглянути особливості календарної традиції Поділля. Водночас визначення освітнього потенціалу народного календаря й розроблення системи етнолінгвістично спрямованих вправ засвідчили можливість практичного використання регіонального діалектного матеріалу в навчанні української мови. Отримані результати сприяють збереженню та популяризації мовної й культурної спадщини Поділля, поглиблюють відомості про подільські говірки та створюють підґрунтя для подальшого вивчення народного календаря в етнолінгвістичному й освітньому аспектах.

СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова В. Ф. Шляхи формування соціокультурної компетентності учнів 8–9 класів у позакласній роботі з української мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2017. № 4. С. 96–105.

2. Андрійчук М. Святкує трудове село. *Червоний прапор.* 1966. 8 червня. С. 3.

3. Артюх Л. Звичаї українців в народному календарі. Київ : Балтія-Друк, 2014. 224 с.

4. Астахова О. В., Крупа Т. М., Сушко В. А. Свята та побут Слобожанщини: Альбом. Харків : Колорит, 2004. 125 с.

5. Балушок В.Г. Обряди ініціацій українців та давніх слов'ян. Львів; Нью-Йорк : В-во М.П. Коць, 1998. 215 с.

6. Барташук О.Ю. Процеси трансформації календарної звичаєвості українців Східного Поділля (20-ті рр. XX. початок XXI ст.): дис. …кандидата іст. наук: 07.00.05. Київ, 2011. 239 с.

7. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ : Довіра, 2007. 205 с.

8. Березюк О. С. Етнопедагогіка: навчально-методичний посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 172 с.

9. Білокінь С. Календар передколгоспної України: Післямова. Воропай Олекса. Звичаї нашого народу: *Етнографічний нарис*. Том П. Київ : МВП "Оберіг", 1991. С. 435–442.

10. Бондаренко Н. Соціокультурний аспект формування правописної компетентності учнів 5–7 класів. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2013. С. 452–458.

11. Борисенко В. К. Традиції і життєдіяльність етносу: на матеріалах святково-обрядової культури українців. Київ : УНІСЕРВ, 2000. 190 с.

12. Боряк О. Україна: етнокультурна мозаїка. Київ : Либідь, 2006. 328 с.

13. Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис.. Київ: Акціонерне видавничо-поліграфічне товариство «Оберіг», 1993. 590 с.

14. Гаєвська Т. І. Народна обрядовість в Незалежній Україні: дис. канд. іст. наук: 17.00.01. Київ, 2006. 189 с.

15. Галайчук В. Народний календар Славутчини в обрядах, звичаях та фольклорі. *Народознавчі зошити*. 2019. № 5 (149). С. 1134–1164. DOI: 10.15407/nz2019.05.1134.

16. Гнатюк В. Етнографічні матеріали Угорської Русі. *Етногр. зб., вид. Наукове товариство ім. Шевченка*. Львів, 1897. Т. 3.

17. Гнатюк Л. Агіоніми та похідні від них у мовній картині світу українців XIX ст. (на матеріалі збірки Матвія Номиса «Українські приказки, прислів'я і таке інше»). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.* Вип. 1, 2021 С. 182 – 188.

18. Голуб Н. Б., Горошкіна О.М. Українська мова: підруч. для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2023. 256 с.

19. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

20. Горобець Г. І. Народні свята сьогодні. Київ : Знання, 1964. 32 с.

21. Гороф'янюк І. В. Курсова та кваліфікаційна роботи з проблем лінгвістичного краєзнавства: навчальний посібник для здобувачів закладів вищої освіти. Вінниця : ТВОРИ, 2024. 166 с.

22. Гороф'янюк І. Номінація хліба в українських центральноподільських говірках: етнолінгвістичний контекст. *Slavia Orientalis*. 2023. Т. LXXII, № 4. С. 863–875. DOI: 10.24425/slo.2023.148590.

23. Горошкіна О. Підручник як засіб формування соціокультурної компетенції учнів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.* 2010. № 22. С. 183–189.

24. Гоцалюк А. А. Традиції та новації в різдвяно-новорічній обрядовості українців Карпатського регіону (друга половина XX. початок XXI ст.): автореф. дис. … канд. іст. наук: спец. 17.00.01 “Теорія та історія культури”. Київ, 2007. 20 с.

25. Грица С. Й. Трансмісія фольклорної традиції: Етномузикологічні розвідки.Нац. акад. наук України, Ін-т мистецтвозн., фольклорист. та етнолог. ім. М.Т. Рильського. Тернопіль : Астон, 2002. 236 с.: ноти.

26. Грицак Є. Народня великодня термінологія. *Рідна мова*. Варшава. No 2. 1934. С. 141 – 148.

27. Гриценко Т. Є. Соціокультурна компетентність як компонент професійної підготовки студентів. *Професійна педагогіка.* 2019. № 1. С. 72–77.

28. Громова Н. О. Різдвяно-новорічна обрядовість українців Бойківщини (кінець XX. початок XXI ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.05 “етнологія”. Київ, 2007. 20 с.

29. Грушевський М. С. Історія української літератури: в 6. т., 9 кн. М. С. Грушевський; [упоряди. В. В. Яременко; автор передмови П. П. Кононенко; приміт. Л. Ф. Дунаєвської]. Т. 1. Київ : Либідь, 1993. 392 с.

30. Гусак Т. Назви деяких християнських свят та їх походження в іваничівських говірках. *Українські і польські пограниччя*. Люблін; Луцьк. 2001. С. 165 – 169.

31. Давидюк В. Етнологічний нарис Волині (за матеріалами експедицій Полісько-Волинського народознавчого центру “Волиняна. 2003”). Луцьк : Інститут культурної антропології, 2005. 70 с.

32. Давидюк В. Календарна обрядовість Західного Полісся. *Фольклористичні зошити.* Рівне: Волинські обереги, 2001. Вип. 4. С. 29–72.

33. Доманицький В. Народний календар у Ровенському повіті Волинської губернії. *Матеріали до української етнології*. Т. XV. Львів, 1912. С. 62–89.

34. Дяченко Н. Лінгвальний антропоцентризм як одна з особливостей світосприйняття мовців. *Етнолінгвістичні студії 1*: зб. наук. праць; відп. ред. П. Гриценко, В. Конобродська. Житомир: Полісся, 2006. С. 153–157.

35. Енциклопедичний словник символів культури України. за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В.В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гавришенко В.М., 2015. 912 с.

36. Енциклопедія українознавства. Загальна частина (ЕУ–І). Мюнхен. Нью-Йорк.: Віпол.: В 2-х т. Т. І. 1949. 400 с.

37. Етимологічний словник української мови: у 7 т. редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. Київ: Наукова думка, 1982–2012.

38. Етнографічний образ сучасної України. Корпус експедиційних фольклорно-етнографічних матеріалів. Т. 6. *Календарна обрядовіст*ь [голов. ред. тому Г. Скрипник]; НАН України; ІМФЕ ім. М.Т. Рильського. Київ: НАН України, 2016. Т. 6. 400 с.

39. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.

40. Жайворонок В. В. Етномовні знаки-символи: спроба лексикографічного опису. *Мовознавство*. 2015. № 3. С. 33–44.

41. Жайворонок В. В. Мовні знаки української етнокультури в антропоцентричному висвітленні. В. В. Жайворонок. *Мовознавство*. 2012. № 2. С. 58–64.

42. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика: [нариси]. Київ : Довіра, 2007. 264 с.

43. Зубрицький М. Народний календар, народні звичаї і повірки, прив’язані до днів в тиждні і до рокових свят (зап. у Мшанці, Староміського повіту і по сусідніх селах) // М. Зубрицький. Матеріяли до українсько-руської етнольогії. Львів, 1900. Т. ІІІ. С. 33–60.

44. Кайндль Р. Ф. Гуцули: їх життя, звичаї та народні перекази [Текст] [пер. з нім. З. Ф. Пенюк; післямова О.М.Масан]. Чернівці : Молодий буковинець, 2000. 208 с.: іл.

45. Калінін В. Крізь призму соціокультурного контексту. *Іноземні мови в навчальних закладах.* 2004. № 1. С. 130-135.

46. Камінський В. Свято Купала на Волинському Поліссі. *Етнографічний вісник.* Київ: Друкарня Української академії наук, 1927. Кн. 4. С. 11–23.

47. Келембетова В. Побут і релігійні пережитки: етнографічно-соціологічне дослідження. Київ : Наук. думка, 1974. 191 с.

48. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. Вінніпег ; Торонто : Український Національний Видавничий Комітет, 1963. Т. V. Осінній цикл. 288 с.

49. Кобцев Д. А. Реалізація соціокультурної змістової лінії на уроках української мови в 5 класі: автореф. дис.. канд. пед. наук: 13.00.02. Херсон, 2012. 21 с.

50. Коваленко Б. Євген Грицак. дослідник подільських говірок. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Філологія.* 2024. Вип. 2 (52). С. 62–67.

51. Коваленко Н. Назви зимових обрядів у кодах фразеології. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*: зб. за підсумками звіт. наук. конф. викладачів, докторантів і аспірантів. Вип. 17, т. 3., 2018. С. 69–70.

52. Коваленко Н. Назви різдвяних свят у складі фразеологізмів. *Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників філологічних наук*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса: Південноукр. організація «Центр філологічних досліджень», 2018. С. 12–14.

53. Коваленко Н., Царюк І. Фразеологізми з назвами великодніх свят в українському діалектному мовленні. *Ukrainica Posnaniensia*. 7(2). 2019. С. 35–42.

54. Ковальчук Н. А. Календарні звичаї та обряди Рівненського Полісся: локальна специфіка та трансформації (XX. початок XXI ст.): дис. … канд. іст. наук: 07.00.05 "етнологія". Київ, 2008. 268 с.

55. Ковальчук Н. Обрядове дійство в контексті сучасних інтеграційних процесів (за матеріалами традиційної календарної обрядовості). *Матеріали до української етнології. Щорічник. Збірник наукових праць* [голов. ред. Г.А.Скрипник]. Київ: ІМФЕ ім. М.Т.Рильського НАН України, 2011. Вип. 10(13). 388 с. С. 212–219.

56. Ковальчук Н. Обрядовість осіннього циклу на Рівненському Поліссі. *Народна творчість та етнографія*. 2006. № 5. С. 123-126.

57. Кожолянко Г. К. Етнографія Буковини: В 3 т. Чернівці : Золоті литаври, 1999. Т. 1. 384 с.; 2001. Т. 2. 424 с.; 2004. Т. 3. 392 с., іл.

58. Кожолянко О.Г. Календарні свята та обряди українців Буковини: семантика і символіка: автореф. дис. … док. іст. наук: 07.00.05 “етнологія”. Львів, 2015. 36 с.

59. Кожолянко О. Г. Календарні зимові свята та обряди українців Буковини: автореф. дис. … канд. іст. наук: спец. 07.00.05 “етнологія”. Івано-Франківськ, 2005. 19 с.

60. Кожолянко О. Календарні свята та обряди українців Буковини: семантика і символіка: монографія. Чернівці, 2014. 608 с.

61. Коломийчук О. Ю. Осінньо-зимові календарні звичаї та обряди бойків у другій половині XIX. на початку XXI ст.: дис. канд. іст. наук: 07.00.05 “етнологія”. Івано-Франківськ, 2015. 299 с.

62. Конобродська В. Українська етнолінгвістика: на шляху пошуку (Замість передмови). *Етнолінгвістичні студії:* зб. наук. праць. За ред. П. Ю. Гриценка. Т. 1. Житомир, 2007. С. 7–19.

63. Костомаров М. Слов’янська міфологія . Упоряд., приміт. І. П. Бетко, А. М. Полотай; вступна ст. М. Т. Яценка. Київ : Либідь, 1994. 384 с.

64. Кравченко В. З побуту й обрядів північно-західної України. Житомир, 1928. Т. 1.

65. Кувеньова О.Ф. Свята колгоспної України. Київ : Товариство “Знання”, 1963. 40 с.

66. Кузеля З. Вірування українського народу. Київ, 1908.

67. Кульчицька О. В. Формування мовної особистості у процесі викладання української мови за професійним спрямуванням. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2020. № 188. С. 41–45.

68. Курочкін О. В. Новорічні свята українців: Традиції і сучасність. АН УРСР, ІМФЕ ім. М.Т. Рильського. Київ : Наук. думка, 1978. 191 с., іл.

69. Курочкін О. В. Причинки до обрядовості осінньо-зимового циклу на теренах Чорнобильщини. *Полісся України:* зб. наук. пр. Львів: Ін-т народознавства НАН України, 1997. Вип. І: Київське Полісся, 1994. С. 330–339.

70. Курочкін О. В. Святковий рік українців (від давнини до сучасності). Біла Церква : Видавець Олександр Пшонківський. 2014. 385 с.

71. Курочкін О. В. Українські новорічні традиції (проблеми реконструкції. ритуалу й світогляду): дис.. док. істор. наук: 07.00.05 “етнологія”. Київ, 1994. 432 с.: іл.

72. Кутельмах К. Календарна обрядовість як етногенетичне джерело // Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат: у 4 т. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. Т. 2: *Етнологія та мистецтвознавство.* С. 473–557.

73. Кутельмах К. М. Календарна обрядовість. *Гуцульщина: Історико-етнографічне дослідження.* Київ: Наук. думка, 1987. С. 286–302.

74. Кутельмах К. М. Поминальні мотиви в календарній обрядовості поліщуків. *Полісся України: Матеріали історико-етнографічного дослідження*. Львів: Ін-т народознавства НАН України, 1997. Вип. І. Київське Полісся. 1994. С. 172–203.

75. Кучерук О. А. Соціокультурний підхід до формування україномовної особистості учня основної школи. *Методичний пошук: Викладацько-студентські наукові роботи з питань методики викладання мови і літератури*. 2014. № 12. С. 6–14.

76. Кучерук О. Соціокультурний розвиток учнів як лінгвометодична проблема. *Українська мова і література в школі*. 2014. № 2 (112). С. 2–7.

77. Кушнір В. Г. Бойки села Маринове: розвиток традиційної культури після переселення. *Одеські етнографічні читання*. *Етнокультура порубіжжя: локально-територіальні особливості:* збірник наукових праць. Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2014. С. 240–245.

78. Кушнір В. Г. Господарсько-побутова адаптація українців південно-західного степу і Нижнього Подунав'я (друга половина XIX. перша половина XX ст.). Одеса : вид-во КП ОМД, 2012. 192 с.

79. Кушнір В. Г. Нариси традиційної культури українців Одещини (Миколаївський р-н) В. Г. Кушнір, Н. О. Петрова, В. М. Поломарьов. Одеса : СМИЛ, 2010.

80. Кушнір В. Г. Чинники трансформації календарної обрядовості українців Півдня Буджака і Степового Подністров'я. *Календарна обрядовість у життєдіяльності етносу*. Одеса : КП ОМД, 2011. С. 223–228.

81. Лемківщина: Історико-етнографічне дослідження У 2-х т.: Т. 2 *Духовна культура*. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2010. 420 с.

82. Ліманська О. В. Календарне свято як складова української обрядової культури (на матеріалі Слобожанщини): дис. канд. наук: 26.00.01 "теорія і історія культури". Київ, 2008. 198 с.

83. Ліманська О. В. Українські календарні свята Слобожанщини: тенденції дослідження. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*: зб. наук. пр.: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 12. Рівне : РДГУ, 2007. С. 138–146.

84. Максимович М. Дні та місяці українського селянина: пер. з рос. Київ, Обереги, 2002. 189 с.

85. Малоока Л. В. Історична еволюція масових свят українців: дис. канд. іст. наук: 17.00.01 *"Теорія та історія культури"*. Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2006. 171 с.

86. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори. Київ : Наукова думка, 1990. 168 с.

87. Матеріали до словника подільського говору / Упоряд. І. В. Гороф'янюк. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2021. 461 с.

88. Мойсей А. Календарна обрядовість східнороманського населення Буковини у контексті етнокультурних процесів другої половини XIX. початку XXI ст.: дис. … док. іст. наук: спец. 07.00.05 "етнологія". Київ, 2011. 530 с.

89. Мунтян С. В. Основні складники соціокультурного змісту навчання української мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна*. 2012. Вип. 31. С. 194–198.

90. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. І. Нечуй-Левицький. Київ : Обереги, 1992. 86 с.

91. Огієнко І. Дохристиянські вірування українського народу: Іст. реліг. моногр. І. Огієнко. Київ : АТ "Обереги", 1991. 424 с.

92. Огієнко І. Походження великодніх виразів. *Рідна мова*. 1934. № 4. С. 147– 50.

93. Огієнко І. Походження різдвяних виразів. *Рідна мова*. 1934. № 1. С. 7 – 12.

94. Од. зб. 864. Стішова Н. Польові етнографічні матеріали до теми "Календарні свята осінного циклу в звичаєво-обрядовій культурі українців", записані у селах Північного Підляшшя (1997). 34 арк.

95. Од. зб. 866. Стішова Н. Польові етнографічні матеріали до теми "Календарні свята осінного циклу в звичаєво-обрядовій культурі українців", записані у селах Рівненської, Львівської, Тернопільської обл. (2003, 2004). 37 арк.

96. Онищук А. Народній календар. Звичаї й вірування прив'язані до поодиноких днів у році, записав у 1907–10 рр. в Зеленици Надвірнянського повіту). *Матеріяли до української етнольогії*. Львів, 1912. Т. XV. С. 1–61.

97. Остроушко О. Стереотипний образ української мови в процесі реалізації соціокультурної змістової лінії навчання мови. Мандрівець. 2007. № 4. С. 60–64.

98. Панасенко В. Нові обряди на Закарпатті. В. Панасенко. *Народна творчість та етнографія.* 1975. № 3. С. 90.

99. Пенькова О. Б. Традиції, свята та обрядовість населення Східної України в 1960-і. середині 1980-х рр.: державна політика й повсякденне життя: дис. канд. іст. наук: 07.00.01 *“Історія України”.* Донецьк, 2006. 264 с.

100. Петрова Н. О. Дошлюбне спілкування молоді в календарній обрядовості українців Одещини. Н. О. Петрова, Т. В. Тхоржевська. *Записки історичного факультету. ОНУ імені І. І. Мечникова*. Одеса, 2003. Вип. 13. С. 34–39.

101. Петрова Н. О. Календарна обрядовість українців Миколаївського району Одеської області середини ХХ ст.: нові польові матеріали. *Календарна обрядовість у життєдіяльності етносу:* збірник наукових праць. Матеріали міжнародної наукової конференції “Одеські етнографічні читання”. Одеса, 2011. С. 267–278.

102. Поділля: історико-етнографічне дослідження. Київ : Видавництво НКЦ “Доля”, 1994. 504 с.

103. Пометун О. І., Пироженко Л. О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.

104. Потапенко О.І., Кузьменко В.І. Шкільний словник з українознавства. Київ : Укр. письменник, 1995. 291 с.

105. Прислів’я та приказки: Взаємини між людьми / Упорядн. М. М. Пазяк. Київ : Наукова думка, 1991. 440 с.

106. Прислів’я та приказки: Людина. Родинне життя. Риси характеру / Упорядн. М. М. Пазяк. Київ : Наукова думка, 1990. 528 с.

107. Прігаріна Т. В. Традиційна календарна обрядовість слов’янського населення Південної Бесарабії та її трансформація протягом 20–70-х рр. ХХ ст.: автореф. дис. … канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “історія України” Тетяна Вікторівна Прігаріна; Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 1999. 18 с.

108. Рідна (українська) мова. Програма для шкіл з українською мовою навчання. 5 клас 12-річної школи і Скуратівський Л. В., Шелехова Г. Т., Тихоша В. І., Корольчук А. М., Новосьолова В. І., Остаф Я. І. *Дивослово*. 2005. № 5. С. 36–46.

109. Селіванова О. О. Актуальні напрямки сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). Київ : Фітосоціоцентр, 1999. 148 с.

110. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.

111. Семеног О. М. Етнолінгводидактична культура педагога. *Практикум:* [навч. посіб.]. Глухів, 2006. 251 с.

112. Скуратівський В. Місяцелік: Український народний календар. Київ, 1993.

113. Сосенка Кс. Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Щедрого вечора. Львів : Накл. автора, 1928. 349, [1] с.

114. Стішова Н. Українські каленарні свята осіннього циклу: *монографія.* Київ, 2017. 240 с.

115. Суха Л. Свята трудових перемог. *Народні традиції сьогодні*: зб. стат. Львів : Кн.-журн. вид-во, 1963. С. 49–52.

116. Сушко В. А. Поховальна обрядовість українців Слобожанщини XIX. XXI ст.: дис. канд. іст. наук: 07.00.05 “етнологія”. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ, 2006. 256 с.

117. Тищенко Т., Комарова З. Номінації та народні вірування в родильному обряді східної західноподільських говірок. *Філологічний часопис*. 2022. Вип. 2 (20). С. 104–114. DOI: 10.31499/2415-8828.2.2022.268660.

118. Топчій Л. С. Формування україномовної соціокультурної компетентності: теоретичні і практичні аспекти. *Молодий вчений:* наук. журнал. 2014. № 7 (10). С. 170–173.

119. Тучапська Г.В. Чому так називається? Етимологічний словник учня початкових класів. Тернопіль : «Богдан», 1998. 72 с.

120. Удод Л. І. Національно-історична пам’ять у свідомості сучасної молоді. *Гуманітарний журнал*. 2000. № 1. С.54–60

121. Ужченко, В. (2008). Фразеологія в календарно-обрядовому пісенному дискурсі. *Лінгвістика*. No 1. С. 67–87.

122. Українці: народні вірування, повір’я, демонологія. [Упор., прим. та біогр. нариси А. П. Пономарьова, Т. В. Косміної, О. О. Боряк. Вст. ст. А.П.Пономарьова]. [2-ге вид.]. Київ : Либідь, 1991. 640 с.: іл.; 360.

123. Федурко М. Лінгводидактика під поглядом лінгвокультурології. *Модернізація педагогічної освіти як основа інтенсифікації професійної та світоглядно-методологічної підготовки вчителя початкових класів*: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. Дрогобич : Просвіт, 2009. С. 163–167.

124. Франко І. Людові вірування на Підгір’ю. Народний календар. *Етнографічний збірник*. Львів, 1898. Т. V. С.160–218.

125. Хомента О. І. Мовна особистість студента в контексті професійного мовлення. *Філологічні трактати*. 2018. Т. 10, № 2. С. 94–99.

126. Чебанюк О. Народний календар у традиційній картині світу українців. *Народна творчість та етнографія*. Київ, 2008. № 6. С. 41–46.

127. Ярмолюк А. Реалізація соціокультурної змістової лінії в контексті міжпредметної інтеграції. *Українська мова і література в школі*. 2010. № 6. С. 32–36.

ДОДАТОК А

ТАБЛИЦЯ «ВІДОМОСТІ ПРО ІНФОРМАНТІВ І ЗАПИСУВАЧІВ»

№ н.п.	Населений пункт	Інформанти (ПІБ, рік народження, освіта)	Записувач, час запису
1	с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну, Вінницька обл.	Волосенко Любов Дмитрівна, 1948 р. н., освіта – середня	Ковальчук Ю. В., серпень 2026 р.
2	м. Жмеринка Жмеринського р-ну, Вінницька обл.	1) Олійник Любов Степанівна, 1959 р. н., освіта – середня технічна; 2) Бондар Надія Михайлівна, 1964 р. н., освіта – середня технічна; 3) Тюхтій Віра Михайлівна, 1956 р. н., освіта – середня спеціальна	Гуменюк А. О., травень 2026 р.
3	с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну, Вінницька обл.	1) Гречанюк Раїса Іванівна, 1948 р. н., освіта – вища; 2) Бабуняк Іван Антонович, 1952 р. н., освіта – вища	Голованчук А. І., травень 2026 р.
4	с. Сутиски Вінницького р-ну, Вінницька обл.	1) Драчук Лідія Дем’янівна, 1956 р. н., освіта – бухгалтер; 2) Ніколішена Катерина Дмитрівна, 1950 р. н., освіта – бухгалтер; 3) Сіра Марія Іванівна, 1947 р. н., освіта – 11 кл.	Кисіль М. А., травень 2026 р.
5	с. Рудниця Тульчинського р-ну, Вінницька обл.	1) Кузнець Любов Омельянівна, 1956 р. н.; 2) Локотей Надія Андріївна, 1958 р. н.	–
6	смт Крижопіль Тульчинського р-ну Вінницької обл.	1) Чепіль Світлана Олеянівна; 2) Баньковська Ганна Олексіївна	–

ДОДАТОК Б

ТЕМАТИЧНА ДІАЛЕКТНА ТЕКСТОТЕКА ПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІОК «НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР»

Понеділок

Чи вважають цей день важким для починання роботи? Якої саме? Що можна робити в цей день, а чого не слід? У понеділок не можна господарювати жінкам, чи й чоловікам також?

В поне^{и}|д’ілок ўва|жайе^{и}мо / шчо це т’аж|кий ден’ не почи^{е}|найе^{и}мо ні кар|тошки ко|пати^{е} / ўзага|л’і / н’і|чого не почи^{е}|найе^{и}мо в поне^{и}|д’ілок йак|шчо / то почи^{е}|найе^{и}мо з в’іў|торка/ ну ўсе |можна ро|бити^{е} в поне^{и}|д’ілок / же^{и}|лате^{и}л’но в поне^{и}|д’ілок / йак |кажут’ / не |мити^{е}с’а/ не ку|пати^{е}с’а/ |голови не |мити^{е} / ми господа|р’уйе^{и}мо/ йакшчо йе ха|з’айство/ йак же ж ми |його ос|тави^{е}мо го|лодни^{е}м/ йак ми можемо// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Які повір’я, забобони, застереження пов’язані з цим днем?

Ну / так йа не знайу йакі там засте^{и}|реже^{и}н’:а/ так |л’уди^{е} між со|бойу го|вор’ат’/ шчо це та не |можна / а йак во|но/ ну |коже^{и}н на |соб’і спитуйе// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Вівторок

Чи вважається цей день сприятливим для роботи? Якої саме? Що можна робити в цей день, а чого не слід?

Ўва|жайе^{і}ц’:а / в’іў|торок ми почи^{е}|найе^{и}мо ўс’у |роботу ро|бити^{е}/ ўс’у ро^{у}|б’імо/ шчо т|реба/ і на |город’і/ і так в |побут’і/ ўс’е |можна/ так/ йакшчо с’|в’ато/ то / з|в’існо/ не ро^{у}|б’імо/ а так то ро^{у}|б’імо/ в’іў|торок ўс’у ро^{у}|б’імо// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Середа

Що можна робити в цей день, а чого не слід? Чи можуть мити голову дівчата у цей день? Якщо ні, то чого не можна?

В |сере^{и}ду/ ну/ отак між |нами^{е} в се^{и}|л’і |кажут’/ шчо в |сере^{и}ду там не са|д’іт’ ро|с:ади^{е}/ не са|д’іт’ то/ бо |буде^{и} пус|те / к|вочки^{е} не са|д’іт’/ бо не |вилупл’ац’:а кур|чата/ ну/ неже^{и}|лате^{и}л’но |мити^{е} |голову |д’іўчатам в цей ден’/ лучше в че^{и}т|вер/ не знайу чо^{у}му не |можна так го|вор’ат’/ шчо се^{и}ре^{и}|да така

собі/ се^{и}|ред’н’ій |виходи^{е}т’/ се^{и}|ред |тижн’а/ це се^{и}ре^{и}|да// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Четвер

Що можна робити в цей день, а чого не слід? Чи можна саджати рослини в цей день? Якщо ні, то чому не можна (черви з’їдять, через якісь інші причини)?

Ну/ в че^{и}т|вер ўсе |можна ро|бити^{е} / |можна/ в че^{и}т|вер/ так в че^{и}т|вер |можна са|{дж}ати^{е} рос|лини^{е} / хоча шчи^{е}|тайе^{і}ц’:а |Чистий че^{и}т|вер/ але він шчи^{е}|тайе^{і}ц’:а |Чистий че^{и}т|вер |пере^{и}д |паскойу/ а так |можна ро|бити^{е} ўсе/ і са|дити^{е}/ і са|пати^{е} / і ко|пати^{е} / і ўсе в госпо|дарств’і ро|бити^{е}// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

П’ятниця

Що можна робити в цей день, а чого не слід (прясти, мити посуд тощо)? Чи вважається цей день найлегшим для зачинання роботи, сприятливим для сватання? Чого? Які ще повір’я, забобони, застереження пов’язані з цим днем?

В п|йатни^{е}ц’у так само |можна ро|бити^{е} ўсе/ йак і в че^{и}т|вер/ п|рати^{е}/ |посуд |мити^{е} / |можна ро|бити^{е} ўсе/ дл’а с|ватан’:а/ йак типу/ моло|дим с|ватати^{е}с’ то ні в п|йатни^{е}ц’у неже^{и}|лате^{и}л’но/ ні |б’іл’ш’іс’т’ не^{и}|д’іл’а/ ну в к|райн’ому с|лучайі/ су|бота/ йакшчо в не^{и}|д’іл’у не |виходи^{е}т’/ то в су|боту/ ну по|сере^{и}д |тижн’а/ це ўва|жайе^{і}ц’:а по|сере^{и}д |тижн’а/ шчо це за |гос’т’і йа|к’іс’ по|сере^{и}д |тижн’а/ по|сере^{и}д |тижн’а ро|бити^{е} т|реба/ ну вже бу|ло шче до су|боти^{е} / до не^{и}|д’іл’/ ну то це таке ж в п|йатни^{е}ц’у/ не можна так/ неже^{и}|лате^{и}л’но/ ні не те що не |можна/ ну |л’уди^{е} чо|гос’ не спри^{е}й|майут’ ц’о|го// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Субота

Що можна робити в цей день (зажинати: легші жнива будуть; купатися, перевдягатися у чистий одяг), а чого не слід? Чи вважається цей день важким для роботи? Якої саме? Які ще повір’я, забобони, застереження пов’язані з цим днем?

|Можна ро|бити^{е} ўсе/ і сті|рати^{е} / і |мити^{е} |голову/ і |нав’іт’ с|ватати^{е}с’/ |можна ро|бити^{е} ўсе в су|боту/ і в н е^{и}|д’іл’у так само/ ну в не^{и}|д’іл’у вже не |роби^{е}ц’:а/ в не^{и}|д’іл’у в’ідпочи^{е}|вайут’/ в |церкву |ход’ат’/ в’ідпочи^{е}|вайут’/ най|легший/ су|бота ден’ на|пеўно йак|раз ви^{е}х’ід’|н’і/ ўс’і зйіж|{дж}айуц’:а/

допомаᶩгайут’/ то він найᶩлегший ден’// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Неділя

Що бажано робити в цей день, а чого не слід (працювати взагалі, шити, рубати дрова) і чому? Які повір’я, забобони, застереження, прикмети пов’язані з цим днем?

В неᵘᶩд’іл’у/ в суᶩботу ᶩбажано готуᶩватиᵉ ᶩйістиᵉ/ а в неᵘᶩд’іл’у пᶩросто в’ід:иᵉᶩхатиᵉ / іти в ᶩцеркву помоᶩлитиᵉс’а/ і в’ід:иᵉᶩхатиᵉ / йісти/ ну в’ід:иᵉᶩхатиᵉ / коᶩрочшеᵘ/ н’іᶩйакойі ᶩроботиᵉ /шчоб не ᶩробити / ну йакшо йе хозайство/ зᶩв’існо/ там коᶩрова/ свиᵉᶩн’і/ то ᶩмусиᵉш даᶩвати ᶩйістиᵉ / бо воно ᶩйістиᵉ хоче/ важᶩкойі ᶩроботи ᶩробити не ᶩможна/ ні ᶩсапати / ні дᶩрова руᶩбати/ н’іᶩчого такого/ ну неᵘᶩд’іл’у це таке/ шчо ш’іс’т’ д’н’іў ᶩроби/ а ᶩс’омий в’іᶩд:ихай// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Зимовий цикл свят

Як у місцевій говірці називається свято Андрія (Андрея)? Коли його святкують?

Ну сᶩв’ато АндᶩрᶩійаПеᵘрвозᶩваного // (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Так і назиᶩвайец’:а // Андᶩрейафсᶩіґᶩда каᶩзали / не Андᶩрᶩійа / це ᶩзарас Андᶩрᶩійа / а коᶩлис’ Андᶩрейааᶩбо КалиᶩтаЕ / з дв’іᶩнац’атого на триᶩнац’ате // з ве- / полуᶩчайец’:а з дв’іᶩнац’атого ᶩвечер’і ўже св’ятᶩкуйут // бо триᶩнац’атого в оᶩб’ід ўже то / ўже то ўже Андᶩрᶩійа / то в’іᶩтайут тих / хто ᶩноси ᶩім’а Андᶩрᶩії // а так св’атᶩкуйут з дв’іᶩнац’атого на триᶩнац’атого // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Андᶩрейасв’атᶩкуйут ᶩс’омого / гᶩруд’н’а АндᶩрейаЕ / це ᶩдуже сᶩв’ато коᶩлис’ св’аткуᶩвали йак уже йа / йа ше буᶩла маᶩла ᶩд’іўчинка / то сᶩтарш’і д’іўᶩчата ᶩОл’а і / сᶩтарш’і д’іўᶩчата на магаᶩл’і збиᶩралис’а роᶩбили цей / роᶩбили таᶩк’і не памᶩпушки а баᶩлабушки коᶩлис’ каᶩзали і сᶩтавили таᶩкиў с’т’іᶩлец’ а це йа прийшᶩла туᶩди і ўсе диᶩвилас’а м’ій наᶩв’ерно баᶩлабушок не кᶩлали бо йа ше буᶩла маᶩла / ну таᶩка шо ше не до в’ід:аᶩн’:а аᶩле ц’і д’іўᶩчата таᶩке поᶩв’ір таᶩке буᶩло на с’т’іᶩлец’ сᶩтавили ᶩкожна св’ій цеї баᶩлабушечок і заᶩводили пса у ᶩхату / і котᶩрий ᶩперший баᶩлабушечок тої пес наᶩв’ерно воᶩни буᶩли сᶩпечен’і смачᶩн’і тої ᶩпесик / ᶩможе і по п’ідᶩрат у йіх ўс’іх бᶩрали котᶩра ᶩперш’і то воᶩна ᶩперша ᶩвиїде ᶩзам’іж // - І що, так воно здійснювалося? - // Ну наᶩв’ерно так і з’ᶩд’ійс’н’увалос’а йа не зᶩнайу а це так буᶩло / і і воᶩди аж до ᶩр’ічки їшли там це

там де ˈзарас ˈваша ˈхата де там жиˈвете тій ˈзад’і буˈла ˈхата і це там це сˈв’ато прˈоводили там буˈла у нас ше ˈзарас йе та ˈж’інка ˈОл’а / і це там з’ібˈралис’а і там ˈв’іти аж до ˈр’ічки а ти ж зˈнайеш до ˈр’ічки туˈди їшли і це з ˈр’ічки воˈди / там р’івˈчак буў ну воˈда таˈка шо ˈчиста не з ˈр’ічки а ˈколо ˈр’ічки там набиˈрали воˈди у рот і тˈреба буˈло / не засм’іˈйатис’а доˈнести аж туˈди догоˈри догоˈри цей шоб не / а см’іˈшили хˈлопц’і а це д’іўˈчатам тˈреба буˈло // - Ну да, зрозуміло, дякую - // І ше про АндˈрейаЙа ж тоᵘˈб’і каˈзала шо калиˈту куˈсали / пекˈли калиˈту таˈк’і це йак заˈкон пеˈред АндˈрейаА АндˈрейаБуˈло ў п’іст / коˈлис’ це йа не зˈнала ˈале ˈбапка наˈв’ерно ˈпосниї таˈкиї / е кˈруглиї пиˈр’іг / пекˈла і таˈкиˈім наˈперстком йа тоᵘˈб’і каˈзала наˈперсток // - От би піти в ту хату, Ви казали, що там в тій хаті є той наперсток, так? - // ˈМоже воˈно дес’ тут у маˈшин’ц’і йе ˈможе дес’ там йа не зˈнайу / ў ˈхат’і тій неˈма там уˈже н’іˈчого там неˈма / таˈкиї веˈликиї тиᵘˈї наˈперстком і ше йаˈкимис’ таˈк’і ф’іˈгурки ˈі по ˈн’ому пон’імайіш? в’ін таˈкиї ну ˈт’іпа висо не таˈкиї шо зˈдобниї тиᵘˈї в’ін на раз два тій рос:ипиц’:а / тверˈден’киї таˈкиˈї ну спец’іˈал’но ˈбапка зˈнала йак зам’іˈсити і таˈкиї буў кр’уˈчок / п’іч таˈка / і ми виˈлазили уˈс’і на п’іч йа Гˈр’іша і ˈОл’а виˈлазили на п’іч бо ˈСаш’і ше тоᵘˈд’і не ˈбуло і кр’уˈчок таˈкиї буў коˈліска ми ч’іпˈл’али коˈліску диˈтину // - Колисали? - // КолиˈхалиДиˈтинку // тій це на тої кр’уˈчок на мутуˈзочок ч’іпˈл’али ту калеˈту ˈд’урочку зˈразу воˈна ˈбапка роˈбила шоб там ˈдал’ше шоб воˈно не роздерлос’а // і ми поˈвин’:і буˈли ўкуˈсити шоб не засм’іˈйатис’а і ˈруки таˈко наˈзад кˈласти / ну попˈробуї йак воˈно ˈвисе на мутузˈку і тої кр’уˈжок попˈробуї йоˈго ўкуˈсити і в’ін ˈсунец’а ˈсунец’а і ти ˈхочеш ўкуˈсити / і не полуˈчайіц’а і ўже розсм’іˈйалас’а ўсе ўже дˈругиї коˈму там ўˈдалос’а зˈначит’ в’ін пereˈм’іг // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.)

АндˈрійаЦе куˈсан’:а калеˈти // - А коли його святкують? - НаˈродніˈЗвичайі триˈнац’того гˈрудн’а // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.)

Чи ворожать дівчата в ніч перед святом Андрія з метою дізнатися про свою долю? Якими способами?

Ну вуроˈж’ін’:а на АндˈрійаЦе ˈтоже // е // ˈпикли пал’аˈниц’і таˈк’і невиˈличк’і // і йакˈшо там д’іўˈчат ˈбуло пйат’ чи три / воˈни бˈрали т’і пал’аˈниц’і / сˈтавали і ˈкожна ˈколо ˈсеби сˈтавила // а поˈтом запусˈкали соˈбаку // до йамкойі пал’аˈниц’і фпеˈрет п’ідб’іˈжит соˈбака / та ї шˈвидше ˈвиїде ˈзам’іш // ше могˈли так п’ід ˈголоᵘˈву пиˈсати там на бумашˈках ˈім’а // там хˈлопц’іў // і зˈранку просйˈпайес’:а // заˈсовуйеш ˈруку / і виˈт’агуйеш / йак бу ˈде чулуˈв’ік назиˈватис’а // ну це таˈке // ˈім’а таˈк’і фс’іˈл’ак’і ˈбудут-буˈли / там ш ни

ўгаʲдайеш / йаʲке ˈім’а // а ше роˈбили таˈко з йаʲкимис’ / з йаʲкихос’ таʲких патичˈк’іў ˈн’іби йак м’іˢточок роˈбили // тоˈжи сˈтавили п’ід ˈголоᵘву // і ˈперит сном каʲзали // за ˈкого йа ˈзам’іш ˈвиїду хай миˈне перивеʲде ˈчерис м’іˢточок // то тоˈже моᵘгˈло присˈнитис’а / хто тиˈбе ˈбуде пereˈводити ˈчерис тої м’іˢточок // а ше буˈли таˈк’і вуруʲж’ін’:а таʲке / шо йа саʲма вуроˈжила // е / бʲрала таʲр’ілочку писала ˈім’а / там ўже йаʲкого хˈлопц’а йаʲкого йа зʲнайу / це ш ни зʲнала хто там буʲде чуло’в’ік / то писала ˈім’а / п’іˈтпал’увала / і викл’уʲчали сˈв’ітло і таˈко от п’ідʲносили до ст’іʲни // і воˈно в остан’:іï моˈмент поʲказувало йаʲкус’ / е / ну йаʲкис’ силуˈет / чи йаʲкус’ маˈшину чи тʲрактора / то воˈно поʲказувало // шос’ поʲказувало / за ˈкого ти ˈвиїдеш ˈзамуш // то миʲн’і ˈд’іїсно покаʲзало // покаʲзало маˈшину / йаʲка / на йаʲк’ії м’ії чоᵘлоˈв’ік ўже приʲйіхаў // а моʲйіï подʲрушц’і / бо ми таˈко ˈразом стоʲйали / а моʲйіï подʲрушц’і то покаʲзало тʲрактор // і ˈд’іїсно воˈна ˈвиїшла ˈзамуш за тракторˈиста // таˈко ˈч’ітко воˈно т’іʲки факˈнуло і поʲказало на ст’іʲн’і тʲрактор // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Збиʲрали’а ў одʲн’ії ˈхат’і / збиʲралис’а д’іўˈчата / хˈлопц’і / і пикˈли пал’аʲниц’у // аˈли пил’аʲниц’у шоп спикˈти / тʲреба буˈло / ну приʲносили муʲки д’іўˈчата / їшˈли приʲносили муʲки / і це тре буˈло с кирʲниц’і приʲнести воʲди ˈротом // набиʲрали ў рот воʲди і ц’у ˈводу ˈнесли дл’а зам’ісу цеї пал’аʲниц’і // а хˈлопц’і ˈдуже лоскоʲтали / ˈмучили / л’аʲкали / е / догаʲн’али д’іўˈчат // це таʲке ў нас буˈло // і шоп цеї проˈцес їшоў ˈдоўше / шоп воˈно ц’ікаʲв’іше буˈло / шо це ˈн’іби йак цеї // і ўже коˈли наʲнос’ували тої воʲди ўже / заʲм’іс’ували ˈт’істо / пикˈли ц’у пал’аʲниц’у / сˈтавили на сˈт’іл’чик / і запусˈкали ў ˈхату соʲбаку (посміхається) // ну а ˈкожна своʲйу ш пал’аʲниц’у поʲм’ітила ш / ˈкожна с д’іўмчат / ˈкожна ж зʲнайе котʲра цеї во // і запусˈкали ў ˈхату ˈц’ого соʲбаку / і йаʲку / хто там ˈпершиї з’іў // о // і так полуˈчалос’а / шо ту пал’аʲниц’у / йаʲку зйіў соʲбака / та і ˈвиїшла ˈзам’іш // ˈсама ˈперша ˈвиїшла ˈзам’іш […] // Н’е / ну оˈце соʲбаку шо запусˈкали // а так вороˈжити ни вороˈжили ˈб’іше чос’ // йа ни пам’аʲтайу / ˈможе шос’ і буˈло таʲке / но йа ўже шос’ ни ˈпомн’у / йак ми цеї […] // йаʲк’іс’ то зʲнайу п’ід поʲдушку ше п’іˈс’ул’ки йаʲк’іс’ сˈтавили / л’аʲгали сˈпати // но це ўже йа шос’ ни / допуʲт’а ни зʲнайу // – А чобіт не кидали? – Н’е // це ˈтоже // це ˈтоже ни зʲнайу / шо це // у нас таʲкого ни ˈбуло // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Це воˈно не воˈрожаца і цеˈво оˈс’о з ˈцими ˈбала це ж воˈрожиц // це ˈцего у нас не ˈбуло / а пеˈред Андʲр’ійем ф’ірˈтки в’іˈтч’іпл’ували у ˈтебе ж там у ˈмами забʲрали ф’ірˈтки потасˈкали туˈди / ўсˈтали ˈф’ір’тки неʲма куˈдис’ в’ідтасˈкали хˈлопц’і де буˈла ˈд’іўчина тій там стаʲралис’а ту ˈф’іртку ў’з’ати шоб йійі ˈхуч’і ˈв’іти наʲв’ерно без ˈф’іртки ˈможна ˈхуч’і йійі уфаˈтити (сміється) // - Ну ондо ж

Дімові так і підклали ту фіртку, заміж так і не вийшла поки ше, вже скільки сиджу // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Хто і де святкує Андрія (молодь, зібравшись в одній хаті)? Як святкують Андрія?

С’ˈв’ато ˈАндр’ійа це ˈб’іл’шеи таке с’ˈв’ато моло|дих/ це таке с’ˈв’ато/ шчо х|лопц’і йдут’/ х|в’іртки з’н’і|майут’ д’іў|чатам/ де д’іў|чата жиe|вут’/ і за|нос’ат’ дес’/ не з|нати ˈпоки з|найдут’ йіх за три д’н’і/ ˈпоки шу|кайут’/ ˈпоки з|найдут’ х|в’іртку або во|рота// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Да / зби|ралис’а ў од’ˈн’ій ˈхат’і йа ж тоу|б’і ка|зала д’іў|чата / х|лопц’і / х|лопц’і сто|йали ди|вилис’а а д’іўчата це сер|йозно прий|мали бо це ж т|реба з|нати знайіш йак сер|йозно це // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Ну / кру|гом св’ат|куйут Анд|р’ійа / і йак ˈкаже / у ш|кол’і ми св’атку|вали з ˈд’іт’ми Анд|р’ійа і ˈдома св’атку|вали Анд|р’ійа у ˈкого йе Анд|р’ій нап|риклад при|ход’ат ˈгост’і / ку|сайут кале|ту кале|та п’ідви|шуйец’:а до с|тел’і / п’ітс|какуйут ку|сайут // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи печуть спеціальний хліб або корж? Як він називається (калита)? Чи влаштовують забави з калитою? Як вони відбуваються (Калиту підвішують до стелі, біля неї – один вартовий, інші – по черзі на коцюбі "їдуть " калиту кусати тощо)?

Ну кали|ету/ це вони пеи|чут’/ так це спеи|ц’і|ал’ний хл’іб та|кий/ пеи|чец’:а/ кали|ета нази|евайеі|ц’:а/ така со|лодка вона/ ну корж такий/ ну ми ко|лис’/ ніби ўлаш|товували / йак вони/ йа ˈнав’ит’ не з|найу ці за|бави/ йа вже й забу|лас’а ці за|бави/ ну йа з|гадуйу/ шчо п’ідв|йазували ніби кали|ету/ і доста|вали/ йа вже й забу|лас’а/ йа вже й не памйа|тайу/ шчо ми ту|ди ро|били/ ну гу|л’али/ ка|зилиe|с’а/ ну беи|шкеи|ту|вали/ так// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ко|лис’ то зби|ралис’а на вечор|ниц’і / х|лопц’і з д’іў|чатами / пик|ли кала|ту-кали|ту / за|м’ішували ц’у / е // хо|дили до кир|ниц’і ў ˈрот’і но|сили ˈводу / і так і на т’ій во|ді ˈмали зам’і|сити цеї корш // за|м’іс’ували корш / но це бу|ла сп|рава непрос|та / бо д’іў|чата од|на ˈодну см’і|шили // о / і ˈт’іки до|носе ˈтого / т’ій рас / ўже ту ˈводу ˈвил’ала // зноў б’і|жит // це ж ни ˈбуло к|ран’іў / йак ти|пер / а ко|лис’ бу|ли кир|ниц’і // по|ка поб’і|жит до тойі кир|ниц’і / а кир|ниц’а то|же

бу|ла не ў |кожному дво^{у}|р’і / а бу|ли на |вулиц’і / а |вулиц’і |доўг’і / на |вулиц’і дв’і три кир|ниц’і / бо фс’і хо|дили до |однойі кир|ниц’і // то по|ка в’із’|ме |тойі во|ди / |поки за|м’іс’ат ту кали|ту / спи|чут / то|д’і ўже |в:ечир’і п’ід|в’ішайут’ / і ўже хто шо доста|ваў // то хто |вишчиї / то п’ід’ії|де т’і ї ф|кусе / хто |мен’шиї / то ўже ї с|каче с|каче / |поки ту кали|ту ф|кусе (сміється) / о // і ше бу|ло та|ке по|в’ірйа на Анд|р’ійа // о // ну ко|лис’ рос|казували / шо на Анд|р’ійа це д’іў|ка |майе |вистойати ў |церкв’і / фс’у с|лужбу // спо|чатку до к’ін|ц’а / шоп |мати |гарного чо^{у}ло|в’іка // о // то фсе ко|лис’ мо|йа |бабушка рос|казували / ко|лис’ бу|ли хуст|ки |дужи фс’і|л’ак’і / |гарн’і та|к’і // мош|л’інки во|ни нази|валис’а // ви|лика |хустка та|ка / с х|рензл’ами // то во|на нази|валася мош|л’інка // чи муш|л’інка чи мош|л’інка / но |ім’ено мош|л’інка // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

А по|том ўже фс’у н’іч бу|ли та|к’і ск|латки чи йак во|но нази|ваєц’:а // ми при|носили хто там з |дому шо там по|йісти / мог|ли т|рошки переку|сити / і ўже то|д’і на фс’у н’іч їти / зн’і|мали ф’ірт|ки // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Чи відомі в місцевій культурній традиції нічні парубоцькі бешкетування? Що вони означають?

Так/ то шу|кали то^{у}|д’і бат’|ки зо три д’н’і во|рота ц’і або х|в’іртку/ і |зараз таке йе/ і |зараз ос’ у нас тут/ наўп|роти/ йак за|кинули х|в’іртку/ не з|нати куди аж на ту сто|рону дес’ |вули^{е}|ц’і/ а во|рота в ш|колу туди за|кинули/ на |с’іні найш|ли/ так/ шу|кали |ц’ілий ден’/ і ми шу|кали/ су|с’іди/ |баби ста|р’і/ і |молод шу|кала/ а ко|лис’ розби^{е}|рали вози/ зами^{е}|кали гос|подар’іў у |хат’і/ може/ і було таке/ ну |зараз не^{и}|ма цих во^{у}|з’іў/ |зараз т|рактора/ н’іх|то йіх не трогайе/ так вони шче ц’о|го/ |пеўне/ |молод’ не знайе/ шчо воно |роби^{е}|ц’:а/ ко|лис’/ може/ і заби^{е}|рали ці/ розби^{е}|рали ці вози/ ну йа |чесно не памйа|тайу/ в мо|йіх роках ц’о|го не було/ х|в’іртки то з’н’і|мали/ а вози не заби^{е}|рали// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Так і фс’і чи|кали |ц’ого с|в’ята / бо фсе ко|лис’ |зими бу|ли хо|лодн’і і с|н’іжн’і / то фсе на Анд|р’ійа / е / |дуже ба|гато бу|ло с|н’ігу // і заси|пало / фс’о // і х|лопц’і в осноў|ном там / де ра|н’іши ш бу|ло ї ба|гато |молод’і ф си|л’і / це |зарас |можи |бути там п’ат’ д’і|теї на фс’о се|ло / а ко|лис’ бу|ло ба|гато |молод’і // от це ше |веч’ір |перит Анд|р’ійа / х|лопц’і ўже м’іж со^{у}|бойу зби|ралис’а і ўже йа|к’і д’іў|ки бу|ли та|к’і на в’ід:а|н’:і / у|же та|к’і до^{у}|росл’і / ўже йа|ким бу|ло у|же по в’іс’ім|нацит’ / по с’імнацит’ |рок’іў / тим д’іў|чатам |мали зн’і|мати |ф’іртку // це об’і|зат’іл’но // з|н’імут |ф’іртку / і ше ї |можут д|вер’і п’ід|перти // або за|нести дес’ ни з|нати / |черис |к’іл’ка хат / і ли|шити там ту |ф’іртку // або

ше со|бац’і мог|ли йа|к’іс’ в’і|нок ци|бул’і вчи|пити / на со|баку / тоі со|бака ни з|найе шо з ним |робиц’:а (посміхається) // або ше йак|шо х|лопц’і не ли|дач’і / то мог|ли фс’і ф’ірт|ки позн’і|мати ў д’іў|чат / і ўже ї там ни ди|вилис’а чи |діўка чи ни |д’іўка / ўже зн’і|мали фс’і поп’ід|рад / йак|шо заїш|ли / і мог|ли поли|шати т’і ф’ірт|ки ў од|н’іі |хат’і / дес’ п’ід од|ними во|ротами / а ўже |л’уди |рано ўста|вали ка|н’ешно // сло|ва фс’і|л’ак’і зву|чали в |адрес х|лоп’ціў (посміхається) // о // но ўже ту|д’і розби|рали хто ч’і|йу |ф’іртку // то йак|шо гос|подар та|киї буў / ха|рошиї і ро|зумниї / то в’ін ста|раўс’а ту |ф’іртку прива|рити / шоп во^{у}|на ни зн’і|малас’а // бо |зарас фс’і ф’ірт|ки т’аш|к’і і мож- / |т’іпа / е / і так фс|таўл’ан’і шо йіх ни |дужи з|н’імиш / о // а ко|лис’ то ф’ірт|ки бу|ли та|к’і / дерив|йан’і / і на та|ких йак за|совах / п’ід|н’аў т’і ї п’і|шоў с |тойу |ф’ірткойу / о // а |рано |фстайут / а |ф’іртки ўже ни|ма (посміхається) // так і бу|ло |видно / де |д’іўка ў |хат’і // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Зн’і|мали / хто |ф’іртки зн’і|маў / хто заў|йазуваў / хто йа|к’і бар’і|кади ст|ройіў // ну ко|роче / ро|били ф|с’ак’і |капос’і // но ро|били д’іў|чатам // ни х|лопц’ам / а д’іў|чатам // ро|били ми фс’і / хо|дили / но ф т’іі |хат’і ро|били / ў |кого д’іў|чата бу|ли // ў |кого х|лопц’і / то чос’ йа не |помн’у йак це // але по|тому / на д|ругиї ден’ це ўже / ко|ли ўже тре бу|ло шу|кати / то ўже то|д’і могричу|вали х|лопц’іў / і ўже х|лопц’і то|д’і роз|носили ц’і ф’ірт|ки // то ўже хаз’і|йам оп|ходилос’а |дорого / т|реба |було с|тавити мог|рич (сміється) // то це с|в’ато мдужи ц’і|каве / шо во|но йак |першого дн’а бу|ло / так на д|ругиї ден’ по|ка це фс’о / це|го фс’о про|ходило // |вопшем / так // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Ну да // а йак же // са|ма хо|дила зн’і|мати ф’ірт|ки (сміється) // а |пот’ім ў ма|шину |Куз’іну бу|ли поски|дали // ну а шо ш // йо|го |фура / ц’а ма|шина сто|йала / ми позн’і|мали ц’і ф’ірт|ки і поно|сили ў |буду ма|шини // – Чи відбувалося масове святкування? – Ка|н’ешно / зби|ралис’а // то ў |мени / то ў Га|л’ун’і // Ну с|в’ато Анд|р’ійа // п|разнуйут / во|рожат // е // ф’ірт|ки зн’і|майут // оі // ну пал’а|ниц’у м’і|шайут / ки|дайут со|бац’і // ну та|ке // да // |чоботи ки|дали / да // – Чи печуть спеціальний хліб або корж? – Н’е // хл’іп пик|ли / обикно|в’ениї хл’іп со^{у}|б’і // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Пару|боц’к’і бешкету|ван’:а // ну ко|лис’ йа / пару|бо н’іч|н’і ше? // - Ну от щось на кшталт того, що от фіртку забирають і, можливо, щось ще? - Ну так і цеї і ко|лис’ не |було та|кого / ну зби|ралис’а ў |центр’і / це не|д’іл’а су|бота ко|ли |кожного д’н’а у нас у к|луб’і |кожного д’н’а |ф’іл’м / ўден’ д’л’а д’і|теї

п’іт|нац’іт’ ко|п’ійок а ў|вечер’і там |триц’іт’ чи с|к’іки ко|п’ійок це йак за|кон |кожного д’н’а к’і|но // і це а йак йа|кес’ с|в’ато чи шо то це без |б’іїки не |було / йа|к’іс’ х|лопц’і напр беш|ке |Вас’ка ос’о цеї / На|таш’іи І|ван’іўни шо попе|ред’і / це та|киї роз|боїн’іх нази|вайіц’:а / бо в’ін цеї це ўже |битис’а бу|дут фс’о // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Да // |йасно шо (сміється) на Анд|р’ійа особ|ливо це у нас та|к’і бешкету|ван:’а шо зн’і|майут’ х|в’іртку чи во|рота там нап|риклад і за|нос’ат чи до су|с’іда чи ше |дал’ше шоб шу|кали на д|ругиї ден’ // А буў та|киї |випадок шо |нав’іт’ |воза у кол|госп’і в’ід |коней / йак каже захо|вали шо шу|кали // - А для чого вони це роблять? - Ну це так п|росто та|к’і тра|диц’ійі на|род’н’і // - Просто бешкетують? - Да // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Миколая Чудотворця

Як у місцевій говірці називається свято Миколая? Яке походження цього свята? Як його традиційно святкують?

Ну йа знайу/ ми |ходиемо на С’в’а|того Миеко|лайа/ це |д’іт’ам виеготоў|л’айут’ пода|рунки/ п’ід поу|душку кла|дуц’:а/ вони |дуже |т’ішац’:а |цими пода|рунками/ та так/ йа знайу/ шчо С’в’а|того Миеко|лайа/ це дл’а д’і|тей ц’і пода|рунки/ йім ц’і|каво/ ко|лис’ ми хоу|т’іли |т’іл’ки цу|керк’іў/ а |зараз |д’іти |хочут’ теи|леи|фон/ йа знайу/ шчо во|ни доро|ге |хочут’// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Мико|лайа // ше йо|го нази|вайут Мико|лайа Чудот|ворц’а // це ве|ликиї та|киї св’а|тиї шо в’ін фсе покро|витувал’ствуваў і над ма|лим і над ста|рим // но в осноў|ном це с|в’ато |н’іби йак че|кали |дуже |д’іти / бо в’ін шчи|таўс’а шо в’ін д’і|теї |дужи покро|витил’ствуваў // фсе ста|ралис’а п’ід по|душичку на Мико|лаїчика пос|тавити йа|кус’ іг|рушку // а хто |д’ітки ни с|лухаїс’а / то с|тавили |р’ізочку / шоп пока|зати / шо Мико|лаї це фс’о з|найе і фс’о |баче / шо т|реба с|лухатис’а бат’|кіў і |чемно си|бе |вести / і ў ш|кол’і / і ми|жиe л’уд’|ми // ну на Ми|коли то в осноў|ном св’атку|вали хто |носи |ім’а Ми|коли / то |йіх в’і|тали // но в осноў|ном це с|в’ато для д’і|теї шчи|талос’ // хот’ Мико|лаї покро|витил’ствуйе над фс’і|ма л’уд’|ми // хто поп|росе допо|моги / в’ін фсе / в’ін маў сотво|рити |чудо / бо в’ін Чудот|ворец’ // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Ну с|в’ато Ми|коли / та|ких ле|генд ни з|найу // п|росто з|найу / йак |наш’і бат’|ки св’атку|вали / |наше ди|тинство йа памйа|тайу / йак |наш’і бат’|ки / це

во|ни / е // це бу|ло Ми|коли / Ми|хаїла бу|ло |тоже / і при|ходили |родич’і / зна|йом’і / це|во фс’о / о / і в’і|тали // ў |кого йе Ми|кола / до |н’ого при|ходили / і це в’і|тали // но їшли так / с цим Ми|колойу їш|ли зби|ралис’а / їшли до д|ругого Ми|коли / там б|рали |того Ми|колу / по|том їшли зноў до Ми|коли // і |коло Ми|кол’іў зби|ралис’а в|с’ак’і |Вас’ки / |М’ішки / |Кол’і і ф|с’ак’і там / і це їшли // і йа |дужи |добре памйа|тайу / їдут з|низу (показує рукою напрям) / і на фс’у |вулиц’у чоло|в’ік / йа ни з|найу / на|верно з |в’іс’ім / і та|ко шо їдут / і фс’і сп’і|вайут // так ўже гар|нен:о сп’і|вали на фс’у |вулиц’у […] // то це йа |дужи / ў памйат|ки мин’і / шо це |л’уди / ну с|т’іки йіх ба|гато їшло / і фс’і сп’і|вали […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Мико|лаїчик // Мико|лаїчик ка|зали / Мико|лаїчик прине|се ди|тин’і і |в’ірили шо це Мико|лаїчик при|несе ди|тин’і пода|руночок і це ко|лис’ Ў|лад’ік буў ма|лиї а Ва|л’ера ку|пиў йо|му |коника і та|киї шо та|киї йак |коник з|найіш? А в’ін буў ше ма|лесен’киї то|му кро|ватка сто|йала при|н’іс |того |коника чи |рано п’ід|н’іс йо|му |коника і йак притис|нуў |того |коника йак загр’і|жаў |коник та ди|тина розп|лакалас’а п’ід по|душечку |д’іт’ам к|лали / і і і і |д’іїсно |думала ди|тина шо це Нико|лаїчик при|н’іс цеї пода|руночок // - Добре А як його традиційно святкують? -Тради|ц’іїно св’ат|куйут // - Чи як у Вас святкували в дитинстві, як Ви зараз святкуєте? - Ў ди|тинств’і йак св’атку|вали Нико|лайа шо це йа|киїс’ по|дарочок да|дут і це та|ке с|в’ато д’л’а ди|тини бо шос’ ц’іка|в’ішче шос’ соло|ден’ке та|ке о // А Нико|ла’а св’атку|вали шо цеї ден’ с|в’ато а це йак с|в’ато то не |можна ну та|ке с|т’ірку там чи ру|бати чи шос’ та|ке / ну по хо|з’аїству то |можна а це то це св’атку|вали це с|в’ато вес’ час св’атку|вали // А так то // А |зарас а |зарас шо а |зарас Нико|лайа |зимн’ого Нико|лайа с|лужба // А |зарас о|с’о д|вац’іт’ д|ругого ў чет|вер н’е п|йатниц’у Нико|лайа |л’ітн’ого |тоже с|лужба т’ії // Йе |зимн’ії Нико|лаї і |л’ітн’ії Нико|лаї св’ат|куйут’ // То у г|рудн’і ў г|рудн’і дев’ат|нац’атого г|рудн’а це |зимн’ії Нико|лаї а |зарас ос’о бде д|вац’іт’ д|ругого т|раўн’а |л’ітн’ії Нико|лаї Т’ії йак св’ат|куйемо? Йа |ран’ше хо|дила ну |Тан’а о|с’о с’о|годн’і п’іш|ла приби|рати там у Нико|лайіўс’ка |церква на ц|винтар’і там на ц’а |церква там |мош’ч’і йе // Це |дуже |мош’ч’і |даже |зарас це |дуже д’л’а се|ла хара|шо йак|шо |мош’ч’і йе а|ле ж |л’уди ну при // при со|йуз’і особ|ливо Хру|ш’оў в’ід|били в’ід л’у|деї |в’іру знайіш? |Ран’ше хо|дили бап|ки і ўс’і у |церква а по|том в’ід|били |в’іру у нас в’ід|били п’іо|нери орган’і|зац’ійі комсо|моли і |парт’ійа і фс’о |парт’ійа / і фс’о в’ід|били |в’іру ў |Бога // А там бу|ла |церквочка ше ко|лис’ пост|ройіна |дужи даў|но не |буду ка|зати |зарас с|к’іл’ки |рок’іў а|ле |дуже ба|гато йії |рок’іў і во|на бу|ла йак роз|вална г|ралис’а |д’іти |б’ігали ту|ди / і там і т’і |мош’ч’і там бу|ли ўсере|дин’і там |зарас |вопшем ти б ти ко|лис’ п’іш|ла це |дуже ц’і|каво там там

та̣ко с̣ходи там ўже ре̣монт зро̣били с̣ходи і там т̣руно стойіт’ і ў т’ім т̣рун’і ̣мош’ч’і / ̣даже на ̣мошчах ̣коси зберег̣лис’а знайіш йа то не ̣бачила ̣але ̣коси зберег̣лис’а // - Це у цій церкві, що тут? - На ц̣винтар’і // Там на ц̣винтар’і церк̣вушка йе / та̣ка ̣вона не об̣роблена з̣верх’і а та̣ка йак йак на солом̣ках шо це / ка̣м’ін’:а і так йа а ўсере̣дин’і ре̣монт кол̣госп даў ро̣бочих і зро̣били ре̣монт і там ̣дуже хара̣шо // - І це туди можна зайти? - Да ту̣ди ̣можна заї̣ти особ̣ливо на Нико̣лайа ̣можеш заї̣ти там то^у^б’і неда̣леко п’і̣ди пок̣ладеш с̣в’ічечку / Нико̣лаїчика поп̣росиш шоб в’ін то^у^̣б’і по̣м’іг у ф̣с’ому і цеї / у ̣ц’ому і ф̣с’ому / Нико̣лаїчик ̣дуже пома̣гайе ̣Тан’а ̣каже йа їду ̣с’одн’і прибе̣ру бо во̣на приби̣райе ў ̣церкв’і / а ти про̣си Нико̣лаїчика і ̣мат’ір ̣Божу шоб во̣ни ме̣н’і помог̣ли / Нико̣лаїчик пома̣гайе ўс’ім / в’ін воп̣ше ўс’ім / в’ін в’ін // В’ін у̣с’ім пома̣гайе // У̣с’ім хто там до ̣Бога прийш̣ли ўс’і св’а̣т’і а Нико̣лаїчика не̣ма де ж м’ії Нико̣лаїчик? А де ж Нико̣лаїчик? А Нико̣лаїчик ̣д’ад’ко заст̣рах ̣к’ін’ дес’ у бо̣лот’і / і Нико̣лаїчик ви̣турл’уйе їго спа̣сайе їго ви̣т’агуйе із болота// Нико̣лаїчик скр’із’ / кора̣бел’ там йа̣кес’ корабл’екру̣шен’ійе чи шо в’ін там спа̣сайе л’у̣деї в’ін скр’із’ спа̣сайе дес’ ̣пойізд чи шо в’ін скр’із’ спа̣сайе л’у̣деї Нико̣лаїчик // Йо̣го ̣дуже т̣реба про̣сити // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Ну Св’а̣тиї Мико̣лаї в’ін взага̣л’і то йак ̣каже ̣д’іт’ам да̣руйе ў цеї ден’ пода̣рунки ̣р’із’н’і // І ̣д’іти ̣дуже ̣л’убл’ат Св’а̣того Мико̣лайа / і п’ід по̣душку с̣таўл’ат там пода̣руночки // - А як його традиційно святкують? Можливо, згадаєте, як святкували у Вашому дитинстві Святого Миколая? - Ну йак в ̣мому ди̣тинств’і не так аш св’атку̣вали ̣зарас ̣б’іл’ше^и^ св’ат̣куйут то̣го шо ту̣д’і за комун’іс̣тичнойі ̣парт’ійі ц’і св’а̣та не так то св’атку̣вали розу̣м’ійеш? А ̣зарас то св’ат̣куйут і йак ̣каже д’л’а д’і̣теї ̣робл’ат ̣р’із’н’і по̣дарки / суве̣н’іри // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи було звичаєм влаштовувати вечорниці і як вони називалися (вечорниці, досвітки)? Коли і з якою метою їх влаштовували? Де збиралася молодь? Як проходили ці зібрання?

Ну за мо̣йейу ̣памйат’і/ то вже не знайу/ чи були ве^и^чор̣ниц’і/ шчос’ не памйа̣тайу/ ве^и^чор̣ниц’ на С’в’а̣того Ми^е^ко̣лайа/ ну йа знайу хо̣дили в йакіс’ ̣хат’і зби^е^рали^е^с’а/ і сп’і̣вали бу̣вайе/ все було/ х̣лопц’іў не пус̣кали/ бо не да̣дут’ по̣сид’іти/ погово̣рити/ ̣зерн’ата по̣{дз}’обати/ то ми не пус̣кали йіх/ ўсе було/ ў̣с’аке було// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну вичорˈниц’і влашˈтовувалис’а зиˈмойу / це обов’азˈково / тоˈго шо моло́дим ˈл’уд’ам / коˈлис’ жи ш ни ˈбуло н’і кˈлубу / н’і д’іскоˈт’еки / н’іˈчого / а йім жи ш тре ˈбуло м’іж соʸˈбойу і знаˈйомитис’а і час проˈводити // то вечорˈниці коˈлис’ таˈко миˈн’і ˈмама фсе росˈказувала / шо вечорˈниц’і коˈлис’ фсе влашˈтовували ў йаˈк’іс’ одˈн’ій ˈхат’і / там хто ўже пусˈкаў йіх // воˈни проˈсилис’а там / чи йаˈкас’ ўдоˈва саˈма ˈжила / о / то воˈни ўже проˈсили йіˈйі / шо ми от збиˈремс’а на вечорˈниц’і // то збиˈралис’а ˈмолод’ сиˈла там на вичорˈниц’і воˈни там // і д’іўˈчата могˈли ˈшити / пˈр’асти // хˈлопц’і то ўже могˈли йаˈк’іс’ і зˈбитки роˈбити і могˈли йаˈкус’ буˈтилку гоˈр’ілки триˈнести / там закуˈсити // о / ну це коˈлис’ так м’іж соˈбойу так і знаˈкомилис’а на тих вичорˈниц’ах // бо ўже ў м’ій час буў клуб / там рас ў суˈботу чи рас ў ниˈд’іл’у / то хоˈдили до кˈлубу // ўже вечорˈниц’ ни ˈбуло / то буў клуб […] // а ˈл’ітом вечорˈниц’ ни ˈбуло / бо ˈл’ітом буˈла роˈбота // а ўже зиˈмойу моˈлод’ ˈмала час і ўже хоˈдили на вечорˈниц’і // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Мама ĭ ни росˈказувала / а йа буˈла сˈв’ідком тих поˈд’ій // вечорˈниц’і ўлашˈтовували ў луˈбиĭ час / но ˈт’іки не ĭ св’аˈта // триˈходили д’іўˈчата / ну йак там / бˈрали с соˈбойу ˈвишиўки / і ˈдаже тоˈд’і ни ˈбуло сˈв’ітла // буˈли ц’і або сˈв’ічки / або таˈк’і / е / каганˈки / йак воˈни там / на ˈчому воˈни там паˈлилис’ / чи на киpаˈс’ін’і / чи на ˈчому // і воˈни при тих каганˈках сиˈд’іли ĭ виши́вали […] // і оˈп’ат’ же ш / ˈдужи сп’іˈвали // от ˈімено ˈнаша ц’а стороˈна / на ц’ій ˈвулиц’і // і сп’іˈвайут’ / і сп’іˈвайут’ / а ми сидиˈмо на цих пˈйецах / ни ˈможимо дочеˈкатис’а / коˈли воˈни ўже порисˈход’ац’:а […] // ну це зиˈмойу в осноўˈном // дого́варувалис’а там / ˈс’одн’і до нас / ˈпот’ім там // чи на вих’ідˈниĭ / но на ниˈд’іл’у то н’е / н’іˈколи на ниˈд’іл’у ни ˈшили // оˈце таˈкиĭ ден’ / ˈбудн’ій ден’ […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Коˈлис’ йак йа буў ˈран’ше веˈчорниц’і буˈли // ˈРан’ше веˈчо йак моˈйа ˈОл’а буˈла / йа ше буˈла маˈла воˈна ш’іст’ ˈрок’іў сˈтарша то до ˈнейі коˈлис’ таˈке буˈло вечорˈниц’і хˈлопц’і триˈходили і не оˈдин ˈзарас оˈдин в ˈмене йе ўс’о ˈб’іл’ше меˈн’і не тˈреба н’іˈкого у ˈмене оˈдин йе / коˈлис’ буˈли триˈходили т’ій до ˈОл’і триˈходили зо пйат’ хˈлопц’іў с’іˈдали говоˈрили шос’ ў ˈхат’і // - А з якою метою влаштовували ці вечорниці? Щоб пару знайти? - Ну да шоб шоб зˈнати йаˈка ˈд’іўчина шо йак // Ну і бат’ˈки там у ˈхат’і і ўс’о т’ій говоˈрили шо / ну триˈц’іл’увалис’а наˈв’ерно так йа соʸˈб’і ˈдумайу бо йак йа ўже то тоʸˈд’і вечорˈниц’ не ˈбуло тоʸˈд’і так // По кушˈчах і ˈпоп’ід с’іˈр’ен’ і ˈпоп’ід цеĭ // Т’ій а то так вечорˈниц’і роˈбили т’ій ўже вибиˈраў хˈлопец’ йаˈкиĭ і воˈна вибиˈрала ˈбачила йак в’ін поˈводит’с’а йак шо ну // По дуˈш’і ўже вибиˈрали соʸˈб’і хˈлопц’а // - А ця молодь де збиралася? В хатах? - Ў ˈхат’і ў ˈхат’і триˈходили до

ˈд’іўчини і ў ˈхат’і иˈд’іли / а ўже йак йа буˈла ˈд’іўчина то по хаˈтах ўже не хоˈдили // А йа ˈпомн’у це до ˈОл’і приˈходили хˈлопц’і а йа на пеˈч’і иˈд’у і цеї і ˈдиўл’ус’а з Гˈр’ішем / ˈкукайу / хˈлопц’і прийшˈли а воˈна меˈне спостер’іˈгала // - Як проходили ці зібрання? От Ви казали, що приходили хлопці, а в мене тут ще є, наприклад, що дівчата шиють, вишивають щось, а вже потім приходять хлопці вечеряють з ними і так далі - Ну шо ˈшийут виши̯ˈвайут ˈможе ї ˈшили виши̯ˈвали / ˈале цеї ˈале йа не ˈпомн’у // Йа ˈпомн’у це із ˈф’іл’м’іў ц’оˈго шо там пˈрали виши̯ˈвали а хˈлопц’і приˈходили і там ˈтанц’і устˈройували ну це коˈлис’ буˈло наˈв’ерно на ˈЗаход’і особˈливо Украˈйіни то це буˈло / виши̯ˈвали / а ў нас йа не зˈнайу шоб виши̯ˈвали пˈросто хˈлопц’і приˈходили ў̯ˈвечер’і і говоˈрили про шо воˈни там говоˈрили? Не зˈнайу йа ўже аˈле це // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Буˈли зˈвичаги ўлашˈтовували вечорˈниц’і // Особˈливо там / де буˈли д’іў̯ˈчата хˈлопц’і приˈходили у // По баˈгато хˈлопц’іў приˈходило по ш’іс’т’ по ˈв’іс’ім / йак ˈкаже чолоˈв’ік / ўлашˈтовували ц’і вечорˈниц’і // ˈР’із’н’і розˈваги воˈни роˈбили там // Д’іў̯ˈчата йак каже то виши̯ˈвали то ше пˈр’аж’і пˈрали одним сˈловом шо траˈдиц’ійі ˈдаўн’і збер’іˈгалис’а // - А де зазвичай збиралася молодь на вечорниці? - Зазви̯ˈчаї то ў с’іл’с’ˈкому кˈлуб’і збиˈралас’а ˈмолод’ на вечорˈниц’і // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Святвечір

Як називається день чи вечір напередодні Різдва? Як до нього готувалися – з якою роботою потрібно було впоратися, скільки і яких страв приготувати? Яка страва мала особливе символічне значення? Як і з чого її готували, як подавали і споживали?

Ну/ ў̯ˈпоралиᵉс’а ми до оᵘˈб’іду/ ˈп’і сл’а оᵘˈб’іду тˈрохи/ шчоб ў̯ˈпоратиᵉс’а/ а ˈвечором тоді/ ну готуˈвалиᵉс’а ми/ ˈц’ілий ден’ готуˈвалиᵉс’а/ стˈрави ўс’і/ кут’а / ваˈрениᵉки/ памˈпушки/ це на С’в’аˈтий ˈвеч’ір таке було/ каˈзали/ шчо двана{дз}’ц’ат’ страв поˈвин:о бути/ таˈких п’іˈсних/ на С’в’аˈтий ˈвеч’ір ˈт’іл’ки п’іˈсних/ ваˈрениᵉки з йаˈкимиᵉс’ ˈвишн’ами закˈручениᵉми шче/ ваˈрили/ пампушˈки пеᵘˈкли/ кут’а/ каˈпуста без мˈйаса/ така на оᵘˈл’ійі/ ну кут’а ˈмала особˈливе сиᵉмвоᵘˈл’ічне зˈначеᵘˈн’:а / кут:а готуˈвалас’а з пшеᵘˈниц’і/ йіˈйі толкали/ шчоб вона була обˈдерта/ така була сˈтупа/ сˈтупу наˈсипали в таку сˈтупу ˈвузеᵘˈн’ку/ а тут така ноˈвен’ка ца з ˈручкойу/ і виᵉриᵉˈвали/ ˈпот’ім проᵘˈв’ійували/ ˈпот’ім наˈмочували/ мили/ шчоб не було ц’іˈйейі шелухи/ і проᵘˈсушували/ а ˈпот’ім ваˈрили йіˈйі/ ваˈрили йіˈйі/ ˈкидали туди маку/ ˈкидали меду/ таке все/ хто шчо хоче/ хто роˈ{дз}инок/ все хто хоче/ йак ˈл’убиᵉт’/

ˈсахару/ це найкˈрашче бˈл’удо було на с’в’ат веˈчер’і// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ў нас назиˈваўс’а Св’атˈвеч’ір аˈбо КуˈтˈТа //йак хто назиˈваў // і до ˈн’ого готуˈвалис’ з особˈливойу / е / ну йак пˈраїл’но скаˈзати / ни то поˈвагойу / ни то з виˈликойу ни то л’уˈбоўйу і ˈнастр’ій маў ˈбути хаˈрошиї / о // і гоˈтовилис’а заздалеˈг'ід’ / шоп буˈло фс’о гоˈтове // до мпершойі ˈз’ірки фс’о тре буˈло фсˈп’іти // і стˈрави ˈмали ˈбути фс’і п’ісˈн’і / дв’іˈнацит’ страў // а чоˈго дв’іˈнацит’ страў / бо дв’іˈнацит’ аˈпостол’іў // і стˈрави фс’і п’ісˈн’і / н’і одˈнойі стˈрави м’асˈнойі на Св’атˈвеч’ір ни ˈбуло // і осноўˈна стˈрава це буˈла куˈтˈа // воˈна ˈмала стоˈйати на стоˈл’і // куˈтˈа // фсе це ˈмало зроˈбитис’а / хаз’аїˈки фстаˈвали зˈранку / ˈсамого ˈранку / і ваˈрили / і до ˈпершойі ˈз’ірки с’імˈйа ўже ˈмайе сиˈд’іти / і виˈчер’ати // – Чи був якийсь забобон про заборонене на Святвечір слово? – Ни можˈна буˈло каˈзати сˈлово мак // бо напаˈдут ˈвош’і / а це буˈло стˈрашно […] // і так ˈд’іти одˈне ˈодного виˈпитуют / шо то за чорˈнен’ке / шоп хтос’ скаˈзаў це сˈлово / шоп ўже ˈт’ішилис’а // і на Св’атˈвеч’ір / ˈБоже бороˈни / коˈмус’ пуˈзичити гˈрош’і / чи шос’ л’уˈбе // ни ˈможна с ˈхати вопˈше н’іˈчого в’ід:аˈвати / бо це / ну ни ˈбудеш ˈмати ˈц’илиї р’ік тоˈго / шо в’ід:аˈсиш // це ўже периˈв’ірино на ў̈ласному ˈдосв’ід’і […] // а на Св’аˈтиї ˈвеч’ір ше йаˈка стˈрава буˈла / йа забуˈлас’а роскаˈзати / буў узˈвар // ˈтожи так йак ˈт’іпа і куˈтˈа / так і узˈвар це буˈла обов’азˈкова стˈрава // бо н’і виˈна / н’і гоˈрілки ни ˈпили // […] (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Напереˈдодн’і Р’іздˈва Св’аˈтиї ˈвечир // ої / це буў ˈдуже особˈливиї / ˈдуже ваш̈киї ден’ // тˈреба буˈло ў ˈхат’і прибˈрати / і ў ˈхат’і / ї ˈколо ˈхати / фс’о круˈгом зроˈбити / і приготовити / ну ˈйісти тре буˈло приготовити // йа зˈнайу / шо ў нас голупˈц’і і мˈйасо пиˈчене / і котˈл’ети / воˈно гоˈтовилос’ ˈт’іки на сˈв’ата // ў ˈнаш’ій роˈдин’і / ў нас с’імˈйа виˈлика буˈла / і ў нас гоˈтовилос’ ˈт’іки на сˈв’ато // то ми ˈдужи чеˈкали ц’оˈго дн’а […] // але тре буˈло баˈгато тˈрутитис’а / і ˈмам’і баˈгато помаˈгати / і нам помаˈгати ˈколо ˈмами / а поˈтом ўже ї саˈмим тре буˈло баˈгато шо роˈбити // але воˈно / по св’атˈковому чеˈкали ˈц’ого дн’а // бо це збиˈралас’а фс’а роˈдина // на веˈчеру збиˈралис’а ˈд’іти / приˈходили ˈд’іти / ў̈нуки // ну буˈвало на Св’аˈтиї ˈвеч’ір / а буˈвало ше на Р’іздˈво приˈходили // то це ми ˈдужи л’уˈбили це сˈв’ато […] // – Чи готували на Святвечір певну кількість страв? – Да // готуˈвали // готуˈвали / стаˈралалис’а / шоп буˈли п’ісˈн’і стˈрави // дв’іˈнацит’ / це ми об’іˈзат’ел’но шчиˈтали // ˈмамо / там йе дв’іˈнацит’ страў // ми ˈдужи це перижиˈвали / і ˈдужи це хˈт’іли […] // – А на кути стола щось ставили під скатертину? – Н’е // шос’ ў нас ни ˈпомн’у // миˈн’і ˈкажиц’:а / шо ˈможи ї часˈник на кутˈку сˈтавили // но миˈн’і ˈкажиц’:а / шо ˈтуди / сˈтавили

ў то ˈс’іно // часˈник і ше шос’ // но йа ўже ни ˈомн’у // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Ну Св’аˈтиї ˈвеч’ір // ў Св’аˈтиї ˈвеч’ір фс’і гоˈтоўл’ац’:а / бо це таˈкиї / е / таˈке сˈв’ато / ˈт’іпа рил’іˈг’ійне // і гоˈтоўл’ат дв’іˈнацит страў / шоп буˈло на Св’аˈтиї ˈвечер // ну і ўˈнос’ат на Св’аˈтиї ˈвечер / е // це по ˈмойому ше ўˈнос’ат на Св’аˈтиї ˈвечер ше йаˈкис’ д’іˈдух / каˈзали // шоп соˈлома / шоп ˈт’іпа ˈкури хараˈшо ˈнеслис’а // шос’ таˈке // на Св’аˈтиї ˈвеч’ір гоˈтовиц’:а п’іˈсна стˈрава // на дˈругиї ден’ ўже ˈтака стˈрава / шо ˈможна ˈйісти ˈжирне фс’о // а на ˈперший ден’ / то ˈт’іки п’іˈсне фс’о // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Рожестˈво Хрисˈтове // Св’аˈтиї ˈвеч’ір у нас назиˈвали ў сеˈл’і Св’аˈтиї ˈвеч’ір // На цеї Св’аˈтиї ˈвеч’ір тˈреба буˈло // Це ˈпосниї ден’ / коˈли теˈпер йа зˈнаю а раˈн’іше це не дотˈримувалис’а до трох чаˈсоў не ўжиˈвали ˈп’іш’ч’і н’іˈйакойі до трох чаˈсоў / до ˈпершойі ˈз’ірки не до трох чаˈсоў до ˈпершойі ˈз’ірки ˈале зиˈмойу раˈн’іше з’ірˈки до трох прибˈлизно до чотиˈрох чаˈсоў / ваˈрили ваˈреники с каˈпустойу с карˈтошкою с ˈсиром н’е / бо це не ˈбуло с ну з ˈчорно чи цеˈво ўˈс’аке йе з ˈвишн’ами напˈриклад сливˈки ваˈрили куˈт’у ваˈрили узˈвар ваˈрили // - Оце такі були основні стˈрави, так? - гриˈби гриˈби ну ˈосн’і це // Ну коˈлис’ каˈзали тˈреба дваˈнац’іт’ шоб буˈло страв / дванац’іт’ // - І так і було? – Да і так і ˈбуло // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Св’атˈвеч’ір напереˈдодн’і Р’іздˈва // - І як до нього готувалися, з якою роботою потрібно було впоратися, скільки і яких страв потрібно було приготувати? - Йа зˈнайу шо ˈкожна госпоˈдин’а гоˈтовилис’а до ˈц’ого сˈв’ата / до Св’атˈвечора // Ў осноўˈному готуˈвали п’іˈсн’і стˈрави дв’іˈнац’іт’ страў готуˈвали // - А які саме? – Ну там куˈт’а обоўйазˈково ˈмала ˈбути слиўˈки ваˈрен’і ваˈреники там з / слиўˈками чи з ˈвишн’ами // ОдˈНим сˈловом шо ўс’і п’іˈсн’і стˈрави готуˈвали // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Куˈт’а // Куˈт’а це ˈсимвол це ˈсимвол ˈц’ого сˈв’ата куˈт’а // - А як із чого її готували, і як подавали і споживали? - Ну йак спожиˈвали? // ЙІйі готуˈвали с пшеˈниц’і коˈли ˈзарас у магаˈзин’і йе куˈт’а ˈнав’іт’ наˈписано купˈл’айеш і ваˈриш дл’а куˈт’і / цеї ˈнав’іт’ п’ідˈписано куˈт’а / а коˈлис’ у пшеˈниц’у бˈрали бо ж ˈс’ійали пшеˈниц’у буˈло зерˈно на гоˈр’іш’ч’і зˈн’али і ў мак’іˈтрин’і ˈтерли ˈтерли шоб ту шˈкурочку шоб воˈна / шоб воˈна зˈм’агчити ўˈрод’і шоб воˈно ˈхуч’і звaˈрилос’а ˈзарас хараˈшо воˈно воˈни там обробˈл’айут так шо раз два і звaˈрилас’ та куˈт’а / а то ˈтерли ˈтерли ў мак’іˈтрин’і і цеї птом виˈс’ійували туш

лупиноч|ки і ва|рили ку|т’у і це / т|реба бу|ло ўпе|ред ку|т’у поп|робувати / до ку|т’і добаўл’али / і мак і / і|з’ум у|же |може ко|лис’ не з|нали і|з’уму це |зарас і|з’ум |може ко|лис’ |тоже і|з’ум то та|киї з чорнос|лиў чи шо там покри|и|шили добаў|л’али і |меду ту|ди і цеї ку|т’у соло|дили зва|рили во|на т|рошечки прос|тигла з|разу |сахар не |сипали бо йак|шо з|разу |сахару хара|шо ў|сипеш то во|на твер|да с|тане а так шоб во|на бу|ла ха|роша то т|реба шоб во|на |тепла ўже бу|ла то|у|д’і |сахар розм’і|шали і |меду ту|ди і ну ўс’о прикра|шали / і йак с|тавили ўже на ст’іл то т|реба бу|ло з ку|т’і ўже почи|нати ку|т’у ку|т’у поп|робували а то|у|д’і ўже |можеш |йісти ўс’і дру|г’і ст|рави це симво|л’ічна та|ка ст|рава // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Ку|т’а // Да да зви|чаїно важ|ливе з|начен’:а во|на |мала // - А можливо зможете розказати, як і з чого її готували? – Ну йак ку|т’а готу|валас’а із / пше|ничних круп // О // Добаў|л’али ту|ди / нап|риклад го|р’ішки і|з’ум / |меду // Ну і |кожен по с|вому сма|ку і хал|ви хто там добаў|л’айе а хто // - А як подавали її на стіл і як споживали? - Ну пода|вали ў ве|лик’ім |мисц’і с|тавили на ст’іл // Во|на |мала |бути гус|та не р’ід|ка // І спожи|вали |кожен со|у|б’і йак |каже ў та|р’ілочку ки|даў і спожи|ваў // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи був звичай вносити увечері в хату сніп жита? Хто, як і з якими словами це робив? Як називається цей сніп? Де в хаті його поміщали і що з ним робили потім? Які ще предмети вносять у хату в цей вечір? Які магічні дії, з якими словами і з якою метою виконують члени родини в цей вечір? Чи був звичай перед початком вечері нагодувати святковими стравами і кутею худобу? Чи був звичай запрошувати на вечерю мороз, вовка, долю, душі померлих або інших міфічних персонажів? Коли, як і з якою метою це відбувалося?

Ну/ ко|лис’/ йак йа була шче мала/ то |тато наш ў|носи|е|ў с’н’іп жи|е|та/ так/ так/ ў|носи|е|ў с’н’іп жи|е|та/ і с|тави|е|ў в угол хати/ а то|у|д’і моло|тили/ йа не памйа|тайу/ |нав’іт’ коли його моло|тили/ це в’ін моло|тиў/ йа |нав’іт’ не памйа|тайу уже/ ну/ ў|носи|е|ў в хату/ с’ноб’ік та|кий не|и|ве|и|личкий ми ро|били/ д’і|дух його нази|е|вали/ йакий об|р’ад буў не памйа|тайу/ але а кут хати його пом’і|шчали/ і сто|йаў в’ін / а |пот’ім коли його моло|тили/ от не можу ска|зати/ в цей |веч’ір ў|нос’ат’ ку|т’у/ шче д’іў|чата бе|и|рут’ |ложку ку|т’і/ |виход’ат’ з две|и|рей на по|у|р’іг/ і с|лухайут’ де |гаўкайут’ со|баки/ так в ту сто|рону ти |вийде|и|ш |зам’уж/ йа пе|и|ре|и|в’і|р’ала/ тут де кабан’у|ки жи|е|вут’/ со|баки |гаўкали/ йа при|е|хо{дж}у і кажу/ о со|баки |гаўкайут’/ тут де кабан’у|ки/ а тато каже/ о

там йе хлопц’і/ вийдеиш зам’уж/ нашчо мен’і ті кабан’уки/ вони так’і страшн’і/ чут’ не плачу/ мама каже/ чеикай/ вони ж на тоб’і шче не жен’ац’:а/ ну так йа й вийшла в ту сторону/ це йа раз пеиреив’ір’ала/ б’ільше не ходила/ вистачиело/ ну а худоб’і ми давали/ те / шчо худоб’і дайец’:а/ а ку т’у ми не давали худоб’і// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Пон’імайеш йакос’ було мен’і таке / пригадуйец’:а йа то цего не робила але це // Шос’ ж житом було звйазане шо п’ід скатерку клали / шоб урожаї буў хароший / а де там накривали ст’ол то ж скатеркойу а п’ід скатеркойу ставили колоски ц’і / о то це йа так помн’у йа то такого не робила але помн’у шо це так л’уди робили // - А як називається цей сніп? – Це не сн’іп д’ідух йакос’ нав’ерно назівайец’:а чи йак цеї і сн’іп Йакімович розказуваў мен’і шо це таке / сн’іп тої складали із колоск’іў / і на це клали цеї сн’іп достаток с’імйі достаток народу достаток крайін’і це таке д’ідух // - Дідух, ага, добре Тобто детально, в принципі, так Ви не пам'ятаєте там цей обряд, як його, просто собі клали під цей що знаєте?- (хитає головою «ні») // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Ну да // Буў звичаї // Це йак звичаї того д’ідуха отак ўносили ў хату / бо це символ достатку буў // - А хто зазвичай це робив і з якими словами? - Ну зазвичаї це чоловв’іки робили // Ну йа забуў йакими там словами казали // - Господар, там? - Да господар да // - А де в хаті його поміщали і що з ним робили? - Ну його пом’ішчали йак // Ну дес’ не на ст’ол кан’ешно ставили а дес’ з боку пом’ішчали / а шо робили не знайу йак каже // Не скажу шо там з ним робили // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Не знайу йа шоб шос’ таке ўносили до хати але / ў цеї ў цеї вечір св’атиї треба помнити цеї / ну за померлих за душ’і померлих // Треба занести вечеру до других л’удей знайіш? Йак / цеї // Т’ії носили вечеру до кого там йа задумала комус’ дати за наприклад за Йакимовича комус’ дати складала коулач’і ку т’у шоб була і ше там ну солодош’ч’і йак’іс’ і / і і йакус’ йакшо до ж’інки і йакшо до чулув’іка то йакус’ рубашку чи рушник і це йа їшла до тойі л’удини і давала вечеру це таке шоп // Ну іменно ў цеї Св’атиї вечір треба було в’іднести не ў другиї йакиїс’ ден’ ў другиї йакиїс’ ден’ можеш дати там за померлих чи шо / а іменно ў цеї ден’ одн’і до других до кого там пок’ійних носили вечеру // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи поминали померлих родичів у цей вечір? Як саме? Чи міг ворожити господар (господиня) у Святий вечір про здоров'я, добробут, урожай? Якими способами ? Чи відбувалися дівочі ворожіння про заміжжя і долю увечері чи в ніч під Різдво? Які ворожіння відбувалися з кутею і ложками; коли і як саме? Що ще робили з кутею, із її залишками? Як закінчувалася вечеря? Як вони відбувалися і яка магічна функція цих забав

Ні/ ˈн’ічого таˈкого/ вс’ігда ми коли поˈйіли/ так і лиᵉˈшали ˈложки/ ˈкажеᵢмо це пˈрийдут’ поᵘˈк’ійниᵉки пойіˈд’ат’/ так і остаˈвалас’ куˈт’а хуˈдоб’і / куˈт’а/ напˈриклад/ у ˈмисоц’:і/ і так ˈложки ми лоˈжили на ˈмисочку/ і каˈзали/ шчо це поᵘˈк’ійниᵉки пˈрийдут’/ пойіˈд’ат’ шче з нами/ ми не вороˈжили/ ні п’ід Р’іздˈвом/ ні/ на Меᵢˈланки да/ а п’ід Р’іздˈвом ні/ ну ˈвиходиᵉт’ це не вороᵘˈж’ін’:а/ це пˈросто так зˈнати суд’ˈбу/ заˈк’інчували веᵢˈчер’у/ помоˈлилиᵉс’а/ ˈоч:е наш/ і все/ а це йак зˈвариᵉмо куˈт’у/ і ˈбабц’а неᵢˈсе йіˈйі ў угол ў ˈхату сˈтавиᵉти/ то ми приᵉс’іˈдайеᵢмо і кˈвокчеᵢмо/ шчоб с’іˈдали кˈвочки/ а шче було нам гˈрош’і ˈсипали/ цуˈкерки/ це до плоᵘˈд’учос’т’і в госпоˈдарств’і/ ну а шче застаўˈл’али ˈб’іл’ше д’іˈтей/ шчоб неᵢˈсли веᵢˈчер’у до хреᵢˈшчениᵉх/ а до баˈбушки/ до д’ідуˈс’а/ ўже тоᵘˈд’і ˈнав’іт’ на ˈперший с’в’ат хоˈдили ўс’і ˈразом/ йакˈшчо воˈни ˈжили отдел’но/ баˈбушки з дедушками/ хоˈдили ўс’і ˈразом тоᵘˈд’і/ ўже проᵘˈв’ідувати/ бо так на с’в’ат ˈвеч’ір ми не хоˈдили так то/ на с’в’ат ˈвеч’ір ˈб’іл’ше доˈмашн’е таˈке с’в’ато/ ну веᵢˈчер’у ми ноˈсили/ так шче дес’/ моў/ ˈчас’іў пйат’ тако/ це ж ˈвеч’ір/ ш’іс’т’ ˈчас’іў/ то ми ноˈсили до хреᵢˈшчениᵉх веᵢˈчер’у// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Куˈт’а гоˈтовилас’а с пшеˈниц’і // пшеˈниц’у в’ідˈварували // ˈперит тим попеˈредн’о / буˈли таˈк’і сˈтупи / ˈзарас воˈна проˈдайец’:а ў магаˈз’ін’і / а коˈлис’ буˈла таˈка сˈтупа / туˈди засиˈпалас’а пшеˈниц’а і треˈба буˈло йіˈйі доўˈген’ко таˈко тоўкˈти тоўкˈти тоўкˈти / шоп з ˈнейі з’ійˈшла ц’а шˈкурочка // поˈтом йіˈйі рос:теˈл’али / воˈна суˈшилася // і ўже ˈвисохшу // це напеˈрет / це ўже ни роˈбилос’а пеˈрет ˈсамим Р’іздˈвом / напеˈрет фсе роˈбилос’а / ше дес’ на поˈчатку гˈрудн’а чи коˈли /йак коˈму полуˈчалос’а // і йіˈйі п’ідˈсушували і воˈна ўже ф торˈбинц’і лиˈжала / чиˈкала сˈвого ˈчасу // ваˈрили фсе з зерˈна / с пшеˈниц’і // ну а ўже от добаўˈл’али ўже шо коˈму поˈдобалос’а / і ну мак це обоˈв’азково // мак / ˈцукор / мед / іˈз’ум // це ўже хто на св’ій смак // о // но йе ше так / шо куˈт’у ваˈрили з ˈрису // моˈйа ˈбапка ваˈрила куˈт’у з ˈрису / і ˈтоже з ˈмаком […] // но ше шо об’іˈзат’іл’но / куˈт’а буˈла ў маˈк’ітр’і […] // а ˈд’ідух роˈбиў госˈподар в осноўˈном / но це ˈн’іби таˈк’і зˈвичайі / шо госˈподар це маˈйе фс’о роˈбити / то стˈавили ў кутˈку / там де виˈчер’али ў ˈхат’і // а поˈтом ўже то згуˈдовували

хуˈдоб’і / то буˈде ˈдобре весˈтис’а / і йак коˈрова / то буˈде ї моˈлока баˈгато // і так шчиˈталос’а шо куˈт’а воˈна баˈгата / шо маˈла ˈбути і мед кдаˈўс’а і родзинки туˈди киˈдали / ну ў ˈкожному сиˈл’і своˈйе // і гоˈр’іхи // хто шо пол’убˈл’айе / фс’о туˈди киˈдали // ну і ше ў нас калаˈч’і пикˈли / ˈтоже маˈйе на Св’атˈвеч’ір стоˈйати на стоˈл’і // сˈв’ічечка гоˈр’іти // бо це Св’аˈтиї ˈвеч’ір // ˈБогу помоˈлитис’а ˈперит виˈчеройу обов’азˈково // по вугˈлах кˈлали ˈчасник на ст’іл // пеˈрит тим йак застеˈл’ати ст’іл п’ід скатерˈтину кˈлали часˈник / шоп н’іˈйак’і зл’і дˈухи ў ˈхат’і ни воˈдилис’а / шоп фс’о в’ідˈл’акувало / і на приˈбуток // фс’о стаˈралос’а […]// – Що треба було з’їсти першим? – Ну ˈперша стˈрава це куˈт’а / ˈсамперет тре ˈбуло зˈйісти куˈт’у // а тоˈд’і ўже фс’о шо на стоˈл’і / хто шо баˈжайе // – Чи обов’язково господарю першому спробувати кутю за столом? – Ну раˈн’іши буˈла ˈдужи виˈлика поˈвага до госˈподар’а // то ˈсамперет ˈн’іби виˈчеру почиˈнаў госˈподар // мд’іти ни ˈмали пˈрава шоп це фпеˈрет зˈйісти // йак би йім ни хоˈт’ілос’а / но воˈни пˈрава ни ˈмали // ˈт’іл’ки ˈп’ісл’а // госˈподар попˈробуваў / тоˈд’і ўже фс’і маˈйут пˈраво ˈйісти // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Куˈт’а // куˈт’а це буˈла / це фс’о // ˈможна буˈло / ну йа ни зˈнайу / шос’ ˈйісти / шос’ ни ˈйісти / а куˈт’у це / ну ми почиˈнали с куˈт’і // це обоўйасˈково // це виˈчера почиˈналас’а с куˈт’і // три ˈлошки куˈт’і це об’іˈзат’ел’но // но воˈна буˈла таˈка смачˈна / шо там троˈма ˈлошками не опˈходилос’а (сміється) // це фс’і ˈмали попˈробувати куˈт’у / а поˈтом ўже почиˈналас’а Св’аˈта виˈчера // – Як готували кутю? – Ў ˈнаш’ій роˈдин’і / то ми готуˈвали з ˈмаком // з ˈмаком і гоˈр’іхами / ˈб’іше ў нас н’іˈчо таˈкого ни добаўˈл’алос’а // а ˈл’уди то / хто там // йе таˈк’і / шо взагаˈл’і бес ˈраку / бес н’іˈчого / пˈросто саˈму ˈкашу // ваˈрили саˈму ˈкашу / ўже ˈпот’ім там ростиˈрали мак // а так йак мак / шо гоˈр’іхи / ˈмала виˈлике зˈначен’:а / бо ˈдаже пам’аˈтайу коˈлис’ ˈмама / ну цеї / ˈб’ідно / п’ісл’авӧˈйен’:і роˈки / ˈйісти ни ˈбуло ш шо / то затиˈрали саˈмим ˈмаком // затиˈрали там / напˈриклад / ваˈрили там йаˈку там стˈраву / і затиˈрали саˈмим ˈмаком / бо тоˈго шо в’ін / ну / е / поˈжиўних речоˈвин в ˈн’ому баˈгато / і в’ін таˈкиї / шо в’ін даˈйе еˈнерг’ійу // ну та йак нам коˈлис’ росˈказували / шо цеї / шо це ˈн’іби то с ˈтими ˈзерн’атами гарˈбузовими затиˈрали і ˈмаком // йа ˈдаже памйаˈтайу / ˈмама таˈко заˈрит карˈтошку і / ну це ўже ни на св’аˈта / пˈросто так ўже нагаˈдала про мак / і це ростиˈрайе ф ˈц’ому / ў маˈк’ітр’і ˈцего ˈраку роз’ітˈре / циˈбул’ки сирˈвойі туˈди / і тˈрошки / йакˈшо там буˈло / ˈмасла і чи ˈжиру / чи оˈл’ійу / ростиˈрайе // і це ў маˈк’ітр’і с ˈцейу карˈтошкойу ростиˈрала // таˈка та бараˈбол’а ˈдобра буˈла / шо йа ни зˈнайу // пр’ам ˈдужи смачˈна буˈла таˈка // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Блинˈц’і / куˈт’а буˈла // блиˈн’ці обоўйасˈково буˈли // ваˈреники / с каˈпустойу / с карˈтошкойу // ну таˈке // ну набиˈралос’а дв’іˈнацит’ страў // ˈрибу ˈможна буˈло сˈтавити / ˈтоже // куˈт’у йак роˈбили // ваˈрили куˈт’у / ˈтерли мак / добаўˈл’али гоˈр’ішки / халˈву / м’іˈшали // і так ĭ ˈйіли // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Чи був звичай вносити увечері в хату сніп жита? Хто, як це робив? Як називається цей сніп? Які ще предмети вносять у хату в цей вечір?

Сˈтавили таˈкиї сн’іп // ˈд’ідух в’ін назиˈваўс’а // це шоп буў уроˈжаї // о / а ў нас то ˈд’ідуха ни сˈтавили / а сˈтавили ˈс’іно ў кутˈку // і маˈлен’к’і ˈд’іти ˈт’іпа і кˈвокали / і хˈрукали / і ˈмукали / шоп ˈдобре воˈдилас’а хуˈдоба // оце фс’о / шо куˈт’а фпеˈрет даˈвалас’а хуˈдоб’і / того шо ˈл’уди коˈлис’ ˈдуже заˈлежали / коˈлис’ роˈботи так ни ˈбуло / шо хоˈдили ˈдужи на роˈботу // а ˈл’уди заˈлежали в’ід сˈвого госпоˈдарства // от воˈни ˈдуже перижиˈвали / шоп веˈлос’а госпоˈдарство / шоп ˈбули уроˈжайі // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Да // да // це об’іˈзат’ел’но // но ў нас ни сн’іп ˈжита / ў нас ˈтато застеˈл’аў пол / на поˈлу ˈпоўн’іст’у // пол застиˈл’аў соˈломойу / і поˈтом киˈдаў нам гˈрош’і // а нас д’іˈтеї / так йак нас пˈйатеро ˈбуло / і ўже ц’і / йаˈк’і там приˈходили ĭ виˈчерали ми ˈразом / і це ўже ˈтато таˈко ˈкине нам с ˈкухн’і // коп’іˈйки / йаˈк’і там т’і гˈрош’і буˈли / там тих ˈп’ат’ коˈп’ійок / ˈможи ˈдес’іт’ буˈло / а ˈможе одˈна чи дв’і коˈп’ійки / йа там ˈпомн’у сˈк’іки // і ми ф ц’ій соˈлом’і ˈрийімс’а (сміється та іміює руками підкидання соломи догори) // ўже йак сˈтарш’і сˈтали / то ўже йаˈк’і там цуˈкерки тˈрошки киˈдали // це / ˈБоже // наїˈти ту коˈп’ійку / це ш сˈк’ілˈки ˈрадост’і ˈбуло / то вопˈше // то це таˈке буˈло // то ў нас ни д’іˈдух // бо йа зˈнайу / шо д’іˈдух ў кутˈку / сˈтавили д’ідуˈхи // а ў нас н’е / ў нас / нам д’іˈдухом ни буˈло йак об’ійˈтис’а / бо нас ˈбагато (сміється) // то ў нас фс’о буˈло засˈтел’ано // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Чи був звичай перед початком вечері нагодувати святковими стравами і кутею худобу?

Бо ˈперши / коˈлис’ йак ˈл’уди триˈмали хуˈдобу / і коʸроʸви і фс’о //то ўпеˈрет треˈба буˈло ˈдати хуˈдоб’і фˈс’ій // і ˈкурам / і сˈвин’ам / і соˈбац’і / фс’ім тре буˈло ˈдати фпеˈред куˈт’і // а тоˈд’і ўже ˈможна буˈло с’іˈдати за ст’іл // сˈтавили таˈкиї сн’іп // ˈд’ідух в’ін назиˈваўс’а // це шоп буў уроˈжаї // о / а ў нас то ˈд’ідуха ни сˈтавили / а сˈтавили ˈс’іно ў кутˈку // і маˈлен’к’і ˈд’іти ˈт’іпа і кˈвокали / і хˈрукали / і ˈмукали / шоп ˈдобре воˈдилас’а хуˈдоба // оце фс’о / шо куˈт’а фпеˈрет даˈвалас’а хуˈдоб’і / того шо ˈл’уди коˈлис’ ˈдуже заˈлежали /

кˈолис’ роˈботи так ни ˈбуло / шо хоˈдили ˈдужи на роˈботу // а ˈл’уди заˈлежали в’ід сˈвого госпоˈдарства // от воˈни ˈдуже перижиˈвали / шоп веˈлос’а госпоˈдарство / шоп ˈбули уроˈжайі // і воˈни ˈсамперет в’ід:аˈвали сˈвойу чест’ хаˈз’аїству і земˈл’і / бо воˈна йіх годуˈвала // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Чи був звичай запрошувати на вечерю мороз, вовка, долю, душі померлих або інших міфічних персонажів? Чи поминали померлих родичів у цей вечір? Як саме?

Ну наˈв’ерно шо запˈрошували ˈдол’у // і запˈрошували ˈдуш’і поˈмерлих // от йак с’іˈдали виˈчер’ати / то там йак / гоᵘвоˈрили / ˈОч:е наш чиˈтали // поˈтом говоˈрили / шо даї ˈБоже нам повеˈчер’ати і дˈругойі виˈчер’і дожˈдати // і моˈйа свекˈруха ше фсе каˈзала / шо ˈт’іпа / е / запˈрошуйемо фс’і ˈдуш’і ˈмерш’і / не поˈмерл’і / а воˈна каˈзала ˈмерш’і / і фс’і ˈдуш’і ˈмерш’і приˈход’те до нас на виˈчеру // заўжди ш ˈп’ісл’а виˈчер’і оˈтак йак повиˈчер’али / то тар’ілˈки ни забиˈралис’а с таˈким ˈт’іпа сˈмислом / шо ˈдуш’і поˈмерлих ˈтоже приˈход’ат’ на виˈчеру // ˈім’ено на Св’атˈвеч’ір / шо приˈход’ат’ / тоˈго ни ˈможна н’іˈч’о з’і сˈтолу забиˈрати // […] помиˈнали ˈродич’іў поˈмерлих ˈдобрим сˈловом // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Чи міг ворожити господар у Святий вечір про здоров'я, добробут, урожай? Чи відбувалися дівочі ворожіння про заміжжя і долю увечері чи в ніч під Різдво?

Ну йак вуроˈжити // воˈни пˈросто могˈли / йак // виˈходили на дв’ір / виˈходили йакˈшо ˈнебо ˈчисте / ˈзор’ане ˈдуже / то зˈначит’ буˈде ˈгарниї р’ік / буˈде уроˈжаї / фс’оˈго буˈде доˈвол’і // а д’іўˈчата ˈтожи / низаˈмужн’і д’іўˈчата вуроˈжили на Св’аˈтиї ˈвеч’ір // виˈходили на дв’ір / бˈрали там саˈпожок чи ˈчоб’іт / ˈчоб’іт / тоˈд’і ж то ˈчоботи буˈли // і киˈдали ск’іˈки там доˈкине // ў йаˈку сˈторону ˈчоб’іт носˈком поˈверниц’:а / то туˈди ї ˈзамуш ˈвиїде // бо коˈлис’ фс’і жиˈнилис’а ў одˈному сиˈл’і / оˈдин з ˈодним […] // і ше бˈрали дв’і ˈлошки і виˈходили надˈв’ір і сˈтукали ˈтими ˈлошками // ˈтоже / де соˈбака заˈгаўкайе (посміхається) […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Які ворожіння відбувалися з кутею і ложками; коли і як саме? Що ще робили з кутею, із її залишками?

Вороˈжен’:а з куˈтейу та ˈлошкойу йа не зˈнайу // - А що робили, наприклад, з кутею або з її залишками? - ˈЗалишки / ми ˈйіли ˈйіли ˈйіли ми вариˈмо куˈт’у ˈдуже хаˈроша куˈт’а получайіц’:а поˈтом ми йіˈйі припраўˈл’айем уˈже соˈлодка ўже засолоˈдили ˈц’іла ˈмиска таˈка здоˈрова ˈмиска воˈна ў ˈзал’і

сто|йіт’ на сто|л’і це на|сипали / хто хоче |р’ітшу то кип’ат|ка чи там ўже мак |сипе / гу|р’іхи |жарен’і / і ўс’о прип|рави // А ўже по|тому йак про|ход’ат ц’і с|в’ата йі|мо йі|мо і не з|йіли ўже не |хочец’:а |тойі ку|т’і / то обоў'йаз|ково йі|йі виси|пали |курам і во|ни то[у]|д’і бу|дут ха|рош’і / хара|шо |нестис’ // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Як закінчувалася вечеря? Як відбувалися забави та яка їхня магічна функція?

А ў нас то |д’ідуха ни с|тавили / а с|тавили |с’іно ў кут|ку // і ма|лен’к’і |д’іти |т’іпа і к|вокали / і х|рукали / і |мукали / шоп |добре во|дилас’а ху|доба // оце фс’о / шо ку|т’а фпе|рет да|валас’а ху|доб’і / того шо |л’уди ко|лис’ |дуже за|лежали / ко|лис’ ро|боти так ни |було / шо хо|дили |дужи на ро|боту // а |л’уди за|лежали в’ід с|вого госпо|дарства // от во|ни |дуже перижи|вали / шоп ве|лос’а госпо|дарство / шоп |були уро|жайі //(м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Н’е // |д’іти то так ни с’і|дали // йа з|найу / шо ў к’і|нец’ |лаўки с|тавили |с’іно і це по|том це |с’іно // шос’ там ше с|тавили / йа за|була // чи то час|ник / чи то шо с|тавили // і по|том то |с’іно тре бу|ло обоўйаз|ково п’ід к|вочку пос|тавити // то це йа |добре |помн’у […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Ве|чера за|к’інчувалас’а // Шо / пове|черали т’ій ўс’о / т’ій шо за|к’інчувалос’а / |д’іти йак йе то / то з|разу |д’іти г|райуц’:а |д’іти з д’іт’|ми |т’ішац’:а шос’ з д’іт’|ми т|ройе д’і|теї бу|ло у нас тут // Бу|ло шо з |ними ро|бити // - Просто завершували? - За|вершувалос’а п|росто так йак |кожна ве|чера за|вершувалас’а і ўс’о // - А не казали, наприклад, після вечері, щоб була плодючість у господарстві? - Це |може |думка бу|ла |але шоп вис|лоўл’увати це не |було та|кого // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Різдво

Чи був звичай носити вечерю родичам, дідові й бабі, бідним? Хто це робив, коли і як це відбувалося?

Но по |селах бу|ло / шо но|сили ве|черу ше з|вечора // і |родичам / і бат’|кам / і це / або х|ресним но|сили // з|вечора / от са|м’і пови|черали / а по|том б|рали та|к’і / ни |було па|кет’іў / ни бу|ло кор|з’ін / а б|рали та|к’і |хусточка б’і|лен’ка та|ка // |перкал’ // та|ка // ў |хусточку с|тавиўс’а ка|лач / там йа|киї цу|керок п|ран’ік там з|боку / і с тим |вузликом їшли ї |несли // це нази|валос’а / що ни|сут ви|черу // […] і ше / ну йак за|ходили там ў |хату / то гово|рили сло|ва та|к’і /

Христос Рождайец’:а // о // і об’ін’увалис’а калачами // св’ій калач в’ід:авали до кого прийшли / а ўже господар’і м’ін’али калач на св’ій // […] – А якась відповідь була на «Христос Рождається»? – Слав’імо його // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Да // буў звичаї / обоўйазково // носили вичеру хресним / бабушк’і / д’едушк’і / родичам // ну йак // брали калач’і два / там ў подарок брали чи йак’іс’ рушничок / чи йак’іс’ кружички / канф’ети ставили / і несли вичеру // калачами об’ін’увалис’а / да // калач’і м’ін’али // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Це у нас Св’атиї веч’ір йа ж казала носили вечеру / і за померлих / і от йак’і багатод’ітн’і ос’о дес’ туто ос’о хлопц’і жили Ва л’ерцев’і / вони ўже ўс’і поўмирали хлопц’і молоден’к’і хлопц’і але пили курили і // Вопшем нехароше нехароший спос’іб жит’:а / В’іт’а н’е В’іт’а ше йе один В’іт’а йе ў н’ого зарас рак / Андреї і цеї // І Вад’ім / т’ій і вони йа робила ў с’ілс’к’ій рад’і секретаром т’ій там йакас’ допомога а йа ў деўйаност’іи роки коли перестроїка ц’а саме ў деўйаност’і роки тоуд’і і грош’і в’ідм’інили йак’іс’ пап’ірчики були купони / і і сахар буў на талончики і йакас’ допомога / то шо те шо там було чи шос’ йе лишнего ў нас то йа йім ўс’о ўремйа приносила бо / мама на ферм’і робила тато на трактор’і і т’і д’іти б’ідно не мали шо вопшем допомагали і // То це так шо / а так то на Св’атиї веч’ір то до /добре було б’ідних л’удеї йак’і не майут’ шо йісти нагодувати це дуже добре // Дати йім шос’ водички пити і цеї / і йісти напойіти помогти це дуже добре // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Коли, за місцевим звичаєм, починали колядувати? Хто колядував і як це відбувалося, що колядникам дарували, чим пригощали?

На перший ден’ Р’іздво/ кол’адуваў/ хто хот’іў/ кол’адували/ збиералиес’а/ в церкв’і ж’інки збиералиес’а і йшли кол’адувати/ хто ходиў в церкву/хто знайе/ кол’ади ходили/ мойа мама колис’ ўсе час ходила/ пот’ім йа ходила ўсе час/ кол’адувати аж захрипну/ кол’адували і д’іти/ і дорасл’і/ д’іти ўден’/ п’ідвеич’ір/ так ўвечеир’і/ а ми йдеимо/ йакшчо ўзорасл’і ўже/ то ми йдеимо/ почиенайем в часу в одиена{дз}’ц’ат’/ бо нам ўсе сеило треба пройти/ за два чи за три д’н’і треба об’ійти/ пиетали обовйазково дозволу хаз’айіў/ ну так/ давали нам цукерки/ давали там йак’іс’ мандарини/ зараз такого ўже не памйатайу/ а тоуд’і/ коли на робот’і була/ то не ходила/ мама мойа ходила/ тут цукерки йак’іс’ давали/ а так давали грош’і/ ми здавали йіх на церкву/ ц’і грош’і/ шчо давали л’уди/ кол’адка/ ген високо син’ім в неб’і/

дз’ірка зас’ійала/ плиєўла/ плиєўла м’іж хмарами/ над веиртепом стала/ д’іва сина породила/ в йасла положила/ чистиєм с’іном постеилила/ пелеинами ўкрила/ де ж колиска золотайа/ вервички шоўков’і/ де ж пеирини дл’а диєтини/ мйакі та пухов’і/ приєлеитіли до веиртепу/ ангеили криєлат’і/ поўкл’акали і засп’івали/ божому диєт’ат’і/ слава/ слава вишн’ім Богу/ ангеили і сп’івайут’/ і на земл’і мир спас’ін’:а л’уд’ам возвишчайут’/ і на (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Земл’і мир спас’ін’:а л’уд’ам возвишчайут’/ми багато шче кол’адували/ ўс’ак’і кол’адували/ в оуд’н’ій хат’і оудну/ в друг’ій другу// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну кол’адувати в осноўном ўже починали п’ісл’а об’іду // того шо вечори були темн’і і холодн’і // п’ісл’а об’іду д’іти т’ій ўже б’ігали ї кол’адували // в осноўном п’ісл’а об’іду д’іти / менш’і д’іти кол’адували // йіх причашчали пран’іками / цукерками / гор’іхами / йаблуками // колис’ тих і йаблук ни було / то це було за шчаст’а кол’адувати ї за йаблука // о // но грош’і так р’ідко хто даваў / фсе в осноўном пригошчали солодошчами // а ўже в:ечир’і то кол’адували ўже б’іш дорасл’іша молод’ // то т’і ўже за пригошчан’:а // тим ўже цукерок ни тре було / а тих ўже треба ўгостити // і ше / оц’і св’ата на Р’іздво / то кол’адували ше ї с церкви л’уди тоже / ходили поп’ід хати ўже дорослі // вони могли і дн’ом ходити / вони могли тако і дн’ом ходити тако шо кол’адували і ў кожну хату заходили / кол’адували / то йім давали грош’і / але давали грош’і на церкву получайец’:а // но вони йакто зароблʼали грош’і на церкву / на ремонт / чи шо там треба дл’а церкви купити // но шо от йа тако помн’у / шо вони їшли по вулиц’і і кол’адували / і ни минали н’і однойі хати // нав’іт’ йакшо та хата стойіт старен’ка / шо там ўже фс’і поўмирали / н’іхто ни живе / но вони заходили на подв’ір’а і кол’адували ў т’ій хат’і ім’ено // то вони кол’адували по фс’ому сил’і / ни т’іки за / полу чайец’:а / за пригошчан’:а і так // кол’адували ц’і ж’інки / шо ў церкву ход’ат / ходили с церкви / то вони кол’адували / ў кожну хату заходили // – Коли в хату заходили щось казали? Дозвіл просили? – Ну да // чи можна закол’адувати // це перши питан’:а // йак заходиш ў хату т’ій ни будиш / станиш ї будеш сп’івати // а заходиш / дозвол’те закол’адувати // йакшо госпадар каже / кол’адуйте / то тод’і можна було кол’адувати // заўждипиталис’а / чи то дорасл’і / чи то мал’і / но фсе питалос’а // – Які колядки зазвичай співали? – Ну колис’ то фсе так’і / коротш’і / сп’івали // е // кол’ад кол’ад кол’адниц’а добра з медом пал’аниц’а // а без меду не така // дайте д’ад’ку пйатака // шоп бистр’іше фс’і хати пооп б’ігати (сміється) // о // а то ўже сп’івали добриї веч’ір тоб’і / пане господар’у // сп’івали це ўже доўша /

а ˈд’іти то йаˈку коˈроч:у […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Ў нас почиˈналос’а / це ше полуˈчайец’:а / е // ну напереˈдодн’і Св’аˈтого ˈвечора ми пикˈли / ну це дес’ ў читˈвер / ми пикˈли калаˈч’і // і на Р’іздˈво ми т’і калаˈч’і бˈрали / ˈмама даˈвала хусˈтинку нам / ми бˈрали ц’і калаˈч’і і хоˈдили по ˈродичах // обов’азˈково до хрешˈчених тре буˈло заїˈти // а кол’адуˈвати / то кол’адуˈвати ми хоˈдили ўже насˈтупниї ден’ // кол’адуˈвали ми ўже на дˈругиї ден’ // і ми ˈдужи з ˈд’іт’ˈми збиˈралис’а / ˈдужи // ў нас там пр’ам таˈко комˈпан’ійами / там ˈмен’ши / там ˈб’іши / там ше ˈб’іши / і таˈко с ˈтого подˈв’іра ˈвиїшли / заїшˈли ў то // ˈдуже буˈло баˈгато кол’адуˈван’:а // но ў нас так / ˈн’іби п’ід ˈв’ікнами сп’іˈвайут / кол’аˈдуйут […] // а ше йа буˈла кол’адуˈвала ў суˈс’ідн’ому сиˈл’і / ў Теˈлелинц’ах буˈла // то миˈн’і там ˈдужи споˈдобалос’а / ў нас ак ни ˈбуло // а там отаˈко збиˈрайец’:а комˈпан’ійа і от воˈни баˈгато коˈл’адок зˈнайут / ˈдуже баˈгато зˈнали // і от воˈни приˈход’ат до ˈхати / і ў ˈхат’і йе стаˈра л’уˈдина // воˈни кол’аˈдуйут дл’а стаˈройі л’уˈдини // там ў ˈхат’і йе молоˈд’ож / то йак дл’ а молоˈд’ож’і // а де йе диˈтина / воˈни диˈт’ачу коˈл’адку // воˈни так ˈдужи цеˈво // і хоˈдили з м’ішˈком // бо ми ў ˈмому сиˈл’і / то н’е / м’ішˈка так н’е / ни даˈвали ˈд’іт’ам […] // а ў них цеї / м’іˈшок // даˈйут ў м’іˈшок // і ў тої м’іˈшок киˈдали гоˈр’іхи / ˈзерн’ата // присˈтаў // да // е / сˈт’іки фс’оˈго // хтос’ йаˈкис’ пир’іˈжок / чи йаˈк’іс’ там ц’іï пˈран’ічки ˈдаже там / саˈм’і ˈл’уди пикˈли / да // і фс’о ў тої м’іˈшок накиˈдайут […] // і поˈтом приˈходили ў ˈхату / де там цеїˈво / і росбиˈрали фс’о шо там (сміється) […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Кол’адуˈвали за м’ісˈцевим зˈвичин’:ам // ˈШостого Св’аˈтиї ˈвеч’ір а ˈс’омого а дˈругиї ден’ ўже ˈкол’ади // То ўже збиˈралис’а / ˈзарас ˈд’іти / оˈс’о це приˈходили кол’адуˈвати ўкл’уˈчили телеˈфон і там сп’іˈвайут і воˈни шос’ там ˈтоже п’ід д’іф телеˈфон це воˈни так кол’аˈдуйут а коˈлис’ кол’адуˈвали // Тож п’ісˈн’і сп’іˈвали // На дˈругиї ден’ збиˈралис’а комˈпан’ійами і хоˈдили в’ід ˈхати до ˈхати і кол’адуˈвали виˈносили йа ж каˈзала тоᵘˈб’і ˈбапка моˈйа нап’іˈкала цих таˈких шо по ˈк’іл’ка раз хˈлопц’і приˈходили бо ˈдуже смачˈн’і воˈни буˈли коˈлачики т’і і так бˈрали таˈкиⁱї чи л’енту чи шо т’іï таˈко оˈс’о (показує як виглядало на шиї) оï оˈце ў ˈмене так ˈруки боˈл’ат шо не ˈможу і ту л’енту ч’іпˈл’али на ˈшийу і т’і розвˈйазувалис’а і / коˈлачики коˈлачики і / за ˈц’ілиї ˈвеч’ір т’іï ˈц’іла шˈвара коˈлачик’іў назбиˈрали по ˈхатах ў ˈхату хоˈдили // А на веˈчеру ˈнесли веˈчеру до нанашуˈл’іў // Це попеˈред’і шо / йаˈк’іс’ зˈвичаї буў / це тˈреба буˈло до / ну ˈмаминих куˈм’іў / ˈтатових куˈм’іў т’іï це воˈни чеˈкали ўс’і гоˈтовилис’а дл’а цих ˈд’іток поˈдарочки йаˈк’іс’ і ми бˈрали з Гˈр’ішом // Цеї / шо там // Ну ше шоб даˈвали т’і поˈдарочки т’іï йаˈк’іс’ гˈрош’і а поˈтом

прiходили ў|вечер’і у|же обхо|дили ўс’іх тих ко^у^му |мама ска|зала // Там да|вали / г|рош’і йа|к’іс’ і да|вали со|лодош’ч’і / то ми ўже ў|вечер’і с’і|дали і роскла|дали т’і г|рош’і і ш’ч’італи с|к’іл’ки ми там нам |дали г|рошеї // Це на Св’а|тиї це на Св’а|тиї |веч’ір // - А на коляди, наприклад, можливо пам'ятаєте, як ви колядували, тій шо Ви і як там питали дозволу, чи можна заколядувати, а потім що було? - Ну сп’і|вали шо // Йак / ну це йа не з|найу тих сл’іў / йак|шо не дас|те то там п|рипов’ідки та|к’і бу|ли шо то // Йак йак прис|л’іўйа чи йа|к’і чи йак це во|но нази|вайіц’:а // Сп’і|вали сп’і|вали // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

|С’омого |с’ічн’а за м’ісцевим з|вичайем в нас ко|л’ади // - А хто колядував? Можливо, там зранку і вдень діти? - Н’е зр|анку не кол’а|дуйут у|же в о|б’ід почи|найут |д’іти кол’аду|вати а п’ід |веч’ір до|рос’л’і і так мог|ли кол’аду|вати до|рос’л’і |ц’ілу н’іч до |ранку // - А як це відбувалося? Питали дозволу в господарів? Що зазвичай відповідали? Що колядникам дарували? - Зви|чаїно шо йак |каже пи|тали чи |можна у вас закол’аду|вати? І |в’ідпов’ід’ зви|чаїно |можна ў та|киї ден’ н’іх|то н’і|кому не в’ід|казуваў // І запрошу|вали до |хату гошчали // І да|вали йак |каже кол’адни|кам і ко|лачики і п|р’аники і го|р’іхи^і^ і то|му по|д’ібне // А |д’іт’ам і г|рош’і да|вали // - А можливо, Ви знаєте якісь традиційні колядки, тексти? – З|найу / з|найу ўже п’ідза|булос’а а|ле з|найу зви|чаїно там // - Може, згадаєте? - Бу|ла та|ка ко|л’адка Із першого народження Божого Сина, Що породила Дєва Марія, в Роже, в Рожество сина // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Що віщувала перша людина, яка прийшла в хату на Різдво –чоловік, жінка, хлопчик, дівчинка, жебрак, єврей, циган і т.д.?

|Н’ічого/ при^е^й|н’ато було/ шчоб чоло^у^|в’ік за|ходи^е^ў пос’і|вати/ а так ми не забо|бон’:і |л’уди/ |тому ми не з|найе^и^мо цих забо|бон’:ів// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну т|реба шоп ў |хату на Р’ізд|во / |л’уди так ста|ралис’ / шоп заї|шоў чо^у^ло|в’ік // чо^у^ло|в’ік |добриї шоп буў / шоп буў гос|подар / шоп ў |хат’і фсе бу|ло |добре і фсе во|дилос’а // то ста|ралис’а запро|сити та|ку / |добру л’у|дину / бо йе ш |л’уди ф|с’ак’і // йе ни|добр’і / то шоп ў |хат’і бу|ло фсе |добре / то ста|ралис’а / шоп ў |хату заї|шоў |перший чо^у^ло|в’ік // бо йак |ж’інка заї|де / то |н’іби непри|йатност’ / |напаст’ // чос’ фсе так ў:а|жалос’а // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Ну йе р’із|ниц’а // ж’ін|кам |першим за|ходити ў |хату ни |можна // т|реба |т’іки / шоп чо|у|ло|у|в’ік |перший заї|шоў // ну так ў на|род’і гово|рили // бо |т’іпа йак чо|у|ло|у|в’ік заї|де / то |буде |т’іпа у|дача / фс’о // а йак|шо |ж’інка / то |буде шос’ / |т’іпа ни |дуже / ну / ни|добре // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Ну на Р’ізд|во і так |само на |Новиї р’ік / тре шоб х|лопчик прии|шоў // Х|лопчик шоб прии|шоў і ми // Ва|д’ім цеї // Ва|д’ім // Ну ти ж йо|го з|найіш в’ін // ої Анд|рейа Анд|реї // Ої |Боже в’ін ти ж з|найіш бо це ж в’ін та|киї в’ін і ў |центр’і йе |тоже цеї Вад’ім (сміється) // - Ну, якийсь там є - Ми йо|го за|казували // Шоб в’ін при|ходиў на |Новиї р’ік і чи на шоб |перший х|лопчик / а не |ж’інка йа|кас’ прийш|ла / то то ўже |йакос’ / цеї р’ік |йакос’ / ну так со|у|б’і не |буде |добре йак|шо |ж’інка |перша заї|де // Т|реба шоб х|лопчик буў / чоло|в’ік // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Як святкували саме Різдво?

|Пили/ гу|л’али/ в’і|д:ихали/ с’в’атку|вали/ і |т’іши|е|ли|е|с’а/ оце таке с’|в’ато ве|и|лике/ йа |дуже л’уб|л’у Р’ізд|во// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну на|самперет / з|ранку їшли фс’і до |церкви // в’ід-сто|йали с|лужбу / і ўже в’і|талис’а / Хрис|тос наро|диўс’а // а в’ідпов’і|дали / Сла|в’імо йо|го // повер|нуўшис’ з |церкви ро|дина с’і|дала за ст’іл / і ўже нав’ід|м’іну в’ід Св’а|того |вечора / ўже о|б’ід буў св’ат|ковиї // ст’іл ло|миўс’а в’ід м’ас|них страў / пода|вали до|машн’у коўба|су / холо|дец’ / фс’о / шо наго|товили // […] і зноў |йіли ку|т’у // ку|т’а |йілас’а заўж|ди // […] Св’а|тиї |веч’ір ше буў п’іс|ниї / а ўже Р’ізд|во фс’і м’ас|н’і ст|рави / ўже |можна бу|ло го|р’ілку |пити / на|л’іўку / ви|но // на Св’а|тиї |веч’ір ц’о|го ни п|йец’:а // – Чи були в селі театральні потсановки? Вертеп? – Бу|ли // вер|теп |н’іби то йак ху|дожн’ойі самод’і|йал’ност’і / нази|вайец’:а // е // йа то ше бу|ла |менша / а мо|йа |мама / йак пам’а|таю то бу|ла мо|лода / то прийш|ли кол’аду|вали йі|йі так ро|к’іў // поўби|ралис’а ў ци|ган’іў / то йа|кихис’ жибра|к’іў / то хто там йак|шо м’іх ко|у|жуха йа|когос’ |вивирнути / йа|кус’ нама|л’уйут |сажойу ли|це / це шоп ни бу|ло |видно хто // і ўже там / полу|чайец’:а / ка|зилис’а // о // прии|дут / і це ў |кожну |хату йім т|реба // це ш ўже йак поўби|райуц’:а / во|ни ўже ї ни |дуже п|рос’ат / чи |можна закол’аду|вати / во|ни ўже |л’ізут ў |хату са|м’і (сміється) […] // хот’ і бу|ли фс’і од|ружен’і / але |л’уди ў|м’іли наро|битис’а / і ў|м’іли в’ідпо|чити // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Ну да // на Р’ізд|во |тоже |родич’і с|ходилис’а // обоўйаз|ково |родич’і с|ходилис’а // це або ми ку|дис’ їш|ли / або до нас хтос’ їшоў // но воп|ше то фс’іґ|да їш|ли до с|тарших / йак|шо там бу|ли |бабушки / |д’едушки / з|начит’ їшли фс’іґ|да до с|тарших / фс’ік|да // це так бу|ло по за|кону // і так ў нас і до цеї по|ри ц’а тра|диц’ійа / шо фс’і|да на Р’ізд|во це тре їти до с|тарших […] // ў нас почи|налос’а / це ше полу|чайец’:а / е // ну напере|додн’і Св’а|того |вечора ми пик|ли / ну це дес’ ў чит|вер / ми пик|ли кала|ч’і // і на Р’ізд|во ми т’і кала|ч’і б|рали / |мама да|вала хус|тинку нам / ми б|рали ц’і кала|ч’і і хо|дили по |родичах // обов’аз|ково до хреш|чених тре бу|ло заї|ти // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Р’ізд|во? Йак ми св’атку|вали йак на ро|бот’і / бу|ли і ўс’о то зби|ралис’а ўс’і // І по ха|тах // І по ха|тах до од|ного до ко|лег до цеї і // І |ц’ілу н’іч хо|дили // І іс|тор’ійі |тис’ач’і бу|ло іс|тор’ії |тис’ач’і // Х|лопц’і йак |випйут т’ій і |кон’і наї|дут і красо|та с’н’іг сан|ки[i] / ка|талис’а |йіхали // |ЙІхали |даже на д|руг’і |села до там йа|кихос’ зна|комих |йіхали на д|руге се|ло кол’аду|вали / приго|шчали |вопшем / св’атку|вали |л’уди |т’ішилис’а / св’атку|вали // Не так йак |зарас |сумно // |Сумно |зарас // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Меланка

Як називається вечір напередодні Різдва – через тиждень після Різдва напередодні Нового року? Як його святкували? Які страви повинні бути на столі? Чи обов'язково повинна бути кутя на столі? Як її готували та подавали?

|Шчедрий |веч’ір/ так саме готу|вали це ж |Шчедрий |веч’ір/ там теж була Го|лодна ку|т’а/ так була Го|лодна ку|т’а/ готу|вали йі|йі з пше[и]|ниц’і/ ў|с’аке давали/ і |меду/ і ўсе та|ке// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну да // це Ме|ланка // св’атку|вали Ме|ланку // е / це пе|рит Васи|л’ом / це три|нац’атого |с’ічн’а бу|ло Ма|ланки / а чотир|нацитого ўже Васи|л’а // на Ме|ланку |д’іти шчедру|вали і так це |т’іпа і шчи|таўс’а Ш|чедриї |веч’ір / бо шчед|р’іўки с|п’івали // е / на Р’ізд|во кол’аду|вали / а ўже на Ме|ланки |б’ігали |поп’ід ха|ти і шчедру|вали // на Ме|ланки бу|ли та|к’і / йак то // е / во|дили ко|зу / ўби|рали’а / шоп бу|ла ко|за // там |тоже ўби|ралис’а ў ц’і / йак йо|го п|раїл’но ска|зати / е // Ме|ланка чим в’ідр’із|н’алас’а / бо на Ме|ланку буў в’і|домиї з|вичаї / во|дити ко|зу // ко|за во|на |н’іби йак бу|ла шчи|талас’а / шо це |символ |н’іби йак уро|жайу / шоп пло|д’учост’і ху|доби ї доб|робуту // і от |н’іби тут б|рали

ˈучаст’ хˈлопц’і // оˈдин йаˈкис’ вивирˈтаў коʸˈжуха / ˈмазаў обˈлич’:а ˈсажойу / збиˈраўс’а // і хˈлопц’і / і ˈп’ідлітки // хˈлопц’і ўже таˈк’і / паруˈпки / воˈдили ц’у коˈзу // но і д’іўˈчата ˈтоже хоˈдили шчедруˈвати / но воˈни наˈв’ерно не хоˈдили с коˈзойу […] // – Які страви повинні бути на столі? Чи обов'язково повинна бути кутя на столі? – Ну ˈкут’а ў це ĭ пиˈр’іод св’ат / почиˈнайучи з’і Св’аˈтого ˈвечора до Водохˈрешча / куˈт’а на фс’іх св’аˈтах воˈна буˈла приˈсутн’а // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

Ну Шˈчедриĭ ˈвеч’ір це в’ін буў на сˈв’ато Маˈланки // то св’акуˈвали да // хоˈдили шчедруˈвати / і до нас хоˈдили / і ми хоˈдили шчедруˈвати // то це ˈім’ено св’аткуˈвали на Маˈланки // – Які страви повинні бути на столі? Чи обов'язково повинна бути кутя на столі? – Ну ˈкут’а // н’і / наˈв’ерно / н’е // на Маˈланки ўже куˈт’і ни ˈбуло // н’е / буˈла куˈт’а / буˈла // бо це ше шчиˈтайец’а виˈчера // буˈла куˈт’а // да / да / да / буˈла / буˈла // йіˈйі так ˈсамо готуˈвали // ў нас мак / куˈт’а / ну пшˈниц’а ˈн’іби // пшеˈниц’а тоўкˈлас’а ў сˈтуп’і / ў сп’іц’іˈал’но / не ˈкупл’ана / не гоˈтова / а тоўкˈлас’а спец’іˈал’но // сˈтупа таˈка з воˈйен:ойі ˈг’іл’зи зˈробл’ана / і там шос’ таˈке т’ашˈке […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.).

ˈПеред Р’іздˈвом Св’ат ˈвеч’ір // ˈПеред Р’іздˈвом // А ˈтижден’ ˈп’ісл’а Р’іздˈва // А шо там ўже буˈде? ˈТижден’ ˈп’ісл’а Р’іздˈва // - Напередодні Нового року – Ну Св’ат то Ваˈс’іл’ійа / Ваˈс’іл’ійа там уже чоˈтирнац’ітого чисˈла // Так? Ваˈс’іл’ійа // ˈПершиĭ // Св’аˈтиĭ ˈвеч’ір а поˈтом Ваˈс’іл’ійа а поˈтом // - Може казали: Багатий вечір, Щедрий вечір, Багата кутя, святом Меланки? - Так це сˈв’ато Меˈланки хоˈдили триˈнац’атого чисˈла збиˈралис’а д’іўˈчата / хˈлопц’і за д’іўˈчат збиˈралис’а оˈс’о та / Ўˈлад’ік буў то це хоˈдили воˈни на триˈнац’ате чисˈло / познӑкомилис’а нав’ерно // Ну йаˈкес’ йак // Ўзайеморозуˈм’ін’:а тоʸˈд’і наїшˈлос’а і воˈни теˈпер (сміється) / Зˈвоне і ˈкаже це с’одн’і ж триˈнац’ате чисˈло і це воˈни ˈкожне триˈнац’ате чисˈло бо це ден’ коˈли воˈни / подруˈжилис’а чи йак це коˈли воˈни познӑкомилис’а і це воˈни пˈразнуйут до с’оˈгод’н’і це уже чоˈтири чи сˈк’іл’ки ˈрок’іў воˈни жиˈвут / ˈкаже йак жиˈвут / так йак ˈзарас ўс’і жиˈвут / тож роспиˈш’іц’:а шоб / а хто це / ˈж’інка / шо воˈна тоʸˈб’і ˈж’інка чи хто / ну подˈруга ну йак це подˈруга то поˈвин:а ˈбути ˈж’інка таˈка ˈзарас таˈка моло̆ˈд’ож ˈзарас жиˈвут ўс’і // Чи не ўс’і чи ўс’і ˈале ж не сп’іˈшат жеˈнитис’а шоб роспиˈсатис’а аˈле пˈразнуйут цеĭ ден’ Меˈланка // Збиˈралис’а оˈс’о приˈходили хˈлопц’і // С’уˈди Ўˈлад’ік ше буў уˈчиўс’а тут // Цеĭ д’іўˈчата ĭ хˈлопц’і нарад̆ˈжалис’а і приˈходили / т’ій ўже тут угоˈшчалис’а і цеĭ і поˈтому руˈшали ˈдал’і і хоˈдили і до ўˈчител’ки хоˈдили / куˈди хˈт’іли туˈди хоˈдили пˈразнували // ˈАле нарад̆ˈжалис’а // - А які страви повинні були бути на столі в цей, в це свято, на Меланку? - Ну ўс’і стˈрави буˈли то там / там уˈже цеĭ // Ўс’і

ст|рави мйас|н’і ст|рави бу|ли // Обоўйаз|ково шоб бу|ли бо це ўже не п’іст то ўже // То |нав’іт’ йак|шо п’іст то / то хто не дот|римуваўс’а то / на Св’а|тиї |веч’ір / то к|лали і коўба|су і |рибу і ўс’о / а насп|раўд’і то це ж не кла|дец’:а а то ўже к|лали ўс’і ст|рави хто шо маў то клаў // - А обов'язково мала бути кутя на столі? - Ко|ли? Тут у|же н’і // - Можна було вже без куті? – Да / тут у|же без ку|т’і (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Ну Св’ат|веч’ір йа ж ка|заў напере|додн’і // - А через тиждень після Різдва, напередодні Нового року? - |Майец’:а на у|ваз’і ста|рого Но|вого |року // - Напевно. - Ну да бо йак|шо |через |тижден’ |п’ісл’а Р’ізд|ва то це чо|тирнац’того |с’ічн’а ста|риї |Новиї р’ік // Це пос’і|вали то|д’і // Хо|дили |д’іти пос’і|вали і йак каже // - А як його називали? Щедрий вечір? - А |Ш’едриї |веч’ір то три|нац’того |с’ічн’а |Ш’едриї |веч’ір то ш’адру|вали ш’адр’іў|ки бу|ли // Та|ка бу|ла ш’ад|р’іўка про Ма|ланку Наша Маланка неробоча, на ній сорочка поробоча. Щедрий вечір, добрий вечір, усім людям добрий вечір. // - Ой, клас, супер. А можливо це свято називали свято Меланки ще? – Да да Ме|ланка // - Добре. А як його святкували зазвичай? Які страви повинні бути на столі? - Св’атку|вали ст|рави ўже ўс’і там йак |каже бу|ли на сто|л’і там ўже |можна бу|ло |йісти ўсе приго|товували // - А|ле |д’іло ў |тому шо св’атку|вали хо|дили с ко|зойу нап|риклад перед’і|валис’а маланку|вали |маски над’і|вали од|ним с|ловом шо це весе|лили л’у|деї // - Ага. А чи обов'язково повинна була бути кутя на столі в цей день? – Да ку|т’а обоўйаз|ково по|вин:а |бути // Це йак |каже // Д|руга ку|т’а / так нази|вали ў на|род’і // - І так само готували і подавали? - Так само готу|вали да пода|вали // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи відомий звичай водити козу, водити Меланку, щедрувати? Хто це робив, коли і як це відбувалося?

Йа ц’о|го не памйа|тайу/ нас ц’о|го не во|дили/ може це |наш’і бат’|ки були/ може то^{у}|д’і шчос’ вони/ а вже наше ў|ремйа це вже бу|ли та|к’і |роки/ це ше^{и}стиде^{и}|с’ат’і роки/ йа не памйа|тайу то^{у}|д’і/ не во|дили ми ц’о|го/ ні ми п|росто хо|дили шче^{и}дру|вати/ мо|лод’і х|лопц’і/ д’іў|чата/ хо|дили шче^{и}дру|вати/ шчоб вони во|дили/ хо|дили з |р’ізкойу/ а ко^{у}|зу не во|дили/ шче^{и}|д’р’іўку йа т|рошки памйа|тайу/ а в йе^{и}руса|лим’і з|вони за{дз}во|нили |Шчедрий |веч’ір/ С’в’а|тий |веч’ір/ |добри^{е}м |л’уд’ам на здо|ровйа/ шчо Пре^{и}|чиста |д’іва сина поро|дила/ |Шчедрий |веч’ір/ С’в’а|тий |веч’ір/ |добри^{е}м |л’уд’ам на здо|ровйа/ сина поро|дила/ в |йасла поло|жила/ |Шчедрий |веч’ір/ С’в’а|тий |веч’ір/ |добри^{е}м

ˈл’уд’ам на здоˈровйа// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну зиˈма це таˈкиї пеˈр’іод / шо ˈмолод’ ˈдуже баˈгато в’ідпочиˈвайе // то воˈна ˈможе ї бишектуˈвати // ˈможе йаˈк’і ˈвози периˈвертати / ˈможе госˈподар’іў в ˈхат’і закриˈвати / ну шоп / е / буˈло весиˈл’іши ˈжити // і в осноўˈном / то це коˈлис’ вуˈрота зн’іˈмали // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Ну це ж нараˈжалис’а шчедруˈвали / ˈале ж коˈзу воˈдити ˈйакос’ йа не зˈнайу коˈзи воˈзити йа це не зˈнайу ˈцего обˈр’аду // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Ну хто воˈдиў? Меˈланкуˈвоˈдили йак парубˈки // І в’ідбуˈвалос’а це триˈнац’того ˈс’ічн’а ў ден’ ш’едр’іˈвок // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи був звичай дівочих ворожінь у Щедрий вечір про долю і як вони відбувалися?

ˈМама каˈзала/ шчо пеᵘˈкли пампушˈки/ даˈвали соˈбац’і/ ˈвиклиᵉˈкали хто йаку ˈв’із’ме/ хто йаку хопе/ та скоᵘˈр’іше ˈзам’іж ˈвийде/ ну йа не пеᵘреᵘˈв’іˈр’ала/ триᵉˈчому в нас не було ўже так/ ми ўже б’іл’ш современ’:і були// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну це на Андˈрейаˈаˈнаˈцеˈнеˈзˈнайуˈйаˈшобˈцеˈвороˈжили на цеї ˈвеч’ір // Пˈростоˈхоˈдилиˈшчедруˈвалиˈшчедˈр’іўкиˈўча // ˈД’ад’оˈЛ’он’аˈдуже знаў баˈгато шчедˈр’івок і граў і дес’ йа ї заˈписувала йаˈк’іс’ шчедˈр’іўки хоˈдили шчедруˈвали і фс’о а так шоб йаˈк’іс’ вороˈж’ін’:а то це не зˈнайу // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Да / буˈло таˈке // - Було таке? – Да // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи відомий у місцевій культурній традиції звичай молодіжних бешкетувань у різдвяну чи новорічну ніч? Що вони означають?

Так йа не памйаˈтайу/ шчоб це беᵘшкеᵘтуˈван’:а йакес’ було/ це ˈт’іл’ки на ˈАндр’ійа/ таˈк’і не було/ це ўже на ˈпасху/ там сˈкати з маˈшини сˈкати паˈлили/ а на Р’іздˈво не було таˈкого беᵘшкеᵘтуˈван’:а// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Не зˈнайу ˈможе там йаˈк’іс’ // Наруˈшителˈпоˈр’адка ˈможе і (…) (сміється) ˈале шоб / на // ˈЛ’ітн’ого ІˈванаКресˈт’іт’елˈа то там скаˈкали ˈчерезвоˈгон’ у ˈр’ічку пereˈходили // ˈД’іўчину pereˈносили ˈчерезˈр’ічку і цеї // То там

це ˈбешкети таˈк’і буˈли скаˈкати ˈчерез воˈгон’ воˈгон’ гоˈрит скаˈкати це ж ˈтоже ˈможна зашмаˈлиц’:а (сміється) // - Тобто це все більше таке на Андрея, наприклад, тоже було? – Да да / бешкетуˈвали а так шоб на цеї бешˈкет не зˈнайу йа шоб бешкетуˈвали ˈможе наруˈшиⁱтˈ’іл’і йаˈк’іс’ бешкетуˈвали // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Н’е ў нас таˈке не ˈбуло бешкетуˈван’ у Р’іздˈв’ану чи Новоˈр’ічну н’іч не ˈбуло // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Василя

Коли і як святкували Василя? Чи був звичай посипати зранку на Новий рік? Яке зерно для цього використовували? Хто це робив і з якими словами?

Виᵉкориᵉсˈтовували житу/ триᵉˈходиᵉли хˈлопчиᵉки і поˈсипали/ поˈсипали коˈроч:е на ˈНовий р’ік/ це считайец’:а таˈрий ˈНовий р’ік/ поˈсипали/ ˈт’іл’ки ˈжитом желател’но / а жита неᵘˈмайе/ то можна і пшеᵘˈницейу зроˈбити/ йакшо жита неᵘˈмайе// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Васиˈл’а св’аткуˈвали на / е / чотирˈнац’атого ˈс’ічн’а / зˈранку // зˈразу ˈп’ісл’а Маˈланки св’аткуˈвали // і на Васиˈл’а пос’іˈвали ˈтожи // пос’іˈвали і на ˈНовиї р’ік / і це шчиˈтаўс’а сˈтариї р’ік / Васиˈл’а / то пос’іˈвали на Васиˈл’а // і пос’іˈвати ˈтожи треˈба шоп буў / е / ˈдужи ˈдобре / йак пос’іˈвайе зˈранку хˈлопчик / е / таˈкиї невиˈликиї хˈлопчик / шоп ˈперший поˈс’ійаў // то це ˈдуже ˈдобре // пос’іˈвали зерˈном // ну йак в йаˈкому сиˈл’і // ў нас то пос’іˈвали ˈт’іки зерˈном / но буˈли таˈк’і ˈсела / шо пос’іˈвали і гˈречкойу / і ˈрисом / і пшоˈном / і зерˈном / фс’о ў ˈкупу зˈм’ішували / шоп фс’о буˈло ˈн’іби ў ˈхат’і ˈдобре / шоп буў досˈтаток / шоп буˈло добˈро // і ше коˈлис’ так йак хл’іп ˈдуже ц’іˈниўс’а / то ни ˈможна / от йак поˈс’ійут / то ни ˈможна буˈло по зерˈн’і хоˈдити // о // а тˈреба буˈло йоˈго фсе зм’іˈтати // а зм’іˈтати ˈтоже ни ˈдуже ˈможна ˈбуло / йак моˈйа свекˈруха каˈзала / шо не ˈможна зм’іˈтати / бо ˈкури ˈбудут дерˈтис’а ў гоˈрод’і (посміхається) // то це ˈтака буˈла прикˈмета […] // а ўже ˈп’ісл’а Васиˈл’а / виˈносили / п’ідсиˈпали хуˈдоб’і чи ˈкурам / шоп воˈдилос’а ˈдобре хаˈз’аїство // бо йак йе оˈц’і св’аˈта / шо пос’іˈвайут / на Ваˈсил’а / то це зерˈно зм’іˈтайец’:а / йоˈго викиˈдати ни ˈможна // воˈно зм’іˈтайец’: / і в’ід:аˈйец’:а ˈкурам // а моˈйа поˈкіїна свекˈруха то фсе це зерˈно збиˈрала / о / і йак коˈрова привиˈде теˈл’а / то воˈна ˈпершойу воˈдойу / ту шо напуˈйе коˈрову / об’іˈзат’ел’но киˈдайе туˈди зерˈна пшеˈниц’і ˈцейі […] // а ше пикˈли Васиˈл’а // каˈлач таˈкиї веˈликиї / таˈкиї

буў ˈвироблʼаниї йак короˈваї / ну ˈменшого ˈрозмʼру / ˈтʼіпа йак каˈлач // но назиˈваўсʼа вʼін Ваˈсилʼ // і ў коˈго Ваˈсилʼ буў в роˈдині / таˈкиї Ваˈсилʼ буў / неодˈруженийˈ наˈверно / шˈвичːе фˈсʼого // е / таˈкиї соˈлодкиї хлʼіп і назиˈваўсʼа Ваˈсилʼ / і йоˈго пикˈли / стоˈйаў на стоˈлʼі […] // – А дівчатам посівати можна? – Нʼе // дʼіўˈчата не посʼіˈвали / бо / е / ну споˈкон вʼіˈкоў чоˈгосʼ дʼіўˈчата колʼадуˈвали і шчедруˈвали / а посʼіˈвати ˈмайут ˈтʼілʼки хˈлопчики // е / чоˈгосʼ так / шо буˈло заˈведʼано / шоп буў досˈтаток і ˈдобре фсе роˈдило // фсʼо ˈнʼіби хˈлопцʼі ˈмали // дʼіўˈчаткам ни ˈможна буˈло / бо ˈвони ˈнʼіби ў ˈхату принисутʼ негаˈразди // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Да / це буˈло на Васиˈлʼа всʼігˈда хоˈдили посʼіˈвати // ˈдʼіти хоˈдили посʼіˈвати / і одˈнʼі сˈперед дˈругих (посміхається) // ˈбʼігали с ˈхати ў ˈхату // аˈли хоˈдили хˈлопчики // а дʼіўˈчаткам ни ˈможна буˈло / то нам так буˈло ˈжалко і оˈбʼідно (сміється) / шо нам тре буˈло сиˈдʼіти ўˈдома і чеˈкати / чи там нам принеˈсут ˈтого цуˈкерка чи ни принеˈсут // то це таˈке буˈло // а ˈмама то напереˈдоднʼі ˈтого сˈвʼата / а ˈможе ше ї ˈранʼше / то пикˈла таˈкиї короˈваїчик // но вʼін назиˈваўсʼа Ваˈсилʼ // вʼін ў нас буў с трох слоˈйіў // це таˈко сˈтавилосʼ на нис / лʼіˈпʼошечка сˈтавиласʼ на нис / поˈтому зˈмашчуваласʼа ˈмаком // поˈтом зноў сˈтавиласʼа лʼіˈпʼошичка / поˈтом зˈмашчуваласʼа ˈмаком // потом зноў лʼіʼˈпʼошичка / поˈтом сир // і це буў таˈкиї виˈликиї / виˈсокиї кораˈваїчик // і поˈтом ўже аш на ˈсамому верˈху вироблʼалисʼа фˈсʼакʼі ˈрʼізнʼі квʼіточˈки / гусочˈки там / ўже шо там ˈмама приˈдумувала // і це воˈно стоˈйало на Васиˈлʼа / обоўйасˈково воˈно ˈмало сˈтойати на стоˈлʼі // і ўже коˈли ˈгостʼі приˈходили / йоˈго ни ˈрʼізали / ˈтʼілʼки диˈвилисʼа і лʼубуˈвалисʼа // а поˈтом / ўже йак розрʼіˈзали / то вʼін ˈдуже буў смачˈниї […] // – А яким зерном посівали? – Ну пшеˈницʼойу // пшеˈницʼойу // але ˈкажут / шо ˈможна лʼуˈбим зерˈном / ў ˈкого шо буˈло // но йа зˈнайу / шо в осноўˈном ˈлʼуди ˈмали пшеˈницʼу // приˈнаїмнʼі ў нас буˈла пшеˈницʼа // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

ˈЗара Ваˈсʼілʼійа і ˈзарас оˈсʼо хˈлопчики приˈходʼатʼ Ваˈсʼілʼійа чоˈтирнацʼіто чисˈла Ваˈсʼілʼійа ˈсʼічнʼа / приˈходʼатʼ хˈлопчики ˈцего ˈроку приˈходили і це воˈни виўˈчайут там сʼійу сʼійу посʼіˈвайу з ˈНовим ˈроком оˈце так йак стаˈриї ˈНовиї рʼік / поздороўˈлʼайем і ˈвʼіршики ˈкажут і це / і ўже даˈйут там хазʼаˈйі йаˈкʼісʼ поˈдарок йім гˈрошʼі обоўйазˈково бо це воˈни тоˈго і ˈходʼат шоб гˈрошʼі ˈдали // - А яким зерном зазвичай посівають? - ПшеˈницʼаˈЗ // Ну ˈзарас хто там і кукуˈруза йе шо ˈсипе ˈале в осноўˈному це траˈдицʼійа це пшеˈницʼі поˈвинːо ˈбути // - Зрозуміло Не пристали? - Нʼе // Не присˈтала пˈросто баˈгато гоˈвору і не то полуˈчайіцʼːа // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Ну ўже чо|тирнац’того |с’ічн’а це // Васи|л’а / по с|тарому с|тил’у бо |зараз ўже св’ат|куйут йо|го |першого перенесли ш // - А чи був? - Шо шо? // - А чи був звичай посипати зранку на Новий рік? - Да обоўйаз|ково // Така тра|диц’ійа з|вичаї зали|шиўс’а до с’о|годн’ішн’ого д’н’а // Поси|пали пше|ницейу |житом го|рохом і так |дал’і // Од|ним с|ловом |с’ійу |с’ійу пос’і|вайу йак |каже з |Новим чи з Васи|лем в’і|тайу // |С’іїс’а ро|дис’а |жито пше|ниц’а ў|с’ака паш|ниц’а од|ним с|ловом хо|т’іли шоб буў уро|жаї хо|роший // - Добре, а хто це робив, зазвичай, з якими? А, ну, словами вже сказали. Хто це робив? - Та ро|били і |д’іти і до|росл’і нап|риклад // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи був звичай ворожити про майбутнє або спостерігати всякі прикмети в цей день?

Це ўже ў за|лежност’і в’ід се|ла // |може бу|ли та|к’і |села / шо ї вуро|жили / а ў на|шому си|л’і так ни вуро|жили […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

На Васи|л’а // Шоб це прик|мети // |Може і йа|к’іс’ бу|ли прик|мети |але йа не памйа|тайу |зарас / |може і бу|ли |Анічка // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Йа не з|найу це // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи перев'язують дерева сіном або соломою, яка лежала під скатертиною у Святий вечір, і з якою метою? Чи лякають фруктові дерева сокирою, щоб родили? Як це відбувається?

Н’і/ в нас та|кого не було/ ми не з|найе[и]мо/ не було/ |нав’іт’ за мойі |памйат’і/ за |мамойу/ йа не памйа|тайу такого/ йа шче чула таке/ шчо йак не |роди[е]т’ го[у]р’іх/ то треба/ а коли че[и]кай/ це на |пасху/ на |перший/ ден’ |пасхи бе[и]рут’ со|киру/ йа вже за|була ц’у при[е]моўку/ ну ру|байе/ буд’ |тоб’і ру|байе/ йакшчо не |буде[и]ш ро|дити/ то зру|байу те[и]бе/ ну йакас’ така ’ була// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну со|ломойу // ну йак // ди|рева перив|йазували со|ломойу // но ш|вич:е ф|с’ого / шоп во|ни / шоп |заїц’і йіх не |йіли […] // али ў нас та|кого ни |було // з|найу / шо ц’у со|лому п’ідсти|л’али ў гн’із|до / шоп к|вочка |висид’іла кур|чат // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Н’е / ў нас тако|го не |було // ў нас |с’іно це |викл’учно дл’а к|вочки // це |т’іки тре |було / ко|ли на вес|н’і квоч|ки к|вокали / це обов’аз|ково тре бу|ло с|тавити п’ід к|вочку // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Переў|йазували до |чого? // - Дерева Сіном або соломою Та, що лежала під скатертиною – Це ну // Йа так з|найу шо та|ке шос’ бу|ло / но шоп переў|йазували шос’ чи шо то це йа не |помн’у |даже йа не |помн’у / ми нап|риклад за свеї це ўже на|в’ерно т|рошки н’іў|року / тої ми не к|лали н’і|коли / йа не |бачила // І |мама не |бачила шоб к|лала але шоп ше шос |але йа з|найу шо та|ке бу|ло |л’уди та|ке ну розго|вори на|в’ерно за |ц’ілиї в’ік йа |чула та|к’і розго|вори шо |л’уди к|лали // Але чи во|ни переў|йазували чи н’і не з|найу // - А чи лякають фруктові дерева сокирою, щоб родили? - Ну йе шо // Не |роде не |роде т’і[и̯]ї прий|дут і йа те|бе ўже зру|байу / |але ше |лишу на цеї р’ік п’ід|копайу там цеї г|нойу |ки|ну т’ії по|бачу йак|шо ўже ти не |будеш ро|дити то ўже на д|ругиї р’ік зру|байу те|бе / т’ії там |може во|на ўже і о|думувалас’а т’ії ўже ро|дила (сміється) Ну та|ке бу|ло шо трош|ки[i] л’а|кали то |дерево / |але шо йо|го нал’а|кайеш йак там при|рода даст’ / йак Бог даст’ // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Ў нас це не ро|били // - Добре. А чи лякають фруктові дерева сокирою, щоб вона родила? - Да о|це йе та|ке шо л’а|кайут |кажут бдеш ро|дити л’а|кайут при|ход’ат і во|на (сміється) бо|йіц’:а і |родит’ // - А, можливо, ще щось такого плану знаєте? – Н’е ну та|кого не з|найу // Просто так йа ж |кажу забо|бони // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Як називається вечір напередодні Водохреща? Як його святкували?

То С’в’а|тий |веч’ір/ Д|ругий С’в’а|тий |веч’ір/ так цей |веч’ір |дуже п’іс|ний/ риба дозво|л’алас’а/ і холо|дили |рибу і |жари[e]ли |рибу на С’в’а|тий |веч’ір/ тоже считалас’а Го|лодна ку|т’а/ но |риба була// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

|Веч’ір |перит Водох|решча нази|ваўс’а Го|лодна ку|т’а // це бу|ла / е // йак св’атку|вали / ку|т’а / уз|вар / і п’іс|на ви|чера // це / е // бу|ли обоўйаз|ковуйу с|травойу ва|реники / с ка|пустойу // мог|ла |бути |риба / о // но |б’іше н’і|чого так // не ба|гато / не дв’і|нацит с|траў // а ўже Го|лодна / от во|на то|го і нази|валас’а Го|лодна […] // о / вуро|ж’ін’:а бу|ло // |тоже на |веч’ір |перит Водох|решча |тожи вуро|жили // д’іў|чата на |дол’у // в осноў|ному та|к’і |сам’і бу|ли // |тожи і |лошками с|тукали / бо це ш |тожи ку|т’а / о / і |чобота ки|дали // і ше тре бу|ло от |п’ісл’а ви|чер’і / |заўжди гово|рилос’а / шо з двох до трох ча|соў |ноч’і

в’ідкри|вайец’:а |небо // тре бу|ло наб|рати во|ди / шоп св’а|тити // от |імено св’амтити тре бу|ло |першу |воду // о / то фсе ста|ралис’а наб|рати то|д’і // і фс’а во|да / по фс’іх кир|ниц’ах бу|ла св’а|чена // і с тойу во|дойу їш|ли до |церкви // тре|ба бу|ло |вистояти с|лужбу / а |п’ісл’а с|лужби ўже св’а|тили |воду […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Ну Д|ругиї Св’а|тиї |веч’ір / |можна так ска|зати // Ве|чера бу|ла |тоже п’іс|на / ба|гато страў не |було // ну вамреники / то фс’іг|да бу|ли / це обоўйаз|ково / шоп бу|ли ва|реники і ку|т’а |тоже // і ку|т’а / це обов’аз|ково // а шо там ше бу|ло // пом’і|дори бу|ли |кисл’і / бо йа |дужи пом’і|дори |кисл’і л’у|била (посміхається) […] // о / а ва|реники то це ўже було йак // ну за|лежно в’ід |того / хто пома|гаў // йак йа |мам’і пома|гала / то ўже з’і фс’ім // і с кар|тошкойу / і с ка|пустойу / і з слиў|ками / с чорнос|ливом // тоже та|к’і / з |сушених сли|вок / да // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Го|лодна ку|т’а // там ва|реники ва|рац’:а // ну //ку|т’а // там |б’іши н’і|чого та|ко ї ни / ни го|тоўл’ат // п’іс|на ви|чера // Го|лодна во|на нази|валас’а // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Св’ат|веч’ір // с’ім|нац’ітого чис|ла деўйатнац’ітого Водохрест’а то Св’а|тиї |веч’ір // - А як його святкували? - Їго св’атку|вали це |тоже ст|рого ст|рогиї п’іст // Не |можна бу|ло м|йаса і коўба|си і мо|лочного і йа|йец’ н’і|чого це не |можна бу|ло // |Тоже ва|рили ку|т’у на цеї // І так йак тої Св’а|тиї |веч’ір |але це |тоже ст|рого // Йак це ше нази|вали йо|го? Го|лодниї чи йак це? Ну шо т’іпа |посниї // - Голодна кутя? - Го|лодна ку|т’а так // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Н’е йа з|найу |зарас йа // Це деўйат|нац’того |с’ічн’а Водох|решча на пере|додн’і // Це |веч’ір д|ругойі ку|т’і по |мойему так в’іс’ім|нац’того |с’ічн’а // - Ага. Тобто друга кутя? – Да // - А як його святкували? - Ну так |само готу|вали ст|рави і ку|т’у обоўйаз|ково // І св’атку|вали // - А страви були пісні? - П’іс|н’і // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи відомий звичай після вечері проганяти кутю, палити дідуха? Як це відбувається?

Н’і в нас та|кого не бу|ло// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну па|лили / бо де ж в’ін |майе сто|йати // в’ін ш не |буде |ц’ілу |зиму сто|йати // це |н’іби йак к’і|нец’ вже цих зи|мових св’ат // во|ни почи|налис’а на |перший Св’а|тиї |веч’ір і до д|ругого // Водох|решча во|но |тоже св’атку|валос’а

три дн’і // і ўже / це ўже за|к’інчувалис’а св’а|та / с|палювали |д’ідух / і ўже заї|малис’а т|рошки ха|з’аїством // бо цих два |тижн’і / в’ід Св’а|того |вечора / ни |можна бу|ло н’і |шити / н’і в’а|зати / бо |кожен |веч’ір в:а|жаўс’а св’а|тим […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

У нас |д’ідухи не ро|били // ко|лис’ |може ро|били і |бачила йа в |ф’іл’мах шо ро|били |д’ідухи к|лали а по|тому с|пал’ували |імен:о шоб на ц’і с|в’ата на це шо прова|жали йо|го вики|дали виго|н’али то неха|роше ўс’о в’ід д|вору в’ід ўс’ого то // та|ке |може ĭ бу|ло |але шоб ми та|ке ро|били ми та|ке не ро|били // Бо ми |д’ідуха не ро|били // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Буў та|кий з|вичаї // - А як це відбувалося? – М // Йак? Ку|т’у зйі|дали шо не зйі|дали йак |каже ви|носили там / чи |курам чи со|бац’і да|вали а |д’ідуха па|лили на |вулиц’і // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи ворожили увечері або вночі про життя і смерть за допомогою куті, ложок та ін.?

Н’і/ це |т’іл’ки на Р’ізд|во// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Н’е / ў нас |тожи н’е // |т’іки на Анд|р’ійа // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Це йа не з|найу // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Та|кого не |було // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи відомий у місцевій обрядовій традиції звичай освячення води? Коли воно відбувається і як називається це свято (Водохреща)?

С’в’а|тили |воду на Во|дохре^{и}шча/ за мойі |памйат’і не ку|пали^{є}с’/ це ўже |пот’ім було поча|ли ку|пати^{є}с’а в цих р’іч|ках/ а |воду с’в’а|тили ўс’о ў|ремйа/ бу|вайе на н’іч|ну ми хо|дили або в ден’ коли полу|чалос’ ми с’в’а|тили// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Об|р’ад ос|в’ачен’:а во|ди // ну в’ін в’ідбу|вайец’:а по |р’ізному // йак|шо ў монасти|р’і / то |воду |можут св’а|тити ĭ з|вечора / на Водох|решча […] // а так фсе з|ранку |л’уди ц’у |воду / шо наб|рали в|ноч’і / ко|ли |небо в’ідкри|валос’а // б|рали ту |воду / і їшли ў |церкву / сто|йали с|лужбу / тре бу|ло в’ідс|тойати фс’у

с|лужбу // |п’ісл’а с|лужби |бат’ушка чи|таў / е / йе та|ка спиц’і|ал’на мо^{у}|литва / в’ін чи|тайе йі|йі дл’а ос|в’ачен’:а во|ди // […] і ше / |перет ос|в’ачен’:ам во|ди / запус|кайут |б’ілих голу|біў // це йак |символ / ну і |миру / і ш|част’а /і ду|шеўнойі чисто|ти / шо це |імено так // йе та|к’і церк|ви / шо пус|кайут голу|би |перет пос|в’атойу во|ди // і |воду ц’у / Водох|решча майе ве|лику |силу // чи хтос’ забо|л’іў чи так на ду|ш’і ни |дужи |добре / |випити |тойі во^{у}|дички / перихрис|титис’а / проч и|тати Оч:е наш /і то^{у}|д’і |дуже во|на ста|йе ў |пом’іч // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Ну Водох|решча // їшли / ў |кого бу|ла |церква / то їшоў до |церкви // та йак ў нас |церкви ни |було / то |мама ста|вала |ноч’іу / наби|рала во|ди / бо ка|зали / шо ц’а во|да / во|на фс’а ос|в’ачена // о йа з|найу / шо наби|рала во|ди / і там |банку с|тавила дес’ там на |лаўц’і // о|так ми |мали св’а|чену |воду // а та|койі |ім’ено с |церкви шоп їти / то ў нас ни |було |церкви […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Ну це ш Водох|решча бу|ло дв’і|нацитого |с’ічн’а вс’іг|да // св’а|тили |воду ў |церкв’і // хо|дили св’а|тити |воду // ну ку|палис’а х|лопц’і ў стаў|ках // ро|били опо|лонку / да // ку|палис’а на Водох|решча // ну та|к’і с|в’ата […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

У нас і |зарас |поўно во|ди / йакшо ти кре|шч’енс’койі во|ди |дуже ха|роша во|да // Ну об|р’ад кре|шчен’:а там чи|тайіц’:а спец’і|ал’н’і мо|литви і во|но охре|шчайец’:а і ц’а во|да збер’і|гайец’:а |дуже |доўго / і не |портиц’:а ц’а во|да / і ди|тина не спит ма|лен’ка // Чи чи наро|дилас’а т|реба во|дички |мам’і т|реба во|дичкойу окро|питис’а кре|шенс’ку |імен:о кре|шенс’ку бо йе стр’е|т’енс’ка пйат|нац’атого |л’утого стре|т’ен’ійе / то там йе |тоже ос|в’ачуйут |воду за об|р’адом |але то не та|ка во|да // Іор|данс’ка во|да // у Із|райіл’і іор|дан возвра|шчайіц’:а в сп’ат’ // Йа |бачила са|ма по теле|в’ізору і цеї // По теле|фон’і |бачила йак |л’уди / ну це ў цеї ден’ ўла|дика чи хто там над цим про|водит’ об|р’ад хре|ш’ч’ен’ійа во|ди у |р’іц’:і і у нас |тоже у р’іч|ки ос|в’ачуйуц’:а і ку|пайуц’:а |л’уди і так |дал’і |але там йа |бачи і во|да те|че те|че в од|ну с|торону пон’імайіш? А по|том раз два / ў йа|ки^{и}|їс’ там мо|мент при ц’ій мо|литв’і во|на возвраш|чайіц’:а і те|че ў д|ругу с|торону те|че // І |л’уди ўс’і з у|с’ого с|в’іту зйіж|джайут на гор|бах бо там ўже |гори і сто|йат ої ої ўс’і кри|чат ої |р’ічка ўже ў д|ругиї б’ік потек|ла і возвраш|чайец’:а та|ке |чудо |імен:о на це // На це с|в’ато хреш’ч’ен’ійа / хреш’ч’ен’ійа // - Це як Водохреща, так? – да да Водох|рест’а // Ну і во|гон’ благо|датниї с|ходит ў цеї ден’ це теж |чудо та|ке шо йа|киї не о|пал’уйе / хоч і боро|да хоч і шо хоч і йак п’ідкла|даї та|ко то з|разу йак бе|рут і роз|дайут то |бистро |бистро |бистро тої во|гон’ йа|ки^{и}|ї з’ї^{и}|шоў // І в’ін не

оп’і|кайе н’і ли|ц’а н’і рук н’і боро|ди ўзага|л’і н’і|чого та|ке // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Да // - А коли воно відбувається і як називається це свято? - Це ш Св’а|те Водох|реш’а деўйат|нац’того |с’ічн’а / то^{у}|д’і в опо|лонку за|лаз’ат’ йак каже // Зми|вайут у|с’і гр’і|хи і п|рочейе // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Весняний цикл свят

Як у місцевій говірці називається свято Стрітення (Стричення, Громниці)? Коли і як його святкувати? Які прикмети чи ворожіння в цей день відомі в місцевій культурній традиції (Якщо на Стрітення півень під порогом води нап'ється, то до Юрія бик напасеться)?

Так і Ст|р’іте^{и}н’:а в нас йе/ так само хо|дили с’в’а|тили |воду на Ст|р’іте^{и}н’:а/ ст|р’іте^{и}нс’ка во|да |дуже важ|лива |заўжди ми |пили ц’у ст|р’іте^{и}нс’ка |воду |кожного |ранку во|на |дуже йа|кас’ там чи л’ічебна/ чи шчо/ н’і на Ст|р’іте^{и}н’:а н’іх|то не воро|жиў/ йакшчо на Ст|р’іте^{и}н’:а |п’іве^{и}н’ п’ід по|рогом |води нап|йец’:а/ то до |Йур’ійа бик напа|сец’:а// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Нази|вайет’с’а Ст|р’ітен:’а/ так і нази|вайет’с’а зи|ма зустр’і|чайет’с’а з |літом// Коли і як його святкують?// Пйат|надц’атого |л’утого йо|го св’ат|куйуть// І ко|ли/ ну так в на|род’і |кажут’/ і в цей ден/ с|в’ат’ат’ |воду// |Нав’іт’ |кажут’/ шчо ст|р’ітенс’ька во|да сил’|н’іша/ н’іж ц’а/ шо ми с|в’атимо на Ве|ликден’ чи на Водох|реще// Ст|р’ітен:’а/ |кажут’ь/ шо йак|шо |буде |тепло/ то |буде вес|на |тепла// Йак|шо |буде |холодно/ то все |буде |холодно// Оце все/ шчо йа з|найу про та|ке// І шче го|вор’ат’ так/ йак|шо на Ст|р’ітен:’а |п’івен’ во|ди нап|йет’с’а/ то на Йу|ру/ на т|равен’/ в’ін нап|йет’с’а// З|начит’ бу|де вже |тепло і бу|де тра|вичка// Оце та|ка прик|мета// (с. Рудниця Тульчинського р-ну Вінницька обл.)

Ну це весн’аниї / це |перед вес|нойу // У м’іс|цев’ій го|в’ірц’і |кажут шо це зи|ма зустр’і|чайец’:а з ве|снойу // |Але це насп|раўд’і не так це с|в’ато йа|ке йа|ке // Йа|ке на соро|ковиї ден’ при|несли І|суса ў храм / шоб ос|в’ат / ну / о|бичаї та|киї буў // І там буў с|тарец’ С’ем’і|он йа|ки^{ї}ї / йа|кому бу|ло прис|казано шо в’ін не по|баче^{и} с|мерт’і йо|му ўже ба|гато бу|ло |рок’іў ко|лис’ |жили |л’уди т|риста л’іт |б’іл’ше |рок’іў // Ба|гато |рок’іў шо ти не по|бачиш с|мерт’і |доки не по|бачиш |Господа І|суса Хрис|та // І в’ін по ўдохно|в’ен’ійу прий|шоў в цеї ден’ у / храм // А при|несла |мат’ір Ма|р’ійа і цеї з |Йос’іпом при|несли |цего мла|д’енца // У храм // І в’ін о / шо по|бачили мо|йі |оч’і те|пер |можу йа спо|коїно

ўже в’ід’ій|ти то|го шо йа по|бачиў ўже мо|йі |оч’і по|бачили |Господа // І це // Стр’е|т’ен’ійе // Ну стр’е|т’ен’ійе це // Шо Сем’і|он зуст|р’і по|бачиў Спа|си|тел’а |м’іра // Шо йо|му бу|ло прис|казано шо в’ін не ўмре |доки не по|бачит’ Спа|си|тел’а |м’іра / і це стр’е|т’ен’ійе // А ў на|род’і |кажут шо Бог шо це зи|ма зустр’і|чайец’:а з цем // |Тоже ос|в’ачуйут |воду |тоже ц’а во|да |дуже |добре / б|джоли йе чи ху|доба йе чи / |кури там чи шо і при|ход’ат з цеї стр’і|т’енс’койу во|дойу тоже ок|ропл’уйут і ў |хат’і |тоже ок|ропл’уйут’ вс’у |хату / стр’і|т’енс’койу во|дойу // Д’і|теї // - А може якісь прикмети чи ворожіння в цей день Ви знаєте? - Ну воро|ж’ін’:а наш|чот воро|ж’ін’:а йа не з|найу йа / ба|гато за св’ій в’ік нагр’і|шила і наворо|жила // Йак йа не йа воро|жила а|ле нахо|дилас’а а це |дуже ве|ликиї|ї гр’іх і те|пер |може то|го йа і стра|дайу це |дуже ве|ликиї гр’іх хо|дити / до во|рожок і воро|жити це |дуже нехара|шо // Т’ій цеї а так шоб |імен:о на це с|в’ато воро|жити // - Ну, наприклад, якщо на стрітення півень під порогом води нап'ється, то до Юрія бик напасеться - Йа з|найу шо на стр’і|т’ен’:а йак|шо // Шо ўже // Йак бик на йак шо кала|батини ўже йе йак|шо бик нап|йец’:а во|ди то це ўже бу|де вес|на і бу|де вес|на це йа з|найу / а так шо| б’іл’ше не з|найу та|кого // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Це ко|ли зи|ма зустр’і|чайец’:а з вес|нойу // Стр’ітен’:а // - І воно так і називається? - Так і нази|вайец’:а Ст|р’ітен’:а // - А коли і як його святкували? - |Зараз у|же / бу|ло во|но ў чис|л’і |с’омого / по |мойему |л’утого // А св’атку|вали йак? Св’атку|вали шо н’і|чого не |можна бу|ло ро|бити на цеї ден’ |л’уди не ро|били в’ідпо|чивали // О|так св’атку|вали // - А чому не можна було нічого робити? - Ка|зали шо це ве|лике с|в’ато гр’іх в’ід |Бога прац’у|вати // - А якісь прикмети чи ворожіння в цей день відомі в місцевій культурній традиції (Якщо на Стрітення півень під порогом води нап’ється, то до Юрія бик напасеться)? - Та|кого не |було у нас // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Як називалася стрітенська свічка (громниця)? Які властивості притаманні цій свічці та освяченій на Стрітення воді? Коли, з якою метою і як використовували свічку (під час грози; під час важкої агонії), воду (від пристріту)?

Ст|р’іте|и|н’с’ка с|в’ічка/ йак |беру і дуже гри|е|мит’/ йа за|пал’уйу ц’у с|в’ічку від г|рому/ а |воду йа пйу там |коже|и|н |ранок/ там гло|точок |коже|и|н |ранок |води|е|чки |випйу// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ага с|в’ічка ц’а Ст|р’ітенс’ка/ так/ Це вже йа |чула/ За|пал’уйут’ ц’у с|в’ічку/ шчо в |церкву йдут’ с|в’ат’ат’ шче| воду на Ст|р’ітен:’а// Ц’у с|в’ічку т|реба/ ну/ заби|райемо ми до|дому// І ко|ли |дуже |сил’но гри|мит’/ вже |літо/ і|дут’/ дош|ч’і/ т|реба запа|лити ц’у с|в’ічку/ шчоб г|р’ім не в|дарив у ц’у |хату// Це йа знала// (с. Рудниця Тульчинського р-ну Вінницька обл.)

С|в’ічка ст|р’іченс’ка // Так і нази|валас’ ст|р’ітенс’ка св’ічка // Й|йі за|пал’ували йа|кас’ три|вога / на ду|ш’і чи |йакос’ // Чи хтос’ чи син чи |д’іти дес’ // Ну ку|дис’ по|йіхали шо ти пережи|вайеш зас|в’іт’ували ж мо|лилис’а |перед цейу с|в’ічкойу // Чи йа|кас’ гро|за чи // То ц’а с|в’ічка |ц’ілиї р’ік збер’і|галас’а і за|пал’ували йі|йі ко|ли йа|кас’ // Ну три|вога йа|кас’ |можна ска|зати одним с|ловом // - А які властивості притаманні освяченій воді? Про свічку Ви сказали, а от про воду? - А во|да йа ж |кажу ос|в’ачували ўс’о // Йа|ке на|ро йа|ке да|вало ко|му да|валос’а жи|т’:а йа|ке на|роджувалос’а і де|рева і тва|рини і |л’уди // І це ос|в’ачували |імен:о |цейу стр’е|т’енс’кої во|дойу шо ўстр’і|чайец’:а ц’а ди|тиночка пойаў|л’айец’:а на св’іт // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Не з|найу // - А загалом про цю свічку знаєте? І, наприклад, які властилості притаманні? - У нас не|ма та|кого // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Як називається тиждень перед Великим постом (Колодка)? Що робили на цьому тижні? Як традиційно справляли Колодку? Які обрядові страви готували в ці дні (вареники з сиром)?

М|йасо/ не |йіли/ |йіли |т’іл’ки мо|лочну про^{у}|дукц’ійу/ про^{у}|дукти мо|лочн’і/ готу|вали^{е}с’а до ве^{и}|ликого |посту/ та|к’і ва|рени^{е}ки з |сиром/ с|метанойу/ таке шчос’ мо|лочне/ мо|лочна каша/ таке ўсе мо|лочне/ |ц’ілий |тижде^{и}н’ це воно було мо|лочне ўсе// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

|Масл’ан’іц’а // - А що робили на цьому тижні? Як традиційно її справляли? - Ў Ро|с’ійі чи там де йа ко|лис’ там шо // Ну ў нас шо? |Масл’ан’іц’а це // |Можна то^{у}|д’і і |йаїц’а і моло|ко і ўс’о // М|йасо на тої |тижден’ на |масл’ан’іц’у не |можна м|йаса не |можна а ўс’о мо|лочне і |йаїц’а // Пиро|ги бл’і|ни особ|ливо та|к’і йак нал’іс|н’іки^{і} пе|чут’ бл’і|ни т’ій це нази|вайіц’:а бл’і|ни / йіх скла|дали там |масло к|лали чи по|в’ідла т’і^{и}ї та|ко скла|дали на чо|тири і це та|к’і це ў Ро|с’ійі це воп|ше там |зарас це // Не зарас а |Ол’а |жила ў Ро|с’ійі рос|казувала шо це там / бл’і|ни / ц’і // Ну т’і^{и}ї / ну це на |масл’ан’іц’у // А гу|л’ан’:а // Гу|л’ан’:а |р’ізн’і бу|ли на |масл’ан’іц’у // Висе|лилас’а моло|д’ож

/ зна|комилис’а // Отаке // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Н’е не нази|валас’а ко|лодка йа з|найу // |Перед Ве|ликим |постом йа |думайу йа з|найу // |Вилет’іло // - Ну, нічого страшного. Можливо, пам'ятаєте, як традиційно справляли цей тиждень? Які обрядові страви готували в ці дні? - Не з|найу // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи відбувалися які-небудь обрядові дії з колодою, поліном і под.?

Не знайу/ у нас та|кого |н’ічого не було/ |може дес’ по се[и]|лу бу|ло/ у нас та|кого не бу|ло// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну об|р’ади чим в’ідбу|валис’? Не з|найу |йіли і вс’о // |Йіли |пили // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи відбувалися які-небудь обрядові дії з колодою і подібним? Чи ви взагалі про це не пам'ятаєте? - |Н’ее |ц’ого йа не з|найу // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Якими обрядовими діями закінчувалася Колодка і починався Великий піст?

П’іст почи[е]|найе[і]ц’:а п’іст з поне[и]|д’ілка/ і ўсе/ пе[и]ре[и]с|тали |йісти м|йасо/ за с’ім |тижн’іў до ве[и]|ликого |посту// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Обр’а|дове об|р’ад йа|ки[ї]ї буў // Не з|найу йа йа|кий об|р’ад та|кий // Йа |кожного дн’а цеї / ну цеї |тижден’ со[у]|б’і п|разнували так / бо |можна бу|ло бо ўже го|товилис’а ўс’і до |посту т’ії / ста|ралис’а ўс’о це ви|конувати ўс’о це на|жарити ўс’о це на|п’ікти так’е // Соло|ден’ке та|ке шоп / бо ўже ў |п’іст ўже |перш’і дн’і |посту то вопше там у|же не |йісти так // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

|Н’ее не памйа|тайу та|кого // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи святкують традиційно день Сорока святих? Як він називається? Коли і як за місцевим звичаєм його відзначали? Чи випікали печиво у вигляді пташок? Що з ним робили?

С’в’ат|куйе^{и}мо/ |сорок с’в’а|тих/ с’|в’ато |сорок с’в’а|тих/ ну н’і|йаки^{е}м з|вичайе^{и}м/ ми п|росто хо|дили в |церкву// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Сорок св’а|тих це д|вац’іт’ / д|ругого / березн’а да? Чи д|вац’іт’ |першого |березн’а? Д|вац’іт’ |першого / чи д|вац’іт’ д|ругого? // - То він так у нас і називається, чи якось по-іншому? - |Сорок св’а|тих // Так і нази|вайец’:а |Сорок св’а|тих |му^{ч}ен’ік’іў |Сорок св’а|тих // Ну тради|ц’ійно шо ў нас на |Сорок св’а|тих це ўже теп|ло наста|йе ў |березн’і о|бично / |кажут т|реба со|рок кор|ч’іў кар|тошки поса|дити ўже на |Сорок св’а|тих / там ше шос’ поса|дити // - А як його святкували? - Ну так шоб св’атку|вали оце / шо с|лужба там у |церкв’і чи шо а шоб в на|род’і це св’атку|вали то це // Ну не ро|бити / ну не ру|бати чи не ст^{ц}’і|рати чи шо це о|це так св’атку|вали у нас ў се|л’і воп|ше у |церкву то не й|дут а|ле дот|римуйуц’:а |цего / у нас бо йа ўже з|найу за д|руг’і села ўже з|найу а ў нас // Ўс’о це не |буду ро|бити бо це |Сорок св’а|тих // З|найу шо не |можна / та|кого шос’ ро|бити / г|р’ішного // - А може вип’ікали печиво? - А об’і|жати л’у|деї |можна // А ва|ритис’а |можна // А осуж|дати |можна / а то ўс’о |можна // лиш шоб не ро|бити / то / то ти |луче зро|би то а ти л’у|дину не о|б’ іт’ не об’із|ви не / помо|жи йі|йі о|це |але ш у нас та|ке по|н’ат’ійе // У л’у|деї // - А може випікали печиво в вигляді пташок? В цей день - Ну |імен:о ў цеї ден’ йа не з|найу шоб вип’і|кали // А так йак пек|ли і йа йак пек|ла // Ну / то го^{у}|лубку чи шо / вироб|л’ала т’ій пек|ла |д’іт’ам с|войім // А |імен:о ў цеї ден’ // - Ну то Ви просто випікали - То просто // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Ну св’ат|куйут ну шоб ска|зати тради|ц’ійно то н’е а так |Сорок св’а|тих св’ат|куйут та|ке с|в’ато йе // - І він так і називається? - Да // - А коли і як за місцевим звичаєм його відзначали? - Не памйа|тайу йа // - А чи ви пікали печиво у вигляді пташок в цей день? - Да вип’і|кали // Пта|шок го^{у}|лубку там ро|били з |т’іста і так |дал’і // - А що з ним робили? - Ну йак |каже вироб|л’али ц’і пташеч|к’іў у п’іст ўстаў|л’али пекли розда|вали |д’іт’ам // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Як називається четвертий тиждень посту та середа на цьому тижні? Як його святкували? Як називається і який вигляд має хліб, який

випікають у цей час? Що з ними робили (брали на сівбу, першу оранку, зажинки, перший вигін худоби)?

Се^{и}ре^{и}дноп’іст’а/ на се^{и}ре^{и}дноп’іст’а вс’ігда ми |виноси^{е}ли ш|кафа/ шчоб про^{у}|в’ітр’увалос’а ўсе/ то^{у}|д’і ўже почи^{е}|найе^{і}ц’:а |соне^{и}чко/ то^{у}|д’і |виноси^{е}мо ш|кафа/ шчоб про^{у}|в’ітр’увалис’а пал’|та/ |хустки/ та|ке ўсе/ на се^{и}ре^{и}дноп’іст’а// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Чет|вертиї |тижден’ |посту це // Ма|р’ійа Несто|йан’йе да? // Да // Ма|р’ійа Е|гипец’ка // - А як її святкували? - Ў церк|вах в осноў|ному св’ат|куйут с|лужба // Цеї / |мол’ац’:а о|це п’іст // |Мол’ац’:а фс’і а так шоб у на|род’і |імен:о цеї ден’ |даже н’іх|то не цеї // Йа со^{у}|б’і |думайу пос|к’іки йа з|найу і йа не їго |даже не з|нала |доки не п’іш|ла ў |церкву шо це // Цеї / шо це св’ато Ма|р’ійі Несто|йан’:а шо тре мо|лиц’:а ў цеї ден’ // - А може знаєте, як називається, який вигляд має хліб, який випікають в цей час? - Хл’іб зви|чаїниї вик’іп’і|кали йа не знайу шоб |імен:о йа|к’іс’ |форма |була чи шо // Так йак ўс’о ўремйа вип’і|кали // - Може, пересядьте? – Н’е (сміється) // - А що з ним робили, з тим хлібом? – Йа не ну вип’і|кали |йіли / ўс’о // А шоб йа|киїс’ об|р’ад та|ки^{і}ї буў йа не з|найу // - А може брали на сівбу, або першу, як орали - |Може а|шош б|рали / а|шош // Ну да // - Оцей спечений хліб? – Да а|шош // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Як, за місцевим звичаєм, відзначають день Теплого Олекси? Як він називається? Повір'я, пов'язані з цим днем.

Ну/ ста|райуц’:а/ йакого йе |вули^{е}ки/ ста|райуц’:а |вули^{е}ки в’ідкри^{е}|вати/ там ди^{е}|вити^{е}с’а або то^{у}|д’і почи^{е}|найе^{і}ц’:а |соне^{и}чко/ то^{у}|д’і почи^{е}|найут’ |вули^{е}ками зай|мати^{е}с’а (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

В |мене син наро|дивс’а в цей ден’ на |Теплого О|лексу// Ну йа|к’і по|в’ірйа// Од|не йе|дине/ шчо йа з|найу/ шчо в цей ден’ завж|ди |кажут’ поса|дити хоч в’ід|ро кар|т’ошки// То|д’і ве|ликий уро|жай// (с. Рудниця Тульчинського р-ну Вінницька обл.)

|Теплого О|лекси у нас так і нази|вайут’ // Св’а|того Олек|с’ійа / |Теплого О|лекси // Ну шоб |йакос’ особ|ливо там / в’ідзн’і|чали чи йа|к’іс’ нап|риклад на |Сорок Св’а|тих то т|реба поса|дити там |л’уди са|дили хоч холод|но / а |сорок кор|ч’іў кар|тошки т’ій са|дили // А на |Теплого О|лекси? Ну до б|джолеї ўже т|реба там шос’ це йіх // При|ходили цеї ос|в’ачували йіх стр’е|т’анс’койу во|дойу // Ўже во|ни по|чали обл’от уже / ўже цеї // Т’ій це та|ке бо йа |мала ў |мене бло чо|тирнац’іт’ |вулик’іў йа ди|вилас а Йа|ки^{і}мович не ди|виўс’а / бо в’ін

бо|йаўс’а а С’і|рожа у |н’ого страш|на ал’ер|г’ійа бо в’ін |Боже боро|ни шоб п’ід’ій|шоў н’і|йакойі алер|г’ійі не маў в’ін п|росто бо|йаўс’а / а |Сашка то воп|ше |тоже // А |Тан’а то |жабиц’а і бу|ло ўше а|ле ўже во|на |тоже не |може ўс’о ўс|тигти т’ій ўс’о // - А якісь повір'я знаєте? З цим святом? З Олексою? – О|лекси |н’ее йа не з|найу шоб йа|к’іс’ по|в’ір / може і йе йа|к’іс’ |але йа це не |помн’у і не з|найу // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Ну // |Теплого О|лекси йа з|найу шо це у чис|л’і т|риц’іт’ |першого |березн’а це |точно |Теплого О|лекси // - А як називається? - Йак нази|вайец’:а не с|кажу ну |Теплого О|лекси цеї ден’ нази|вайут’ // А|ле йак|шо на |Теплого О|лекси це та|киї прог|нос шо йак|шо / |гарниї ден’ |теплиї ўс’о то бу|де і |л’іто |тепле і так |дал’і // |Але йак|шо |холодно то та|ке бу|де |л’іто // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Як називається свято Благовіщення? Коли і як його святкували? Які повір'я, прикмети та звичаї пов'язані з цим днем (випускати птахів; топтати ряст)? Як це відбувається?

Ну/ Благо^{у}|в’ішче^{и}н’:а с’в’ат|куйе^{і}ц’:а за |тижде^{и}н’/ Благо^{у}|в’ішче^{и}н’:а/ це ве^{и}|лике с’|в’ато |пере^{и}д |паскойу/ во|но в чи^{е}с|л’і/ а |паска не в чи^{е}с|л’і/ Благо^{у}|в’ішче^{и}н’:а |заўжди ра|н’іше/ а |паска п’із’|н’іше// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Благо|в’ішчен’:а це |с’омого к|в’ітн’а у чис|л’і Благо|в’ішчен’:а // У цеї ден’ не |можна н’і|чого до зем|л’і / до зем|л’і не |можна // Поса|дити к|в’ітку |нав’іт’ йа|кус’ чи шо / ўзага|л’і до земл’і не |можна ка|сац’:а / йа то^{у}|б’і наве|ду п|риклад / шо // І це йа ше бу|ла то|д’і у ба|бус’і т|войіі |Саш’і / і |родич’і там |наш’і |йаґби // Ми там сто|йали т’ій та|ко на д|ругиї б’ік |Нел’а ц’а нап|рот’іў шо жи|ве знайіш // На Благо|в’ішчен’і ми |кажем з |Сашойу / |кажу поди|вис’ Благо|в’ішчен’а во|ни са|д’ат кар|тошку то це ж Благо|в’ішчиї // Не |можна ж до зем|л’і б|ратис’а // Ста|р’і |л’уди бу|ли |мудр’і і ро^{у}|зумн’і бу|ли ко|лис’ // Дот|римувалис’а |цего // А во|ни са|д’ат / ну так ми погово|рили так проїш|ло // Уже с|к’іки там проїш|ло кар|тошка там ўро|дила і во|ни |везли і а|вар’ійа і в’ін за|гинуў // Мо|йа |мама і їго |тато |р’ідниї брат і сест|ра т’ій так // М’ій і |Сашин дво|йуродниї брат // В’ін за|гинуў і |йіхаў с |т’ошчойу // Во|ни ж і са|дили з |нейу |йіхаў с |т’ошчойу во|на пола|малас’а там ну йі|йі // Не|даўно о|с’о лиш по|мерла а так вона ну // Т|раўми там |р’ізн’і а|ле в’ін за|гинуў нас|мерт’ // Та кар|тошка рос:ипалас’а на до|роз’і // С|тукнуўс’а з йа|кимос’ т|ранспортом в’ін г|наўс’а // І так от так / на|в’ерно / на|в’ерно йак|шо с|казано |імен:о ў це с|в’ато // Ўзага|л’і ў л’у|бе с|в’ато т|реба ста|ратис’а не ро|бити // |Луче // |Луче // Шос’ та|ке ну

ˈзарас в осноўˈному ўс’о цеˈво оˈс’о це // Йе ну це ˈтоже не ˈдуже ˈдобре йакˈшо / ˈд’іток два ˈрочки і воˈно ўже зˈнайе шо тут наˈжати і шо роˈбити то це шо буˈде ˈдал’і з ˈнейу з ˈтойу диˈтинойу ˈале бач це таˈке / не ˈкажу н’іˈчого // Т’ій це йа пˈриклад наˈвела шо не ˈможна // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Ну да так назиˈвайец’:а сˈв’ато Благоˈв’ішчен’:а // Це Бог благослоўˈл’айе ˈземл’у на хоˈрошиї ўроˈжаї // - А коли і як його святкували? Які повір'ї, прикмети та звичаї пов'язані з цим днем ви знаєте? - Ну йа ˈдати ˈточно не памйаˈтайу ўже коˈли його св’аткуˈвали ну св’аткуˈвали Благоˈв’ішчен’:а // У цеї ден’ йак ˈкаже благослоўˈл’али і ˈземл’у і благослоўˈл’али ˈнав’іт’ / хуˈдобу ˈл’уди // Шоб земˈл’а роˈдила а хуˈдоба йак ˈкаже / даˈвала багато моло ˈка мˈйаса // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи був відомий звичай до дня Благовіщення (або іншого дня) вимітати подвір'я, спалювати сміття, віники та ін.? Для чого це робили?

Таˈкого в нас не буˈло// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

А чи був? А, ну це Ви сказали Ну, за відомий звичай до дня Благовіщення Або якогось іншого дня: вимітати подвір'я, спалювати сміття, віники - Благоˈв’ішчен’:а // - Для чого це робили? – Блаˈга ˈв’іст’ блаˈга ˈв’іст’ це ˈзоўс’ім // ну це шо шо / не ˈможна а а так то шо // ˈАнгел скаˈзаў Мар’іˈйі шо ў ˈнейі наˈродиц’:а син і нар’іˈчеш йоˈму ˈімйа Іоˈан: ої // Іˈсус і цеї // Т’ій це таˈка блаˈга ˈв’іст’ шо йій бло воˈна прийˈн’ала це ˈкаже хаї буˈде ˈвол’а твоˈйа йа раˈба твоˈйа хаї ˈбуде ˈвол’а твоˈйа і так оˈцеї воˈна ц’у в’іст’ пˈрийн’ала з см’іˈр’ен’ійем // і це таˈка блаˈга ˈв’іст’ ˈв’іст’ блаˈга // Благоˈв’ішчен’:а // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Да ˈперед Благоˈв’ішчен’:ам роˈбили ˈл’уди йак ˈкаже // Шоб було ˈчисто на подˈв’ірйі кругом прибиˈрали зам’іˈтали і так ˈдал’і // Одˈним сˈловом шо прац’уˈвали на ˈвулиц’і роˈбили поˈр’адки // - Тобто спалювали оце сміття, віники. А для чого? - Ну шоб не залиˈшати на сˈл’ідуйучиї // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи був відомий у минулому звичай зустрічати весну? З поверненням яких птахів пов'язувати її початок (лелеки, жайворонка)? Як саме

зустрічали весну (закликали, хороводом і співами)? Описати обряди і записати тексти.

Н’і/ ˈможе й ˈмолод’ закˈликала/ аˈле йа не памйаˈтайу (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну весˈну зустр’іˈчали йак // ˈРанки ў сад’іку / це ˈд’іти бли ў ˈсад’іку / це там ˈранок / там ˈр’ізн’і сцеˈнар’ійі (усміхається) це таˈке / а так шоб у наˈрод’і йаˈкес’ оˈбичаї шоб // - Може, щось, якісь слова казали? - Там ˈр’ізн’і слоˈва буˈли і ў шˈкол’і ранкиˈ і цеї ˈмама виˈходе ˈзарас ц’іˈво гл’аˈдит шо там а це а то коˈлис’ буˈли дес’ бˈрали ˈтоже тих сцеˈнар’ійіў тож телеˈфон’іў не ˈбуло тоˈуˈд’і шо ˈможна шо ˈхоч тут ўс’о наїˈти // - Ну да - Енцикло̀пед’ійа (сміється) // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Ну з поˈвернен’:ам жураўˈл’іў коˈли жураўˈл’і прил’іˈтали ласт’іўˈки оˈце поˈчаток буў весˈни йа зˈнайу ˈточно // - А як саме зустрічали весну? Закликали там , хороводами, співами? - Не ˈбуло ў нас таˈкого // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Як називається останній тиждень Великого посту та неділя на цьому тижні? Які роботи протягом цього тижня потрібно виконати, а які навпаки - не можна робити? Повір'я, пов'язані з цим тижнем.

Ну зˈгодом, йака поˈгода/ буˈвайе/ шчо ˈпаска раˈн’іше/ буˈвайе п’із’ˈн’іше/ йа знайу/ шчо там ˈробл’ат’/ йакшчо поˈгода хоˈроша/ то шчос’ і ˈможе ˈробл’ат’ в ˈород’і/ а так/ йакшчо поˈгана поˈгода/ то і пˈразнуйут’// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

В не|д’іл’у с|в’ат’ат’ вер|бу// і в цей |тижден’/ |кажут’/ |ц’ілий |тижден’ ні|чого не св’а|тити// так в на|род’і |кажут’// - А де зазвичай ставили вербу освячену? - //Ну/ до ху|доби/ нап|риклад/ |коло ко|рови/ ко|зи// шче |коло |образа в уго|лочку// (с. Рудниця Тульчинського р-ну Вінницька обл.)

Ос|в’ачувалис’а |г’ілочки вер|би у |Вербну не|д’іл’у// А |тижден’ до Вели|кодн’а ста|ралис’а |виконати до|машн’і ро|боти/ по|б’ілка/ приби|ран:’а// (с. Рудниця Тульчинського р-ну Вінницька обл.)

А це шо таˈке? // - Вербний тиждень чи вербна неділя? – Да // Да ˈВербна неˈд’іл’а ˈВербниї ˈтижден’ верˈба це опˈше це ˈдуже ц’іˈл’іт’іл’не це ˈдуже / симвоˈл’ічне ˈдерево ˈВербна неˈд’іл’а / верˈба в’ід ўс’ох забол’іˈван’ в’ід ўˈс’ого / йа ˈдаже ўˈчера сˈлухала земˈно по телеˈфон’і сˈлухала і це ж меˈн’і тˈреба йти до тойі верˈби т’ій урˈвати звaˈрила би йаˈк’іїс’ чаї т’ій ˈпила б ˈможе ˈлегше буˈло

// Аˈле ж ˈбачиш / то одˈне то дˈруге то леˈдашча того то / ˈВербна неˈдˈілˈа // Ішˈли до ˈцеркви ˈкотики це зˈрˈізували ˈкотики ше раˈнˈіше / ше ў ˈберезнˈі зˈрˈізували бо йакˈшо ти йіх зˈрˈіжеш ўже на ˈВербну неˈдˈілˈу а це ўже у кˈвˈітнˈі то воˈни ўже там лисˈточки а ўже ˈкотикˈіў неˈма / тˈій зберˈіˈгали цˈі ˈкотики кˈлали у подˈвал у ˈхолод і воˈни зберˈіˈгалисˈа на ˈВербну неˈдˈілˈу ўже шоб буˈла верˈба з ˈкотиком бо йакˈшо наˈловиш верˈби на ˈВербну неˈдˈілˈу то воˈно поˈтом росˈпушицˈ:а і неˈма а це онˈдо ˈкотикˈі це ˈзарас поˈбачиш онˈдо бˈіˈжи там побачиш таˈмо ˈкотики стоˈйат на ˈВербну неˈдˈілˈу ми посвˈаˈтили // Іˈдут у ˈцеркву осˈвˈачуйутˈ ці ˈкотики // І каˈзали приїшˈла Йаˈкиˈмович сиˈдит йа ˈкажу ˈтойу гˈіˈлˈачкойу не йа бйу верˈба бйе ˈчерез ˈтижденˈ Веˈлиґденˈ / не йа бйу верˈба бйе ˈчерез ˈтижденˈ Веˈлиґденˈ тˈій так і / кˈлали гиˈлˈачку одˈну ˈколо хуˈдоби ˈтоже так ˈсамо кˈлали шоб / йак виˈгонити на ˈвигˈін бо на ˈВербну неˈдˈілˈу ше не ˈдуже так виˈгонили а поˈтом уˈже йак виˈгонили то цим пˈрутиком йіˈйі ту цеї хуˈдобу коˈрову // - А що можна робити в цей тиждень? А що не можна робити? - ˈВербниї // А це ˈВербниї ˈтижденˈ // Це ˈперед ˈсамим цеї ˈПаскойу так цеї ˈтижденˈ? // - Ну так, оцей вербний тиждень весь - ˈВербниї ˈтижденˈ це // Стˈрасниї ˈтижденˈ // ˈКожен денˈ ˈмайе йакесˈ веˈлике зˈначенˈ:а коˈлисˈ ˈкожен денˈ // Стˈрасниї // Е Госˈподˈ страˈда їго у понеˈдˈілок вˈін пропоˈвˈідуваў ше збиˈраў аˈпостолˈіў каˈзаў йім ну насˈтаўлˈенˈійа / у ˈсереду йоˈго приˈдаў Іˈуда // У четˈвер // У четˈвер у пˈйатницˈу // у четˈвер // Сеˈреду приˈдаў // Ну неˈважно у четˈвер ˈтоже йоˈго зныˈшчалисˈа над ним плˈуˈвали на ˈнˈому і ˈбили йоˈго і // І цеї а ў пˈйатницˈу розпˈйали // Цеї ˈтижденˈ йаˈкиї страˈдаў Госˈподˈ за ўсˈіх лˈуˈдеї пˈриїнˈаў грˈіˈхˈі на ˈсебе // Тˈій це стˈрасниї ˈтижденˈ назиˈвайецˈ:а // ˈКожен денˈ каˈнˈешно тˈреба утˈримуватисˈа вˈід йаˈкойісˈ таˈкойі роˈботи // І напˈриклад в четˈвер тˈій ˈкажут ˈЧистиї четˈвер ˈперед ˈПаскойу / це не оznаˈчайе шо тˈреба // Закаˈтати шˈтори стˈіˈрати фˈіˈранки чи ше шосˈ генеˈралˈне таˈке роˈбити ˈЧистиї четˈвер це шо чи про ˈдушу ˈдумати шоб оˈчистити йіˈйі шоб воˈна буˈла // Добˈрˈіша шоб цеї // ˈІмен:о цˈі стаˈданˈійа Госˈподнˈі шоб воˈни / лˈуˈдину змˈіˈнˈували шоб напˈриклад // Напˈриклад йак куˈрецˈ ˈкуре без кˈінˈцˈа йак двˈі ˈпачки чи три чи сˈкˈіки там воˈни ˈможут скуˈрити то ти ўже / ˈйакосˈ за цеї пˈіст йакˈшо лˈуˈдина ўже ˈвˈіре ў ˈБога то / то ўже стаˈрацˈ:а чи обˈіˈжати коˈгосˈ чи осуˈждати оˈсˈо тої йаˈкиї а тої йаˈкиї // То стаˈраїсˈа ўже випраўˈлˈацˈ:а шо напˈриклад йакˈшо ти ўже ˈлˈубиш соˈлодке ˈдуже то йак ти ˈпачку зйіˈдала тих конˈфˈет то ўже ˈйакосˈ теˈпер ˈменше ˈменше ˈменше чи там то стаˈраїсˈа ўже ˈменше ˈменше осуˈждати чи ˈменше ˈменше ˈпити стаˈканчик йакˈшо пиў ˈдесˈітˈ стаˈканчикˈіў то ˈвипиў ўже лиш оˈдин // Ну випраўˈлˈацˈ:а / шоб з ˈБожойу ˈпомошчˈу це ˈімен:о це // Це ўже ˈфˈінˈіш так йак це страˈдалˈниї ˈтижденˈ ўже ˈдумати ˈтˈілˈки за ˈдушу йак би йіˈйі ту ˈдушу

оˈчистити в’ід ўˈс’акого нехаˈрошого // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Таˈке зˈнайу ˈВербна неˈд’іл’а це в’ін да? // Ну то йа зˈнайу це ˈВербну неˈд’іл’у да // - А які роботи протягом цього тижня потрібно виконати, а які навпаки краще не робити? - Не зˈнайу таˈкого // - Добре. А якісь повір'я пов'язані з цим тижнем знаєте? - Ну ˈйакос’ там хоˈдили наˈпеўно до ˈцеркви лоˈзу там св’аˈтити оˈце таˈке буˈло // І це не верˈба бйе а // ОдˈНим сˈловом таˈке йе // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

У який день святили вербу? Як це відбувалося? Що робили з освяченою вербою? З якими словами били зустрічних освяченою вербою? Які магічні властивості приписували освяченій вербі?

В неиˈд’іл’у/ ну в ˈсуботу ўˈвечеиˈр’і/ а шче ж в неиˈд’іл’у/ так/ в ˈхат’і сˈтавиеˈли/ в уголочку/ застромˈл’али так от над двеиˈрима/ над поˈрогом/ і так/ так б’іл’ш ˈн’ічого/ не йа бйу ˈверба бйе за ˈтиждеиˈн’ Веиˈлиґдеиˈн’/ неиˈдаˈлечко/ чеиˈрвоˈне йаˈйечко/ з цими слоˈвами ˈбили зустˈр’ічн’і ос’ˈв’ачеиˈнойу ˈвербойу// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Коˈли приˈходили з ˈцеркви і ˈбили оˈдин ˈодного// Не йа бйу/ а верˈба бйе// Тˈрич’і тˈреба буˈло говоˈрити// (с. Рудниця Тульчинського р-ну Вінницька обл.)

ВерˈбиВерˈбу ў неˈд’іл’у св’аˈтили ну ˈвербниї ти ˈВербна неˈд’іл’а / ўс’і йшˈли до ˈцеркви з г’ілочˈками ˈцими і осˈв’ачувалис’а обˈр’ад таˈкиї і ц’а верˈба і сˈв’ічка / шоб буˈла / ц’а сˈв’ічка тоже за /заˈпал’ували йіˈйі йак // Шос’ нехаˈроше чи шо // - Ну Ви в принципі розказували, що там, били, які слова казали, а які магічні властивості приписували освяченій вербі? - МаˈґічнеВоˈна вопˈше цеї // ВоˈНа йак обеˈр’іг у ˈхат’і пон’іˈмайіш? А маˈґічне йа не зˈнайу шоб маˈґічне шоб аˈга махˈнула т’ій ўже ц’а л’уˈдина зˈникла чи чи іˈнача стала чи шо / це маˈґічне ўже назиˈвайец’:а а це пˈросто обеˈр’іг онˈдо обеˈр’іг стоˈйіт і ўс’о воˈна обер’іˈгайе нас в’ід ўˈс’ех неˈчистих ˈдух’іў і ўс’о хаˈроше // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

А в який саме день святили вербу? – Суботу // - І як це відбувалося? Що робили з усвяченою вербою? - Ну шо / ў ˈцеркв’і в’ідбуˈвалос’а йак ˈкаже богослуˈж’ін’:а св’аˈтили ц’у верˈбу а / приˈносили доˈдому // СˈтавилиУ к’імˈнат’і ˈпот’ім ˈб’іл’а хуˈдоби таˈке // - Добре. І що з нею робили? Били один одного? - Да ˈбили (сміється) ˈбили верˈбойу зˈразу // - Добре. - І хуˈдобу так ˈсамо // - То з якими словами били, зустрічних освяченою вербою? - Шо це не

йа бйу а це вер|ба бйе // - А які магічні властивості приписували цій вербі освяченій? – Не з|найу // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Як називається четвер останнього тижня Великого посту? Що робили в цей день? З якими словами це робили? Як прибирали хату до Великодня?

|Чистий че^{и}т|вер/ обовйаз|ково |мили^{е}с'а/ шчоб були |чис't'і/ |т'іл'ки в |Чистий че^{и}т|вер/ ўс'і |роботи к'ін|чали/ ро|били по|машчен':а/ це ўсе/ це к'ін|чалос'а ўсе/ |Чистий че^{и}т|вер/ чи^{е}сто|та/ шчоб була до |самойі |пасхи/ п|росто/ шчоб ўже в че^{и}т|вер при^{е}б|рати і ўсе/ а там ўже пе^{и}к|ти |пасху/ ну йак со^{у}|б'і/ шчоб бу|ла чи^{е}сто|та/ ну ўсе/ йак зазви^{е}|чай п|росто ге^{и}не^{и}|рал'не/ ге^{и}не^{и}|рал'на об'ірка/ шчоб було до че^{и}т|верга/ шчоб була чи^{е}сто|та// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

|Чистий чет|вер/ це |точно пе|ред |Паскойу// А що зазвичай робили в цей день? //Вс'і по|вин:'і |дуже поку|патис'а/ шчоб бу|ли |чист'і// По|мити |голови/ особ|ливо/ І в цей ден'/ це |перед |Паскойу/ йа ж гово|рила то|б'і/ шчо пас|ки пек|ли/ кра|сили к|рашанки чи галун|ки/ |Кожного четвер|га |дуже |добре все ро|бити// (с. Рудниця Тульчинського р-ну Вінницька обл.)

Так Ну, про Чистий четвер ви казали А може ви знаєте, з якими словами, наприклад, в Чистий четвер прибирали? - Не з|найу // Ми воп|ше |Тан'а не призна|йе приби|рати бо ў нейі йе ба|гато д|ругих // Ў |церкв'і то приби|рали а|ле не ў Чистиї чет|вер а ра|н'іше ста|ралис'а приби|рати до |Пасхи бо ж |л'уди ба|гато і прийі|жайут' з д|ругих с'іл і ўс'о тож / т|реба шоб п|разн'ічно було // І вес' п'іст у |церкв'і / |темно // од'і|йан'ійа / ну на цих // |Темно ўс'о // А на п'іст переўд'а|гали ўже у с|в'ітле // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

|Чистиї чет|вер да // - Добре. А що робили в цей день? - Ну приби|рали в осноў|ному йа ж |кажу ў квар|тир'і ўс'о шоб чис|тен'ко бу|ло готу|вали // - А можливо, обливалися водою там? Палили багаття? - Не знайу такого // - Добре. А з якими словами це робили, прибирали в хаті, наприклад? Як прибирали хату до Великодня? - Йак заўж|ди йак |каже проти|рали пило|сосили і так |дал'і ну шо ж тут приби|рали це гене|рал'на / у|борка бу|ла // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи святили свічки в цей день? Як їх несли додому? Як називається освячена в Чистий четвер свічка (страсна свічка)? Які магічні властивості їй приписували і як її потім використовували?

Сˈв’ічки с’в’аˈтили/ ой Боже/ ˈколи це ми с’в’аˈтили сˈв’ічки/ в ˈЧистий чеиˈтвер ос’ˈв’ачували сˈв’ічки/ми хоˈдили на страсˈний/ з веиˈликойу сˈв’ічкойу хоˈдили на страст’і/ коˈлис’ неиˈсли/ ˈзараз не неиˈсем/ а раˈн’іше л’уˈдей буˈло дуже баˈгато/ ˈпоўна ˈцерква л’уˈдей з ˈцими св’іˈчками/ але ми йшли ўˈвечеиˈр’і/ ўсе пороˈбили і йшли ўˈвечеиˈр’і на стˈрас’т’і/ і ми могˈли з ˈцеркви приеˈйˈти в дваˈна{дз}’ц’ат’ ˈчас’іў ˈноч’і/ і сˈтавиеˈли з ˈлампи ц’іˈйейі/ рученойі ˈлампи/ сˈтавиеˈли стеиˈкло/ і так доˈноситеˈли/ туди п’ішˈли ˈл’уди/ на ту стоˈрону/ ўс’і з таˈкими св’іˈчками/ Боже/ так гарно/ так було гарно/ / (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Сˈв’ічка // У ˈЧистиї четˈвер? А ў ˈЧистиї четˈвер чиˈтайец’:а дваˈнац’іт’ іˈвангел’ії ў ˈЧистиї четˈвер // І сˈв’ічка аж доˈдому тˈреба прийˈти уйаˈви з ˈцеркви до нас прийˈти доˈдому шоб ц’а сˈв’ічка не загаˈсилас’а / і ˈТан’а зроˈбила з буˈтилки в’ідˈр’ізала / цеї // В’ідˈр’ізала низ в’ідˈр’ізала т’ій зˈнизу з дˈругого переверˈнула і ту сˈв’ічку у цеї триˈмала бо ше йак сˈхилиц’:а то воˈно спˈлаве буˈтилку / буˈтилку // І доˈнесла ˈцего ˈроку сˈв’ічку // І ˈцейу сˈв’ічкойу прийˈти // Ўс’і угˈли ў ˈхат’і ўс’о перехресˈтити ˈцейу сˈв’ічкойу // І це таˈкиї обˈр’ад // Шо це сˈв’ічка ну цеї / св’аˈте шос’ // - А навіщо пере…? - Перехˈрест’увати? Ну хрест це // Перехˈрест’увати тˈреба вес’ час перехˈрест’увати // ˈНашчо перехˈрест’увати? // Бо ўс’о нехаˈроше боˈйіц’:а Хрисˈта // - Ну мається на увазі, чому саме зі свічкою, да? Ну от Ви кажете вставали і кожний куточок перехрестили - Ну йак сˈв’ічку приˈносили з ˈцеркви / засˈв’ічена йакˈшо воˈна доˈнесла йіˈйі аж доˈдому т’ій / з засˈв’іченойу сˈв’ічкойу перехресˈтили ну зˈначит’ ˈвигнали ўс’о нехаˈроше // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Не сˈкажу йа ў ˈцеркву не ˈхожу // - А як називається усвячено в Чистий четвер свічка? Не зˈнайу таˈкого // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Як у місцевій говірці називається день Воскресіння Христа (Великдень)? Як до нього готувалися? У який день потрібно було це зробити? Як називається великодній обрядовий хліб? Як її випікали, святили, споживали? Які прикмети та повір'я, пов'язані з цими

процесами, відомі в місцевій культурній традиції (якщо паска не підійде або трісне, це віщує нещастя)?

Так/ і Ве^{и}|лиґде^{и}н’/ готу|вали^{е}с’а/ йідло готу|вали/ готу|вали добре йідло/ к|рашанки к|раси^{е}ли/ коўба|си пе^{и}к|ли/ харашо готу|вали^{е}с’а/ |паску пе^{и}к|ли/ не пе^{и}к|ли так/ шчоб було |тихо в |хат’і/ шчоб не с|варки н’і|йакойі не було/ і шчоб було те^{и}п|ло в |хат’і/ шчоб вона с|коро з’ійш|ла/ пе^{и}к|ли/ шчоб гарна було/ добра/ вкусна така/ со|лодка/ ми так л’у|били ц’у |паску/ шчоб ви^{е}п’і|кати/ вона пе^{и}к|лас’ раз в р’ік/ шчоб дуже була добра/ в |суботу або в че^{и}т|вер ми пе^{и}к|ли/ а в п|йатни^{е}ц’у не |можна/ ска|заў |бат’ушка/ неже^{и}|ла те^{и}л’но в п|йатни^{е}ц’у пе^{и}к|ти |паску/ тому шчо розп|йат’:а І|суса Хри^{е}с|та/ ц’і муки в’ін при^{е}|ймаў/ так шчо в п|йатни^{е}ц’у не |можна/ то ми ста|райе^{и}мос’а не пе^{и}к|ти в п|йатни^{е}ц’у/ |субота і че^{и}т|вер хто йак може// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Пас|ки пек|ли/ галун|ки кра|сили/ приби|рали// Шчоб все бу|ло п|рибрано/ по|машчено/ пок|рашено// Так готу|валис’а (с. Рудниця Тульчинського р-ну Вінницька обл.)

Готу|валис’а ста|ран:о// Пек|лас’а |паска// К|рашанки приго|тавл’ували/ І вс’і ст|рави м’ас|н’і. (с. Рудниця Тульчинського р-ну Вінницька обл.)

Це Воскре|с’ін’:а о|с’о / Воскре|с’ін’:а о|с’о ў чет|вер бу|де |Ан’ічка Воскре|с’ін’:а о|с’о д|вац’іт’ |першого т|равн’а о|с’о ўчет|вер // |С’одн’і йа|киї ден’ поне|д’ілок? В’іў|торок а ў чет|вер Воскре|с’ін’:а бу|де // Ну йак це ў на|род’і нази|валос’а? // - Ну да, Великдень? - Ве|ликден’? Ве|ликиї ден’? // - Ну от у мене так написано Як приклад, може у Вас по-іншому - Воскре|с’ін’:а Хрис|та да // Воск|рес Хрис|тос // Цеї ден’ ну да Ве|лиґден’ // Воскре|с’ін’:а Хрис|та // - А як до нього готувалися? Може, випікали якийсь обрядовий хліб? Святкові страви готували? - Ну / св’ат|ков’і шоб так аж |дуже св’атку|вали бо на д|ругиї ден’ Нико|лайа то цеї / д|вац’іт’ д|ругого Нико|лайа то ўже то і Нико|лаїчик |постниї то лиш |рибу дозво|л’айец’:а // |Цего |року ў п|йатниц’у лиш |риба то у|ху ва|рили // А до |того ну ста|ралис’а шос’ |луче т|рошки зва|рити // - Ну от на Великдень, да, зазвичай варені яйця фарбують, паски печуть… - Н’і це Ве|лиґден’ це |Паска // - Ну це я про Великдень питаю – Га? // Це я про Великдень і питаю – А це Паска? То це не Воскре|с’і // А|га ну да це |Паска да // Це йа ўже // - Нічого страшного - Ка|н’ешно кра|сили |йаїц’а // І пек|ли ст|рави і ва|рили ўс’і ст|рави і пек|ли ку|л’іч у |зарас |кажут на ку|л’іч |паску |пекли обоў|йазково |паску пек|ли |Тан’а |дуже ха|рошу |пасочку пе|че ми ўже // Ба|гато йа|киї р’ік пе|чем // Обоўйаз|ково |паска по|вин:а |бути // А ст|рави шо? А ст|рави шо? На |Паску ну так ми |ц’ілиї р’ік не пе|чем |бапка с кор|жа а тут |імен:о на цеї

на // Ве|ликден’ на |Паску пе|чец’:а с кор|жа |бапка / і м|йасо і кот|л’ети і хо|лодне і ол’іў|йе і шо |хочеш уже бо то ўже // |Паска к’ін|чайец’:а роз|гол’уйец’:а роз|гол’уйец’:а ўже п’іст |кончиўс’а с|лужбу в’ід|були прийш|ли і ўже ше ї |дуже т|реба пома|лен’ку ми |цего |року с |Тан’ойу бо йа пос|т’у ну ста|райус’а так’е мо|лочне шо там то ўже / це ж в’ік та|киї а|ле йа ўже ба|гато |рок’іў ме|н’і |даже не |хочец’:а |того м|йаса чи шо ўже так орга|н’ізм при|вик // А ми йа ж не |була ў |церкв’і / прийш|ли |Тан’а прийш|ла з с|лужби ми пот|рошечки го|р’ілки (сміється) ў|л’али со^{у}|б’і / |Сашка |тоже си|д’іў в’ін то не пйе і |випили пот|рошки і так з|разу шоб так пот|рошки |йайечко там з|йісти а то ўже хо|лодне кот|л’ети |голубц’і зва|рили ў|с’ого |поўно аж не натоў|чес’а бо |можна то|д’і |лопнути (сміється) // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Хрис|тове Воскре|с’ін’:а // - Добре. Як до нього готувалися? - Хрис|тос Воск|рес сла|в’імо йо|го // Во|істину воск|рес |кажут // - А як до нього готувалися? - Ну йак |каже йак до |Паски готу|валис’а // Це |дуже ве|лике ре|г’ійне с|в’ато йак і // Р’ізд|во // Так що |л’уди го|туйуц’:а |поўн’іст’у // - То ви пікали якісь спеціальні? - Да пас|ки вип’і|кали / п|р’ан’іки |вопшем // - Ага. Добре - Галун|ки // Галун|ки це к|рашанки // - А в який день це потрібно було робити? - Ну це |перед цим // До не|д’іл’і пот|р’ібно бу|ло зро|бити // Чет|вер приби|рали п|йатниц’а су|бота // Т’ій два дн’і // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

|Паску іш|ли до |церкви |кошик скла|дали / |пасочку |йайц’і // Ну ми о|бично т|реба |пасочку і |йайц’і лиш / а|ле йе |л’уди йа|к’і кла|дут і |сало і коў|басу і шо |хоч ту|ди кла|дут цеї // Т’ій при|ход’ат т’ій то ўку|шайут’ ўпе|ред / ўпе|ред св’а|того т|реба осв’а|чено по|кушати ту |пасочку розр’і|зали і |кожному тре |йайечко ос|в’ачене / |цокалис’а / |йайечко // - А як випікали, наприклад, то казали якісь слова, щоб добре спеклася? - Ну |саме |перед / вип’і|кати то т|реба / помо|литис’а |Отче наш ска|зати |Отче наш і |мат’інка |Божа благосло|ви / т’ій шоб ў |мене |пасочка ц’а ха|роша полу|чилас’а шоб ў |мене то полу|чилос’а // І то^{у}|д’і пома|гали / пома|гала |мат’інка |Божа і во|но получалос’ // - Це так загалом про всі страви Ви казали? - Ну так і до ўс’іх страў ну так // І йак |паска |м’іс’ац’а то т|реба з |добрими |мисл’ами з |добройу ду|шойу // По|ганого н’і|чого не мис не с|тукати две|рима ни |голосно гово|рити ни ну та|к’е // - А які прикмети та повір'я пов'язані з цими процесами відомі у нас тут в селі? Наприклад, от, якщо паска не підійде або там, трісне, то це віщує якесь нещастя? - Йак|шо з |Божойу по|мошчу йак|шо з |Божим благосло|в’ін’:ам то во|на получиц’:а / по|лучиц’:а |пасочка йак же во|на |може цеї // Не полу|читис’а? // По|лучиц’:а // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Це ха|з’аїки з|найут йак йі|йі вип’і|кати // Добаў|л’али ўс’о ту|да йак |каже // І м’і|сили це |т’істо і / добаў|л’али / ту|ди / ро|дзинки йа з|найу шо по|т’ім // Хтос’ добаў|л’аў т|рошки |меду щоб во|но бу|ло со|лтша // І вип’і|кали хто ў пе|ч’і хто ў ду|хоўках // - А які прикмети та повір'я пов'язані з цими процесами, відомі у нас в селі? Наприклад, якщо паска не підійде або трісне, то це вже віщує нещастя? - Так но / йак |каже |кожна ха|з’аїка ста|ралас’а щоб бу|ла |паска хо|роша // - Щоб щастя тільки віщувало? – Да // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Як називаються великодні фарбовані й розписані яйця (крашанка, писанка)? Коли, скільки і як їх фарбували або розписували?

К|рашанки/ розма|л’ован’і к|рашанки/ |писанки/ йа не знайу чи хтос’ зм’іг роз|писувати чи н’і/ ну так/ фарбу|вали/ ну ў|с’ак’і/ куп|л’али па|кети^{е}к/ там і |жоўт’і були/ і |зеле^{и}н’і були/ і че^{и}р|вон’і/ ну же^{и}|лате^{и}л’но че^{и}р|вон’і/ шчоб були/ я і зараз фар|буйу ци^{е}бу|лин’:ам/ і |кидайу |чуточку па|кети^{е}ка к|раснойі к|раски/ а то йак не було два па|кети^{е}ки/ ци^{е}бу|лин’:ам/ вона |н’іколи не ли^{е}|н’айе на руки/ |н’іколи не об|лази^{е}т’/ і ўсе/ так з|верху о^{у}|л’ійе^{і}йу т|рошки з|машчували/ і ўсе// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Фар|бован`і галун|ки/ розк|рашен`і/ вийш|ло з голо|ви// Писанка, можливо?// |Писанка// Коли, скільки і як їх фарбували?// С|к’іл’ки йіх фарбу|вали// Йа/нап|риклад/ в |мене/ йак |д’іти прийіжд|жали/ в |мене |шестеро в|нук’ів та два си|ни/ дв’і не|в’істки/ то я зо |с’емс’ат штук фарбу|вала// Бо ме|н’і т|реба бу|ло пригос|тити// (с. Рудниця Тульчинського р-ну Вінницька обл.)

Галун|ки^{і} // Так у нас в се|л’і нази|вайуц’:а галун|ки^{і} // Кра|сила галун|ки^{і}? Галун|ки^{і} та|ко |кажут галун|ки^{і}// А к|рашенки? К|рашенки це ўже розма|л’овували у нас ў се|л’і не розма|л’овуйут’ к|рашенки // Ну ти |може |бачила по цим теле|фон’і шо розма|л’овуйут’ |р’ізн’і |шч’іточка там |йакос’ кла|дут у во|гон’ йа |тоже ди|вилас’а по ц’ім // То к|рашенки // А у нас галун|ки // У цибу|лин’і // Не куп|л’айут крас|ки бо там йак по і зе|лен’і йе і |син’і йа|к’і |хочеш крас|ки т’і йе / йак покра|сиш |руки^{і} зе|лен’і |син’і ф’іо|л’етов’і // А йак у цибу|лин’і то во|на та|ка |темна // Бурдо|ва та|ка / кра|шенка |гарна // А ше по|тому / йак т|рошки прос|тигне т’і^{и}ї / ў|з’ати чи на сал|ф’еточку чи шо у|л’ій сал|ф’еточку і та|ко по|масти во|на бле|шит’ |с’айе ц’а га|луночка знайіш? // І во|на бе|реш у |руки во|на не покра|сит / |руку // І не |варити |доўго йі|йі а п’ат|нац’іт’ хви|лин шоб во|на / бо йак |доўго ва|рити т’і^{и}ї во|на по|лопайе йі|йі бе|реш т’ій во|но не б’і|лен’ке а ти|ми по|лосками тако / т|реба з|нати йак зва|рити

йі|йі ту га|луночку // - А коли і скільки і як їх фарбували? Ну, як Ви вже розказали, а скільки? - С|к’іл’ки фарбу|вали с|к’іл’ки га|лунок? Ми фар|буйем дес’ зо т|риц’іт’ га|лунок / пон’імайіш? / бо т|реба до ос|в’ачен’:а ў|з’ати / т|реба ку|дис’ за|нести // Ко|мус’ |дати // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

К|рашанки нази|вали // - І галунки? - І га|лунки і к|рашанки да // - Коли, скільки, як їх фарбували або розписували? - Та йак хто бо йак |каже |кожна ха|з’аїка |майе сво|йе // Нап|риклад / фарбу|вали / ще та|к’і с|тар’і |методи бли на|родн’і йак не |було кра|сок то луш|пин’:ам з цибу|лини фарбу|вали // |Пот’ім щоб во|на бу|ла інте|ресна |нав’іт’ у пан|чоху кап|ронову ўстаў|л’али // І ко|ли ва|рили йаў|це ми йі|йі ви|т’агали по|т’ім во|на та|ка ста|вала інте|ресна / та|ка ж з |виробами |р’ізними // - Добре, а скільки зазвичай яєць варили? – Ну |саме |менше пйат|нац’іт’ йа|йец’ |майе |бути // - Ага, і не менше? - Да // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Як святкували Великдень? Детально описати весь обряд: які продукти, крім паски і крашанок, носили святити, з якими словами вітали один одного, що робили з освяченим після повернення з церкви, як сідали за святковий стіл, з чого починали святкову трапезу, як вона відбувалася, як і з якими словами стукалися крашанками, як їх їли, що робили з шкаралупками, з залишками свячених продуктів тощо?

С’в’а|тити^{е}с’ про^{у}|дукти/ коўба|са/ тушене/ сир/ обовйаз|ково сир/ та|кий ко|ровйачий/ і пе^{и}|чений/ і та|кий ро|с:ипчастий/ йай|ц’а о|биран’і/ |пот’ім к|рашанки/ це ми йшли с’в’а|тити/ рано йшли с’в’а|тити/ ра|нен’ко/ |пот’ім при^{е}|йш|ли/ вже за|порали ху|добу/ і почи^{е}|найе^{и}|мо с’|н’ідати/ все с’в’а|чене/ |пасочка с’в’а|чена/ все с’в’а|чене почи^{е}|найе^{и}|мо йісти/ та|к’і в нас були об|р’ади/ а |пот’ім ўже при^{е}|ходи^{е}|ли |гос’т’і/ або ми йшли в |гос’т’і/ в’і|д:ихали / |пот’ім в |гос’т’і/ Хри^{е}|с|тос воск|рес/ во|исти^{е}|ну воск|рес / саме |перше ми йіли сир/ ну йак саме |перше сир/ це ж зви^{е}|чайно/ шчо пос’в’а|тили/ шкар|лупи/ |зали^{е}|шки про^{у}|дукт’іў т|реба було йіх пус|кати на воду/ ко|лис’ |бабц’а |мен’і ка|зала пус|кати на воду на про|точну |воду/ дес’ на йа|комус’ |ц’ому// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну йашо йш|ли до |церкви у вели|кодн’ій |кошик/ нап|риклад/ обовйаз|ково мав |бути за|печений сир/ |баба/ нап|риклад/ йа не з|найу/ пас|ки обовйаз|ково/ га|лунки обовйаз|ково/ ку|сочок ковбаски/завж|ди до|машн’у йа пек|ла ков|баску в пе|ч’і/ там за|печена буже|н’інка// Ну/ |л’уди |зараз бе|рут’ і хр’ін/ обовйаз|ково мав |бути хр’ін// Ну/ |зараз бе|рут’ і пом’і|дори/ і ог’ір|ки/ і

чут’ не п’ів |кухн’і не|сут’ь св’я|тити// (с. Рудниця Тульчинського р-ну Вінницька обл.)

Ну при|ходили з |церкви с’і|дали к|лали ўс’і ст|рави йа|к’і го|товили йа ж то^{у}|б’і ка|зала і голуб|ц’і і кот|л’ети і хо|лодне і ол’іў|йе і одбиў|н’і і // Ўс’о |Тан’а пе|ч’інку ў|з’ала і пе|чоночниї торт ну ба|гато страў наго|товили / і |хочец’:а йо|го ў|с’ого бо йак |п’ісл’а |посту |сорок дн’іў |посту то на|в’ерно |хочец’:а ўс’о це т’ії с’і|дали ўс’і за цеї св’ат|ковиї ст’іл / і / Йа то^{у}|б’і ка|зала йак почи|нали т’і шо |пост’ат / шо не |дуже т|реба рва|нути бо |можна рва|нути то^{у}|д’і п|лохо бу|де то пот|рошки // - А що робили з шкаралупками? - А це / шкара|лупки зби|рали з цих |імен:о ос|в’ачених / ок|ремо ў цело|фановиї па|кетик і на |р’ічку йо|го не |можна |кинути дес’ на гн’ії чи ку|ди бо це йак так ўже з та|ких йа|йец’ / оби|райец’:а то ки|дайец’:а на гн’ії і во|но / хара|шо дл’а зем|л’і / дл’а о|добрен’:а / кура|че шкара|лупка ц’а // А |імен:о з цих ос|в’ачених т|реба шоб во|но не по|пало н’іг|де п’ід |ноги / пон’імайіш? // Шоб на |р’ічку |кинути |саме |луче на |р’ічку |кинути і цеї // - А чому не добре, щоб під ноги попало? - Ну нехара|шо // Йа з|найу чо не |добре? // І шоб п’ід |ноги не по|пало і шоб // Ну йак св’а|те йа|ке ос|в’ачувалос’а топ|тати но|гами? Пон’і|майіш? Ну йак це / це п|р’амо не ўкла|дайец’:а ў |голову / то|го шо во|но ос|в’ачене т’ії то|го не |можна топ|тати це не то шо |зараз бу|де йа|кес’ то^{у}|б’і там // П|росто // - Ну зрозуміло, що це спеціально то вони не будуть на нього наступати? А як випадково? - Йак випад|ково то н’і|чого і не |буде йак випад|ково / це ж л’у|дина не на|рошне це |робит’ пон’імайіш? Випад|ково н’і|чого страш|ного не |буде // Т|реба не |думати шо шос’ страш|не бу|де // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Ну шо готу|вали / кор|зину ц’і|лу ту|да до |церкви щоб п’і|ти посв’атку|вати // Ўс’і |л’уди ту|ди с|ходилис’а / б|рали з |дому нап|риклад / |паску обоўйаз|ково / |пот’ім |воду св’а|шч’ену б|рали / |воду б|рали осв’а|тити / коўба|су до|машн’у // Буже|н’іну / к|рашанки // Ну і ко|ли св’а|тиў |бат’ушка |б’іл’а |церкви / при|ходили до|дому і в о|б’ід ўже йак |каже ўсе це св’а|ш’ене / с’і|дали з с’ім|йейу і пойі|дали // - А що робили з галунками? - А |цокалис’а йак каже чи|йа сил’|н’іша // О|дин з д|ругим |цокаўс’а // - А що робили зі шкарлупками? Або з залишками освячених продуктів? - Ну н’і|чого з |залишками ос|в’ачених про|дукт’іў н’і|чого та|кого не ро|били // - Ну просто викидали? – Н’е н’е н’і|куди не вики|дали // Йак|що про|дукти ку|ди ж вики|дати? |Пот’ім дойі|дали од|нако йе про|дукти а да|вали |нав’іт’ т|рошки со|бац’і / |котиков’і там / та|ке // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Які ще великодні звичаї поширені в місцевій обрядовій традиції ? Чи були в минулому стійким звичаєм великодні ігри, у яких виявляли почесті якомусь міфічному персонажу, який потім умирав чи його вбивали і після цього ховали?

Три д’н’і ми п|разнували/ н’і|чого не ро|били/ н’і в |город’і/ н’і дроў не ру|бали/ н’і|чого таке/ ну так йісти ху|доб’і да|вали/ ху|доба хо^{у}|т’іла йісти/ ну так/ н’і|чого такого не ро|били/ п|росто в’ідпо|чинок буў// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну і|дут’ на к|ладб’ішче це ўже на П|роводи на |через |тижден’ і|дут’ на к|ладб’ішче/ там мо|л’а цеї // Ра|н’іше їшли |несли |тоже ст|рави шо |але це го|р’ілку |пили / а це дл’а тих по|мерлих це воп|ше йім // Ўс’о во|но шо во|гон’ на |голову |сипле // То те|пер у|же |йакос’ у нас і не|ма та|кого // І|дут п|росто // Ну дайут е / там / пана|х’іда с|лужиц’:а на ц|винтар’і |серед гро|б’іў пана|х’іда с|лужиц’:а пода|йеш к|нижечку твойіх ўс’іх по|мерлих по|читуйут’ // І да|йут // Ну хто шо |хоче ко|му за по|мерлого нап|риклад йа |хочу |дати |тому чи |тому бе|рут пригото|ўл’айут напе|ред йакус’ // Шос’ там бе|рут скла|дайут і цеї да|йут за по|мерлих // В’ід|в’ідати ко|гос’ |вопшем у нас йе // Пл’е|м’ан:ик Йа|ки|моў ну Тан’ін йак то шо двойу|рудниї брат а в’ін сл’і|пиї не |бача ми до |н’ого |ходим пома|гайе йо|му і там // Ну при|носит’ шо там йо|му т|реба зва|рити в’ін сам со^{у}|б’і |йакос’ в’ін ўже там пристосу|ваўс’а і сам со^{у}|б’і |робит’ |але в’ін до|в’ідуйец’:а во|но ўже даў|но не |було бо |Саша о|с’о |йакос’ п’іш|ла зва|рила борш і ц’і бу|ли за|копчен’і ц’і // Ну шос’ там за|несла йо|му і шо то во|на ше йо|му ў|з’ала // В’ін |каже чо ти так |доўго не при|ходила? Шо ти у |нейі за|бот’іў ба|гато шо чо ти не при|ходила т’ій |дуже |добре в’ід|в’ідати та|ких шо йім т|реба помог|ти во|ни нуж|дайуц’:а у |помош’ч’і // Т’ій це во|на майе та|кого б|рата шо во|на йо|го от с’ім|нац’атого чис|ла |д’ад’і |Л’он’і ден’ на|роджен’:а во|на п’іш|ла на ц|винтар там обшару|вала і п’іш|ла до |того в’ін там неда|леко жи|ве цеї Ва|сил’ / брат т’ій цеї // Т’ій за |тата по|несла шо йо|му // Т’ій це та|ке / в’ід|в’ідати |немошних в’ід|в’ідати |б’ідних в’ід|в’ідати тих шо нуж|дайуц’:а у |помош’ч’і йа|ки|х // Помох|ти ха|роше с|лово п’ідт|римати о|це |саме осноў|не // - А чи були в минулому стійким звичаєм якісь великодні ігри? Або, можливо, якісь ігри віднесені до інших весняних свят? - Йа не з|найу та|ких |ігор / ко|лис’ / |імен:о до вес|н’аних св’ат йа не з|найу / ко|лис’ / ше йак йа хо|дила ў ш|колу то |гоїдинки ро|били |нав’іт’ туто йак ти с|ходиш з гор|ба там сто|йала та|к’і качел’і шо так |гоїдали д’іў|чата х|лопц’і / д’іў|чата с’ідали / с’ідали а х|лопец’ ста|ваў та|ко н|огами і це та|ко на т’і |гоїдинц’і роз|гоїдалис’а / шо та|ко |можна бу|ло| випасти з |того // Це по се|л’і бу|ли та|к’і| гоїдинки / ну ц’і на|в’ерно при с|в’атах цих |гоїдалис’а бо / йак так то |мали ўс’і за|боту т’ій |пасли наї |буде |д’іти во|ни

йа|кус’ за|боту ўсе од|но |мали ко|лис’ не та|к’і бу|ли |д’іти йак |зарас // А йа|к’іс’ приў|чали до |чогос’ а |зарас це не|ма а так шоб йа|к’іс’ то йа не з|найу // - Якісь ігри, наприклад, які виявляли почесті якомусь міфічному персонажу? Умрун, Коструб? – Н’е н’е |цего не|ма // Йа|зичники це |може там ро|били а та|кого йа не з|найу шоб у нас та|ке бу|ло // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Ну // поми|нан’:а по|мерлих це обоўйаз|ково це не |т’іл’ки ў |Писар’іўц’і це кру|гом поми|найут’ цеї ден’ та|киї // Ну і // Бат’|к’іў в’ід|в’ідуйут і в’ід|в’ідуйут |р’ідних та|ких б|лиз’ких чи б|рата чи сест|ру // - А можливо знаєте про молодіжні розваги з гойдалкою? – Ра|н’іше |були |зарас не|ма / ра|н’іше по се|л’і бу|ло ба|гато |гоїдалок / по // Йак |каже по тери|тор’ійах се|ла то д’іў|чата х|лопц’і там |гоїдалис’а |весело спраў|л’али цеї і |танц’і ро|били у цеї ден’ // Танц’у|вали сп’і|вали // - А чи були в минулому з таким звичаєм великодні ігри? Або, можливо, не тільки великодні, можливо, це до іншого якогось свята весняного? - |Нав’іт’ не |було та|ких ігор не з|найу // - А в інші весняні свята якісь ігри? - Не ў курс’і // - Наприклад, можливо такі ігри, в яких виявляли почасті якомусь міфічному персонажу, який потім вмирав чи його вбивали після цього і ховали. - Та|кого ў нас не |було / з|вичайу // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи відомий звичай відвідувати родичів, близьких, сусідів, хрещених та ін. у Великодній понеділок? Як називається цей звичай? Як традиційно він відбувається?

Ну шчо можна/ це ж зда|йец’:а/ д|ругий ден’ с’в’ат/ воно було хо|дили в |гос’т’і і при^{е} |гашали в |гос’т’і на д|ругий ден’ с’в’ат/ на т|рет’ій// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Вели|кодниї поне|д’ілок? Ну в’ід|в’ідували а йак же? А йак це йак в’ін нази|вайец’:а? Вели|кодн’ії поне|д’ілок? Не з|найу / ўже за|була // Ну в’ід|в’ідуйут // Йа ж то^{у}|б’і ка|зала шо в’ід|в’ідати |р’ідних в’ід|в’ідати |б’ідних в’ід|в’ідати д’і|теї йа|к’і |сироти йа|к’іс’ к|ругл’і |сироти йе // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Це ми ро|били не|д’іл’у на |Пасху / а поне|д’ілок ўже не їшли // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи був відомий у минулому звичай обливати водою один одного, кидати у воду одягнутих людей чи символічні речі? Коли і з якою метою це влаштовували?

Не бу|ло та|кого// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Обли|вати во|дойу? Ну це на І|вана Крес|т’іт’ел’а обли|валис’а // - Ну тут більше, напевно, на - |Л’іт’н’і с|в’ата // - Ну, у нас тут весняний цикл, то я думаю, що як на Великдень - А тут не з|найу шоб о|бичаї буў шо обли|вати во|дойу // Ну йак дош|чу |доўго не |було |доўго не |було т’ій ўже і // То бу|ло та|ке шо // Шо обли|валис’а во|дойу т’ії бу|де дош пон’і|майіш? Та|ке бу|ло // Йа це |помн’у шо обли|валис’а // П|р’амо з в’ід|ра тако // - Ну, це було якось на Великдень це робили чи це було просто? – Н’е це бу|ло со^{у}|б’і так ко|ли там пе|р’іод йа|киїс’ // |Імен:о на Ве|лиґден’ шоб обли|валис’а во|дойу йа |цего не з|найу // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Ну буў // Це ў нас о|бично на І|вана Ку|пала ро|били // - Добре. На Великдень такого не було? – Н’е // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Як називається перший тиждень після Великодня? Що робили в цей час? Чого не можна було робити в цей час і чому?

П|ров’ідний/ ну ка|зали |л’уди/ шчо не |можна го|род са|дити на п|ров’ідному |тижн’і/ т|реба че^{и}|кати/ шчоб цей |тижде^{и}н’/ то^{у}|д’і почи^{е}|нати са|дити/ ну а йак по|года дозво|л’айе то так// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Так і нази|вает’с’а// |П’ісл’а Вели|кодн’а |тижден’ нази|вавс’а пров’ід|ним а|бо поми|нал’ним// Чи приходили прибирати в могили і в які дні це зазвичай робили?// Обовйаз|ково хо|дили на кладо|вишче/ приби|рати мо|гили близ’|ких л’у|дей нам// А в які дні? //Ну |б’іл’ше вс’о|го в чет|вер//(с. Рудниця Тульчинського р-ну Вінницька обл.)

П|роводи |перший |тижден’ П|роводи // |Імен:о на Ве|лиґден’ ўже |р’ідко хто їде на кладбишче // Х’іба то хто при|йіхаў до| родич’іў т’ії ўже |мусит п’і|ти в’ід|в’ідати там по|мерлих // А на П|роводи це ї|дут на ц|винтар і в’ід|в’ідуйут’ ўс’іх по|мерлих // - Ну це вже після Великодня цей тиждень той що? - За |тижден’ // - За тиждень після? – Да // - Ага А що робили в цей день? Просто ходили на цвинтар? – Да да да // Приготоў|л’али / бо це ж |тижден’ ўже прої|шоў |п’іс’л’а Ве|ликодн’а ми не |дуже ўже бо то^{у}|д’і ж наго|товили (…) то ўже за

|ц’ілиї |тижден’ на|йілис’а |того ў|с’ого то ўже не о|хота шо шос’ з|нову та|к’і ст|рави // То ўже йа|кус’ та|ку прос|ту |бапку там спа|куйут // Жаркойе з ребрашк’іў зро|били т’ій це ўже та|к’і ст|рави там |виготовили // А ўже |паску не пек|ли а галун|ки // |Може у |кого ли|шилис’а ше ко|мус’ |дати а у |кого хтос’ ше покра|сиў д|ругиї раз шо йо|го запрос|то попро|си покра|сити // Т’ій |несли на ст’ іл тої де пана|х’іда / шос’ тре пок|ласти // Ну купл’али там йа|к’іс’ пе|чен’йа ше там шос’ та|ке в осноў|ному // І пода|вали к|нижечку там |мол’ац’:а за цих во|ни ж у|с’і по|мерл’і вони / при|ход’ат с’у|ди т’ій // Ну |душ’і // Л’у|дина по|мерла а ду|ша |в’ічно / і ўс’і |душ’і ц’і при|ход’ат’ до |цего сто|ла / і ка|н’ешно йак ко|гос’ по|читуйут т’ій во|ни |рад’і т’і |душ’і // А йак ко|гос’ і не прий|шоў н’іх|то / ну там йе на ц|винтар’і дес’ там // го|вор’ат сп|л’ет’н’і // І шо| хочут го|ворат // Не мол’ац’:а а го|ворат со^{у}|б’і // Ну наї со^{у}|б’і го|ворат шо ж йім с|кажеш // А т’і |душ’і п|лачут // Бо до них н’іх|то йіх н’іх|то / не почи|таў |імен:о шо |бат’ушка чи|тайе там // А|ле ж ми пе|н’ки бу|ли (…) Т’ій це та|ке шо йа ка|зала // -За те що плачуть душі як їх не згадуєш – Да да |душ’і |душ’і // Во|ни ўс’і с|ход’ац’:а во|ни ўс’і с|ход’ац’:а // І це йа |в’іру ў це шо во|ни ўс’і // - Ну а як же? - Так |само йак на Нико|лаїчика чи шо (…) (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

|Зарас с|кажу // Це поми|нал’ниї |тижден’ бо |п’іс’л’а Вели|кодн’а це с|л’едуйушча не|д’іл’а П|роводи ко|ли ўс’і |л’уди їдут на кладо|вишче і там в’ід|в’ідуйут сво|йіх |р’ідних // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи приходили прибирати могили і в які дні це робили? Як прибирали могили? Які ще підготовчі роботи потрібно було виконати перед поминальним днем?

|П’ісл’а ве^{и}|ликод’н’а/ в буд’ йа|кий ден’/ ми шче до ве^{и}|ликод’н’а прие^{е}би^{е}|рали мо|гили/ |також йшли пе^{и}ре^{и}в’і|р’ати в буд’ йа|кий ден |пере^{и}д проводами/ прие^{е}би^{е}|рали і так само |пасочку пе^{и}кли/ так само к|рашанки к|расие^{е}ли/ бо т|реба бу|ло б|рати на ц|винтар/ поми^{е}|нати// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну теж приби|ралис’а в бу|динках/ приби|ралис’а/ готу|валис’а// Так йак в не|д’іл’у хо|дили на кладо|вишче/ а |пот’ім при|ходили/ накри|вали ст’іл/ с’і|дали і ти|хен’ко в’ідм’і|чали// Як називався саме цей поминальний день після Великодня, коли ходили до цвінтера? //П|роводами нази|вали в |наш’ій м’іс|цевост’і//(с. Рудниця Тульчинського р-ну Вінницька обл.)

Перед пˈроводами // Тож на Пˈроводи ти не пˈриїдеш тˈії буˈдеш там ˈзарас замˈіˈтати чи коˈсити чи шо // Напеˈред приˈходили коˈму там полуˈчалосˈа// Четˈвер чи пˈйатницˈу чи суˈботу // - А які ще підготовчі роботи потрібно було виконати перед поминальним днем? - Це шо приби|рати пˈідкрˈасити чи поˈмити йакˈшо ˈпамйатник граˈнˈітниї чи йаˈкиї там? А так шо? А так нˈіˈчого таˈкого // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Приби|рали ˈперед ˈПасхойу і оˈбично у нас приби|рали моˈгили щоб на ˈПасху буˈло ўже ˈгарно пˈрибрано і на Пˈроводи // - А які ще підготовчі роботи потрібно було виконати перед поминальним днем? Знову можливо наготувати святкових страв? - Обоўйазˈково на Пˈроводи // Готуйут да / йак і на ˈПасху ˈможна скаˈзати // Гоˈтуйут ўсˈі стˈрави теж // Це веˈлике сˈвˈато // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи відомий у місцевій обрядовій традиції Великдень мертвих? Як він називається? Коли його святкують? Що роблять у цей день, що не можна робити та чому? Які повір'я пов'язані з цим днем?

Не знайу таˈкого обˈрˈаду/ ну хоˈдили ˈлˈуди/ шчо йдутˈ на Веˈлиґдеˈнˈ/ на ˈперший денˈ йдутˈ на цˈвинтар/ проˈвˈідувати своˈйіх ˈрˈідниˈх/ таˈке йе/ хто ˈхоче// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Веˈлиґденˈ ˈмертвих? // Йак це Веˈлиґденˈ ˈмертвих? // - Не знаю, як він називається? Тут такий приклад «Навський Великдень» - ˈНˈее це йа не зˈнайу ˈНаўсˈкиї Веˈлиґденˈ // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Вˈіˈдомиї бо ж йак на Пˈроводи оˈцеї ми зˈгадуйемо ўсˈіх ˈмертвих // - А як він називається? Можливо, Навський Великдень? - Не зˈнайу ми нази|вайемо Пˈроводи. Неˈдˈілˈа Пˈроводи //ˈ Пˈісˈлˈа Велиˈкоднˈа свˈатˈкуйут у нас у неˈдˈілˈу // - Перша неділя після Великодня? – Да // - Добре. А що роблять у цей день? Що не можна робити і чому? - Ну у цеї денˈ що ˈробл'атˈ? Хуˈдобу ˈможна годуˈвати йакˈ ˈкаже тваˈрин / а так ўже ўсе наґоˈтоўлено приґоˈтоўлено / ˈїжу йакˈщо ˈможе ˈбути на стˈіл подаˈйут // Нˈіˈчого не ˈробл'ат йакˈ ˈкаже нˈі рˈіˈзати нˈі коˈпати нˈі руˈбати ˈБоже бороˈни // - А чому? - Тоˈму що це поми|налˈниї денˈ йаˈкиї йакˈ ˈкаже ˈлˈуди свˈатˈкуйут // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Як називається поминальний день після Великодня? Коли його відзначають у вашій місцевості? Як і де святкують цей поминальний день? Що приносять на кладовище, що там роблять?

Нас|к’іл’ки |мен’і в’і|домо/ в нас в’ін насту|пайе |чере^{и}з |тижде^{и}н’/ П|проводи йе в |суботу/ йе в не^{и}|д’іл’у йак в йакому се^{и}|л’і/ це не с’в’атку|ван’:а/ це прие^{е}|ходи^{е}мо/ г|рамоти дайе^{и}|мо/ |бат’ушка чие^{е}|тай/ про^{у}|в’ідуйе^{и}мо ўс’іх/ йдеи|мо по ц|винтар’і/ про^{у}|в’ідуйе^{и}мо ўс’іх |р’ідни^{е}х/ це таке с’в’атку|ван’:а дл’а них// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

От Проводи Ви казали да? – Да // - І святкують його в першу після Великодня що в суботу чи неділю? Ў не|д’іл’у // - В неділю - Ў не|д’іл’у св’а|туйут’ // А |Радон’іца? // |Радоница |п’іс’л’а не|д’іл’і // Ше |Радоница йа|кас’ йе |тоже // Це у нас у не|д’іл’у у нас ў се|л’і а йе шо // |Радон’іца це |тоже і|дут нап|риклад ў |Йампол’і у поне|д’ілок і|дут’ на к|ладб’ішче йак в йа|кому се|л’і за|ведено пон’і|майіш? По |р’ізному // - А в нас заведено в неділю? – Да ў нас за|ведено ў не|д’іл’у // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Н’е од|разу йак |каже на кладо|виш’ч’і св’ат|куйут про|в’ідуйут’ у|с’іх |мертвих ўс’іх |родич’іў йа|к’і по|мерли / а |пот’ім ўже зби|райуц’:а ў с’і|меїному к|руз’і ў|дома / і св’ат|куйут ў|дома // - А що приносять на кладовищі, що там роблять? – Ну ро|бити ўже н’і|чого та|кого не |робл’ат’ п|росто про|в’ідуйут / а при|нос’ат / йак каже за у|мерших бат’|к’іў там / чи д’і|д’іў п|р’аники цу|керки галун|ки // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Яка загальна атмосфера цього дня? Де продовжують святкування?

С|муток/ з|в’існо/ йака ве^{и}|сел’іс’т’ |може |бути/ по^{у}о^{у}|б’ідати зап|рошуйут’/ зга|дати |р’ідни^{е}х// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Поми|нал’на // Ну йак / при|гадувати / ўс’о про ц’у л’у|дину ўс’о ха|роше бо за по|мерлих або н’і|чого не гово|рити або ха|роше гово|рити / а по|гане не гово|рити // Ну йе ўс’і за жи|т’:а йе ўс’і|л’ак’і ц’і |але ше т|реба т|реба |луче н’і|чого не ка|жи йак|шо не |майеш ха|рошого н’і|чого ска|зати // Ха|роше при|гадуйут про це // - А де продовжують оце якщо це можна так сказати святкування? - |Дома ўже при|ход’ат’ додому чи і|дут’ до |гос’т’і до |когос’ і|дут йак|шо пригла|шайут чи ти пригла|шайеш т’ій цеї т’ій ўже там св’ат|куйут |дал’і // І йе шо ц’і с|в’ата до|ход’ат’ ўже то п|йанки // С|варками чим хоч кон|чайуц’:а

// Ўс’і|л’ако бувайе ў жиз’н’і // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Н’е тра|г’ічна та|ка атмос|фера // - Де продовжують святкування? - |Дома йа ка|заў що |дома ми св’ат|куйемо ўже п’іс’л’а кладо|вишча // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Як називався день Святого Юрія? Що робили в цей день (до цього дня)?

Ден’ |Йур’ійа/ ка|зали на |Йур’ійа/ на |Йур’ійа т|реба ог’ір|ки |с’ійати/ то |дейак’і |л’уди шчос’ |с’ійали ог’ір|ки на |Йур’ійа// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

|Шостого т|равн’а в’ідм’і|чали/ бу|ло с|в’ато\ так і нази|валос’а/Св’а|того |Йур’ійа// Що робили в цей день? Са|дили ог’ір|ки// (с. Рудниця Тульчинського р-ну Вінницька обл.)

Ден’ Св’а|того |Йур’ійа // Це ўже у т|раўн’і о|с’о бу|ло |шостого т|раўн’а // Йак нази|вайец’:а? На |Йур’ійа На |Йур’ійа так і ка|зали на |Йур’ійа // Т|реба каба|ки| на |Йурика на Йур’ійа поса|дити // - Саме в цей день? - Да |саме ў цеї ден’ каб|аки| са|дити // Во|ни то ўже це нази|вайец’:а |п’ізно йак|шо |ран’:а вес|на а|ле ўс’о раў|но йак|шо на |Йур’ійа поса|диш то бу|дут каба|ки| (сміється) // Та|ке бу|ло // І |л’уди |в’ірили |може так і во|но |мало |бути чи йак А може обливали когос’ водойу чи збирали ўран’ішн’у росу ўлаштовували родин’:і та молод’іжн’і забави ў пол’і? Йа ц’і за|баў цих не з|найу і не помн’у // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

|Юр’ійіў ден’ // - Юріїв день, ага. Що робили в цей день, або до цього дня? Можливо, знаєте, якісь традиційні обряди? Обливати когось водою, збирати вранішню русу? - Не знайу // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Чи відомі в місцевій календарнообрядовій традиції святкування весни, які супроводжуються танцями, хороводами, співами, іграми і забавами молоді? Як і коли це відбувається? Подати детальний опис. Як називаються весняні обрядові співи (веснянки, маївки)? Записати тексти пісень.

Н’і/ не бу|ло |н’ічого та|кого// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

У нас на тери|тор’ійі не|ма це шоб // Ти з|найіш йак йа бу|ла // У ш|колу ше хо|дила і по|том йак ро|била ў ш|кол’і то ти їдеш |коли до ба|бус’і |йаром там та|ко з|найіш та|ко йе в’ід ш|коли / то там тої цеї с’ої горб та|ко |зарас дереў|ц’ата |йакос’ там йак |небут’ а ко|лис’ ве|лик’і дерева рос|ли цеї / са|док та|к буў // А там та|ко п|лоша т’ій там |зарас не |дуже та|ка ве|лика плоша бо р’іў|чак те|че йак до|шч’і ве|лик’і йак ти пере|ходиш // А там бу|ла п|лошча і на |ц’ім горб|ку од|ному си|д’іли |л’уди і там і |музика г|рала і це та|к’і гу|л’ан’:а навес|н’і |л’уди зби|ралис’а / це йа |помн’у шо та|ке бу|ло Та|ке л’удеї бо йак|шо чо|тири чи пйат’ чи с|к’іки д’і|теї у с’ім|йі і // |Зарас у|же лиш ба|би ли|шилис’а чи д’і|ди ста|р’і |л’уди і моло|дих ба|гато порозйіхалис’ за гра|ниц’у і ў горо|дах у|с’іх // А ко|лис’ |дуже ба|гато бу|ло / і це св’атку|вали так/ да // Навес|н’і // |Ц’ілиї гор|би со|у|б’і си|д’ат хто там це го|ворат |музика г|райе хто |хоче тан|ц’уйе // О|це та|ке бу|ло це йа |помн’у бу|ло та|ке // - А як називаються весняні обрядові співи? Ну ті веснянки наприклад - Вес|н’анки на|в’ерно // Вес|н’анки но не обр’а|дов’і / у нас не|ма та|ких це на |Заход’і там // Там обр’а|дов’і ц’і йе // На |Заход’і йа і |диўл’ус’а і та|ко пос|к’іки з|нала там в нас бу|ла з |Заходу прийі|жала у нас // Шо це во|на чи|тала музику чи шо Ма|р’ічка // То ў них обр’а|дов’і ц’і // Йакос’ / та|ко ше йаки|мос’ с|ловом нази|вайуц’:а шо во|на |музику чи|тала то во|на з|нала це і во|на нам рос|казувала йак там у них ўс’і обр’а|дов’і їдут і сп’і|вайут’ там // Ну та|к’і // Вес|н’анки це ти ска|зала вес|н’анки вес|н’анки а во|ни йа|кос’ // - Маївки може? Маївки – Ну да та|ке ў|с’аке |разне // А ў нас та|кого ў се|л’і не |було о|так зби|ралис’а чи |коло к|лубу а|ле в осноў|ному там йак і|ти до ш|коли // |Л’уди ўс’і зби|ралис’а і танц’у|вали і весе|лилис’а чо во|ни весе|лилис’а йа не з|найу // На|в’ерно добре так було йім чи шо не з|найу // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Як у місцевій говірці називається і як святкують день Вознесіння Христа?

Ну так/ йак п|разнуйе/ йак с’|в’ато/ йдут’ в |церкву |л’уди/ а |н’ічого не |робл’ат’/ в’і|д:ихайут’ п|росто і ўсе/ не |хоче|и|ц’:а |н’ічого ро|бити без с’в’а|та// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Возн’е|с’ен’ійе Возн’е|с’ен’ійе це о|с’о це ў чет|вер о|с’о бу|де Возн’е|с’ен’ійе д|вац’іт’ |першого т|раўн’а / а д|вац’іт’ д|ругого Нико|лайа бу|де // Ну так шоб Возн’е|с’ен’ійе св’ат|куйут’ |л’уди ў се|л’і н’і|чого не т|реба ро|бити та|кого цеї / г|р’ішного н’і|чого не т|реба ро|бити // А|ле ко|му шо ви|ходит’ то ро|бе |зарас не |дуже а|ле ўс’о роў|но // Возн’е|с’ен’ійе не |можна ро|бити Возн’е|с’ен’ійе // А|ле |зарас йа не з|найу |Саша тво|йа во|на за дру|гим кален|да|ром |Саша тво|йа ба|бус’а // во|на укра|йінс’к’і йа|кес’ а т’і ро|с’ійс’к’і

х’і̣ба ми ро̣с’іїс’к’і ми та̣к’і са̣м’і украі̣нц’і йак це і ̣молимс’а Бог о̣дин до ̣Бога їдем // А ў них / йак / нап̣риклад Возне̣с’ін’:а чи шо йа не з̣найу чи ў них в чет̣вер це Возне̣с’ін’:а чи ў них ко̣лис’ і̣наче йак в них Іор̣данс’ка Хри̣шченс’ка то ў них йа̣кес’ д̣руге чис̣ло // Не з̣найу Нико̣лайа ў них ўже в’ідп̣разнували а ў нас ше Нико̣лайа не̣ма // Нико̣лайа йа з̣найу шо ўсе ў̣ремйа дев’ат̣нац’того г̣рудн’а а ў них Нико̣лаї ко̣лис’ ўпе̣ред шо це то^у̣^д’і Нико̣лаї і то^у̣^д’і Нико̣лаї йа не з̣найу / йак це ўже п̣разднувати // То це йа не ̣можу сказати йак там во̣но ўже полу̣чайіц’:а // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Записати відомі в місцевій фольклорній традиції прислів'я, приказки, прикмети, прогнози погоди, врожаю, здоров'я та ін., пов'язані з кожним святом весняного циклу.

Йа ж не знайу ̣н’ічого та̣кого/ не знайу прие̣с̣л’івйіў цих// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

̣Може йа йа̣к’іс’ з̣нала ц’і п̣риказки // - Може для врожаю щось кажуть? Здоров’я? - А̣ле ж ̣зарас у ̣мене це йа не ̣можу нага̣дати ̣може йа̣к’іс’ йе ц’ікав’і ц’і п̣риказки // - Ви не пам'ятаєте? - Та йа не памйатайу // Пон’імайіш? // - Всьо! – Ўс’о? Хоч шос’ ̣використайеш? // - Да, всьо використаю Та Ви мені ондо наговорили на скільки лиш // (с. Писарівка Могилів-Подільського (раніше – Ямпільського) р-ну Вінницької обл.).

Літній цикл свят

Як називається тиждень перед святом Трійці? Яка давніша місцева назва християнської назви Трійця?

Ну ̣тижде^и^н’/ йа не памйа̣тайу йак нази^е^̣вайе^і^̣ц’:а/ там ўже ўва̣жайе^і^̣ц’:а/ йак Т̣р’ійц’а/ то ̣зеле^и^н’і с’в’ат̣ки ўва̣жайуц’:а/ а за ̣тижде^и^н’/ не знайу/ не Т̣р’ійц’а/ а ̣зеле^и^н’і с’в’ат̣ки/ ̣кажут’// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Зе̣ленїй ̣тижден’// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

̣Тижден' ̣перед С̣в’атом ̣Тр’ійц'і назив̣атйе'с'а Зел̣еним ̣тижнем// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Е // Зе^и^̣ленїй // Зе^и^̣ленїй ̣тижден’ нази̣вайец’:а // ̣пери^е^д ̣Тр’ійцейу // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Ну в’ін нази̣вайец’:а Зи̣ленїй і кле̣чал’ниї // кле̣чал’ниї це йак / бо ўби̣рали / о̣сел’у ўби̣рали / во̣рота // ў ̣кожному се̣л’і по с̣войому ўби̣рали //

ў ˈмому сиˈл’і ўбиˈрали / е / лоˈмали обов’азˈково ˈлист’а кˈлена / е / ˈйасена // от обов’азˈково ˈлист’а ˈйасена // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Ну ў нас Зиˈлениї // Зиˈлениї ˈтиждин’ шчиˈтайец’: // сˈв’ато ў нас / е / чиˈкаї / йак це ˈворно у нас назиˈвалос’а // ни Тˈр’іїц’і // ну Зиˈлен’і сˈв’ата / ˈвопше то // ў нас ни каˈзали Тˈр’іїц’а / н’е / ни каˈзали […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Зиˈлен’і сˈв’ата // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Чи відомий звичай, за яким у четвер перед Зеленими святами дівчата ішли в поле чи в ліс завивати вінки? Як це відбувається і з якою метою влаштовують цей обряд? Описати детально.

Не памйаˈтайу йа такого/ це ˈд’іти х’іˈба шчо/ може/ гˈралиᵉс’а/ і ц’і в’іˈночки йак’і завиᵉˈвали/ ну таˈк’і уже/ йак йа шче д’івуˈвала/ йак шче ˈнав’іт’ в шˈколу хоˈдила/ ми так не роˈбили// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Да збиˈралос’а баˈгато ˈмолод’і д’іўˈчат бˈрали з соˈбойу ˈйісти / і їшли пˈлести в’інˈки // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Д’іў ˈчата збиˈралис’а ўс’і ˈразом бˈрали стр’ічˈки ˈйіжу ўˈс’аку і їшˈли з п’іˈсˈн’ами до ˈл’ісу чи ў ˈполе де росˈтут’ моло ˈд’і беˈр’ізки // Бereˈза ўваˈжалас’ шчо це д’іˈвоче ˈдерево воˈни там хоˈдили/ ˈгарн’і г’ілочˈки / лаˈмали і спл’іˈтали в круˈжечок ˈн’іби зав''йазували йак в’іˈночки прикраˈшали ˈйого сп’іˈвали руˈсал’них п’іˈсен’ і так проˈсили ў приˈроди здоˈровйа краˈси / і хоˈрошого хˈлопц’а ˈв’ірили шчо ў цих в’інˈках руˈсалки ˈпот’ім гоїˈдайут’са і йім йіх заˈдобр’ували шчоб воˈни не ч’іˈпали л’уˈдей // Ц’і в’інˈки лиˈшали на ˈдерев’і до ˈсамойі неˈд’іл’і чи понеˈд’ілка на Тˈройіцу Тˈр’іїц’а шчиˈталас’ три дн’і тоˈд’і д’іўˈчата зˈнову їшˈли ў л’іс диˈвилис’а на своˈйу ˈдол’у йакшˈчо/ в’іˈночки на деˈревах з’івˈйали то це буˈло харaˈшо йакˈшо / в’іˈночки поўсиˈхали то зˈначит’ воˈни ˈдуже пережиˈвали в’іˈночок хоˈрошиї зˈначит’ ˈд’іўчина сˈкоро ˈвиїде ˈзам’іж // Шо шче (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Так / е / буˈло // буў таˈкиї звиᵉчаї // ну ў чиᵉтˈвер д’іˈўчата збиᵉˈралис’а / ем / ˈбрали з соˈбойу харˈч’і / їшли ў л’іс чи ў ˈполе / збиᵉˈрали ˈкв’іти і / е / ˈплели в’іˈнки / м // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Ну це б’іш так / йак по йаˈкихс’ рег’іˈонах // но ў ˈнаших праˈйах то не ˈход’ат // не ˈбуло / не ˈбуло […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Що роблять напередодні дня святої Трійці, в суботу? Яким зіллям та гіллям прикрашають хату? Як у цілому називається зелень, якою прикрашають житло? Як називається цей день? Для чого це роблять?

Шчо ˈробл’ат’/ так ˈсаме приᵉбиᵉˈрайут’/ ˈз’іл’:а/ жнут’/ сˈтел’ат’ ц’оˈго/ ˈлипу п’ід стˈр’іху ч’іпˈл’айут’/ коˈлис’ в нас хата була п’ід соˈломойу/ ч’іпˈл’али ˈлипу п’ід стˈр’іху/ нажнеᵘˈмо ˈз’іл’:а/ насˈтелиᵉмо/ так ˈпахне/ ˈБоже/ це ˈз’іл’:а/ ˈгарно/ нас ˈт’іл’ки ˈлипойу приᵉкраˈшайут’ ˈхату/ лаˈмали/ приᵉкраˈшали/ ˈлипа і ˈз’іл’:а і ўсе// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну на пereˈдодн’і / Тˈр’ійц’і в суˈботу ˈл’уди це суˈбота помиˈнал’на л’уди їдут зˈранку ў ˈцеркву неˈсут с соˈбойу хл’іб / ˈпечиво цуˈкерки ну хто шо шчиˈтайе за потˈр’ібне / мол’ац’а ˈБогу і тоˈд’і з ˈцеркви л’уди їдут на кладоˈвишче пригошˈчайут ˈмертвих сˈтаўл’ат соˈб’і на моˈгилки хто ўваˈжайе потˈр’ібним приби ˈрайут ˈколо моˈгилки приˈбирайут траˈву сˈтавл’ат кˈв’іти / по / тиˈхен’ко соˈб’і гоˈвор’ат над моˈгилкойу і поˈтом приˈход’ат доˈдому гоˈтуйут оˈб’ід отак проˈходи суˈбота// З оˈб’іду/ ˈл’уди прикраˈшайут хаˈти подв’ірйа п’ідм’іˈтайут подˈв’ірйа шчоб буˈло круˈгом ўс’о ˈчисто / прикраˈшайут/ г’іл’ам беˈрези / ˈлипи / кˈв’ітами йакˈшо йе кˈв’іти л’уˈбистком і / так – А татарське зілля було?- І да теж ˈл’уди сˈтел’ат по ˈхат’і ў ˈкажд’ій к’імˈнат’і татарс’ке з’іл’а // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

ˈСамого ˈранку ў суˈботу зби ˈралис’а і їшˈли до ˈцерки на сˈлужбу / обовйазˈково ˈнесли з соˈбойу хˈл’ібчик йаˈк’іс’ ˈсолодошч’і / ˈколиво на панаˈхиду шчоб пам’аˈнути ˈнаших д’іду ˈс’іў і бабуˈс’іў йаˈких ўже неˈмайе з ˈнами ˈп’ісл’а ˈцеркви зˈнову їшли на цˈвинтар тˈреба буˈло ˈколо моˈгилок прибˈрати траˈвичку позˈмикати сˈв’ічеч’ку запаˈлити і побаˈлакати з ˈними тиˈхен’ко запроˈсити до ˈхати на Зеˈлен’і св’аˈта а ўже по оˈб’ід’і почиˈналас’а роˈбота ў ˈдома хаз’айнуˈвали госпоˈдин’і / ў ˈхат’і вимиˈвали до бˈлиску п’ідм’іˈтали подˈв’ірйа роˈбили ўˈс’аку роˈботу / готуˈвали шчос’ смачˈне // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Ў суˈботу ˈзранку / ўс’і п’ідˈн’алиᵉс’а / е / поўмиᵉˈвалис’а ˈгарно ˈўбралис’а і п’ішˈли до ˈцеркви // П’ішˈли до ˈцеркви // Ў ˈцеркв’і / е / в’ідслуˈжили / ну в’ід / в’ідмоˈлилиᵉс’а / тоˈд’і приᵉˈходиели до / е / до оˈб’іду буˈли ў ˈцеркв’і тоˈд’і їшли на ˈцвинтар / поприби ᵉˈрати моˈгилки / повиᵉˈшчипувати траˈву йаˈка там ˈбула / е / теˈхен’ко погово ˈрити / е / с / с ˈдухами / шоб запроˈсити ˈродиᵉч’іў йак’і ни з ˈними / не з ˈцими ˈродиᵉчами / ˈродиᵉч’іў до ˈсебе на Зеᵘˈлен’і св’ата // Е / тод’і з оˈб’ду ўже прац’уˈвали ўдома // Це ˈчисто вимиᵉˈвали / е / преби ᵉˈрали / шоб ў ˈхат’і буˈло чиᵉˈстен’ко круˈгом тоˈму шо ўже / е / ў не / ў неᵘˈд’іл’у роˈбити не

ˈможна буˈло н’іˈчо // Готуˈвали ˈйісти / пеᵘˈкли п’ір’іˈжк’і / ем / ˈдуже наго̂ˈтовл’ували ˈгарно і до веˈчора з цим спраўˈл’алис’а ўс’ім // ˈЎвечер’і чулув’іˈки ˈўнуки їшли ў л’іс чи до воˈди дес’ до ˈр’ічки і ˈбрали лоˈмали лисˈт’а / г’іˈлки / шоб приᵉкраˈсити хату // Таˈтарс’ке ˈз’іл’: і цеї / о / приᵉˈносили доˈдому і ˈўдома / е / ˈсама ˈстарша ˈж’інка ˈбрала ц’і г’іло̂ˈчки / по ˈхат’і розкиᵉˈдала те ˈз’іл’:а // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Ну в’ін назиˈвайец’:а Зиˈленийˈ і клеˈчал’ний // клеˈчал’ний це йак / бо ўбиˈрали / оˈсел’у ўбиˈрали / воˈрота // ў ˈкожному сеˈл’і по сˈвойому ўбиˈрали // ў ˈмому сиˈл’і ўбиˈрали / е / лоˈмали обов’аˈзково ˈлист’а кˈлена / е / ˈйасена // от обов’аˈзково ˈлист’а ˈйасена // і буˈвайе ˈз’іл’:а // а тут / ў Жˈмеринс’кому раˈйон’і / то ўбиˈрайут’ ˈз’іл’:ам / ўбиˈрайут кˈв’тками / і воˈрота / і надвоˈр’і / і ў ˈхат’і // а коˈлис’ в хаˈтах / йак буˈли хаˈти ше гˈлин’ан’і / то ˈполу ш не ˈбуло / а масˈтили гˈлинойу / пˈросто зˈмаст’ували гˈлинойу п’ідˈлогу // […] а ў ˈмени буˈла суˈс’ідка таˈка ˈбаба / назиˈвалас’а воˈна Паˈлашка // і це ˈт’іки Зеˈлен’і св’аˈтки / це воˈни наˈкос’ат осоˈки / і фс’о / е / земˈл’а фс’а ўсˈтел’ана буˈла осоˈкойу ˈтойу / і це буˈли Зеˈлен’і св’аˈтки // обов’аˈзково за ˈобраз сˈтавили зеˈлен’і / ц’у / ˈз’іл’:ачко зеˈлене сˈтавили // і ше так / ноˀʸ їшли св’аˈтити ў ˈцеркву це ˈз’іл’:а // напˈриклад / зˈранку ў неˈд’іл’у на Зеˈлен’і св’аˈтки / ў суˈботу звечора приби̂ˈрали оˈсел’у / а зˈранку їшли св’аˈтити // а ўже йак приˈходили с ˈцеркви / то ˈз’іл’:а киˈдали в ˈугли / ˈнаўхрест // шоп фс’о ˈдобре воˈдилос’а // і фс’о їшло / фс’і оˈц’і св’аткуˈван’:а / забоˈбони / фс’о їшло на приˈбуток і шоп ˈдобре жиˈлос’а ˈл’уд’ам // – А від нечистої сили ці хрести, зілля оберігало? – Ну да // ˈз’іл’:а по вугˈлах чоˈго киˈдали // ˈз’іл’:а киˈдали наўхˈрест / от посˈв’ачене ˈз’іл’:а киˈдали наўхˈрест і воˈно так стоˈйало // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Н’е / не зˈнайу // ˈтоже гоˈтовилис’а ми йак до св’ат // гоˈтовилис’а // це / е // ˈз’іл’:а це об’іˈзат’ел’но // но ў нас хˈлопц’і хоˈдили на стаˈвок / зби̂ˈрали ˈз’іл’:а // і ў нас на Зеˈлен’і сˈв’ата їдут на кˈладбишче // це обов’аˈзково ˈхату тре буˈло укˈрасити зиˈленим // но буˈло зиˈлени ˈз’іл’:а і обов’аˈзково буў гоˈр’іх і ˈйасен / ˈтоже // і це буˈк’ет роˈбиўс’а на сˈтол’і / і кругˈом по ˈхат’і роскла̂ˈдаўс’а // це ˈз’іл’:а і гоˈр’іх це об’іˈзат’іл’но буˈло // то це так ˈхата прикраˈшалас’а / ну і на бˈраму ч’іпˈл’али / і на дˈвер’і ч’іпˈл’али / ч’іпˈл’али ўже хто куˈди коˈму там нˈравилос’ // і обоўйазˈково ше їшли на цˈвинтар / ˈнесли це ˈз’іл’:а // ˈн’іби так ˈйакос’ воˈно символ’ізуˈвалос’а с цим ˈз’іл’:ам / да // – В хаті зілля ставили навхрест? – Пˈросто / на пол / на ст’іл / на ˈл’ішка / на фс’і кругˈом / на ˈтумбочки / кругˈом роскла̂ˈдалос’а соᵘˈб’і пˈросто // н’е / не ˈнаўхрест // пˈросто таˈко лоˈжили // – Як у цілому називається зелень, якою прикрашають житло? – Ну ни зˈнайу // таˈкого особˈливого чоˈгос’ ни зˈнайу // пˈросто ˈз’іл’:а так // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

ˈС’ійут ог’ірˈки // хараˈшо ˈс’ійати огірˈки // і хто ни посаˈдиў карˈтошку / та саˈд’ат / бо це ˈдужи хаˈроший ден’ // ˈз’іл’: а збиˈрайут / да // ˈз’іл’:а ˈход’ат рвут // і ў ниˈд’іл’у ниˈсут на кˈладбишче // ў ˈхату киˈдайут ˈз’іл’:а // ну так пˈросто сˈтаўл’ат // куˈпила / триˈнесла / та ĭ посˈтавила // на ˈв’ікнах ми сˈтавили […] // таˈтарс’ке ˈз’іл’:а // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Чи ворожили в цей день про життя і смерть членів родини? Як це відбувалося?

Н’і// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

В наˈрод’і ˈкажут йакшˈчо на Зеˈлен’і св’аˈта / воˈрожат то / беˈрут гиˈл’ачки заклаˈдайут йіх за ˈобраз і ˈкажду гиˈл’ачку назиˈвайут іменˈнем от і йакˈшо гиˈл’ачка доˈпустим з йаˈкимос’ іменˈнем на ˈранок поˈсохла повˈйала зˈначит’ та л’уˈдина в’ід’ійˈде а йакˈшо гиˈл’ачка/ буˈде зеˈлена не повˈйавша зˈначит’ та л’уˈдина ˈбуде ˈжити і процв’іˈтати а шче ў наˈрод’і роˈбили таˈкиї обˈрад на ˈл’іжко/ стелˈили/ п’ід пˈростин’ / зеˈлене ˈз’іл:’а і л’уˈдина л’аˈгала на ˈн’ому сˈпати / а ˈрано проси ˈпалас’а зн’іˈмала пˈростин’ і диˈвилас’а йакˈшо ˈз’іл:’а ˈті’ки таˈке триˈм’аўше зˈначит’’ з тіˈйейу л’уˈдинойу ўсе ˈдобре буˈде а йакˈшо ˈз’іл:’а чи поˈжоўкло чи повˈйало то тоˈд’і та ˈл’удина майе в’ід’ійˈти // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

В Зеˈлену суˈботу ˈдуже ˈсил’но заˈгадували на жиˈт:’а та здоˈровйа ўсіˈйейі роˈдини хоч воˈно і гр’іх веˈликиї ўваˈжаўс’а стаˈр’і ˈл’уди / ˈв’ірили шчо ˈперед Тˈр’ійцейу меˈжа с потоˈбі’ч’ам стаˈйе тоˈнен’койу і ˈдуш’і поˈмерлих ˈродич’іў приˈходˈат до ˈхати тоˈд’і ˈможна буˈло ў них ˈдол’у ˈвипитати ˈчерез те зеˈлене клеˈчан:’а / шчо триˈносили з ˈл’ісу // ˈНав’іт’/ ˈнав’іт’ ўже по ˈтому таˈтарс’кому ˈзіл:’у шчо леˈжало на доˈл’івц’і вороˈжили бо п’ід ч’іˈйім ˈл’іжком воˈно за н’іч гет’ висоˈхало / за ˈтого ˈпот’ім кˈр’іпко моˈлилис’а ў ˈцеркв’і // Ну пережиˈвали шоб не ˈбуло н’іˈйакого н’іˈйакойі б’іˈди йаˈкогос’ ˈлиха // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Вороˈжили // – Як це відбувалось? – Вороˈжили / е / збиˈралис’а ў суˈботу / ў Зеˈлену суˈботу ˈўвечеˈр’і і чаклуˈвали // ˈЗгадували жиˈт’:а / о // Е / і ˈзгадували жиˈт’:а і вороˈжили // Хоˈт’а це буў веˈликиї ˈгр’іх / но ˈл’уди хоˈт’іди ˈбути ўпеўнен’:і шо ˈбудут’ ўс’і здоˈров’і / е // Триˈкраˈшали ˈхату / е / ˈлист’ам таˈтарс’ким / г’іло ˈчки заклаˈдали / е / за ˈф’іртку / е / ˈдверах / ˈб’іла хуˈдоби // А на / е / п’ідˈлогу стеˈлили ˈз’іл’:а таˈтарс’ке / і / ˈўвечеˈр’і стеˈлили п’ід ˈпост’іл’ на ўс’іх ˈчлен’іў роˈдини // А ˈрано стаˈралис’а раˈнен’ко ˈўстати і подиˈвитис’а чи те ˈз’іл’:а ˈсв’іже чи воˈно не покруˈтилос’а // І цеї / йакˈшо не даї Бог

покру'тилос'а то / ну / їшли ў 'церкву і 'дуже мо'лилиᵉс'а шоб 'горе обмиᵉ'нуло 'йіхн'у 'хату // 'Сама 'старша 'ж'інка / е / 'брала ц'і г'ило'чки і закла'дала за і'кони і / ем / за кар'тини / і 'кожн'ій 'г'ілоц':і да'вала 'імйа на 'членіў сво'йейі ро'дини // А 'ранок ўс'і 'б'ігли / ну / п'ідн'і'малис'а і ди'вилис'а чи т'і г'ило'чки жи'в'і чи покру'тилис'а / бо це озна'чало шо / йакшо г'ило'чка поў'йала покру'тилас'а то л'у'дина 'буде 'хвора // Їшли до 'церкви то'д'і і ви'мол'ували це ўс'о // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Н'е (сміється) // поворо'жили на Анд'р'ійа / і х'вате // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Скільки днів тривають власне Зелені свята? Як їх святкують?

Три д'н'і/ с'в'ат'куйут'так/ йак с'в'ато с'в'ат'куйут'/ 'н'ічого не 'робл'ат' та'кого/ не ру'байут'/ не 'сад'ат'/ не 'сапайут'/ оце та'ке/ ви'держуйут'// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Три дн'і// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Зе'лен'і Св'а'та три три'вайт' три дн'і / в'ід Кле'чал'нойі не'д'іл'і аж до са'мого в'іў'торка ус'і ц'і три дн'і су'воро три'малис'а забо'рони не 'можна бу'ло н'і 'шити н'і п'рати особ'ливо ку'патис'а ў стаў'ках бо / чи ў 'р'ічц'і бо 'маўки та ру'салки 'т'іл'киї че'кали шчоб зат'аг'нути на 'саме дно // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Е / Зеи'лен'і св'ата триᵉ'вайут' три дн'і / неи'д'іл'а поне'д'ілок і в'іўторок // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Зе'лен'і св'а'та / та йак Р'ізд'во і 'Паска / три'вайут три дн'і // 'перший ден' шчи'тайец':а Т'р'ійц'а / це От'ц'а / 'Сина / і Св'а'того 'Духа / це Т'р'ійц'а / так і нази'вайец':а // е / пони'д'ілок їде Св'а'того 'Духа // 'тожи н'і'чого ни 'можна ро'бити / бо 'імено цеї ден' / ден' Св'а'того 'Духа // а в'іў'торок це так / за'гал'ниї ше т'рет'ій ден' / йак і на Водох'решча / і на Р'ізд'во / і на Ве'лиґден' / три дн'і св'ат'куйец':а / так і Зе'лен'і св'ат'ки // […] ў 'церкву на Зе'лен'і св'ат'ка їдут з 'з'іл':ам // бу'вайе ў 'церкв'і / ў 'наш'ій 'церкв'і то / е / 'л'уди ни'сут 'з'іл':а / і с'лужба 'доўга // 'дуже ба'гато чи'тайец':а мо'литв та'ких / пока'йан:их / шо т'реба сто'йати 'дуже 'доўго на ко'л'інах […] // і 'саме ц'і'каво / шо на Зе'лен'і св'а'та 'бат'ушка три 'рази перид'а'гайец':а // йа ни 'помн'у / з'разу в'ін в йа'к'ій о'деж'і / чи з'разу ў 'б'іл'ій / а по'том чер'вон'ій // но з'найу / шо к'раїн'ій рас / то в'ін в зе'лен'ій // і 'дуже 'гарно 'церква ўб'рана // фсе та'ко ўсере'дин'і бе'р'іску с'таўл'ат / та'ку зи'лен' зи'лену // тако фсе ў 'церкв'і сто'йіт зи'лена бе'р'іска / фс'а зем'л'а фс'телина тра'войу // і 'бат'ушка св'а'тит' 'з'іл':а / но то'д'і ше йак за'ходити ў 'церкву / в'ін ше / е // на'кос'уйут поў'ниї ст'іл тра'ви зе'леної // на сто'л'і со'йіт

та|ка тра|ва |чисто зеле|н’ушча // і |кожному п’ід|ходе і да|йе пу|чечок зе|леної ц’ойі тра|ви // то |дуже |гарно так // і |дуже св’ат|ково // – Ця трава така ж як у хаті? Зілля? – П|росто тра|ва // но |гарна та|ка тра|ва / не тон|ка ĭ не г|руба / |доўга та|ка // дес’ на|кос’уйут // бо на |Вербну ни|д’іл’у св’а|т’ат і да|йут вер|бову |г’ілочку // а на Зе|лен’і св’а|та да|йут тра|вичку зи|лену // бо це Зи|лен’і с|в’ата // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Ну три дн’і // ну св’ат|куйут / так йак у нас ĭдут на к|ладбишче / то це ў нас пов|йазано с |поми- / поми|нал’не св’атку|ван’:а та|ке у нас // йа не з|найу / ў ко|го там / йак там де // а у нас / то ĭшли на к|ладбишче / по|том хо|дили с к|ладбишча / ĭшли до|дому / і ўже св’атку|вали // накри|вали ст’іл / о|б’ідали / з|гадували по|мерлих // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Три дн’і // ну йак св’ат|куйут // ĭдут на к|ладбишче до бат’|к’іў / до д’і|д’іў / до ба|б’іў / ни|сут |з’іл’:а / роскла|дайут на гроп|ках // а то|д’і |л’уди ĭдут до|дому / |родич’і зби|райуц’:а і ўже св’ат|куйут’ // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Які народні повір'я, пов'язані з Зеленими святами, відомі в місцевій культурній традиції (про русалок)? Хто такі русалки, який мають вигляд (дівчата з довгим волоссям; маленькі дівчатка)? Де вони беруться (русалками стають померлі засватані дівчата; померлі нехрещені діти; утопленики)?

Йа |нав’іт’ не знайу/ йа|к’і в нас по^{у}|в’ірйа та|к’і/ не бу|ло та|кого/ |нав’іт’ |д’іти не з|найут’/ шчо та|ке ру|салки/ |т’іл’ки з|найут’/ шчо та|ке фо|рел’// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну |кажут ў Зе|^{и}лену су|боту |л’уди йак|шо по|с’ійут о|г’ірки то во|ни |дуже |гарно бу|дут ўро|дити // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Ста|р’і |л’уди |дуже^{и} на|казували |молод’і хо|дити у |поле поо|динц’і бо |маўки |т’іл’ки ĭ п’ідстер’і|гайут’ з|лоўл’ат ко|гос’ і залос|кочут’ до с|мерт’і чи ў ста|вок чи ў |р’ічку на Т|р’ійц’і н’іх|то не ĭ |пал’ц’а не ўстро|ми ў би а / ру|салки не схо|пили б за |ноги і зат’аг|нули на |саме дно// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Ну не |можна бу|ло |шити ўйа|зати ро|бити |ўс’аку ро|боту / е // Ў поне^{и}|д’ілок не |можна бу|ло ĭти на го|род / ро|бити ў го|родах // Ка|зали шо зе^{и}|мл’а ва|г’ітна ўро|жайем і не |можна н’і|чо ро|бити // Ў ц’і дн’і не |можна ку|пати^{є}с’а / ĭти до во|ди // То|му шо ве|ход’ат з |р’ічки ру|салки // |Л’уди бо|йалис’а і н’і|хто |нав’іт’ |пал’ц’а не струм|л’аў ў |воду ў т’і ча|си // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

На м’ій ˈпогл’ад / шо руˈсалка це персоˈнаш ˈвигаданиї // о // но воᵘˈно приˈр’іўн’уйец’:а до сиˈли неˈчистойі / то йоˈго кˈрашче і не зˈгадувати // но н’іхˈто ту руˈсалку н’іˈколи ни ˈбачиў // ну ˈкажут / шо моˈже залоскоˈтати / шо моˈже ў ˈводу зат’агˈнути // миˈн’і здаˈйец’: шо це буˈло зˈв’азано с тим / шоп ˈл’уди ни ˈл’ізли ў ˈводу бес приˈчини / і // ну йа / так йак на моˈйу ˈдумку / то це персоˈнаш ˈвигаданиї […] // йа про руˈсалок ни знайу / но ў ˈмому диˈтинств’і моˈйа ˈбапка / ˈбапку моˈйу назиˈвали Хариˈтинаⁱ // то воˈна ˈмине л’аˈкала Шˈвеїцаромⁱⁱ // йа не могˈла ˈпон’ати / шо то за Шˈвеїцарⁱⁱⁱ (посміхається) // но так йак миˈн’і буˈло ˈрок’ії ˈш’іст’ / с’ім таˈко / то йа сˈпати ни ˈдуже хоˈт’іла л’аˈгати / а ˈбапка миˈне шоп фкˈласти / і шоп йа ˈмен’ши тˈлумилас’а / то воˈна таˈко лиˈжит лиˈжит / і ˈкаже // о ўже ˈходе / загˈл’адайе ў ˈв’ікна // чоˈго ти загл’аˈдайеш / тут фс’і спˈл’ат // а ўже так буˈйус’а ˈвигл’анути сп’ід ˈтого од’іˈйала (посміхається) // а ˈбапка фсе // от тої Шˈвеїцарⁱⁱⁱ / ˈт’іки ˈвеч’ір / так і ходе // а йа поˈтом ўже / ˈв:ечер’і боˈйус’а спиˈтати / а ўже дн’ом пиˈтайу ˈбапку // ˈкажу / ˈбапко / а йаˈкиї тої Шˈвеїцарⁱⁱⁱ / шо це воˈно таˈке // а воˈна ˈкаже / отаˈке / ў пал’ˈт’і ў̯ˈд’агнуте / ў штаˈнах / ў ˈшапц’і і на гоᵘˈлоʸˈв’і кˈв’ітка (сміється) // і ў меˈни буˈло таˈке / ˈйакос’ / е / в’ідобˈражен’:а / шо це в’ін з воˈди виˈлазиў // бо чоˈго ў ˈшапц’і / ў пал’ˈт’і // от йа ни могˈла поˈдумати / шо в’ін сиˈд’іў дес’ ў корˈч’і // а шо в’ін вилаˈзиў з воˈди // і воˈна / наˈв’ерно / так миˈн’і ї росˈказувала / шо в’ін дес’ ў воˈд’і жиˈве і фс’о […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Де й коли можна побачити русалок (в русальний тиждень у житі, в полі, в лісі, біля річки)? Коли за місцевим повір'ям триває русальний тиждень? Записати розповіді про зустріч з русалкою.

ˈН’ічого таˈкого не ˈчула// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Руˈсалкиⁱⁱⁱ ˈможна поˈбачиᵉˈти на Зеᵘˈлен’і сˈв’ата / руˈсалки ˈможна поˈбачиᵉˈти на сˈв’ато Іˈванаⁱⁱⁱⁱⁱ Куˈпалаⁱⁱⁱⁱⁱ / Де воˈни приᵉˈход’ат з воˈди// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

На Іˈванаⁱⁱⁱⁱⁱ Куˈпаїлаⁱⁱⁱⁱⁱ йакшˈчо шуˈкати ˈпапорот’ / то / ў ˈл’іс’і ˈможна буˈло по шуˈкати руˈсалку а або ў йаˈкомус’ бˈрод’і боˈлот’і но шчоб ˈпор’ад буˈло те шчо ˈможна л’уˈдину зат’агˈти // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Е / ну / руˈсалок ˈможна поˈбачити / е / ў ˈл’іс’і / е / ˈб’іл’а ˈр’ічки / де йе воˈда / йаˈкес’ боˈлото з воˈдойу / воˈни ˈкрут’ат’с’а там куˈди ˈможна зат’аˈнути л’уˈдину // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Чи існує звичай поминати померлих на Зелені свята? У який саме день це робили (у п'ятниціо, в клечальну суботу)? Яких саме померлих поминали (померлих передчасно, самогубців)? Де і як це відбувалося? Описати детально звичай.

ˈЗ'іл':а неиˈсут'/ і помиеˈнайут'/ так само сиеˈд'ат'/ і поˈмол'ац':а/ помиеˈнайут'/ в ˈперший/ і в дˈругий/ коˈли ˈвийшло/ ну ˈб'іл'ш'іс't'/ ˈкажут'/ на ˈзелеиˈн'і с'в'атˈки помиеˈнайут'/ йакі утоˈпилиеˈс'а/ але ˈзараз ˈл'уди ўс'іх помиеˈнайут' ўс'іх// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Іс'нуйе// У який саме день це робилось? – ў суˈботу або неˈд'іл'у// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

На зеˈлен'і ˈс'в'ата обиˈчаї таˈкиї іс'нуйе -У який саме день це робили ? – Ў су'боту | ро'билиᵉ та'ке ў су'боту (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Іˈснуйе ˈзвичаї помиˈнати поˈмерлих // – У який саме день це робилось? – У суˈботу // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Ну іс'нуйе // з'вичаї іс'нуйут // і йе се'ла / шо на Про'води не ǐдут […] // а ǐдут на Зе'лен'і с'в'ата // ǐдут на д'ругиǐ ден' Зе'лених св'ат […] // но ше йе / шо п'равиц':а ў су'боту 'перит Зе'леними с'в'атами // п'равиц':а ў су'боту за тих 'л'удеǐ / за тих / хто по'мер / е / 'наглойу с'мерт'у // хто ǔто'пиǔс'а / чи дес' роз'биǔс'а / чи дес' то за'биǔс'а / о / чи за'к'інчиǔ жи'т':а само'гупством // то 'кажут / шо 'можна 'один рас ў р'ік за них помо'литис'а / це у Зе'лену су'боту // ну так йак 'бат'ушка 'каже / шо за них не 'мол'ац':а 'нав'іт' ў Зе'лену су'боту // но ко'лис' бу'ло та'ке по'в'ірйа / шо за них 'імено 'можна мо'литис'а ў Зе'лену су'боту // бо це ви'ликиǐ гр'іх // цеǐ гр'іх не в'ід'мол'уйец':а // но йе та'к'і мо'менти / шо йе та'ка мо'литва / шо йі'йі с'ім 'рок'іǔ т'реба шоп чи'тали / шо то'д'і 'н'іби 'можна в'ідмо'лити / о // то йа ни з'найу […] // і ше йе 'батьк'іǔс'ка су'бота // це пе'рет Зе'леними с'в'атами / за 'тижден' до Зе'лених св'ат // то ǐде пана'хида ǐ 'мол'ац':а […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Ну три дн'і // ну св'ат'куйут / так йак у нас ǐдут на к'ладбишче / то це ў нас пов'йазано с 'поми- / поми'нал'не св'атку'ван':а та'ке у нас // йа не з'найу / ў ко'го там / йак там де // а у нас / то ǐшли на к'ладбишче / по'том хо'дили с к'ладбишча / ǐшли до'дому / і ǔже св'атку'вали // накри'вали ст'іл / о'б'ідали / з'гадували по'мерлих // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Чи був звичай похорону Ярила чи іншого персонажа, коли і як він відбувався (веселі забави, пускання на воду вінків тощо)? Описати детально обряд.

Н’і/ н’і ˈн’ічого таˈкого не буˈло// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Н’і/ не було// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Таˈкого йа не ˈзнайу / ˈт’іки ˈт’ік’і ˈмавок і руˈсалок// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Таˈкого йа не ˈзнайу // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Ў ˈнаших краˈйах таˈкого ни ˈбуло // хто таˈкиї Йаˈрило / йа ни зˈнайу // це наˈв’ерно шо це дес’ в дˈругому йаˈкомус’ сиˈл’і / чи раˈйон’і / чи ˈобласт’і / но ў ˈнаших краˈйах таˈке неˈма // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Як у місцевій говірці називаються дні Петрівського посту (Петрівка)? Коли починається Петрівка і скільки днів (тижнів) вона триває? Який день Петрівки вважається особливим? На який день календаря він припадає і як називається (Петра)? Як відзначаються ці дні у місцевій культурній традиції?

Пйат’ ˈтижн’іў/ ну на Пеˈитˈра ˈПаўла пˈразнуйут’ с’ˈв’ато/ Пеˈитˈра ˈПаўла// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Е/ Пеˈитˈр’іўка// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Пеˈи"тр’іўка нази'вайуц’:а// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Петˈр’іўка // Воˈна / е // Петˈр’іўка воˈна заˈлежит’ в’ід / коˈли / е / в’ід ˈПаски / шˈвич:е фˈс’ого // в’ід ˈПаски шчиˈтайец’:а Зеˈлен’і св’атˈки на п’адиˈс’атиї ден’ / а ˈп’ісл’а Зеˈлених св’ат / ˈчерис ниˈд’іл’у / почиˈнайец’:а Петˈр’іў п’іст // і в’ін триˈвайе до Петˈра ˈПаўла / до дв’іˈнацитого ˈлипн’а // заўжˈди к’інˈчайец’:а на Петра ˈПаўла // – Як відзначали Петра Павла? – Ну св’аткуˈвали / е / йа ни зˈнайу / шоп йоˈго ˈім’ено св’аткуˈвали / тої так ї не св’аткуˈвали // каˈзали / шо це сереˈдина ˈл’іта // от зуˈзул’а куˈйе ˈт’іл’ки до Петˈра ˈПаўла // воˈна / ˈп’ісл’а сереˈдини ˈл’іта зуˈзул’а не куˈйе / воˈна ўже в’ідл’іˈтайе ў даˈлек’і краˈйі // о // на Петˈра ˈПаўла таˈких йаˈкихс’ чи гуˈл’ан’ / чи особˈливих йаˈкихс’ таˈких ни ˈбуло / шоп буˈли йаˈк’іс’ чи поˈв’ір’а / чи йаˈк’іс’ гуˈл’ан’:а таˈкого ни ˈбуло // пˈросто к’інˈчаўс’а п’іст і могˈли ўже ˈл’уди жиˈнитис’а // бо жиˈнитис’а ў Петˈр’іўку / виˈс’іл’ ни ˈбуло // н’і сˈваталис’а / н’і

ви|с’іл’: ни ро|били // а ўже |п’ісл’а Пет|ра |Паўла ўже мог|ли од|ружватис’а // – Які є прислів'я, приказки та пісні, віднесені до Петрівки? – Ну бу|ли // от ка|зали / шо захо|т’іў |мерзлого ў Пет|р’іўку // бо це |саме сере|дина |л’іта / жа|ра / шо |мерзлого не |може |бути / фс’о роста|йе / о // і ше / ма|ла |н’ічка Пет|р’івочка / ни |виспалас’а там / е / хто там ни |виспаўс’а // о // то|го шо |ноч’і бу|ли ко|ротк’і ше / а ден’ |доўгиї / |л’уди прац’у|вали / і жни|ва бу|ли // на|в’ерно шо / на Пет|ра |Паўла ї жни|ва почи|налис’а // ўже дости|гало ї |жито / і пше|ниц’а // о // і так // [… (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Пет|р’іўс’киї п’іст / в’ін три|вайе дв’і ни|д’іл’і // і та|ких особ|ливих / та|кого н’і|чо ни |було // п|росто в’і|тали Пет|р’іў / |Паўл’іў с цим с|в’атом // а чо|гось особ|ливого та|кого ни |було // – Який день Петрівки вважається особливим? – Ну ден’ |ім’ено цеї / Пет|ра |Паўла // це с|в’ато полу|чалос’а / а св’а|там / ми фс’і|да |рад’і бу|ли св’а|там (посміхається) // – Які є прислів'я, приказки та пісні, віднесені до Петрівки? – Ну да // |мерзлого ў Пет|р’іўку // це та|ка бу|ла п|риказка / да // а так |б’іше ни з|найу / н’е // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Пет|р’іўка // – Який день Петрівки вважається особливим? На який день календаря він припадає і як називається? – Пет|ра |Паўла // |л’ітом // дв’і|нацитого / по мо|йому // ну св’ат|к’іў та|ких ни |було // – Чи були ще якісь прислів'я, приказки та пісні, віднесені до Петрівки? – Ну |хочиц’:а то^{у}|бі / йак |мерзлого ў Пит|р’іўку // чи йак там ка|зали / е // по|том / йак там ўже // ни |помн’у // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Як у місцевій говірці називається християнське свято Іоана Хрестителя? Як називається переддень цього свята? Що робили в цей день?

І|вана Ку|пайла/ так і нази^{є}|вайе^{і}|ц’:а І|вана Ку|пайла/ ми бу|ли шче |д’іт’ми/ ломали |вербу/ г’іл’а|ку з |верби/ вк’ічали йі|йі |вишн’ами/ ў|с’аки^{є}ми кв’іточ|ками/ а |пот’ім ломали йі|йі і сте^{и}|лили |коло ог’ір|к’іў/ шчоб ог’ір|ки ро|дили/ це то йа |добре памйа|тайу// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

І|вана Ку|пала// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

І'ван І'вана Ку'паїла нази'вайец':а І'вана Ку'паїла це 'молод' шу'кайе 'папорот' (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

І|вана Ку|паїла // е // це |б’іл’ш та|ке / христи|йанс’ке с|в’ато // і по цер|коўному во|но нази|вайец’: а І|вана Хрис|тител’а // а ў на|род’і нази|вайут І|вана Ку|паїла // ну в осноў|ному йо|го св’ат|кували / е / це |б’іше йак

моло|д’ожне // |молод’ св’атку|вала // ста|ралис’а дес’ |коло |р’ічки // мог|ли дес’ йа|к’іс’ кон|церти ст|авити / висту|пати / о // і |молод’ ўби|рала |вишн’у / зр’і|зали / та|ку моло|ден’ку |вишен’ку // там мог|ли прикра|шати йа|кимис’ |л’енточками / йа|кимис’ / е / бу|магойу кол’о|ровойу // і це бу|ло йак ку|паїло // і танц’у|вали / ї сп’і|вали / там |н’іби йак виси|лилис’а / о // і ку|пал’с’к’і п’іс|н’і там сп’і|вали / ої і на І|вана / ої і на Ку|пала // там ф|с’ак’і п’іс|н’і сп’і|вали // мо|у|г|ли / ну це йак в йа|кому си|л’і / за|пал’ували ба|гат’:а / б|ралис’а за |руки і перис|какували |черис то ба|гат’:а / о // б|ралис’а та|ко х|лопец’ з |д’іўчинойу і |черис то ба|гат’:а перис|какували / це шоп |разом / |н’іби йак / за ру|ки // ну в осноў|ном так // і жарту|вали / і сп’і|вали /і см’і|йалис’а // ну ни так / шоп в шос’ перид’а|гатис’а / не перед’а|галис’а // часту|ван’:а то ни з|найу // йак в йа|кому си|л’і // ў |нашому си|л’і то так / хто шо при|н’іс / так і часту|валис’а […] // мог|ли / на|в’ерно шо / рас було ба|гат’:а / то зва|рити йа|кус’ |йушку […] // і ше на І|вана Ку|паїла // ну І|вана Ку|паїла фсе св’атку|вали с |шостого |числа на |с’оме // то д’іў|чата п|лели в’ін|ки ї пус|кали ў |воду // до йа|кого |берига приб|йец’:а / ту|ди і |н’іби |замуш |виїде / о // це ўже ў |кожному по с|войому // […] і в ос|ноўном / хоро|води там фс’і|л’ак’і / так / веси|лилис’а // це бу|ло с|в’ато |н’іби ве|селе […] // ше шо ро|били на І|вана Ку|паїла / мог|ли ро|бити йа|к’іс’ |конкурси // от йак|шо там / ну ра|н’іше / ко|у|ли ше ни |було ф|с’аких там ка|фе / вийі|жаў там мага|з’ін // прода|вали ф|с’ак’і |солодошч’і / фс’о // ко|лис’ |лаўка нази|валас’а […] // і |конкурси ро|били // стоўп м’іг та|киї сто|йати / і на тої стоўп ч’іп|л’али там |чоботи / чи ше шос’ // і хто |вил’ізе // соўп та|киї / шо за |н’ого ни в|ч’іпис’:а / бес ко|ри / бес н’і|чого // і там ви|лазили на с|тоўпа // і хто |вил’ізи на с|тоўпа / тої заби|ре там |чоботи […] // о // ше мог|ли при|думати там |конкурси / шо мог|ли |виграти |курку чи |п’іўн’а // ота|к’і |конкурси / |т’іпа йак с’іл’с’|к’і / ро|били […] // висту|пали ан|самбл’і / ф конс|т’умах / фс’о // ра|н’іше там / нап|р’ім’ер / от в цих кра|йах / ў Ж|меринс’кому ра|йон’і / то І|вана Ку|паїла спраў|л’али на та|ких / |б’іших с|таўках // мог|ли ў |ц’ому / ў Стан’іс|лаўчику / о|бично // от там ка|зали / о|там І|вана Ку|паїла |буде ў Стан’іс|лаўчику / там в ш’іст’ го|дин чи ф с|к’іки // і |л’уди ўже ту|ди |йіхали // і це там бу|ли і кон|церти / і ф|с’ак’і |конкурси / і гу|л’ан’:а // бу|ло ц’і|каво […] // ше |було тут / ў Ме|жир’іў |йіхали // от де бу|ли ве|лик’і с|таўки / ту|ди |л’уди |йіхали // а ў Ж|меринц’і І|вана Ку|паїла мог|ло |бути тут на стаў|ку |коло Л’у|бави ў нас (показує рукою в напрямку ставка) […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

У нас бу|ло І|вана Ку|паїла // йа ни з|найу / айк во|но там нази|валос’ п|равил’но / а|ле ў нас бу|ло І|вана Ку|паїла / і ми йо|го |дужи |гарно св’атку|вали // йа |помн’у сво|йе ди|тинство / то там воп|ше // зби|ралас’а моло|д’ош / і |б’іш’і / і |менш’і // |йакос’ так зби|ралис’а / по насто|йашчому зби|ралис’а // і ў нас

ˈвулиц’а таˈка / шиˈрока / і ў нас ˈсерид ˈвулиц’і виˈносили хˈлопц’і г’ілˈце / і то г’ілˈце прикраˈшали // роˈбили ц’і / е / з чereˈшен’ або з виˈшен’ таˈк’і виногˈрад // таˈк’і накруˈчували на паˈтику таˈк’і / ˈц’ійі / за хˈвостики ц’і ˈйагоди // і стаˈралис’а сˈт’іки зроˈбити / шоп хоˈча би д’іўˈчатам / сˈк’іки д’іўˈчат йе // і це ч’іпˈл’али на це г’ілˈце // і роˈбили кв’ітˈки / д’іўˈчата ˈтожи саˈм’і роˈбили кв’ітˈки / і прикраˈшали // но то г’ілˈце / хто там чим м’іг / но чос’ ˈдужи йа ˈпомн’у / шо цим / и / виногˈрад роˈбили с цих ˈйаг’ід // і стаˈвали ў круг і сп’іˈвали ц’і таˈк’і куˈпал’с’к’і ц’і п’існ’і // пˈраўда заˈбула йіх / т’і п’ісˈн’і […] // а ˈл’іто // то д’іˈтеї цих ˈуїма […] // ну а зˈранку / це каˈн’ешно / облиˈвалис’ // на сˈт’іки облиˈвалис’а / то облиˈвали фс’іх / і моˈлоч:их / і сˈтарших / і бат’ˈк’іў / і хто їшоў по ˈвулиц’і / припаˈдало фс’ім // так облиˈвалис’а / шо це ўже […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Іˈвана КуˈпаЇла // е // хоˈдили облиˈвалис’а // е // ну хоˈдили ˈд’іти облиˈвали одˈне ˈодного // ˈц’ілиї ден’ ˈб’ігали с тиˈми бутилˈками (сміється) // сп’іˈвали // а так // ну йакˈшо збиˈралас’а комˈпан’ійа їшли на стаˈвок / киˈдали в’іˈночки / пˈлели // і ц’і в’іˈночки плиўˈли по стаˈвочку // отакеˈво / гуˈл’анки // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Хто і як святкує Івана Купала (вбирають купайло, молодь збирається на горі чи поблизу ріки, танцює, співає)? Описати весь обряд. Записати купальські пісні.

У нас не буˈло таˈкого/ ми ˈсоб’і сиᵉˈд’іли/ой на Іˈвана на КуˈпаЇла/ вода сівон’ка куˈпалас’а на беᵘреᵘˈжечку/ суˈшилас’а/ а ˈдал’і йа ўже не памйаˈтайу/ це ми так сп’іˈвали/ коˈли КуˈпаЇла// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

ˈМолод' св'атˈкуйе// Розˈпалʼуйутʼ баˈгат:’а/ спʼіˈвайутʼ/ кругˈом Куˈпалаʼˈходʼатʼ пʼісˈнʼі/ танˈцʼуйутʼ/ веᵘсеˈлʼатʼсʼя// Е стриˈбайутʼ ˈчерезʼ воˈгонʼ ў ˈпарʼі/ ˈмолодʼ/ е/ спʼіˈвайутʼ/ розваˈжайутʼсʼа (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

'Б’ілʼа р’ічкиᵉ зби'ралиᵉ зби'ралиᵉс' 'костеᵘр па'лилиᵉ 'скакалиᵉ 'чеᵘреиз 'н’ого кон'цер ў се'л’і ро'билиᵉ 'д’ітиᵉ виᵉсту'палиᵉ 'баби йа'к’і ў хор 'ход’ат' ў клуб то сп’і'валиᵉ 'п’ісʼн’і 'пот’ім по 'сеᵘреᵘд 'с’в’ата виᵉби'ралиᵉ 'хлопц’а шчоб в’ін буў Ку'паїлом обли'валиᵉс' во'дойу | 'д’іўку 'тоже виᵉби'ралиᵉ шчоб во'на бу'ла за'м’іс’т’ ру'салкиᵉ 'пот’ім в но'ч’і | з 'хакеᵘлом по 'л’іс’і хо'дилиᵉ 'папорот' шу'калиᵉ а хто наї'шоў тої маў 'шч’ас’т’а на 'ц’ілиї р’ік 'кажут' шо 'папорот' 'т’іл’к’і ц’в’іте раз на н’іч на І'вана Ку'паїла а чи во'на ц’в’іте чи н’і но н’іх'то йо'го не нахо'диў (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

На І'вана Ку'паїла / 'б'іла цеї 'липи збие'райуц':а д'іў'чата / збие'райуц':а ж'ін'ки і почи[е]'найет'с'а св'атку'ван':а // Там сп'і'вайут' п'іс'н'і / е / тан'ц'уйут / хоро'води 'вод'ат кругом І'вана Ку'паїла / о / за'пал'уйут' ко'ст'ор і в'ін го'рит' // Ўс'і 'д'іїства про'ход'ат' 'ўвече[и]р'і / ў 'б'іл'шост'і 'ўвече[и]р'і / при цих ну / при хоро'водах при 'сп'івах // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Чи веселяться, частуються і танцюють навколо багаття? Чим частуються учасники свята? Хто і як готує частування (дівчата приносять у складчину)?

Не бу'ло та'кого (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

'Б'іл'а ба'гат':а е | тан'ц'уйут' кру'ги 'крут'ат' 'скачут' 'хлопц'і 'л'убл'ат' показа'ти шчо | хто шо в'м'ійе// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Тан'ц'уйут' навколо багат':а / веси'л'ат'с'а / е / бе[и]'рут' і пере[и]'скакуйут' йакшо ўже гарно п'ідго'р'іло // Ба'гато 'скачут' 'парами / 'хлопц'і з д'ў'чатами пере[и]'скакуйут' // Би'туйе / би'туйе таке по'в'ірйа шчо йак'шо 'разом пере[и]'скочиели то во'ни бу'дут' ў 'пар'і // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Там ф'с'ак'і п'іс'н'і сп'і'вали // мо[у]г'ли / ну це йак в йа'кому си'л'і / за'пал'ували ба'гат':а / б'ралис'а за 'руки і перис'какували 'черис то ба'гат':а / о // б'ралис'а та'ко х'лопец' з 'д'іўчинойу і 'черис то ба'гат':а перис'какували / це шоп 'разом / 'н'іби йак / за ру'ки // ну в осноў'ном так // і жарту'вали / і сп'і'вали /і см'і'йалис'а // ну ни так / шоп в шос' перид'а'гатис'а / не перед'а'галис'а // часту'ван':а то ни з'найу // йак в йа'кому си'л'і // ў 'нашому си'л'і то так / хто шо при'н'іс / так і часту'валис'а […] // мог'ли / на'в'ерно шо / рас було ба'гат':а / то зва'рити йа'кус' 'йушку […] // і ше на І'вана Ку'паїла // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

І по'тому / ўже йак'шо буў дошч / то кос'т'ор не па'лили // а йак'шо не 'було / йак шо то бу'ла 'гарна по'года / то па'лили кос'т'ор і по'тому перист'рибували 'черис тої кос'т'ор […] // а д'іў'чата ше п'лели в'ін'ки / і по'том т'і в'ін'ки / йак'шо бу'ла ха'роша по'года / бо бу'ло ф'с'ако / 'дужи 'часто буў дошч / 'дужи 'часто на Ку'паїла буў дошч // то це так 'можна бу'ло // але йак'шо бу'ла по'года / то ше п'лели д'іў'чата в'ін'ки і пус'кали на 'воду // то це ў нас 'тоже та'ке бу'ло / та'ке ро'били // о // […] а кос'т'ор обов'ас'ково т'реба бу'ло перис'кочити // с 'паройу // хто буў с 'паройу / то тої с 'паройу / а хто ни буў с 'паройу / то / е // с'разу то ска'кали / йак кос'т'ор буў 'б'іший / то с'тарш'і д'іў'чата ска'кали // а по'том ўже кос'т'ор 'меншиї / то то'д'і ўже 'менш'і д'іў'чата ска'кали

// но це ш фс’і ˈмали перисˈкочити // оце таˈка ў нас траˈдиц’ійа буˈла на КуˈпаЇла // ˈдужи л’уˈбили це сˈв’ато // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Чи розкладають багаття, святкуючи цей день? Чи стрибають через нього? Що це означає?

Н’і/ ми не паˈлили// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Да// -Чи стрибають через нього? - Да/ ˈмолод' стриᵉˈбайе // -Що це означає?- Ў ˈпар’і стриˈбайе// Йакˈшо ў ˈпар’і пересˈкочили/ ˈчерез баˈгат:’а/ зˈначит'/ ˈбудут' у ˈпар’і ˈд’іти// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Да 'с’в’аткуйуч’и цеї деᵘн' розкла'дайут' ба'гат':а//- Чи стрибають через нього?- 'Чиᵉреᵘз 'скачут' 'д’іўчата ї 'хлопц’і 'берут'с’а за 'рук’і ў 'пари і 'скачут'//- Що це означає?- Ну ко'ли во'ни переᵘ'стрибнули то зага'дали ба'жан’:а і хто там йа'ке 'хоче і 'хлопеᵘц' 'скаче з 'д’іўчиᵉнойу 'значит’ по'жеин’ац’а (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Це озна ˈчайе / шо / баˈжан’:а ˈйіхн’е // Йакˈшо ў ˈпар’і скачут’ ˈхлопц’і з д’ўˈчатами то іcˈнуйе поˈв’ірйа шчо йакˈшо ˈразом то воˈни поˈжен’ат’с’а // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Чи був звичай кидати у вогонь і спалювати в ньому старе взуття (постоли), старі кошики, вінки, квіти, опудало відьми, ляльку, прикрашене деревце, віники тощо? Що означають такі дії? Описати детально обряд.

Н’і/ баˈгат’:а не буˈло // (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Н’і/ не ˈбуло таˈкого зˈвичайу// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Та'кого 'звичайу ў нас не бу'ло ў во'гон' ки'дати ў'зут':а (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Таˈкого не ˈзнайу // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Н’е // н’е // н’іч’о не ˈбуло // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Що було головним атрибутом свята (вербова, кленова чи вишнева гілка або деревце, солом’яне чи дерев’яне опудало тощо)? Хто, коли і як його прикрашав (дівчата перед початком святкування – вінками, квітами,

"качанами" і "низками " з вишень, кропивою)? Як воно називається (Купало, Купайло, Марена)? Описати детально вигляд, матеріали, прикраси.

Ми ˈсам’і д’іўˈчата приᵉкраˈшали/ а хˈлопц’і пˈрийдут’/ поˈломл’ат’/ поˈломл’ат’ і все це куˈпайло// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Куˈпало/ Куˈпало/ е/ обˈв’ішане в’інˈками// Е/ в’інˈки буˈли спˈлетен’і з поˈл'ових кˈв’іт’іў роˈмашок воˈлошок колосˈк’іў / маˈк’іў // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Голоў'ним атри'бутом бу'ла 'лиᵉпа | 'дереᵘво 'дереᵘво 'лиᵉпи і во'гон' 'опудало бу'ло 'тоже (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

ˈДереᵘво Куˈпаїло // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

ˈМолод’ ўбиˈрала ˈвишн’у / зр’іˈзали / таˈку молоˈден’ку ˈвишен’ку // там могˈли прикраˈшати йаˈкимис’ ˈл’енточками / йаˈкимис’ / е / буˈмагойу кол’оˈровойу // і це буˈло йак куˈпаїло // і танц’уˈвали / ї сп’іˈвали / там ˈн’іби йак висиˈлилис’а / о // і куˈпал’с’к’і п’ісˈн’і там сп’іˈвали / оі і на Іˈвана / оі і на Куˈпала // там фˈс’ак’і п’ісˈн’і сп’іˈвали // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Йакос’ так збиˈралис’а / по настоˈйашчому збиˈралис’а // і ў нас ˈвулиц’а таˈка / шиˈрока / і ў нас ˈсерид ˈвулиц’і виˈносили хˈлопц’і г’іл’ˈце / і то г’іл’ˈце прикраˈшали // роˈбили ц’і / е / з череˈшен’ або з виˈшен’ таˈк’і виногˈрад // таˈк’і накруˈчували на паˈтику таˈк’і / ˈц’ійі / за хˈвостики ц’і ˈйагоди // і стаˈралис’а сˈт’іки зроˈбити / шоп хоˈча би д’іўˈчатам / сˈк’іки д’іўˈчат йе // і це ч’іпˈл’али на це г’іл’ˈце // і роˈбили кв’ітˈки / д’іўˈчата ˈтожи саˈм’і роˈбили кв’ітˈки / і прикраˈшали // но то г’іл’ˈце / хто там чим м’іг / но чос’ ˈдужи йа ˈпомн’у / шо цим / и / виногˈрад роˈбили с цих ˈйаг’ід // і стаˈвали ў круг і сп’іˈвали ц’і таˈк’і куˈпал’с’к’і ц’і п’існ’і // пˈраўда заˈбула йіх / т’і п’ісˈн’і […] – Як воно називалося святкове гільце? – Г’іл’ˈце / да // і поˈтому ўже то г’іл’ˈце д’іˈлилос’а // і ми / д’іўˈчата / ми йоˈго бˈрали по ˈг’ілоц’:і доˈдому // і обов’азˈково з оˈтим виногˈрадом пˈлет’аним // і там йаˈкас’ кˈв’іточка буˈла обов’азˈково […] // поˈтому тоі виногˈрад зйіˈдали / а ˈг’ілочка / таˈко йа ˈпомн’у / ше ˈдоўго виˈс’іла // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Н’е / прикраˈшали // е // стˈрушкойу // ˈнесли на стаˈвок / киˈдали ў стаˈвок ˈтожи // з ˈйолки / з ˈйолочки // ну стˈрушка буˈла таˈка / ну / буˈмага таˈка // ˈр’ізали / і кв’іточˈки роˈбили з ˈнейі / і ˈл’енточки // а йак ни ˈбуло ˈйолки / то ˈр’ізали

ку|сок |йасен’а // ну |г’ілку |йасен’а та|ку ве|лику // на |йасен’ ч’іп|л’али то|жи прик|раси // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Що робили з Купалом у свято? Якими словами, співами та діями це супроводжувалося?

Ну зви^{е}|чайно/ ломали ку|пайло/ і ц’і г’і|л’ачки ми ло|жили |коло р’ад|ка ог’ір|к’іў/ шчоб ог’ірки ро|дили/ ми не тан’ц’у|вали/ а ци^{е}|бали/ |д’іти |наш’і теж п|разнували ци^{е}|бали/ шчо круж|л’али/ хо|дили/ але во^{у}г|н’у не па|лили// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Сп’і|вали к|ругом |н'ого// А то|д’і / |молод' кру|гом Ку|пала/ танц’у|вала танц'у|вали/ танц’у|вали/ е/ стри^{е}|бали |через Ку|пало і р|вали / |лист’а с Ку|пала ж’ін|ки і ко|ли к|васили ог’ір|ки добаў|л’али ў бан|ки шчоб ог’ір|ки бу|ли/ хрум|к’і// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

То'д’і хо'т’іли йо'го спа'лити дл’а 'того ж і буў во'гон' а 'хлопц’і хо'т’іли схо'вати ў'красти 'д’іўчата нахо'ди^{е}ли то і в’ін'ки зри'вали і ло'мали і все ро'били аби спа'лити і | г’і'л’ачк’и з ку'пајла 'брали 'несли до'дому ки'дали в о'гурки шчоб ро'дилии о'г’ірки та'киї буў о'биеч’аї// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Танц’у|вали сп’і|вали / е / весе^{и}|лили^{е}с’а / хоро|води во|дили // А то|д’і Ку|паїлу роз|ламували // Зри^{е}|вали в’інки // В’інки |дейак’і то|пили але ў нас існуйе |таке по|в’ірйа / е / йак ку|пал’с’к’і в’ін|ки не^{и}|сут’ до|дому і ки^{е}|дайут’ на по|с’ійан’і ог’ір|ки // Шоб ро|дили |гарно ог’ір|ки // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Чи ворожили дівчата про свою долю в ніч на Івана Купала? Як саме (пускали на воду вінки з прикріпленими до них свічками)? Як поводили себе хлопці під час цих ворожінь (намагалися зловити вінок, завойовуючи цим право поцілувати його власницю)?

Не знайу/ йа не воро|жила/ то не знайу// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Да воро|жили//- Як саме?- Хо'дили шу'кали 'папорот' | 'йакшо наї'дут' 'папорот' то 'значит' шчас'ли'ва 'будеш || 'д’іўчата пус'кали по 'р’іч’ц’і в’ін'ки | і хлопц'і стара'лис’а зло'вити тої в’і'нок і поц’ілу'вати 'д’іўчину | 'або перешкодж'ати в’ін'кам шчоб не допли^{е}'вали до 'того 'м’іс’ц’а ||– Якого місця ?- Ну йак 'д’іўчата пус'кайут' в’ін'ки (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Воро'жили воро'жили воро'жили і | та'ке йе і 'зараз 'пускайут' в'ін'ки на 'воду йак'шо плиў то 'скоро | 'зам'іж 'виїде йак'шо там 'тоне чи 'крутиц':а на 'м'іс'ц'і то 'треба шче че'кати | йак'шо то'пиўс'а то 'дуже пе^{и}режи'вали// -Як саме ?- На 'с'в'ічку бу'ли а'ле та'к'і ма'лен'к'і не це^{и}р'коўн'і це не це^{и}р'коўн'і 'с'в'ічки ма'лесе^{и}н'к'і- Як поводили себе хлопці під час цих ворожінь?- Х'лопц'і | і 'палками то'пили і ў 'воду 'б'ігли ло'вили т'і в'ін'ки | о'таке (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Воро'жили воро'жили // – Як саме? – Пу'скали ж в'і'ночки на 'воду і ди'вилис'а йак він плиў // Йак'шо 'гарно плиў то ўва'жалос'а шчо бу'де за'м'іж':а // А бу'ли та'к'і шо то'пили^{е}с'а кру'тили^{е}с'а і в'ішчу'вали шчо за'м'іж':а не бу'де // - Як поводили себе хлопців під час цих ворожінь?- 'Хлопц'і ста'ралис'а то'пити т'і в'і'ночки // А 'дейак'і т'а'нули до 'берега // І цеї / ломали Ку'паїло // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Ну д'іў'чата / та йак д'іў'чата / п'лели в'ін'ки і пус'кали / шоп по во'д'і плиў // о // а х'лопц'і / та йак х'лопц'і / во'ни ста'ралис'а т'і в'ін'ки ўк'расти // і особ'ливо / йак'шо 'д'іўчина по'добалас'а / і хло'пец' ди'виўс'а / йа'киї во'на в'і'нок пус'тила / і ста'ралис'а тої в'і'нок зло'вити ў т'ії во'д'і // ўже ї по'том по'казуваў / шо в'ін зло'виў тої в'і'нок // от 'н'іби ўже і жи'н'іх (посміхається) // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

А д'іў'чата ше п'лели в'ін'ки / і по'том т'і в'ін'ки / йак'шо бу'ла ха'роша по'года / бо бу'ло ф'с'ако / 'дужи 'часто буў дошч / 'дужи 'часто на Ку'паїла буў дошч // то це так 'можна бу'ло // але йак'шо бу'ла по'года / то ше п'лели д'іў'чата в'ін'ки і пус'кали на 'воду // то це ў нас 'тоже та'ке бу'ло / та'ке ро'били // о // – А хлопці ловили вінки? – Ло'вили // 'йакос' там // йа ўже ни з'найу / п'раўда / ўже за'була / йак во'но т'і в'ін'ки по'том // ну 'вони со^{у}б'і поп'лили і поп'лили // йа'ке во'но з'начен':а / хто йо'го маў чи зло'вити чи шо / це йа ўже ни памйа'тайу // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Чи купалися в цю ніч або, навпаки, була заборона купатися? Чим пояснюється дозвіл чи заборона? Записати повір'я, легенди, перекази чи пісенні сюжети, пов'язані з водою (Якщо купатися до Івана Купала, то в сраці верба виросте; Ой, купався Іван, та із кладки упав... тощо).

Н'і/ не ку'пали^{е}с'а/ ми не з'нали/ чи це забо'рона/ чи н'і/ не знали та'кого// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

За'борона бу'ла ку'патис'а -Чим пояснюється аборона?- Е тим шо не зл'і 'тих'і 'духи 'ход'ат' (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Не ку'палис’а взага'л’і то ж це бу'ло 'с’в’ато це ж 'с’в’ато ру'салки | зат’аг'ти ў 'воду || ў'же 'п’ісл’а І'л:’і ку'патис' не 'можна бо то 'виросте ве^{и}р'ба || 'кажут' шо на І'л:’і по те'пл’і (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Не ку^{ˈ}палис’а бо шче ру^{ˈ}салки да^{ˈ}леко не в’ід’ійшли // ^{ˈ}Через те бу^{ˈ}ла забо^{ˈ}рона на ку^{ˈ}пан’:а // Бо^{ˈ}йали^{е}с’а їти у ^{ˈ}воду // Ку^{ˈ}палис’а ^{ˈ}т’іл’ки до І^{ˈ}л’:і а ^{ˈ}п’ісл’а ку^{ˈ}патис’а не ^{ˈ}можна бу^{ˈ}ло // А йак^{ˈ}шо на І^{ˈ}л’:і поку^{ˈ}пати^{е}с’а в ^{ˈ}р’ічц’і то ^{ˈ}виросте в ^{ˈ}срац’і ве^{и}^{ˈ}рба // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Ну хот’ во^{у}^{ˈ}но і нази^{ˈ}вайец’:а ку^{ˈ}патис’а / но / е / ка^{ˈ}зали / шо ку^{ˈ}патис’а ни т^{ˈ}реба / і до во^{ˈ}ди б^{ˈ}лиз’ко ^{ˈ}тоже ни п’ід^{ˈ}ходили // но це йак ў йа^{ˈ}кому си^{ˈ}л’і // в осноў^{ˈ}ном і ку^{ˈ}палис’а // но не так ку^{ˈ}палис’а / йак во^{ˈ}дойу обли^{ˈ}валис’а // ра^{ˈ}н’іше ў нас на ^{ˈ}вулиц’у ни ^{ˈ}вийдеш / ^{ˈ}нав’іт’ не т^{ˈ}реба їти до стаў^{ˈ}ка // а ^{ˈ}т’іки на ^{ˈ}вулиц’у ^{ˈ}виїдеш / ти^{ˈ}бе об^{ˈ}л’айут з н’іг до го^{у}^{ˈ}ло^{ˈ}ви / о^{ˈ}соб’ено ^{ˈ}д’іти // ^{ˈ}зарас це ўже ^{ˈ}н’іби йак в’ід’ійш^{ˈ}ло // а ра^{ˈ}н’іши ^{ˈ}було за во^{ˈ}рота ^{ˈ}нав’іт’ ст^{ˈ}рашно ^{ˈ}виїти (посміхається) // от І^{ˈ}вана Ку^{ˈ}паїла / ^{ˈ}вулиц’а у нас бу^{ˈ}ла моло^{ˈ}д’іжна / бо фс’і та^{ˈ}к’і пост^{ˈ}ройілис’а / фс’і ше мо^{у}^{ˈ}ло^{у}^{ˈ}д’і / ше ну ^{ˈ}рок’іў д^{ˈ}вацит’ на^{ˈ}зад / йак^{ˈ}шо ни ^{ˈ}б’іше // е // ^{ˈ}б’іше // ^{ˈ}пеўно ^{ˈ}рок’іў т^{ˈ}рицит’ на^{ˈ}зад // то ^{ˈ}т’іки І^{ˈ}вана Ку^{ˈ}пала / це фсе // ^{ˈ}т’іки ^{ˈ}виїшоў на ^{ˈ}вулиц’у / в:ес’ ^{ˈ}мокриї // і де п ти ни буў // ^{ˈ}нав’іт’ ^{ˈ}коло ^{ˈ}свого за^{ˈ}бора // с ^{ˈ}того ^{ˈ}боку йак шур^{ˈ}нут // а ^{ˈ}д’іти / це дл’а них ^{ˈ}було ^{ˈ}саме ^{ˈ}луч:е […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Ну хто хт’іў / то ку^{ˈ}паўс’а // но ^{ˈ}кажут’ / шо ўже ни ^{ˈ}можна ку^{ˈ}патис’а на І^{ˈ}вана Ку^{ˈ}паїла // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Повір’я, пов’язані зі святом Івана Купала (про те, що дерева переходять з місця на місце, розмовляють між собою; про цвіт папороті, його чарівну силу, про можливість його знайти). Записати детально всі перекази.

Не знайу таких// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

А йа^{ˈ}ке це по^{ˈ}в’ірйа то^{ˈ}б’і розка^{ˈ}зати// - Верба виросте в одному місці- Йак^{ˈ}шо на І^{ˈ}вана Ку^{ˈ}паїла кажут шо не ^{ˈ}можна ку^{ˈ}патис’а бо ^{ˈ}виросте ви^{е}^{ˈ}рба в од^{ˈ}ному ^{ˈ}м’ісц’і/ ў с^{ˈ}рац’і //- А папороть цвіте ?- Ну да ше ^{ˈ}молод’ та^{ˈ}к’і / ^{ˈ}дуже ^{ˈ}в’ір’уйуч’і їдут’ на^{ˈ}д’ійут’с’а шо во^{ˈ}ни наї^{ˈ}дут’ ^{ˈ}папорот’ ў ^{ˈ}л’іс’і// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

'Знайу шчо 'папорот' там 'дуже 'р’ідко ц’в’іте і 'молод' йійі 'шукайе | а'ле то'д’і ко'ли во'ни шу'кайут' то де'ре^{и}ва 'можут' з 'м’іс’ц’і на 'м’іс’ц’і 'ходити | о'тако (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Наї'перў 'папорот' шу'кайут' // І'дут' ў л'іс шу'кати 'папорот' // Бо ра'хуйет'с'а шо хто наї' де 'папорот' тої 'матиме 'шчаст'а / о // І го'вор'ат' шо п'ід час 'того йак 'ход'ат' 'л'ісом д'іў'чата з 'хлопц'ами шу'кайут' 'папорот' то деи'рева переи'ход'ат' з 'м'ісц'а на 'м'ісце // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Йа з'найу / шо ше на І'вана Ку'пала т'реба п'і'ти ў л'іс ўно'ч'і // шо йе'диниї рас ў 'роц'і / на І'вана Ку'паїла / ў дв'і'нацит' ча'соў 'ноч'і цв'і'те 'папорот' // йак'шо тої цв'іт 'папорот'і по'бачити / то ти бу'деш 'дуже шчас'ливиї // ну це 'б'іше 'маг'ійа / то це 'н'іби ї страшно^{у}'вато / ї о'пасно […] // 'папорот' йе ў 'л'іс'і / но ц'в'іту йі'йі н'іх'то ни 'бачиў // і йак'шо то / е // от 'нашойі су'с'ідки / 'т'от'і 'В'ери 'мама по'к'іїна / то во'на фсе / е // 'викопала ў 'л'іс'і 'папорот' і поса'дила ф 'себе на под'в'ірйі // то ка'зали / шо во'на йа'кас' во'рошка / чи 'в'ед'ма / чи шо // бо во'на то 'з'іл':а поса'дила 'коло 'хати // но чо'гос' не 'можна бу'ло йо'го са'дити // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Ну цв'іт па'порот'і да // 'кажут / шо цв'іт 'папорот'і зацв'і'тайе ў 'л'іс'і / но йо'го н'іх'то ни 'бачиў // бо ўс'і бо'йац':а ў дв'і'нацит' ча'соў 'ноч'і хо'дити ў л'іс // йа би ни п'іш'ла (сміється) // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Які обереги від нечистої сили та захист від відьом у ніч на Івана Купала поширені в місцевій культурній традиції (затикали гілки дерев, кропиву за вікна, за двері хати, хліва; посипати дорогу або вигін маком, стеблами конопель, листям кропиви; калічити тварин - жабу, кішку тощо)?

У нас не^{и}'майе та'кого/ шчоб бу'ла йа'кас'/ забо'рона/ чи шчо/ не знайу/ 'н'ічого не було та'кого// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Но'сити бу'лаўку | на'т'ілниї 'хрестик і е | цеї | е йак йо'го даї Бо'же 'пам'ат'і | е л'у'бисток// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

На п'ід'в'ікон':а 'жалили 'жалиц'у 'стави^{е}ли це кро'пиву пе'кучу дл'а 'того шчоб н'і'чого не про'л'ізло зле 'пекли 'пекти йо'го 'буде || ше 'маком по'си^{е}пали на'ўколо 'хати і ка'зали по'к'и 'зерна 'маков'і вс'і ти не збе'реш до 'хати не ў'в'іїдеиш (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

'Знайу шо жа'лиц'у 'стави^{е}ли на п'ідв'і'кон':а // І / і обси'пали 'хату 'маком // І ка'зали не^{и}'чист'ії 'сил'і ко'ли мак позби'райеш то'д'і до 'хати 'заїдеш // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Ну йак // ў нас ф се|л’і // ни то шо ў си|л’і / за ф|с’іх йа ни |можу рос|казувати // а ў нас ф с’им|йі та|кого ни |було […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Н’е / ў нас ни |було ни|чистої |сили (сміється) // ў нас фс’о бу|ло нор|мал’но // н’е // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Ну |н’іби н’і|чого та|кого ни |було // ни |було н’і|йаких та|ких / е / п|ризнак’іў страш|них (посміхається) / шоп там шос’ хо|дило чи шос’ // н’е // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Чи були поширені в купальську ніч бешкетування молоді, такі, як на Андрія чи на Новий рік? Що робили парубки для розваги (перетягували в інше місце вози, човни, бочки; перевертали їх; виносили на дах; виводили худобу з хліва; замикали в хаті господарів)?

Н’і/ не |чула та|кого/ н’і/ так посм’і|йали^{e}с’а/ поломали г’іл’|це/ це ку|пайло і ўсе// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Н’і не |було// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Ну 'знайу шо ко'р’іў 'крали а так 'точно | н’і'чого не бу'ло// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

|Знайу шо коро|ви |крали // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Ну да // со^{y}|б’і перид’і|валис’а і / цеї / йа|к’іс’ гарбу|зи шу|кали по го|род’і / і с|тавили св’іч|ки // л’а|кали л’у|деї / по |вулиц’і |б’ігали (сміється) // ну таке|го / да // веси|лилис’а / да // о|собено / йак ми їдем с к|лубу / а х|лопц’і прости|н’а понаки|дайу на |себи / і |цего гарб|уза // і ту|то |оч’і попрор’і|зайут (бере гарбуз зі столу в руку і показує, де вирізали очі) / і гар|буз с|в’ітиц’:а // а ми до того пишчи|мо / шо то ка|пец’ (сміється) // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Ну а йак жи // х|лопц’і заўж|ди йе х|лопц’і // і |воза к|рали / і йак|шо ў ко|го буў йа|киї |човен |коло |р’ічки / то во|ни мог|ли фк|расти […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Як називається гра сонця? Який це має вигляд? Коли це можна бачити?

Ну ка|зали/ шчо на І|вана Ку|пайла/ ку|пайе^{i}ц’:а |сонце/ ну ми ди^{e}|вили^{e}с’/ ди^{e}|вили^{e}с’ на це |сонце/ |н’ічого ми не |бачи^{e}ли/ чи во|но ку|пайе^{i}ц’:а/ чи не

куˈпайеˈiц’:а// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

ˈСонце куˈпайец’а// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Г'ра 'сон’ц’а це 'сон’це / ку'пан':а// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

ˈСонце куˈпайет’с’а // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Як називається свято Маковія? Чи освячують мак разом з букетиками квітів у цей день? Який вигляд мають ці букетики і які квіти в них кладуть? Що з ними роблять потім (затикають за образи; використовують як оберіг)?

З буˈкетиᵉками кˈв’іт’іў/ ну зараз ˈраку немайе/ ми не ˈсадиᵉмо/ бо забоˈроневˈно/ а коˈлис’ було ˈраку баˈгато на ˈград’і/ то с’в’аˈтили з кˈв’ітами/ і морˈкоўку сˈтавиᵉли і ˈсон’ашниᵉк ˈр’ізали/ таку кˈв’ітку веˈлику роˈбили/ і мак/ і с’в’аˈтили/ а буˈкет виᵉсиᵉˈхайе/ тоᵘˈд’і ˈложиᵉш у ц’оˈго/ ˈвариᵉш ˈводу/ киᵉпйаˈтиш і ˈмийеˈш ˈголову/ не знайу шчо воно дайе/ так каˈзали/ ˈд’іўчатам тˈреба так роˈбити// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Е Мако'в’ійа / нази'вайец':а / ме'до / Мако'вейа// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Йа так 'думайу шо так і Мако'в’ійа нази'вайец':а// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Макоˈвейаˈвейаˈвейа // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Макоˈвейаˈвейаˈвейа / ше ў наˈрод’і це назиˈвайец’:а йак МеˈдовиЇ Сˈпасˈпасˈпасˈпас // осˈв’ачуйут мед / осˈв’ачуйут ˈбулочки з ˈраком / осˈв’ачуйут / е / фˈс’ак’і пир’ішˈки з ˈраком // і ше обов’азˈково на Макоˈвейаˈвейаˈвейа і на цеЇ МеˈдовиЇ Спас осˈв’ачуйут буˈк’етики // буˈк’етики осˈв’ачуйут с таˈких кˈв’іт’іў / ну могˈли ˈбути ˈаїстри / поˈтом ше йаˈк’іс’ // йак т’і кˈв’ітки назиˈвалис’а / е // йе таˈк’і кˈв’ітки / шо воˈни могˈли стоˈйати і заˈсохнути / в осноўˈном // е / туˈди ў буˈкетик кˈлали сˈтебла пшеˈниц’і // роˈбили таˈк’і буˈк’етики // це їшˈли до ˈцеркви // […] могˈли ˈсон’ашник / таˈкиЇ шо ше цв’іˈте / вˈз’ати / і ˈп’ісл’а осˈв’ачен’:а цеЇ буˈк’ет’ік збиˈр’ігали до насˈтупного ˈроку // могˈли сˈтавити за обраˈзи // йакˈшо маˈлен’ка диˈтина ў ˈхат’і спит’ / сˈтавили п’ід поˈдушечку ц’і св’аˈчен’і кв’іточˈки / шоп диˈтинка ˈдобре сˈпала // о // могˈли ше де там йаˈк’і негаˈразди / ˈтоже могˈли ˈтими / е / т’і кв’ітˈки сˈтавити дес’ // п’ід поˈдушку // о це таˈк’і буˈли // но в осноўˈному / шоп там ше буˈла ˈмак’івочка / о // бо тоЇ мак же буў св’аˈченіЇ // і

кв’іт'ки / йа'к’і хто ви'рошчуваў […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Ў нас нази'вайец’:а с'в’ато Мако'вейа // чос’ ў нас ў се'л’і так гово'рили на це с'в’ато // ос'в’ачували мак обов’аз'ково / к'в’ітки чорноб'риўц’іў обов’аз'ково 'мали 'бути / та'к’і бу'кетики ро'били // і цеї / і ос'в’ачували 'разом з 'мак’іўками 'цими // і по'том тої мак три'мали і 'с’ійали // на д'ругиї р’ік ўже 'с’ійали […] // а цеї бу'кетик 'пот’ім сто'йаў 'ц’илиї р’ік / до нас'тупного Мако'вейа // 'пот’ім бу'кетики то с'пал’ували / йак'шо то йо'го спа'лити // так йо'го вики'дати то ни 'можна бу'ло / то йо'го с'пал’ували // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Мако'вейа // Мако'в’ійа // да // ос'в’ачуйец’:а мак / пампуш'ки пи'чуц’:а / ос'в’ачуйуц’:а 'тожи // 'л’уди св’ат'куйут // 'булочки пик'ли // 'булочки // ну 'робл’ат бу'кетики к'в’іт’іў // с'таўл’ат кв’іточ'ки / і 'тожи ос'в’ачуйец’:а // шо йе / шо рос'те на под'в’ір’і (сміється) // і чорноб'риўц’і / і с ф’і'алок 'робл’ат / і с / е // йак во'ни нази'вайуц’:а // на 'пол’і рос'тут ў 'жит’і // за'була // во'лошки / о // ну фс’о шо рос'те на под'в’ір’і і 'робл’ат со^{у}'б’і бу'к’ет’іки і ос'в’ачуйуц’:а // а по'том йіх заб'рали / ў 'хат’і пос'тавили на в’і'коничко / і фс’о // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Як називається свято Преображення Господнього (Спаса)? Чи святять у цей день яблука, мед, обжинкові вінки чи снопи? Як називаються ці вінки чи снопи і який вони мають вигляд?

Це с’'в’ат’ат’ 'йаблука С'паса/ с’'в’ат’ат’ 'йаблука/ груш'ки/ ви^{е}ног'рад/ мед/ ну шчо 'хочут’ 'л’уди не^{и}'сут’// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Е/ е С'паса// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Во'но нази'вайеиц':а Спас | Ме'довиї Спас і 'Йаблучниї// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Це 'св’ато 'Спаса // Йе йіх ў нас два // Ме^{и}'довиї 'Спас і 'Йаблучниї 'Спас // (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Це нази'вайец’:а С'паса // Бу'ло во'но дев’ат'нац’атого 'серпн’а / і це во'но С'паса // і ше ў на'род’і нази'вали 'Йаблучниї Спас // на це с'в’ато 'тоже ў 'церкв’і св’а'тилис’а ўже фс’і'л’ак’і / ну хто хт’іў / і мед св’а'тиў // ну мед св’а'тили / виног'рад / 'йаблука / груш'ки / с'ливи // но ўже кв’і'ток ни 'несли / ўже в осноў'ном 'т’іки ф'рукти і мед ше мог'ли 'нести // – Чи святять у цей день обжинкові вінки чи снопи? – Ну мог'ли св’а'тити / но в осноў'ном це

шчиˈтайец’:а ˈЙаблучниї Сˈпас […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Ў нас Сˈпаса // пˈросто сˈв’ато Сˈпаса // – Чи святять у цей день обжинкові вінки чи снопи? – Ў цеї ден’ св’аˈт’ат пампушˈки // пампушˈки пикˈли і обоўйазˈково йіˈйі поˈтому моˈкали ў мак // оˈп’ат’ же ш / мак […] // аˈле на це сˈв’ато ше св’аˈтилос’а мед і ˈйаблука // то ше хто хт’іў / то з ˈмедом // моᵃˈчаў ше ў мед […] // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

ˈЙаблучниї Спас // св’аˈтили ˈйаблука / фˈрукти / йаˈк’і там // виногˈрад / йакˈшо ўже буў / слиўˈки / мед // фˈрукти / да // фс’о фˈрукти // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Які повір’я, пов’язані з забороною їсти яблука до Спаса, відомі в місцевій міфологічній традиції ?

Та ˈн’ічого таˈкого/ тож буˈвайе/ ˈл’уди не йіˈд’ат’ до Сˈпаса/в коˈго поˈмерла диᵉˈтина/ то не йіс’т’ до Сˈпаса/ ну так йак с’в’аˈшчениᵉки ˈкажут’/ шчо це виᵉногˈрад не йісти/ а ˈйаблука ˈможна/ ˈл’уди доˈдержуйуц’:а сво ˈго/ воˈни ˈсам’і і йіˈд’ат’// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

'Кажут' 'л’уди в ко'го по'мерли 'д’іти | ма'лен’к’і йім | тим не 'можна до 'Спаса 'йісти 'йаблука || ну шоб на 'тому 'св’іт’і по'пало 'д’іт’ам// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

На С'паса до С'паса не 'можна 'йісти| 'йаблука тим ж’ін'кам йа'к’і ро'били а'борти 'т’іл’ки 'п’ісл’а С'паса (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Поˈв’ір’а йе // заўжˈди / е / ну це ˈд’ілоˈкожного // но заборо ˈн’алос’а ˈйісти ˈйаблука / і слиўˈки / ї виногˈрад / фс’о / ў коˈго поˈмерла диˈтина / там / чи роˈдилас’а нежиˈвойу / чи хтос’ ўтˈратиў диˈтину маˈлен’ку // то до Сˈпаса ˈйісти ˈйаблуко ни ˈможна / тоˈго шо воˈно ни осˈв’ачине // ну коˈлис’ ни ˈйіли н’іхˈто ˈл’уди / ни ˈт’іл’ки там маˈми / шо д’іˈтеї фтˈратили // а ˈл’уди ни ˈйіли / тоˈго шо воˈно ни сˈв’ачене // о // а дл’а маˈміў / оˈсоб’ен:о йаˈк’і своˈйіх д’іˈтеї фтˈратили / ни ˈможна буˈло ˈйісти / тоˈго шо буˈло таˈке поˈв’ір’а / шо на Сˈпаса / е / ўже йак посв’аˈт’ац’:а ˈйаблука / ˈМат’ір ˈБожа розда ˈйе фс’ім ˈд’іткам по ˈйаблучку // а йаˈка ˈмама ˈйаблуко ˈйіла до Сˈпаса / то т’ій диˈтин’і ˈнима ˈйаблучка // і та диˈтина стоˈйіт ф сторо ˈн’і і пˈлаче // оˈтаке буˈло поˈв’ір’а / шоп маˈми ц’іх ˈйаблук ни ˈйіли // то так і буˈло // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Забоˈрона буˈла / но ˈт’іки це особˈливим ˈл’уд’ам // це не фс’ім буˈла забоˈрона // а особˈлив’і ˈл’уди // йа пˈросто ни ˈхочу про це говоˈрити / аˈли буˈли

та'к'і 'л'уди / йа'к'і ни 'йіли 'йаблука // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Ну 'л'уди / йа'к'і бу'ли та'к'і / б'іш с'тарш'і / во'ни до С'паса ни 'йіли н'і'йаких ф'рукт'іў // 'поки ни ос'в'атиц':а // ну йак ни з'найу // ну так со^{у}'б'і // пожи'л'і 'л'уди / во'ни дот'римувалис' // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Чи поминають померлих у цей день? Як це відбувається? Описати детально. Які повір'я про один із трьох виходів померлих на цей світ – спасівський – відомі в місцевій фольклорній традиції?

Хто 'хоче/ йак помие'нати/ йак'шчо с'в'а'тиц':а/ то не помие'найут' у 'церкв'і в цей ден'/ а 'л'уди 'хочут'/ то йдут' на ц'винтар// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Н'і// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

По'мерлих 'заўжди з'гадуйут' бо ў 'церкв'і на 'служб'і за них кни'жеичку да'йут' чи'тати а'то | і та'кого 'б'іл'ше н'і'ч'о не па'м'атайу// (с. Сутиски Вінницького р-ну Вінницької обл.).

Ну так / ну поми'найут // ўже йак'шо з'іб'ралас'а ро'дина за сто'лом / то по'н'атно / шо / е / поми'найут // но так шо особ'ливого йа'когос' / то ни 'було […] // ка'зали / шо йак Спас / то бе'ри рука'виц'і про за'пас // бо йак 'л'ito к'ін'чалос'а / то ўже тре бу'ло 'думати про 'ос'ін' / про 'зиму / заго'тоўки ро'бити 'р'ізн'і // С'паса / це во'но цим і символ'і'з'ірувалос'а / шо це 'д'іло до 'осен'і / шо це фс'о тре бу'ло ро'бити // таке бу 'ло / да // (м. Жмеринка Жмеринського р-ну Вінницької обл.)

Записати відомі в місцевій фольклорній традиції прислів'я, приказки, прикмети, прогнози погоди, врожаю, здоров'я та ін., пов'язані з кожним святом літнього циклу.

Не памйа'тайу// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Осінній цикл свят

Коли і якими обрядами починаються (починалися в давнину) жнива? Описати детально. Що беруть із собою в поле на зажинки (хліб, громничну свічку тощо)? Як називається початок жнив?

Ко'ли йшли ко'сити в даўние'ну/ даўние'ну шче ко'сили 'косами го'рох/шче 'л'ітом жние'ва/ ўже поча'лас' жние'ва/ і най'перше це буў го'рох почие'нали/

|пот’ім йач|м’ін’ ко|сили/ ко|лис’ го|рох |дуже |важко бу|ло ўби^е|рати/ шчо ўсе |разом |сонце на цей/ дошч на цей го|рох/ пе^и|ре^и|ве^и|р|тали його/ ну ско|сили спо|чатку/ знайеш/ а зараз всі ком|байни |нов’і/ ну не к|рашче/ бо ўби^е|райут’ ўсе/ моло|ко і ку|сок |сала бе^и|рут’ і |йайц’а і х|л’іба/ все це було/ це так б|рали в |поле/ і почи^е|найе^і|ц’:а жнива// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Які обрядові дії виконують, жнучи перший сніп? Як він називається? Чи приносять його додому? Що з ним роблять (обмолочують окремо, святять з нього зерно, перед наступним засівом змішують із насінням)? Що роблять із соломою з першого снопа (дають їсти чи підстеляють худобі)?

Д’і|дух нази^е|вайе^і|ц’:а |перший с’н’іп/ йак д’і|дух при^е|носи^е|т’/ хто там/ тракто|рист йа|кийс’/ йак при^е|носи^е|т’ д’і|дух/ а |пот’ім |сам’і мо|лоти^е|т’/ не знайу/ шчо в’ін |роби^е|т’/ в нас не було та|ких тракто|рис’т’іў/ ком|байне^и|р’іў в с’ім|йі/ со|лому з |першого сно|па с|пал’уйут’// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Як називається біль, що виникає у м'язах руки чи спини від перевтоми (гризь, увереда, ожменити)? Які запобіжні заходи чи засоби лікування вживають від болю в руках та у спині від перевтоми на жнивах (перев'язують руку шнурком з рук покійника, червоною ниткою; дитина топче ніжками спину)?

Б’іл’/ йак на|роби^е|ц’:а/ то все бо|лит’/ пос|тойіла/ чут’ по|сид’іла чут’/ пос|тойіла чут’/ та й з|нову за |роботу/ кого бо|лит’ ру|ка/ то пе^и|ре^и|в|йажут’ че^и|р|вонойу |ниткойу/ йакшчо знайе// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Особливості протікання жнив. Рекомендації, обереги, запобіжні заходи й обряди, які супроводжують цей процес.

Ну/ об|р’ади/ йа|к’і супро|во{дж}уйуц’:а/ а забо|рони ну шчоб не па|лили там на |пол’і/ шчоб не заго^у|р’ілос’а шчос’// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Чи роблять закрутки на полі під час чи до зажинок? Як їх роблять? Як вони називаються? Що це означає (оберіг проти псування хліба чи навпаки – чари з метою заподіяти шкоду господарю поля)? Яку шкоду це могло заподіяти? Як знешкодити залом (висмикнути осиковим кілком,

рукою, вимазаною у свинячому гною; перехрестити серпом та ін.)? Якими магічними словами повинен супроводжуватися цей акт?

Н’і/ а шчо це та|ке/ |нав’іт’/ не знайу/ ну |закрутки/ кон|серви/ ну то кон|серв’іў ў|дома |робл’ат’/ ну мож|ливо на |пол’і там і ро|били/ не знайу/ н’і на |пол’і моло|тили/ |зараз мо|лот’ат’/ б’і|гом мо|лот’ат’/ шчоб ўс|п’іти/ шчоб по|года не с|портилас’а// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Як називається пучок колосся, що при закінченні жнив залишали в полі незжатим (коза, дід, борода, спасова борода, квітка)?

Не знайу/ не знайу// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Чи бавилися на полі по закінченні жнив? Як саме (тягали один одного за ноги, качалися, перекидалися через голову тощо)? З якими словами чи піснями виконували ці дії?

З|в’існо |бави|ли|с’а/ і ви|пи|вали/ і йіли/ і шче п|разнували/ ден’ кол|госпни|ка/ йак по ўс’іх ро|ботах/ ден’ кол|госпни|ка п|разнували/ та|к’і при|готу|ван’:а були/ с’|т’іл’ки |народу було/ ви|гра|вали ми/ йа ко|лис’ ви|гра|вала од|ного |року мако|гона/ д|ругого |року |п’іўн’а/ так/ му|зика г|рала/ ой така кра|са/ бу|ла/ шчо йа вже ц’о|го не за|буду/ н’і особ|ливи|х п’і|сен’ не бу|ло/ так йа|к’і з|нали/ |п’іс’н’і та|к’і сп’і|вали/ аж до к|лубу// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Чи обв'язували господаря перевеслом? Чи обставляли його снопами? З якими словами чи піснями виконували ці дії? Описати детально обряд.

Н’і/ |може там тракто|ристи/ т’і ком|байнеири/ то |може і обв|йазували |голову кол|госпу// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Як називається спеціально оформлений пучок колосся, що був символом закінчення жнив (баба, дідух, букет, квітка, вінок)? З чого його робили (з останнього зжатого на полі жита; із зібраного після жнив на полі колосся)? Який він має вигляд, як його прикрашають (вінок чи букет з колосків та польових квітів; сніп, одягнутий у сорочку та з вінком тощо)? Що з ним роблять після закінчення жнив (приносять додому, урочисто вручають господареві, заносять у стодолу)? Детально описати весь обряд.

Д’і|дух/ так/ ну жмук пше|ниц’і/ чи жи|та/ п|росто завйа|зали цей д’і|дух в та|кий пу|чок ве|ликий/ шчоб в’ін буў ве|ликий/ все/ і та|кий/ шчоб сто|йаў/

то добре/ сто|йіт’ в’ін в |хат’і/ то^{у}|д’і |винос’ат’/ тут |вимолитили ўсе// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Де і скільки часу зберігають цей сніп? Що з ним роблять потім, де його дівають? Чи не має він спільного з різдвяним снопом – колядою, дідом?

|Вимолитили/ а те с|пал’уйут’/ со|лому с|пал’уйут’/бувайе шчо сто|йіт’ в |дейаки^{е}х л’у|дей/ і до Р’ізд|ва/ до Р’ізд|ва цей д’і|дух сто|йіт’/ так йакшо хто |держи^{е}т’ його/ то до Р’ізд|ва сто|йіт’// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Як господар частує женців? Які страви обов'язково мають бути на столі? Які пісні співають при цьому? Записати відомі в місцевій фольклорній традиції жнивні та обжинкові пісні.

Ну ў|с’ак’і/ мйас|не/ хл’іб с|пече^{и}ний/ та й час|туйут’/ |п’іс’н’і не сп’і|вайут’// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Як називається свято Успіння Пресвятої Богородиці (Перша Пречиста)? Як святкують цей день, і яке його значення в річному господарському та обрядовому циклі?

Першопре^{и}|чиста/ йа знайу/ Першопре^{и}|чиста// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Нази|вайец’:а |Перша Пре|чиста і |кажут’ шчо на Пре|чисту н’е так ее на |саме у|же та|ка це ос’ ее |перша це св'а|то ну не св'а|то а це ўшану|ван’:а та|кого д’н’а ее а|ле чо|мус’ ее ў ба|гат’ох |дуже |селах У|сп'ін’:а Бого|родиц’і ее ўва|жалос’а |храмовим св'а|том ну |храмове св'а|то це йа ска|жу то|д’і ко|ли на|приклад і|дут’ ро|дина і|де ее |може то|му шчо ее ў ба|гат’ох |селах бу|ли в'ідкрит’:|а ее |саме ее цер|коў ко|ли почи|нали на|приклад буду|валас’а |церква і |перша там |служба і|шла йак ее на У|сп'ін’:а о|це ўва|жалос’а |храмовим св'а|том ее і ї|шли од|н’і до |одних у |гос’т’і ее обоўйаз|ково йак|шчо на|приклад от у нас се|ло і ї|шли от у мо|йему се|л’і у нас У|сп'ін’:а Бого|родиц’і це бу|ло |храмове св'а|то до нас ее |родич'і з’іж|джалис’а: од|н’і з соко|л’іўки дру|г'і з ки|тайірода по|р’ад там в'і|д’і шара|пан’іўки там з іл’:а|ш'іўки во|ни во|зами |йіхали во|ни ї|шли |п'ішки це бу|ло обо|в'азковиї та|киї атри|бут |шчоби йак |кажут’ |празник у|гу от на ц на та|ке |храмове св'а|то сходи|лас’а ро|дина ў о|сноўному а|ле зви|чаїно першочер|гова ее та|ка в'ід|м'ін’:іс’т’ це бу|ла ве|лика вен|чал’на |служба за о ее ц ц’о|му о|це бу|ло так нази|валос’а це |перша йа йа ўзага|л’і не |можу йа от ко|ли со|б'і |думала то|му шчо |Друга Пре|чиста йе та|кож а|ле то на|роджен’:а |матер’і бо|жойі йак і|шло і чо|мус’ во|на ее по ста|рому

цер|коўному календа|р’у |двадц'ат' |першого |верес’н’а йа вес’ час |думала: чо|му ну |може |д’ійсно ее так от так і буў ее ну б'іб|л’ійне це бу|ло так ее во|но бу|ло так у т’і ча|си то|му так во|но і |перша і|де йак У|сп'ін’:а а ў|же |двадц'ат' |першого |верес’н’а і|де йак ее на|роджен’:а ее |матер’і бо|жойі не|чиста а не|чиста ну це йак йа ка|жу йак йа йа ко|лис’ пам'а|тала та|ку на на на на Пре|чисту ну |типу та|кого шчо |д’іўка ну не|чиста а йак це ска|зати йа не |можу ну дум|ки ў не|йі |мр’ійі во|на ж на Пре|чисту дум|ки |чис’т’і во|на шу|кайе во|на со|б'і |мр’ійе вигл’а|дайе сва|т’іў о|це Пре|чиста но|сити йак йа ска|зала йа |перед тим ска|зала шчо це та|кий передве|с’іл’ний пе|р’іод // (Чепіль Світлана Олеянівна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

-Чи знаєте ви про Першу Причисту?- |перша про про |першу при|чисту н’і|чого не |знайу - Не святкували таке свято?- да н’е св'а|то та|ке йе при|чиста - Ну це я про свято питаю чи ви святкували? Каже що це свято починає підготовку до весільного сезону, ви чули таке?- а|га шо це до ве|с’іл’:а |близ’ко да // (Баньковська Ганна Олексіївна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

Чи розпочинає він підготовку до весільного сезону?

Так/ хто майе же[и]нити[е]с’а/ то хай |жени[е]ц’:а/ |посту не[и]майе/ хай |жени[е]ц’:а// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Які повір'я, прикмети, приказки та прислів'я, пов'язані з цим днем, поширені в місцевому фольклорі (Пречиста - носить сватів нечиста)?

Не знайу/ не |чули та|кого// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Як називається свято Різдва Пресвятої Богородиці (Друга Пречиста)? Як його святкують?

Так само/ йак і |першу/ у нас йак|раз П|роводи о[у]с’ін’:і йдут’ на ц|винтар/ з|гадуйут’ по|мерли[е]х/ це ўже ту|ди б|лижче до |осе[и]н’і// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

О|це йак йа ска|зала |Друга Пре|чиста це Р’із|дво пресв'а|тойі Бого|родиц’і де во|на наро|дилас’а це |двадц'ат' |перше |верес’н’а по ста|рому цер|коўному календа|р’у а ў|же по йул’і|ан’с’кому це |м'інус три|надц'ат' |д’н’іў на|зад- А як його святкують?- ну йо|го йак зазви|чаї та|кож на |Другу Пре|чисту на|приклад у ме|не на |Другу Пре|чисту бу|ло ве|с’іл’:а це шче бу|ло до |двадц'ат' |першого |верес’н’а та|кож йе |дуже ба|гато |храмових св'ат і ў о|сноўному це бу|ли

уроˈчис’т’і богослуˈж'ін’:а тоˈму шчо це народилас’а ˈмати ˈбожа це буˈло велеˈчезне св'аˈто йаˈке символ’ізуˈвало ˈскажем ну саˈм'і розуˈм'ійете шчо // (Чепіль Світлана Олеянівна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

Які повір'я та прикмети пов'язані з цим днем? Які, повірюю, предмети, не

Зˈнайу/ ˈн’ічого таˈкого неиˈмайе// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Чи відомий звичай, за яким бездітні жінки наймають службу в церкві та запрошують людей на обід?

ˈН’ічого таˈкого ˈн’ічого// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Які повір'я пов'язані з святом Воздвижения Хреста господнього (Здвиження)? Записати розповіді. Інші повір'я, пов'язані з цим днем.

Ну йаˈк’і/ поуˈв’ірйа/ це ˈчесного хреиˈс’та/ ўваˈжайеˈц’:а шче поуˈв’ірйа/ йа не знайу// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Возздв'іˈжен’:а це ˈчесного хресˈта ну йа не ˈзнайу йак і поˈв'ірйа це оˈце ˈход’ат’ ˈГосподи проˈсти меˈне ˈгр’ішн’і дурˈн’і поˈв'ірйа тоˈму шчо чоˈгос’ йа не ˈзнайу ў наˈрод’і дес’ таˈке ˈкажут’ шчо на ˈчесного хресˈта на возздв'іˈжен’:а хоˈвайец’:а ў ˈземл’у ўˈс’ак'і ˈзм'ійі там шчо оˈц’а таˈка небезˈпечна нечиˈстива йак ми ˈкажемо наˈприклад там не росˈлин’:іс’т’ а тваˈрин’:іс’т’ у веˈликому раˈхунку ну аˈле оˈце обоўйазˈково ˈкажут’ шчо: ої не ˈтреба їˈти ў л’ іс оˈце поˈв'ірйа а шчоб ти розуˈм'іла шчо ˈвересен’ ˈм'іс’ац’ це грибˈниї ˈм'іс’ац’ і ˈсаме на ˈчесного хресˈта не їˈшли ˈл’уди ў л’іс бо бойаˈлис’а шчо зм'іˈйа хоˈвайец’:а ў ˈземл’у і воˈни обоўйазˈково там ˈмайут’ на неˈйі настуˈпити ну св'аˈшченики в'ідкиˈдайут’ це воˈни ˈкажут’ шчо це йаˈзичество ну аˈле таˈке поˈв'ірйа воˈно наˈск'іл’ки ув'їˈшло ў ˈпобут ˈл’удеї шчо воˈно іˈснуйе до цих п'ір йа ˈхочу скаˈзати хоˈча йак возздв'іˈжен’:а це йаˈке? це коˈли знаїˈшли хрест на йаˈкому розпиˈнали Іˈсуса Хриˈста йоˈго ˈпросто знаїˈшли у каˈнав'і у боˈлот’і ˈможе так скаˈзати і йоˈго п'ідˈн’али оˈце возздв'іˈжен’:а йоˈго п'ідˈн’али йоˈго оˈсв'атили і зроˈбили йак ну ˈкажут’ і с’оˈгод’н’ішн’і монуˈменти таˈкого безˈсмерт’а хресˈта Іˈсуса Хриˈста оˈтак і оˈце таˈке поˈв'ірйа ˈкажут’ шчо: ої диˈв'іц’:а на гоˈрод не їˈд’іт’ бо там ˈможе ˈбути зм'іˈйа воˈна ˈмайе хоˈватис’а не хоˈвалис’а воˈни ˈзм'ійі у них буў св'їй йаˈкиїс’ в'ідпоˈв'ідниї цикл і воˈни хоˈвалис’а тоˈд’і коˈли

хо|валис’а а|ле ў на|род’і так це побуту|вало // (Чепіль Світлана Олеянівна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

-Чи знаєте ви про свято Воздвиження Хреста Господнього?- о йак же ж це воздв'і|жен’ійа хрес|та |божого йе та|ке св'а|то а шо там да|л’і шо ро|били то - Ну ви не чули повір’я, що змії вилазять збиваються в клубки там?- а|га це йак йак же ж це во|но на йа|кий це ден’ то ў|с’а |нечис’т’ на зи|му за|лазе ў |земл’у а вес|нойу ў|же та|ко те|пло тиї ў|с’і ви|лаз’ат’ ви|лаз’ат’ це йак же же во|но нази|вайец’:а воздв'і|жен’ійа хрес|та |божого - Ну кажуть що в цей день саме вилазять змії і дуже небезпечно ходити- да да да у л’і|с’і йа во|обше бо|йус’а |л’ісу у л’іс хо|дит’ бо йе та|ко ї|деш та не раз ї|деш а во|на си|дит’ на пе|н’оков'і ти |б'ігом т’і|кайеш ў |другу |сторону // ну йак ми |кажемо |бабине |л’іто |бабине |л’іто ну це ў о|сноўному припа|дайе дес’ се|редина |жоўт’н’а // (Баньковська Ганна Олексіївна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

Чи відомі повір'я про те, що в цей день змії збиваються в клубки і котяться по землі, тому в цей день небезпечно ходити в ліс та ін.?

Ну це та|ке бу|ло/ шчо на |чесного хре^{и}с|та зм’і|йі/ ко|роч:е все та|ке ли^{е}|хе хо|вайе^{і}ц’:а в |земл’у/ ну це во|но/ з|в’існо/ не |заўжди// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Чи безпечно в цей день ходити в ліс?

Ўзага|л’і/ неже^{и}|лате^{и}|л’но хо|дити в л’іс/ бо ка|зала |наша л’у|ба/ ко|лис’ п’іш|ла з |бат’ком в л’іс/ в той ден’/ то ка|зала/ шчо ву|ж’і к|лубами/ к|лубами/ к|лубами на |силу пройш|ли і ўт’ікли з того л’ісу/ чи це во|но так/ чи не так/ так во|но |мало |бути/ чи вона п|росто по|пала в цей ден’/ не хо|дили ми/ ра|н’іше йа зараз не йду/ а ра|н’іше ми не хо|дили в цей ден’/ пропус|кали/ але шче бувайе/ |лаз’ат’ ву|ж’і/ |тепло/ вонм шче не дуже хо|вайуц’:а/ але це така приек|мета/ шчо це хо|вайуц’:а/ |нечиес’т’ хо|вайуц’:а в землу// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Як називається декілька погожих днів восени (бабине літо) і на який період осені вони припадають? Чому ці дні називають бабине літо? Чим характеризуються ці дні і яке їх значення в господарському календарному циклі?

Ну да/ ми че^{и}|кайе^{и}мо/ |баби^{с}не |л’іто/ бу|р’аки |копайе^{и}мо/ чи шчо то чи^{е}|тайе^{и}мо/ а шче |баби^{с}не |л’іто не л’і|тало/ з|начи^{с}т’ шче буде |тепло// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну йак ми ˈкажемо ˈбабине ˈл’іто ˈбабине ˈл’іто ну це ў осноўˈному припаˈдайе дес’ сереˈдина ˈжоўт’н’а - А чому їх так називають? - не ˈзнайу йа коˈлис’ чиˈтала ц’у іˈстор’ійу но йа с’оˈгод’н’і боˈйус’а ˈбути не зоўˈс’ім ˈпраўдивойу // (Чепіль Світлана Олеянівна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

-А як називається декілька погожих днів восени? От хороша погода кілька днів. Бабине літо- Уˈгу -На який період осені зазвичай припадає бабине літо? В якому місяці?- а ўˈже п'ід п'ід цеї п'ід зиˈму-А чому називають бабине літо?- бо ше бо ше на двоˈр’і та теˈпло н’і холодноваˈто а павуˈтин’:а леˈтит’ це ˈкаже ˈбабине ˈл’іто це ше ˈбабине ˈл’іта не буˈло ˈкаже // (Баньковська Ганна Олексіївна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

А на який період осені вони припадають, ці дні? ну/ дес’/ вони в ˈжоўт’н’і// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Чому вони називаються саме бабине літо? тому шчо ўже к’інˈчайеⁱц’:а ˈтепло/ і воно зйаўˈл’айеⁱц’:а таˈкими моᵘˈтузочками/ ˈбабиене ˈл’іто/ ˈтепло/таке ˈсонечко/ ˈбабиене ˈл’іто с’оˈгод’н’і йе/ ˈможна шчос’ роˈбити// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Чим характеризуються дні, яке їх значення в господарському календарному циклі? ну/ стаˈрайуц’:а все зроˈбити/ ˈпоки ˈтепле ˈл’іто/ бо ˈпот’ім поᵘчˈнуц’:а доᵘˈшч’і/ ˈхолод/ стаˈрайуц’:а ўс’і с’іл’с’когосˈподарс’к’і ˈроботи заˈк’інчити/ поки ˈбабиене ˈл’іто почˈне л’іˈтати// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Як називається свято Покрови Пресвятої Богородиці і коли його святкують (Покрова)?

Ну Покˈрова// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Св'аˈто Покˈрови воˈно так і назиˈвайец’:а Покˈрова йоˈго св'атˈкуйут’ ˈзнову ж ˈтаки за стаˈрим церˈкоўним календаˈрем чотирˈнадц’атого ˈжоўт’н’а йакˈшчо ˈзнову ˈтаки в'іˈд’н’ати триˈнадц’ат’ ˈд’н’іў це там ˈперше ˈжоўт’н’а да? ну ўваˈжайут’ шчо йе таˈка ˈдаўн’а леˈгенда шчо коˈли коˈли буˈла ˈслужба у ˈхрам'і і п'іˈшла ˈзв'істка шчо ĭˈдут’ воˈроги на на тоĭ на тоĭ ˈскажемо на тоĭ наˈселениĭ пункт і ˈмати ˈбожа ˈл’уди поˈчали проˈсити воˈна розстеˈлила покˈроў покˈроў це йак ми ˈкажемо покриˈвало ˈМати ˈБожа розстеˈлила св'іĭ покˈроў з’н’аˈла з сеˈбе оˈц’у шарф йакˈшчо на с’оˈгод’н’ішн’іĭ ˈмов'і каˈзати так і наˈкрила йоˈго уˈс’іх тих ˈл’удеĭ ˈцеркви і б'іˈда омиˈнула і оˈто так назиˈвайец’:а Покˈроў

Бо|жойі |Матер’і ну ў укра|йін’і |кажут’ |здаўна шчо |Божа |Мати Пок|роў Бо|жойі |Матер’і це св'а|то ко|зац’ке де |саме шчо са|ма |Божа |Мати обе|р’ігала |наших коза|к'іў ко|ли во|ни боро|лис’а із монголота|тарс’ким |ігом там на на|валом то во|ни на чес’т’ ц’о|го Пок|рову Бо|жойі |Матер’і буду|вали |храми коза|ки та|кож і от це ўва|жайец’:а во|на Пок|роў с’о|год’н’і ў наш час ми |знайемо шчо це с’о|год’н’і Пок|рова св'ат|куйец’:а ў укра|йін’і йак ден’ в'ізна|чайец’:а ў укра|йін’і йак ден’ ее укра|йін’с’к'іх сил |зброїних то|му шчо с’о|год’н’і |саме |божа |мат’ір |просит’ покри|вайе сво|їм ом|фором |кажут’ ом|фором покри|вайе в'ід |л’удеї в'ід небез|пеки // (Чепіль Світлана Олеянівна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

-А чи знаєте ви коли святкують Покрову?- Пок|рову св'ат|куйут’ ш'іс|на н’е чотир|нац’атого чис|ла Пок|рову св'ат|куйут’-А якісь прикмети за Покрову не знаєте? Приказки?- У-у // (Баньковська Ганна Олексіївна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

Які повір'я, прикмети, приказки та прислів'я, пов'язані з цим днем, поширені в місцевому фольклорі?

Ну н’і|чого та|кого/ Пок|рова// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Як святкують цей день і яке його значення в річному господарському та обрядовому циклі?

Так само йде[и]мо в |церкву/ с’в’ат|куйе[и]мо його/ ўсе/ |ходи[є]мо в |церкву/ а Пок|рова/ пок|рийе покри[є]вайе ўсе/ |може пок|рити |лис’т’ами таке// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Як моляться Святій Покрові дівки, яких іще не засватали (Свята Покрово, покрий мою голову хоч рядном, хоч ганчіркою, аби не залишитися дівкою)? Чи прогнозували господарі в цей день тривалість і характер зими тощо?

Не знайу/ йак во|ни |мол’ац’:а// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Не |знайу не |знайу- Приклад є: Свята Покрово покрий мою голову хоч ганчіркою аби не залишитися дівкою - йе а то йа йа так ба|гато |мр’ійут’ про те |шчоби ее бу|ли |хлопц’і |кл’алис’а |скажем так - А чи прогнозували господарі в цей день тривалість і характер зими? - ну так ка|зали шчо Пок|рова це |перший |признак при|ходу зи|ми так йак і Ми|хаїла ну ка|зали шчо Ми|хаїло при|ходит’ прийіж|джайе на |б'ілому ко|н’і а Пок|рова ў о|сноўному при|ходит’ з

похо|лодан’:ам похо|лодан’:а це бу|ли |перш'і та|к'і сут’:|єв'і |приморозки |заўжди до Пок|рови ста|ралис’а ви|копати бу|р’ак кот|рий шчоб в'ін там не по|мерз хо|ча йак|шчо ў|з’ати с’о|год’н’ішн’ій наш кл’і|мат то часто|густо Пок|рова св'а|то Пок|рови бу|вайе при |тепл’ії по|год’і а|ле |саме от |кажут’: ої |треба зро|бити ў|се до Пок|рови то|му шчо прогнозу|валос’а похо|лодан’:а ў|же до Пок|рови в'ід’л’і|тали |лас’т’іўки в'ід’л’і|тали ле|леки ў|же |птаство йа|ке ле|т’ілo ў |тепл’і кра|йі ў|же до Пок|рови во|ни ў|же ў|с’і пов'ід’л’і|тали с’л’ідку|вали на Пок|рову за ци|булейу |ск'іл’ки ў не|йі ша|р’іў ну на|приклад оби|райеш ци|бул’у |ск'іл’ки луш|пин’:а там бу|вайе так шчо то|нен’ко луш|пин’:а об'і|брала а бу|вало шчо оби|райеш оби|райеш |пару та|к'іх ну |скажемо о|дин з’н’і|майеш по|т’ім шче з’н’і|майеш по|т’ім шче з’н’і|майеш |кажут’: це |майе |бути хо|лодна зи|ма а до Пок|рови ў|же та ци|бул’а бу|ла |вибрана |висушена і во|на бу|ла свойе|р’ідним тер|мометром та|ким про|гнозом по|годи- І часто співпадало так? - сп'іўпа|дало ка|жу шчо сп'іўпа|дало // (Чепіль Світлана Олеянівна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

Чи прогнозували господарі в цей день тривалість і характер зими тощо?

Не знайу/ йа|кий ден’ була Пок|рова/ чи дошч йшов/ чи |лис’т’а об|сипалос’а/ йа не можу ска|зати/ йак во|ни ди[е]вили[є]с’а/ йака |буде по|года// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Як називається день Дмитра у вашій говірці? Як його відзначають? Які повір'я та прикмети, пов'язані з цим днем, відомі в місцевій культурній традиції?

Дми[є]т|р’ійа/ так і Дми[є]т|р’ійа/ так/ так йак в мене |бат’ко буў Дми[є]т|ро/ то ми |заўжди поздравл’али |д’іда/ |заўжди п|разнували Дми[є]т|ра// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну |Дмитра |Дмитра да йак йа ў|же ка|зала а до |Дмитра |д’іўка |хитра на |Дмитра у|же н’і шче там |п'іс’л’а |пару |д’н’іў і |Дмитра це |вос’мого листо|пада |знову ж |таки поста|рому календа|р’у по йул’і|ан’с’кому йак|шчо |м'інус три|надц’ат’ |д’н’іў це полу|чайец’:а |шостого листо|пада ка|зали |Дмитра ў|же да|л’і ў|же |тр’ішечки там |пару |д’н’іў чи |пару |тижн’іў про|ходит’ і начи|найец’:а р’із|дв'аниї п'іст ў|же аж до Р’із|два ну і о|це так шчо по|в'ірйа йе йак йа ка|жу час|ник |треба са|дити поса|дити до |Дмитра обоўйаз|ково до |Дмитра маў |бути по|саджениї зи|мовиї час|ник хо|ча хоч час св'а|шченики |кажут’ шчо це йа|зичество а|ле |л’уди так |звикли шчо во|ни с’о|год’н’і |нав'іт’ і то|д’і і с’о|год’н’і ста|райуц’:а ў|з’ати |вузлик йак|шчо не ў|стигла поса|дити

зи|мовиї час|ник во|ни обоўйаз|ково по|вин’:і йо|го прико|пати ў |земл’у а по|т’ім ў|же |п'іс’л’а |Дмитра ну а|ле в'ін по|винен |Дмитра пере|бути ў зем|л’і і там |п'іс’л’а |Дмитра йак|шчо зем|л’а шче не за|мерзла то ў|же са|дили бу|ло та|ке по|в'ірйа шчо йак|шчо ти |п'іс’л’а |Дмитра |садиш час|ник то обоўйаз|ково |майе |бути по|к'ійник у с’і|м'і от та|ке со|б'і йа |знайу ну |може ко|лис’ дес’ йа|кас’ сп'іў|пала ц’а ну ў|се |може |бути ну а|ле та|ке по|в'ірйа // (Чепіль Світлана Олеянівна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

-Як називається день Дмитра? Чи так і називається свято Дмитра?- |Дмитра так і нази|вайец’а це |тан’і се|мен’іўни бен|доўс’койі |тан’і |хлопчик нази|вайец’:а |д’іма Дмит|ро це в'ін на цеї ден’ ро|диўс’а // (Баньковська Ганна Олексіївна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

Чи справляють поминки померлих родичів у Дмитрову суботу? Як вони називаються (Поминальниці, Діди)?

Так/ |д’іди// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

|Дм'ітр’і це ее |дм'ітр’іўс’ка су|бота шчо ти розу|м'іла не |просто по|минки спраў|л’айут’ а во|на ўзага|л’і поми|нал’на су|бота це нази|вайец’:а |бат’к'іўс’ка су|бота |дм'ітр’іўс’ка обоўйаз|ково бу|ла поми|нал’на |служба у |храмах в'ідбу|валас’а це бу|ла ве|лика |дм'ітр’іўс’ка су|бота і о|б'іди це бу|ли та|ким |першим ее атри|бутом ее та|к'і о|б'іди во|ни бу|ли |п'іс’н’і там не бу|ло |м'аса а|ле там бу|ли обоўйаз|ково ва|реники там кар|топл’а це бу|ла та|ка // (Чепіль Світлана Олеянівна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

-А чи справляють поминки померлих родичів у Дмитрову суботу?- дмит|рову су|боту че|каї че|каї -Або ще кажуть поминальниці на цю суботу- на на зе|лен’і св'а|та поми|найут’ -А на Дмитра не поминають- |н’еа // (Баньковська Ганна Олексіївна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

Де справляють поминки (удома)?

|Дома/ де полу|чайец’:а/ |л’уди// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Йак вийаў|л’айец’:а? ну йа шчо то|б'і ска|жу йак во|на вийаў|л’айец’:а йе у снах у |дуже ба|гат’ох йе ну по|перше там |заўжди ї|де мо|литва там і|де пом'а|ни |Боже |душу по|мерлого та|кого про|сти йо|му гр’і|хи |в'іл’н’і і не |в'іл’н’і да|руї йо|му |царство не|бесне і |в'ічне при|час’т’а тво|йіх благ це обоўйаз|ково ма|ла |бути та|ка |перед |перед тим |перед о|б'ідом |л’уди ўста|вали так мо|лилис’а і ўва|жалос’а шчо ну йе |нав'іт’ та|к'і |п'іс’н’і б'іб|л’іїс’к'і йа йіх

ˈпросто не ˈзнайу доˈс’л’іўно не ˈхочу а так каˈзали шчо коˈли ўˈшоў помиˈнал’ниў оˈб'ід то ˈбожа ˈмати стоˈйала ˈб'іл’а воˈр’іт то йеˈйі хаˈти де буˈли ˈц’і помиˈнал’н’і оˈб'іди - А чи відкидали по ложці всяких страв у окрему посудину? - так в'ідкиˈдали залиˈшали на н’іч обоўйазˈково залиˈшали ˈп'іс’л’а таˈкого помиˈнал’ного оˈб'іду стаˈралис’а залиˈшати е ну ˈйіжу залиˈшати св'аˈчену ˈводу куˈсочок ˈхл’іба і обоўйазˈково ˈложку і скаˈжу тоˈб'і таˈкиў оˈдин таˈкиў тоˈб'і ˈприклад наˈведу йа ˈможе не зоўˈс’ім ну ˈв'ірила чи йак ў таˈк'і приˈкмети аˈле у нас таˈка буˈла е ў роˈду таˈка буˈла поˈд’ійа коˈли у моˈго ˈбат’ка ˈр’ідна сестˈра поˈмерла воˈни йіˈйі хороˈнили ў неˈйі не буˈло д’іˈтеї ну точˈн’іше ˈд’іти буˈли даˈлеко воˈни поўмиˈрали сиˈни і ми йіˈйі похороˈнили воˈна жиˈла окˈремо і зроˈбили помиˈнал’ниў оˈб'ід і йа поˈчала приби|рати з’і стоˈлу ў ˈхат’і там а меˈн’і ˈкажут’: шчо ж ти? не роˈби ц’оˈго ˈтреба залиˈшити там ˈзалишки ˈйіж'і на ˈйаґби на н’іч шчоб хаї буˈло а йа позбиˈрала ўˈже ˈложки ну то ес’т’ йак поˈчала приби|рати з’іˈбрала ˈложки а поˈт’ім каˈжу: ну да да та йа лиˈшила ˈц’і таˈр’ілки на ˈдругиї ден’ ми прийіˈжайемо з чолоˈв'іком ўˈже іˈти на кладоˈвишче на домоˈвишче а меˈн’і ˈмама ˈкаже: ˈслухаї а шчо поˈк'іїнику ˈтреба буˈло ˈложку ˈкласти у трудˈну? йа каˈжу: де ти таˈке ўˈз’ала? а воˈна ˈкаже: а меˈн’і приˈснилас’ ˈц’а ˈт’ітка і ˈкаже: ˈнад’у а ˈложка де? ˈзначит’ йе шчос’ ў ˈсв'іт’і таˈке шчо ми не ˈзнайемо то обоўйазˈково маˈло ˈбути обичˈно йак зазвиˈчаї клаˈдут’ дв'і ˈложки наўхˈрест ˈб'іл’а таˈкойі misˈки і з ˈзалишками ˈйіж'і ну ˈкажут’ шчо це дуˈша приˈходит’ ˈйісти а чи приˈходит’ воˈна чи н’і дуˈш'і поˈтр’ібна моˈлитва а не ˈзалишки ˈйіж'і ну тим ˈб'іл’ше таˈке поˈв'ірйа побутуˈвало йоˈго ˈзараз не так ˈлехко викоˈренити скаˈжу так - А що буде якщо не влаштовувати поминки? - н’іˈчого не ˈбуде голоўˈне моˈлитва - Ну кажуть будуть померлі ображатися снитися - ну сниˈтис’а ˈбудут’ ну йа йа не ˈдумайу за за зазвиˈчаї с’оˈгод’н’і св'аˈшченики воˈни ˈдуже застеˈр’ігайут’ в'ід отаˈких ˈпишних поˈминок в'ід таˈкого там ˈдуже частуˈван’:а поˈсиленого тоˈму шчо воˈни ˈкажут’ шчо ˈтреба моˈлитва і милосˈтин’а отоˈд’і коˈли ти не даˈйеш е е наˈприклад при ўлаштуˈван’:і таˈкого оˈб'іду ти не не не даˈсиш оˈц’ого пиˈр’іжечка чи там йаˈкогос’ ˈіншого харчуˈван’:а коˈмус’ тоˈму хто ˈдуже потреˈбуйе і ˈб'ідному тоˈд’і отоˈд’і ˈкажут’ шчо там на ˈтому ˈсв'іт’і уˈс’і оˈб'ідайут’ а поˈмерлиї за йаˈкого не даˈли таˈкойі йак йак ˈкажут’ ˈстар’і ˈл’уди милосˈтин’ка от таˈкойі милосˈтин’і не даˈли оˈто ˈперед ним тоˈд’і пуˈсте ˈм'ісце неˈмайе і і і йіˈди ну баˈгато так ˈкажут’ баˈгато не ˈзнайу тоˈму шчо е ну милосˈтин’а от чоˈго при таˈких оˈб'ідах церˈкоўних ˈзаўжди стаˈрайуц’:а даˈти йак би там не буˈло даˈти ˈйісти жебраˈкам а йіх баˈгато ну ˈнав'іт’ ў ˈнаших ˈцеркваx йе таˈк'і ну ми ˈкажемо на них там бомˈж'і ну хтос’ там ˈр’із’н’і жит’:ˈєв'і ситуаˈц’ійі йе хтос’ неˈмайе житˈла хтос’ п'е хтос’ там да аˈле йіх йіх стаˈрайуц’:а ˈнав'іт’ обоўйазˈково даˈти наˈсамперед йім оˈта оˈце т’і ўˈс’і де ˈмайут’ с’іˈдати хто там йе ў ˈцеркв'і за ˈц’і

сто|ли то хаї там ок|ремиї сто|лик шчо |майут’ нагоду|вати о|тих не|шчасних |скажем так і то|д’і |кажут’ шчо в'ід |того там ра|д’ійе ду|ша по|к'іїника шчо |н’ібито йі|йі |рад’іс’т’ // (Чепіль Світлана Олеянівна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

- А де поминки зазвичай справляють?- у|дома чи де у сто|лових - А що подають зазвичай?- пода|йут’ і боршч і |кашу а то|д’і боршч |каша а то|д’і |можна і го|лубчики по|дати жар|койе - А чи відкидають по ложці страв окремо в посудину як для померлих залишають?- |н’еа не |чула -А чи на ніч залишають вечерю на столі?- так йак о|с’о бу|ла |ц’а ве|черо о да то ли|шайут шо |йіли ў|с’о на сто|л’і так ли|шили - А водичку рушник ще треба? Чи просто те що їли лишали?- та шо |йіли то й ли|шали -А якщо не влаштовувати поминки от померлі що ображатися можуть чи снитися?- |можут сни|тис’а - Стукати у вікно - да ме|н’і не раз та|ко і йа ж не спл’у ше та|ко |чуйу стук стук і ў|с’о і т’іши|на а йа сва|рус’а ка|жу шчо ти |стукайеш? а то|д’і йа |чула |кажут’ шчо н’іч на до|роз’і а со|кира на по|роз’і шо не сту|каї - І допомагало? Не стукало більше? - н’е|е да да це то це й те|пер та|ко не|ма не|ма тиї сту|кайе стук|неи о|це та|ко сва|рус’а ну не |треба ви|ходити йак|шо по|стукало лиш ка|зала шо н’іч на до|роз’і а со|кира на по|роз’і не за|ход’ // (Баньковська Ганна Олексіївна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

Як вони відбуваються: що саме готують, як подають?

Ну йак шчо/і боршч/ і каша/ і го^{у}|лубц’і/ і кот|лети/ і ка|пуста/ і са|лат/ так і так го^{у}|туйут’// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Як виявляється участь померлих у частуванні (відкидають по ложці всяких страв у окрему посудину)?

Ну спо|чатку чи^{е}|тайе^{і}ц’:а псал|тир за |ними/ а |пот’ім |об’ід/ ну так йак в нас нап|риклад/ не да|йец’:а |н’ічого спи^{е}рт|ного/ ми не пйемо спи^{е}рт|ного |н’ічого/ нап|риклад/ і не с|таўл’ат’ спи^{е}рт|ного/ |т’іл’ки по^{у}о^{у}|б’ідали/ поблагодарили/ з|гадували по|мерли^{е}х/ і ўсе// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Що залишають на ніч для померлих (вечерю на столі, воду, рушник)?

|Н’ічого не зали^{е}|шайут’/ шчо ж там зали^{е}|шайут’/ ну це хл’іб/ воду і хл’іб ц’і|лушку// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Що буде, якщо не влаштовувати поминки (будуть померлі ображатися, снитися)?

Не знайу/ не пе[и]ре[и]в’і[ˈ]р’али/ бо [ˈ]заўжди ми ро[ˈ]били/ за ўс’і[ˈ]ма ми ро[ˈ]били/ і не с’[ˈ]н’ац’:а вони [ˈ]зоўс’ім/ [ˈ]зоўс’ім/ хо[у][ˈ]т’ілос’а б/ шчоб при[е]с[ˈ]нили[е]с’а/ але не с’[ˈ]н’ац’:а// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Чи відзначають День Параски (П'ятниці)? Які повір'я, пов’язані з цим днем, відомі в місцевій культурній традиції?

Не знайу/ чи ўзага[ˈ]л’і в’і{дз}на[ˈ]чайе[і]ц’:а у нас цей ден’/ ну Па[ˈ]раски так/ бу[ˈ]вайе шчо при[е]па[ˈ]дайе/ то йдемо в [ˈ]церкву/ так ден’ Па[ˈ]раски/ це с’[ˈ]в’ато/ з[ˈ]найе[и]ш/ не дуже таке ве[и][ˈ]лике// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Параско[ˈ]вейі в'ідма[ˈ]чайут це ў нас у се[ˈ]л’і ка[ˈ]цапи жи[ˈ]вут’ ну [ˈ]руск'і то во[ˈ]ни в'ідм'і[ˈ]чайут’ Параско[ˈ]вейі це ше й св'а[ˈ]то Параско[ˈ]вейі -А якісь приказки за це свято ви знаєте? Повір’я?- [ˈ]н’ее // (Баньковська Ганна Олексіївна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

Чи поминають померлих у найближчу до цього свята п'ятницю і суботу? Як називаються ці поминальні звичаї? Описати детально обряд і повір'я, пов'язані зі святкуванням.

Хто хоче/ то поми[е][ˈ]найе/ йак хто хоче/ поми[е][ˈ]найе/ це так поми[е][ˈ]найе/ йдут’ на ц[ˈ]винтар/ ко[у][ˈ]мус’ да[ˈ]йут’ йа[ˈ]к’іс’ цу[ˈ]керки тому/ хтос’ на ц[ˈ]винтар’і йе/ то да[ˈ]йут’ цу[ˈ]керки йім// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Поми[ˈ]нал’ниї ден’ ў о[ˈ]сноўному ў су[ˈ]бот’н’ій у[ˈ]гу пйат[ˈ]ниц’а це [ˈ]п'існиї ден’ [ˈ]заўжди [ˈ]заўжди в'ін у у[ˈ]с’і [ˈ]ц’і по[ˈ]ри ро[ˈ]ку і [ˈ]перед у[ˈ]с’іма св'а[ˈ]тами пйат[ˈ]ниц’а це [ˈ]майе [ˈ]бути [ˈ]п'існиї ден’ а поми[ˈ]нал’н’і д’н’і ў су[ˈ]боту то[ˈ]му [ˈ]заўжди ко[ˈ]лис’ це [ˈ]зараз ми при[ˈ]викли [ˈ]звикли ро[ˈ]бити ве[ˈ]с’іл’:а ў су[ˈ]боту а ко[ˈ]лис’ [ˈ]н’іколи не ро[ˈ]били то[ˈ]му шчо су[ˈ]бота бу[ˈ]ла поми[ˈ]нал’ниї ден’ не хрести[ˈ]ли [ˈ]д’ітеї ў поми[ˈ]нал’ниї ден’ не в'ін[ˈ]чали то[ˈ]му шчо це бу[ˈ]ло // (Чепіль Світлана Олеянівна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

-Чи поминають померлих у найближчу до свята Параски там п’ятницю чи суботу?- на[ˈ]верно шо ў су[ˈ]боту -А якось ці звичаї поминальні називаються чи ні?- [ˈ]нее не [ˈ]помн’у // (Баньковська Ганна Олексіївна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

До яких ще свят віднесені осінні поминальні обряди? Скільки раз протягом осені їх святкують? Як кожен із них називається і як їх справляють?

Йеᵘ помиᵉˡнал’на ˡБат’к’іўс’ка суˡбота / це ˡпереᵘд дмиᵉтˡрамиᵉ пˡразнуйеᵘ помиᵉˡнал’на Бат’ˡк’іўс’ка суˡбота / ˡпереᵘд дмиᵉтˡрамиᵉ чи на Дмиᵉтˡра / суˡбота чи неᵘˡд’іл’а приᵉпаˡдайеᵘ / це пˡразнуйут’ / чиᵉˡтатиᵉс’ моˡлитва // (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну на ˡПаску споминˡнайут’ - А якщо осінні саме?- а не зˡнайу ˡцего а на ˡПаску то поминˡнайут’ уˡмерших // (Баньковська Ганна Олексіївна, смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

Як називається свято Михайла? Чи вважається Михайло, за місцевим повір'ям, покровителем мисливців? Записати пов'язані з цим повір'ям перекази, поширені в місцевій фольклорній традиції.

Миᵉˡхайла ми пˡразнуйеᵘмо оˡдин раз на р’ік / воˡно так і назиᵉˡвайеⁱц’:а с’ˡв’ато Миᵉˡхайло // (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну так і назиˡвайец’:а Миˡхаїла // Миˡхаїла аа чеˡкаї це йа Дˡмитра казˡала йаˡку бо йа тоˡб'і зˡбила тоˡму шчо це ˡсаме Миˡхаїла девйатˡнадц’атого лисˡтопада йа пˡрошу ˡвибачен’:а а Дˡмитра бо йа йа заˡбула девˡ’йатого Дˡмитра девˡ’йатого лисˡтопада угу а Миˡхаїла дев’йатˡнадц’атого лисˡтопада ну це арˡхангел Миˡхаїло це ˡсимвол ˡмужнос’т’і сˡкажем це оˡдин із таˡких наїпоˡчес’н’іших св'аˡтих йаˡкиї де шаˡнуйец’:а і геопоˡл’іт ее там таˡкож ˡдуже веˡлична сˡлужба ї̆ˡде у хˡрамах веˡлична сˡлужба і це сˡв'ато веˡлике - А чи вважається Михайло за місцевим повір’ям покровителем мисливців? - ˡкажут’ так шчо ˡсаме покроˡвител’ мисˡлиўц’іў // (смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

Як називається свято Введення в храм Пресвятої Богородиці (Введення, Третя Пречиста)? Коли і як святкують цей день? Яке його значення в річному господарському й обрядовому циклі?

Пˡразниᵉк / це Веᵘˡлика тˡрет’а Преᵘˡчиста Ўˡведеᵘн’:а ў храм прес’в’аˡтойі Богоˡродиᵉц’і // (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну так і Ўˡведен’:а оˡце оˡце шчо йа тоˡб'і каˡзала де Маˡр’ійа п'ішˡла у храм оˡце Ўˡведен’:а ну йіˡйі коˡлис’ йакшˡчо до сˡкажем там йак ну сˡкажем ў них іˡде йак Ўˡведен’:а ˡкажут’ ну Ўˡведен’:а хˡраму це ˡсаме тоˡд’і коˡли маˡр’ійа ўже ў

таˈкому диˈт’ачому ˈв'іц’і ўв'іїшˈла ў храм де залиˈшилас’а там слуˈжити там воˈна ˈросла там воˈна прийˈмала ўс’і ц’і ˈістини жиˈт’:а сˈкажем і до тих п'ір ˈпоки йіˈйі не йаˈвиўс’а АрˈхангелІ скаˈзаў шчо воˈна ˈмайе народˈити ХрисˈтаІ ˈпот’ім воˈна ўже ˈвиїшла ˈзам'іж за ˈЙосипа аˈби ˈмати ну шчоб не коˈли св'аˈтиї дух ўв'іїˈшоў у ˈнейі і ну д’л’а ˈтого шчоб не каˈзали шчо воˈна ну чоˈго воˈна ваˈг'ітна зˈначит’ у ˈнейі буˈло і ˈвиїшла йіˈйі ˈтакож це ˈволейу ˈБога йіˈйі назˈначено буˈло чолоˈв'іка ˈЙосипа йаˈкиї ну жиў з ˈнейу йак сˈкажем йак сестˈройу ў них не ˈбуло таˈких близ’ˈких в'ідˈносин йак м'іж чолоˈв'іком і ˈж'інкойу а йа аˈле йоˈму буˈло сˈказано шчо йоˈго друˈжина ˈмайе нароˈдити ІˈсусаХрисˈта ˈмайе нароˈдити диˈтинку - А коли і як святкують цей день? - йа йа не памйаˈтайу меˈн’і здаˈйец’:а шчо шчо це дес’ у ˈперших ˈчислах ˈгрудн’а це Ўˈведен’:а йа йа не памйаˈтайу це тˈреба дес’ наˈпеўно ˈможе подиˈвис’:а у ˈц’ому у гугл ну це ˈчисто ўже передзиˈмове передзиˈмове йа зˈнайу шчо // (смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)

Які ще свята, крім згаданих, поширені в місцевій культурі? До яких днів осіннього календаря віднесене кожне з них? Коли і як їх святкують?

Катеᵘˈрини / ˈГан:иᵉ пˈразнуйут’ ˈп’із’н’ого оʸˈс’ін’:а// (с. Пиків Хмільницького (раніше – Калинівського) р-ну Вінницької обл.).

Ну ми скаˈзали ДˈмитраМи скаˈзали МиˈхаїлаМи сˈказали Ўˈведен’:а ми ага шче ˈЧеснойі ГлаˈвиШче таˈке сˈв'ато йаˈке св'атˈкуйец’:а у к'ін’ˈц’і ˈверес’н’а назиˈвайец’:а ˈЧеснойі ˈГлави це не сˈв'ато це зˈнову ж таˈки шануˈван’:а це ˈдуже таˈкиї сумˈниї і п'ісˈниї ден’ коˈли йакшˈчо памйаˈтайеш за ˈдаўн’ойу леˈгендойу одˈна із йак воˈна Р’іада до таˈкойі сˈтепен’і тан’ц’уˈвала шчо воˈна у ййі ˈдуже споˈдобалос’а диˈйаволу і воˈна в'ін скаˈзаў проˈси шчо ˈхочеш і воˈна попроˈсила ˈголову ІоˈаннаХресˈтител’а на бˈл’ут’і і йіˈйі п'ідˈнесли гоˈлову ІоˈаннаХресˈтител’а і це це буˈло ˈдуже таˈке це цеї ден’ в'ін ўваˈжайец’:а ден’ п'ісˈниї ден’ скорˈботи таˈкойі де заˈсуджуйец’:а отаˈка л’уд’сˈ’ка ˈп'ід’л’іс’т’ можна так сказати і саме саме чого наприклад св'ашченики йак'і вони майут’ своˈйіх друˈжин і воˈни н’іˈколи не н’іˈколи не тан’ˈц’уйут’ тоˈму шчо ˈсаме оˈцеї ˈтанец’ це пˈройаў гр’іˈха оˈтак ˈкажут’ шчо це і от шчоб ти розуˈм'іла напˈриклад ну христиˈйан’с’ка ˈв'іра там катоˈлиц’ка ˈв'іра а от тут шче на с’оˈгод’н’і воˈно ўже не не так ˈзоўс’ім ну коˈли напˈриклад іˈде веˈс’іл’:а у таˈких ˈс’імйах ну… св'ашˈченики ˈжен’ац’:а і беˈрут’ то у них неˈмайе оˈцих ˈмузики у них неˈмайе ˈтан’ц’іў тоˈму шчо ˈсаме оце оˈцеї ден’ в'ін ˈйакби застеˈрежен’:а буˈло оце ˈн’ібито поўˈтор’уйец’:а оˈта іˈстор’ійа йаˈка буˈла ˈдуже баˈгато б'ібˈл’іїс’ка іˈстор’ійа воˈна це не іˈстор’ійа це факт із жиˈт’:а а особливо таˈк'і йак'і наприклад йак ми кажемо сектанти ну наприклад там суˈботники там

адвен|тисти |с’омого д’н’а то ў них ўзага|л’і це катего|рично забо|ронено |тан’ц’і с|кажем так о|це та|ке шчо йа і го|вор’у це йа не памйа|тайу чи трид|ц'атого ну к'і|нец’ |верес’н’а д|вадц'ат' |вос'мого |верес’н’а |йакос’ так там там |того йак |кажут’ |Чеснойі Гла|ви // (смт Крижопіль, Тульчинського р-н, Вінницької обл.)